Lovik Károly

A kertelő agár

A kötet anyagát válogatta Illés Endre

TARTALOM

A kertelő agár

Az aranypolgár

Tíz történet
A szülei ház
A tor
A néma bűn
A gyilkos
Feje fölött holló
Bárányfelhők
Az igazságról
Az Aranykéz
A keresztúton
Árnyéktánc

Egy elkésett lovag

A kertelő agár

(1907)

1

Az ágotai gyöpökön a késő ősz dacára élénk az élet. A dércsípte lankákon az ágotai agarászegyesület ma tartja meg versenyét. Az ünnepségre összegyűlt az egész megye, hölgyek, urak, ifjak, aggastyánok, sőt még a Bácskából is eljött egy-két harcsabajuszú agarász. Az utóbbiak az éjjeli vonattal érkeztek meg, le sem feküdtek, hanem a „Sas”-ban boroztak. Csak apró csatározás volt, hogy sportnyelven fejezzem ki magamat: próbafutás az estére. Az uraknak még csak jókedve se lett attól az egy-két palack vinkótól, s most fölötte józanon, fázósan foglalatoskodnak agaraik körül.

A versenyző ebeket sorjában hozzák ki a városból. Rázós parasztszekéren állanak a fakalickák, benne a reszkető agarak, kinek pokróc, kinek prémes bekecs a mellkasára szíjazva. Éktelenül vonítanak szegények, és egyik lábukról a másikra ugrálnak. Amikor kiszedik őket a szalmából, hogy egyet járjanak a tarlókon, szomorú képet mutatnak: vércseszemük ijedten pislog, s tisztán lehet látni, amint a fázós bőr jobbra-balra szalad a ledolgozott bordákon.

A bácskaiak kémszemlére indulva, öntudatos megvetéssel nézegették az ellenfeleket - lent még havon is agarásznak, s rókát fogatnak -, aztán megnyugodva tértek vissza a maguk kalickájához, s egyet hörpintettek a csutorából. Ezektől a kuvaszoktól nem kell tartani. A veszedelmes ellenfélt nem is itt kellett keresni, az igazi harcosok egy cirmos kan meg egy fekete szuka voltak, amelyek azonban, mint nagy művészek szokták, kissé meg-megkéstek, sőt talán még kéretik is magukat, hogy részt vegyenek a csatában. A cirmos a Bárándiaké volt, a fekete a Balsaiaké; mind a két família híres-nevezetes agarászó család, akiknél még a padláson meg a pincében is versenybillikomok állottak, mivelhogy az ebédlőben már nem fértek el.

A Bárándiak és Balsaiak, mint tudjuk, évszázadok óta küzdenek egymással az agárversenyeken, s talán már Árpád alatt, aki szintén buzgón űzte ezt a sportot, összemérték erejüket. Vége-hossza nincs az ő istállójukból kikerült kiváló agaraknak, s ahol Balsai- vagy Bárándi-agár megjelent, ott a küzdelem már eleve eldőlt. Amikor aztán egymásra akadtak, olyan csata volt az, amilyet csak Diana tudott volna elképzelni. A Bárándiak agarai helyből gyorsabbak voltak, s az első poént rendesen ők adták, míg a Balsai-tenyésztés szívósságával tűnt ki. Amazok szilajak voltak, mint a párduc, ezek hajlíthatatlanok, mint a királytigris; azok a szél szárnyán jártak; ezeknél a bölcs megfontolás vezetett minden ugrást. Méltó ellenfelek voltak évszázadok óta, s egy ízben maga Rákóczi fejedelem mondta róluk azt, amit Virgiliusban Palemon konstatál Damoetas és Menaleas dalnokversenyéről:

- Nem vagyunk rá hivatottak, hogy a párviadalban ítéljünk. Te is megnyered a díjat, Damoetas, te is, Menaleas.

Hogy milyen jeles agarak valának a Balsaiak és Bárándiak ebei, mutatja az alábbi eset is. Volt a Felvidéken egy híres nyúl: a Pityu. Szögletes fejű volt, laskafülű, de úgy szaladni nem tudott állat, mint ő. A felvidéki nyulak egyáltalán derék példányok. De Pityu még közöttük is bajnok volt. Már fiatal korában jól kitanították a pásztorok komondorai: pár hetes korában, alighogy körültekintett fatornyos hazájában, úgy megkergették, hogy majd megszakadt, s ez a tréfa minden héten megismétlődött. Emígy fölnevelődve, Pityu az agarászversenyben teljes

kondícióban pompázott, s úgy játszott az agarakkal, mintha egér próbálná megkergetni a macskát, s az agarak lennének az egerek, ő meg a macska. Nem ugrott föl korán előttük, nyugodt öntudattal bevárta, hogy ellenfelei a közelébe érjenek, aztán csöndesen pattant föl, és hosszan elnyúló ugrásokkal, de mindig nyugodtan, füleit billegtetve vágtatott előttük, zsinóregyenesen - mert vágás őt ugyan nem érte. A vége rendesen az volt, hogy az agár vagy leállt, vagy megszakadt, de Pityut utol nem érte.

A nevezetes nyúl elfogására annak idején a Bárándiak meg a Balsaiak egy ősszel elhozták két legjobb agarukat: Tigrist és Szotnyát. Két jeles bajnok volt ez; az egyiknek ősei felnyúltak Rákóczi Fidibusz nevű agaráig; míg a másik vitéz apja, egy rosszkedvű, nyurga úr, Waterlooban nyerte annak idején a derbyt. A híres-nevezetes hajszára, borzas agarászó paripáikon, összegyűltek a Felvidék összes vadászai. Lássuk a medvét! Lássuk a harcok harcát! - Hát lássuk, egy percre, mi történt?

Pityut nem volt nehéz megtalálni, a búvóhelyét ösmerte minden gyerek, egy vékony nyírfa jelezte. Most is rátaláltak a tótra: ott billegtette füleit egy kóró mellett. A zajra a nyúl felugrott, egyet-kettőt himbálózott, sőt hites tanúk szerint ásított is, s azzal nekiindult a zempléni gyöpnek.

- Hajrá, Tigris!

- Hajrá, Szotnya! - ordítoztak a Bárándi és Balsai családok ifjabb tagjai, olyan kétségbeesetten, mintha tatár járna a nyomukban.

A két fajagárnak nem kellett biztatás, parázs szemük megvillant: kiegyenesedve, mint a kilőtt nyíl, repültek a tót után. A hajszának csak a kezdetét látta emberfia, a nyúl szaporán gurult a gémeskútnak, s a két hosszú fejű, lógó nyelvű ördög utána. Nincs az az északi szél, amely az ökörfarkkórót gyorsabban pörgetné az avaron. A folytatást megírni nehéz: a lovak nem tudták az agarakat követni, s hamarosan meg voltak verve, így tehát nem lehetett megállapítani, mint folyt le a nevezetes erőpróba. Csak a második nap derült ki az eredmény: az agarak után kutató lovászok a szomszéd megyében, egy apró pocsolyánál holtan találták meg a három versenyzőt. A tót még átmászott a vízen, s a túlsó parton ölte meg a szélhűdés, Tigrist a pocsolyában érte utol az enyészet, Szotnya egy hosszal mögötte a parton feküdt, megmerevedve. Béke csontjaikra!

De térjünk vissza az ágotai gyöpre, hiszen az agárverseny ezalatt tán már megkezdődött. Gyöpre, magyar! Indul a bíró meg a két első agár!

Az urak fölkapnak lovaikra, amelyeknek kiálló bordáin meglátszik, hogy az agarászó idény meglehetősen előrehaladt, míg a hölgyek könnyű homokfutón követik a zöld kabátos bírót, aki olyan komolysággal figyel az előtte pórázon vezetett két agárra, mintha Attila és Aëtius harcában kellene döntenie. A kényelmes bácskai urak cifra bundáikban a dombra vonulnak föl, s messziről csak annyit lehetett látni, hogy hébe-hóba valamit az ábrázatukhoz emelnek. Úgy hiszem, egyszer a látócsövet, máskor a csutorát.

Az első pár csakhamar nyulat ugrat föl, s a bíró elkiáltja magát:

- Hajrá!

A pecérek eleresztik a kravátlikat, s az agarak mellkasukkal a földet súrolva repülnek a megijedt süldő után. Néhány pillanat, s már repül a bunda szőre, s nem kellett egy miatyánkot elmondani, az egyik agár, amely úgy dolgozott fogaival, mint a suszter az árral, már beszámolt a nyúllal.

- Fönnmaradt a Tigris - hirdette ki az eredményt a bíró.

A Tigris boldog tulajdonosa leugrott a lováról, és ölbe kapta ebét, helyre iparkodva rázni, ahogy szokás, a beleket, míg a másik pályázó tulajdonosa: egy pókhasú, káplásbajuszú kurtanemes dühösen mutatott a pusztaságba, ahol a nyájak körül nyilván komondorok lézengtek, és így szólt rája a bambán bámészkodó agárhoz:

- Adta beste! Eredj a társaidhoz, a... a... kutyákhoz!

A kutyákhoz! Egy agárnak ezt mondani! Annyi ez, mint a telivérről leszedni a nyerget, és hámot akasztani a helyébe, vagy az oroszlánnak csörgősapkát akasztani a fejébe. Mert a kutya és agár közt annyi a különbség, mint farkas és öleb között: egy család, de két szélsőség. A kutya az a kuvasz, amely csirkeólat őriz, drótostótokra ugat, és sonkacsontot lop, de az agár az sportsman, aki a széllel versenyez, akinek nevét billikomba vésik, aki gazdájának örökké emlékezetes babért, dicsőséget szerez.

Mielőtt a társaság az újabb pár agárral nekiindult volna az avarnak, a község irányában könnyű kocsi jelent meg.

Két ménkő nagy trapper húzta az alkalmatosságot, amelynek minden porcikáján ott ragyogott a kék szín a pirossal. Ez tehát Balsai-fogat, mert az az ő színük. Kék és piros volt a szerszám pillangódísze, a kocsitakaró, a kerekek, a kocsisok bundája, sőt az ifiúr kravátlija meg mellénye. A Balsaiak, mint látszik, megbecsülték az adományozott címert: ha lehetett volna, még kék és piros lovakat is fognak a hám mellé.

Nézzük meg a furcsa fogatot meg úri gazdáját közelebbről.

Maga az ifiúr, Balsai Náci, voltaképp már öreg legény volt, sűrű hajjal és fakó bajusszal, de azért biz' ifiúr maradt ő, mert nem házasodott meg, s a nagyságos úr: az édesapja pedig még élt. Ő majd csak akkor lesz nagyságos úr, ha az öreg bevonul a balsai kriptába. Az ifiúr az éjjel kissé elszórakozott, s miután lakótársa egy agár volt, amely álmában is vadászott, s egy bivalynagyságú nyulat fogván meg, pokolian üvöltött, a jeles agarász igen keveset aludt. Csak reggel felé szundikált el kissé, s így pár perccel megkésett. Mit se tesz ez; az összevetésnél agara úgyis magasszámú párba került, s hogy mit csinálnak a többi kuvaszok, az Balsai uramat nemigen érdekelte. Őneki csak egy ellenfél létezett: a Bárándiak agara. (No, az agár, és nem kuvasz - koncedálta nagy nehezen az ifiúr.) De a többi, az bliktri: rattler, dakszli meg pudli. A Bárándiaknak ellenben van valamelyes fogalmuk a dologról, ámbár hát nagyon is jó lábon állanak a bírókkal meg miegymás, ami a Balsaiaknak természetesen derogál.

Az úrfi csöndesen hajtotta a nagy muszkákat, és közbe-közbe egy pillantást vetett a kocsiba, amelynek jobb párnáján egy ásítozó agár foglalt helyet, míg balra tőle, ahogy szubordináció szerint illik, egy lovász ült, és időközönként rövidebb-hosszabb beszédeket intézett a fekete bajnokhoz, amelyben fölhívta figyelmét ősére, a jeles Fidibuszra, remélte, hogy ő is majd csak „elnyeli meg kiteszi" a nyulat (vagyis játszadozik vele), ahogy ilyen híres „keresztbe vágó" agárhoz illik, és hogy úgy elbánik azzal a Bárándi-féle inzselléreskedő kutyával, ahogy Pontius Pilátussal. Az agár csöndesen tudomásul vette mindezt, s még az utolsó, kissé sajátságos hasonlat sem hozta ki a sodrából.

A kék és piros homokfutó mögött vagy száz lépésnyire döcögött egy Ádám és Éva idejéből való, irtózatos nagy hombár, amelyet két szürke lovacska csak nehezen vonszolt a homokos úton. Ez a kocsi is Balsaiakat hozott: az ifiúr édesapját, Kázmért, meg édesanyját, nem-különben húgát, Klárikát, aki, csodák csodájára, huszonkét évvel később született az ifiúrnál.

A családfőt szállító furcsa kocsi is megérdemli, hogy egy-két szóval megemlékezzem róla.

Az alkalmatosság, legyünk igazságosak, nem volt olyan régi, amilyennek látszik. Nem is Gyarmat lovag, Bátor Opos híres bajtársa, a család alapítója, hanem Balsai Ábrahám készíttette annak idején, amikor az ónodi országgyűlésre ment: a hintó tehát még messze van a kétszáz esztendős jubileumtól. Ábrahám az ónodi gyűléskor már törődött ember volt, s nyeregben csak úgy tudott maradni, ha a hevederhez szíjazták. Miután azonban Ónod messzire feküdt Balsától, és a más kárán mulató, gaz lovászok gyakran megpörkölték a nyereghez kapcsolódó szíjakat, úgyhogy a bőrszerkezet elszakadt, és Ábrahám az első zökkenésnél lepottyant a nyeregből, az ükapa inkább szekeret építtetett, amelynek belseje akkora volt, hogy meg lehetett benne ágyazni is, teríteni is, sőt kuruc jókedvében Balsai Ábrahám még a kállai kettőst is eljárhatta a mozgó szálában. Amikor az öregúr meghalt, a kocsit a fia örökölte, de az is csak fehér fővel használta, szintúgy a következők, nemkülönben Kázmér nagyságos úr, aki mikor kikopott a nyeregből, ilyenformán látogatott el a szomszédos agarászatokra.

A hintó hajdan fekete volt, de idővel egérszürke lett, amely színre az évtizedeken át kiállott eső sötét sávokat húzott, amiért is az ifjúság a szekeret zebrának csúfolta. Régi módi szerint nem volt rajta lépcső, nehogy, pusztákon járva, a szegénylegények felugorjanak rá, és pisztolyt szegezhessenek a csöndes utas mellének; a befelé épített hágcsó tehát csak akkor ereszkedett le, ha az ajtót kinyitották. A kocsi vastag, fekete szíjakon lógott - a rugókat ugyanis csak az ónodi országgyűlés után fedezték föl -, ablaka egy sorban három volt, de a kis lyukak oly magasan feküdtek, hogy csak úgy lehetett rajtuk kitekinteni, ha az ember fölkelt. Különlegessége is volt a hintónak; apró kályha állott benne, amely szükséghez képest fölmelegítette Balsai Kázmér hűlni kezdő vérét. Amint a kürtőből vígan kacskaringózott a füst, s a kocsiba pillantó napsugár tekintete terített asztalra, pipatóriumra és pincetokra esett, az ember azt hihette volna, egy kis kúria kelt útra...

Balsai Kázmér oldalán a történelem előtti hintóban egy fehér hajú, viaszképű matróna ült, messziről tiszteletet keltő nagyasszony, valójában azonban haragos, kardos menyecske, aki a nagyságos úrra még ma is féltékeny volt, s ugyancsak ráncban tartotta őkelmét. A nagyasszony is szenvedélyes agarász volt, mint mindenki a családban, s amikor az ebek a tarlón utána vetették magukat a nyúlnak, fáradt teste a kocsiban kiegyenesedett, szürke szeme villant, s ajkáról erélyesen szállott el a „Hajrá!”

Balsai mama egyébként nagyothallott, s ennélfogva oly hangosan beszélt, hogy ha nyitott kocsin ment ki az agarászatra, és elcsevegett az urával, a nyulak időnek előtte keltek föl, ami már több óvásra adott alkalmat.

Szemben a csibukozó Kázmér bácsival fiatal leány foglalt helyet, aki szemmel láthatólag nem illett bele a prehisztorikus környezetbe. Ez volt Klárika, akit ma akartak bemutatni a világnak, éspedig ahogy nemes famíliához illik: az ágotai híres agarászbálon. Ez a leány nem vágott bele a családba. Izmos és hajlékony volt ugyan, mint a legtöbb Balsai, akik fiatal korukban a párducot juttatták az ember eszébe, de gondolkodás és szépség dolgában alaposan rácáfolt a Balsaiakra, elsősorban a híres Balsai-orra. Tudni kell ugyanis, hogy a Balsaiaknak ember és történelem emlékezete óta olyan nagy orruk volt, hogy róluk származott az alábbi inszurrekcióbeli adoma, amely még ma is minden újévi postáskönyvben felbukkan. Az inszurrekciós urak ugyanis früstök után fölálltak sorjába mokány paripáikon, és Kund óbester végigvizsgálta őket. Amint nézné katonáit, egyszerre így szól:

- Kedves Balsai komám, ne vedd rossz néven, de az orrod akkora, hogy kirí a sorból. Instállak tehát, állj a második sorba.

Amire, mint tudjuk, a következő felelet érkezett:

- Hiszen már a második sorban állok, óbester uram.

Évszázadokon keresztül gúnyolták a Balsaiakat nagy orruk miatt, sok veszekedés, verekedés, véres bosszú járt az orr nyomában, amíg végre egyik okos sarjadék fordított a dolgon, s ahelyett, hogy röstelkedett volna, elhencegett az orrával.

- Olyan az, atyámfia - úgymond -, mint a Habsburgok széles ajaka, vagy a Hohenzollernek merev keze, a Wittelsbachok görbe füle. Az Úristen adta, hogy messziről meg lehessen ösmerni minden igaz királyfit. Vagy talán láttatok már sasorrú parasztot?

Az emberek azt mondták: ebbe van valami, s azóta tisztelni kezdték a Balsaiak orrát. Tényleg, a zselléreknek, robotosoknak nincsen sasorruk, sem béna kezük. A történelemben is vannak hasonló példák, legyen az Könyves Kálmán vagy Vak Bottyán, s így a Balsaiakat nem piszkálták többé az ábrázatuk miatt, sőt voltak, akik maguk is hasonló ösmertetőjelre vágyódtak, és ha gyerekük született, megkérték a bábát, ugyan húzgálná ki egy kissé a jövevény orrát, hogy majdan arisztokrata vonás legyen az ábrázatán.

De hadd térjek vissza Klárikára.

Az ifjú leánynak nemcsak az orra, de az egész arca szép volt: félig magyaros, napsütötte, nyílt és magas homlokú: félig franciás: apró, gúnyos szájjal, selymes hajjal és égszínkék szemmel. Az ellentmondó vonások dacára az ábrázat mégis szabályos volt, megnyerő és őszinte, amit kevés Balsairól lehetett nyugodt lélekkel elmondani. Hogy az ellentét közte és a család többi tagjai között még kirívóbb legyen, Klárika nem volt agarász, sőt egyenesen megvetette a kúria istállóiban üvöltő ebek hadát. Ezt már kiskorában bebizonyította: egyszer az apja azon kapta rajta, hogy a kertben szolgálni tanított egy agarat! Egy agár szolgáljon, mint az uszkárok szokták! Talán bizony még karikán is ugráljon át! Balsai Kázmérnak kiesett kezéből a vadászostor, s már akkor borús sejtelme támadott, hogy ez a leány egykor még súlyos zavarokat fog okozni a családban.

Klárika később sem tudott összebarátkozni az agarakkal, és nem látta át, mi dicsőség van benne, ha két nagy kutya megcsíp egy szegény süldő nyulat? Hiába vitte ki az ifiúr, no meg az öreg is a házi vadászatokra, hiába magyarázták neki a vágások jelentőségét, a leány a „hajrá”-nál is csak elmélázott, s amikor a többiek lélegzetvesztve, pokoli üvöltéssel lovagoltak az agarak után, ő megállott egy akácnál, és a messzi Tisza csöndes képében gyönyörködött. Most is nyugodt egykedvűséggel nézett maga elé, s míg az öregúr meg a nagyasszony a harci láztól már nyugtalankodtak, ő csak üldögélt, és alaposan unatkozott.

Az ifiúr ezalatt már megérkezett a dombra, és odadobva a gyeplőt kocsisának - egy rablóképű alaknak, aki vasárnaponként, de csak elseje táján, ezüst huszasokat pödört a bajuszába -, leereszkedett a többi agarászhoz. A figyelem, mi tagadás, ráterelődött, s a vitatkozó csoportok egyszerre elhallgattak. Náci ifiúr parolázott egy-két bőrkabátos sportsmannal, s elkezdett velük diskurálni a vetésről, a megyei közgyűlésről, miegymásról. Dehogyis beszélt volna az agaráról; a diszkrét milliomos is, amikor szegény emberek közé megy, nem fecseg a vagyonról. Kíméletesnek lenni úri erény.

A fiatalabb agarászok ménkő nagy tisztelettel néztek föl az ifiúrra, s csak nagy sokára szólalt meg egy kamáslis, kiskorú sportsman:

- Hát az agarad mit csinál, Náci bácsi?

Az ifiúr csak úgy félvállról felelt:

- Ott ül a kocsiban; bemutatkozhatol neki, öcsém.

És tovább beszélt a pohánkáról.

A fiatal agarász elvörösödött, aztán zavartan mosolygott, de a többiek nem tudtak ellenállni a vágynak, és odamentek a homokfutóhoz, megnézni a Fidibusz híres unokáját. Az agár higgadtan fogadta őket. Messziről jelentéktelen állat volt, apró termetű, kigyófejű, de közelebb menve hozzá, az embernek szembeötlött hatalmas mellkasa, domborodó izomzata és acélkemény, száraz csontozata. Az ifjúság csodálkozva járta körül a híres agarat, amely egy ideig élvezte a megtiszteltetést, de aztán gondolt egyet, lefeküdt a kocsipárnára, s tovább szunyókált.

A bácskaiak körében a Balsaiak megérkezésekor szintén mozgolódás támadt. Már messziről a kék-piros kocsira szögezték látócsöveiket, ha vajon tényleg eljött-e a híres agár, nem fordult-e föl a sors kedvezéséből? Aztán a csutorát emelték arcukhoz, és bátorságot merítettek belőle. Hogyisne. Kormos Fidibusztól származott, és dédanyja testvére volt Szotnyának, annak a bizonyos hősnőnek, amely, vagy helyesebben: *aki* Pityu mögött szakadt meg annak idején. Ezzel nem lesz könnyű csatázni, igaz szerencse, hogy Kormos mindjárt egy párba került a Bárándiak cirmosával, Bodrogközzel. Így legalább az egyik már az első összevetésnél leesik, sőt úgy ki is fáraszthatja fönnmaradó társát, hogy tán annak is ki lesznek húzva a méregfogai.

Kormos tehát itt volna, de hol van a derék Bodrogköz?

Az urak körültekintenek a látóhatáron, s az egyik látcső végre szerencsésen fölfedezi a Bárándi-kocsit is - ott üget a túlsó parton, mögötte a kalickás parasztszekér. Újabb mozgolódás, érdeklődés, mint amikor operettekben a polgárok s katonák karja után a primadonna következik. A költők azt mondják: a nagy események előrevetik árnyékukat. Úgy is van, a versenyzők arcát ez az árnyék sötétté tette, borús sejtelem szállta meg a szívüket. Alighanem hiába volt a hosszú utat Ágotára megtenni - mihaszna, ha az ember a Balsaiakkal meg a Bárándiakkal veti össze erejét? Hiszen még hagyján, ha az agaruk gyöngébb a másikénál, és egy pár *poén*-nel lemarad, legalább megmentette a becsületet, ő is vágott, megkínált, miegymás, de ezek a fenevadak *semmin* hagyják az ellenfelüket, s ezt a szégyent aztán senki se mossa le róluk, de még a dédunokájukról sem.

A Bárándi-fogat most szintén elérte a dombot, s a hajtókocsiról egy hófehér szakállú, pirospozsgás úr ugrik le, s elvegyül a bácskaiak közé. Látszik, hogy nagy szívesen fogadják, paroláznak vele, és kérdésekkel ostromolják, Bárándi Gáspár alig győz jobbra-balra fordulni, hogy mindenkinek választ adhasson. Most tehát együtt a színjáték főhőse, meg lehet kezdeni a csatát. Lent a lankán ezalatt még egy hamvas agár kergeti a nyulat, amely jobbra-balra csap előttük, olyan ügyesen, mint a cirkuszban az istállómester ostora elől menekülő bohóc, de ezzel már nem törődik senki, mindenki azt lesi, hogyan kelnek vitéz tusára a fekete Kormos és a cirmos Bodrogköz?

2

Mielőtt továbbmennék, kötelességemnek tartom az olvasónak a verseny egyik nevezetes személyiségét, a bírót is bemutatni.

Miután az öreg Pataki bácsi előrehaladott kora miatt e tisztségéről a nyár folyamán lemondott, az ágotai agarásztestület új bírót választott, s a bizalom Bogdány Balázsban egyesült. Fiatalember volt ez a Balázs, nem rossz lovas és csinos úrifiú, derék vadászcsaládból, ahol már a csecsemők is agarászostorral játszanak, talán ezzel együtt jöttek a világra. Amikor a Bogdány kölykök hétévesek voltak, az apjuk lóra ültette őket, és kivitte őket agarászni. Az ábécét még nem ösmerték, de azzal már tisztában voltak, hogy mi a derekalás meg a zsinórba

kapás, no meg a behúzás, s mire tizenöt esztendősek lettek, a kisujjukban volt az egész agarásztudomány. Miután pedig ez meglehetősen nagy stúdium, nem lehet rossz néven venni, hogy a fejükbe egyéb már nem fért, s amikor a matézis meg a történelem és a klasszika-filológia megjelent, hogy bebocsáttatást kérjen az agyba, a Bogdány fiúk, hogy modern módon fejezzem ki magamat, kifüggesztették koponyájukra a „Megtelt" táblát.

Valóban, nem volt csekélység őket az érettségin meg az alapvizsgákon átsegíteni, és Közteleki doktornak, a jeles egyetemi magántudósnak, a kitűnő hírű egyetemi előkészítő mesternek, minden erejét meg kellett feszítenie, hogy a fiúkat a jogi nehézségeken általsegítse. De hát Közteleki doktor nem volt utolsó legény a csárdában. Ha valaki fölment tréningtelepébe, ahogy ő lakását nevezte, ahol a nehéz felfogású ifjaknak mindenféle „puskák" révén a tudományt fejükbe verte, a legtarkább társaságot lehetett látni. Itt egy fülkében monoklis jogász böngészte azt a bizonyos százhúsz kérdést, amelyek a félelmetes Bikszádi professzor egész tudományát képviselték, itt egy pelyhes állú gimnazista írta a Barnabás-gimnázium írásbeli érettségét, amelynek témáját Közteleki doktor telepátia segítségével már negyvennyolc órával előbb kinyomozta, itt pedig egy katonatiszt készült nagy buzgón a törzstiszti vizsgára... Közteleki doktor tréningtelepe mindenfajta tudást szállított, és ha kellett, még a gépfűtési vagy szülésznői vizsgára is preparált.

De ez mellékes, a fő, hogy Balázs is keresztülvergődött a vizsgán.

Nos tehát, a fiatalember ez idő szerint bíró az ágotai gyöpön. Meg kell hagyni, hogy szemrevaló legény; bár messzire előretolt lábszárral, angolosan lötyög a nyeregben, mindjárt meglátni, hogy oda van nőve a paripájához, egy egérfarkú, ravasz telivérhez, amelynek az agarászás is nagy mulatsága, de még nagyobb az, hogyha idegen ló a közelébe kerül, s azt úgy szügybe rúghatja, hogy halála napjáig attól koldul. Tanulja meg a döge, hogy a bíró lovának közelibe nem szabad jönni! A Bogdány fiú, aki egyebekben javíthatatlan csélcsap és meglehetősen könnyelmű fráter, ha nobile officiumról van szó, dicséretes módon megváltozik, és olyan pártatlansággal meg komolysággal ítél, hogy a szeptemvir se különben. Lehet, hogy rossz szolgabíró és még rosszabb gazda, de agarásznak elsőrangú.

Most, hogy bemutattam az agártörvényszék elnökét, ismét visszatérhetünk az ágotai gyöpökre, amelyeket a ködbe burkolt őszi nap fakóvá tesz. Az apró csatározások lefolytak, egy csomó agár a kemény talajon már el is rúgta a körmét, s most következik a küzdelmek küzdelme, Bodrogköz és Kormos páros viaskodása.

A dombokon álló társaság mozgolódni kezd.

Az urak egymás után szállanak föl lovacskáikra, sőt több hölgy is nyeregbe pattan. Csinos fekete paripáján, világoszöld vadászruhában ott üget Balsai Klárika is, selymes haját meglobogtatja az őszi szél, míg a „zebra", a családi batár (amelyben Kázmér, mint a tigris ketrecében, ha véres húst mutatnak neki, izgatottan jár föl s alá) nagy zökkenéssel iparkodik az északi dombra. Az ifiúr egy nagy fejű, tarka és kövér lovon ül, és máris alapos sarkantyúzással tiszteli meg őkelmét. A tarka haragszik, visszateszi a fülét, de nem mer megmukkanni, miután egy gyors oldalpillantással meggyőződött róla, hogy az ifiúr kezében ott virul az elmaradhatatlan bikacsök.

Balsai Náci, mi tagadás, kissé izgatott; nemkülönben a lovásza, aki a kocsiban eddig igen szép előadásokat tartott az agárnak, de most egy szót sem tud szólani, csak akkorákat nyel, hogy az ádámcsutkája belépattog. A jó fiú ölben viszi Kormost, amely éktelenül reszket, de nem a félelemtől, hanem a hidegtől, amely kétszeresen fáj az agárnak, miután egész éjjel nem tudott aludni. Átkozott vendégfogadó is az a „Két korona": három helyen - a vendéglőben, a kávéházban és a kártyaszobában - szólott a muzsika egész éjjel; kutya az, aki aludni tud ilyen

zenebonában! Kormos meg volt szokva, hogy csendesen pihenje ki magát, a muzsikát pedig elvből gyűlölte. És most tizenkét óráig egyfolytában kellett hallania, hogy a cigányok sátora az éjjel leégett, ami éppenséggel nem érdekelte. Reggelre olyan volt, mintha malom kereke alól került volna ki.

Balsai Náci vissza-visszanéz a harcsabajuszú pecérre, s aztán a Bárándiak után kémlel.

Azok most indulnak éppen a túlsó oldalról.

Elöl az öreg Bárándi, nyomában az egész família, vagy egy tucat pirospozsgás képű, macskanadrágos sarj; - hogy fognak ezek mindjárt ordítani! No de a Náci se az utolsó; ha ő kiereszti a „hajrá, Kormost!" -, még ha megdöglött is az az agár, akkor is még egyszer nekiindul. Ami pedig azt illeti, hangbeli támogatói is vannak - éppen most indul útra a terebélyes Balsai családfa néhány ifjú sarja a bíró mögött. Egész éjjel gyantázták a torkukat, most majd megmutathatják, milyen eredménnyel.

A bíró megáll, és int a pecéreknek, hogy menjenek előre az agarakkal. Amint így visszafordul, Bogdány Balázs egyszerre szembetalálja magát Balsai Klárikával. Egy jóravaló ifjú mit tesz ilyenkor? Megsodorítja a bajuszát, odaüget a kisasszonyhoz, aki most tiszteli meg először az agarászatot jelenlétével, és megemelve fekete bársonysapkáját, illedelmesen köszön. Klárika megbiccenti a fejét, s ezzel a bíró visszamegy a helyére. Azután gondol egyet, és még egyszer visszanéz, majd újra megsodorja a bajuszát.

A pecérek egymás oldalán elindulnak keresztbe a réten. Az agarak sólyomszeme várakozással tekint szét a laposon, vajon hol ugrik a nyúl? Alig mennek harminc lépést, egyszerre rémült pofával pattan föl egy kis süldő, és uccu!, nekiveti magát a végtelenségnek. A bíró nem mozdul meg.

- Nem méltó ez ilyen két jó agárra - fordul hátra, és úgy Náci, mint az öreg Bárándi helybenhagyólag intenek. Amint Balázs visszapillantott volna, tekintete újra összeért a Klárikáéval. A leány haragosan fordította el szemét, mert egészen véletlenül épp most nézegette a Bogdány úrfi zöld kabátját és bársonysapkáját. És hogy annak éppen ebben a pillanatban kellett hátrafordulnia, az elég ok a haragra.

A csapat továbbhalad; elöl a lovászok, zsebkendővel fogva át az agarak nyakát, hogy adott pillanatban rögtön szélnek ereszthessék őket, mögöttük az ifjúság, készen, hogy a hajránál ők is nekivessék magukat. De a sors próbára teszi a türelmet, mint a jó regényíró, aki mentől későbbre odázza az érdekfeszítő helyzet elintézését. Még egy süldő nyúl pattan föl a bíró lába előtt, de erre sem eresztik el a versenyzőket.

A lovasok leértek a kukoricás széléig, s aztán helyben fordulva, megint visszaléptettek északnak. Náci már kezdett türelmetlenkedni, s olyanokat döfött a tarka oldalába, hogy az „öregúr", amely pedig sok mindenre el volt készülve, beléhorkant. Széles pofája eltorzult a dühtől, és szőre kezdett égnek állani; e percben arra gondolt, hogyha a lába hirtelen kézzé alakulna át, ő visszanyúlna vele, megkapná Nácit, s olyant lódítana rajta, hogy Balsáig meg se állana. De aztán hátrapillantott gazdája jobbjára, és meglátván a bikacsökből készült félelmetes fütyköst, ismét megjuhászodott.

Balázs ezalatt bevallotta magának, hogy a legfiatalabb Balsai kisasszony igen csinos leány. Hogy megüli a lovat, és milyen jól illik neki a zöld kabát meg a kockás angol sipka! És hogy tud haragudni: az arca kigyúl, és az orrcimpái megreszketnek. Aki nagyon tud gyűlölni, az nagyon tud szeretni, gondolja el magában a bíró, akinek van tapasztalata ezen a téren. De hát miért gyűlölné? Először életükben találkoznak, gondolatban se vétett neki, s talán ő se a

legutolsó legény az agarászok közt? Amint így sodorgatta volna magában a dolgok tarka fonalát, százötven lépésre előtte felpattant egy derék nyúl, és zsinóregyenesen tartott délnek.

Balázs fölemelte az ostorát, rámutatott a guruló bencére, és hanyag eleganciával ennyit mondott...

- Hajrá...

A két pecér eleresztette a zsebkendőket, és Kormos meg Bodrogköz megpillantván a nyulat, rétesként elnyúlva vetették magukat utána. A gyalogos pecérek úgy ordítottak, mint a nyúzott sakálok.

- Hajrá, Kormos!

- Hajrá, Bodrogköz! Hajrá!

Az agarak ugyan pillanat alatt eltűntek látókörükből, de a két visszamaradt legény csak kiabált, eleintén vadul, aztán elnyújtva, majd szaporán, végül elkeseredvén, mintha Buda dűlne meg szemük láttára. Végtére már nem tudtak ordítani, torkuk kimerült, s ekkor a földhöz vágták a süvegüket, és legalább elgondolták, hogy: Hajrá, Kormos, hajrá, Bodrogköz!

Balázs paripája szépen szökött egy-kettőt, aztán megadta magát gazdája kezének, és hegyezett füllel, készen rá, hogy minden pillanatban, ahogy a helyzet megkívánja, jobbra-balra forduljon, vágtatott az agarak után. A bíró mögött olyan csatazaj volt, hogy ahány nyúl egy kilométernyi távolságban volt, az mind fölkelt, és megrémülve szaladt a szélrózsa különböző irányába. Ha a Bárándiék ordítottak, a Balsaiak bőgtek, ha a Bárándiak rikoltoztak, a Balsaiak hörögtek, s az ember itt méltányolni tanulta meg a történetíró nagy megilletődését, amellyel a „vox diabolica huj! huj!"-ról referál... Szörnyű volt a csatazaj, de ha igazságosak akarunk lenni, úgy a pálmát benne Balsai Nácinak kell odaítélni. Bőszükén, mint a királytigris, ha vérszagot érez, kiabált, krákogott, prüszkölt, huhogott, tombolt, s ostorával sűrűn, irgalmatlanul csépelte a szegény tarkát, amely dühében majd megpukkadt, és úgy csóválta a farkát, mint a szélmotolla, de mukkanni nem mert.

A nyúl egyenesen futott, s az agaraknak nagy darabot kellett jóvátenniük, hogy közelébe érhessenek. Amikor kiszabadultak volt a pecérek kezéből, a helyből gyorsabb Bodrogköz vette át a vezetést, mégpedig olyan iramban, hogy a fekete agár jó pár hosszal lemaradt. A tarka ló kapott is érte egypár jóféle bikacsököt, a Bárándi kölykök pedig büszkén ordítottak:

- Hajrá! Hajrá! Hajrá, Bodrogköz!

A nyulat a nagy zaj is riasztotta, és kettőzött sebességgel iparkodott a nyalábi torony irányába. A lovaknak ugyancsak kellett menni, egypár póni azonnal elmaradt, s lovasuk minden iparkodása dacára nem tudtak előbbre kerülni. Balsai Klárika is csak egy ideig haladt a többiekkel, de aztán egyszerre megrántotta a kantárt és megállott. A két füle majd megsüketült a kétségbeesett lármától, s látva, hogy meglett, deres hajú emberek egy szegény nyúl mögött olyan elkeseredéssel hajráznak, akárha a haza megmentéséről volna szó, elmosolyodott, s nem kért többet a mulatságból. Hiszen vannak az életben más célok is, mint a kutyákat nógatni és a lovakat sarkantyúzni: mi lesz, ha itt kiadjuk mind az erőnket és ambiciónkat? Egyszerre aprók lettek előtte az emberek, s szép ajka körül gúnyos vonás támadt.

A zöld vadászok elrohantak oldala mellől, s a hajsza képe a távlatban egyre kisebb lett.

A helyzet ezalatt a nyúl mögött lassan megváltozott. Bodrogköz, mint a jól kilőtt nyíl, zsinórban érte el a nyulat, s olyat csapott feléje, hogy a szegény bence szőre szerterepült, akárha molyos bundát poroltak volna ki. Ez volt az első poén, s Mátyás királyunk nem kapott olyan éljent a Duna jegén, mint a cirmos, amikor a nyulat beérte. A Bárándi fiúk az ostorukkal

integettek, a kalapjukat lengették, és krákogtak valamit, mert már kiabálni nem tudtak, míg Balsai Náci pulykapiros lett, s természetesen fejbe verte a tarkát, mintha ő volna az oka a szégyennek. A szegény párának már mindegy volt, a sok verés és sarkantyúzás elkeserítette, már se dühös nem volt, se ki nem rúgott, csak ment kidülledt szemmel, tajtékozó szájjal előre, abban a csalfa reményben, hogy valamelyik ároknál gazdájával együtt kitöri a nyakát. Az urak, mint mondom, már csak hápogtak, az egyetlen, aki még kiabálni tudott, az Náci volt. Jól kipróbált torok volt ez az övé, kicserezte a hűvös szabolcsi szél. Amikor a többiek már csak suttogtak, ő még teljes hanggal bírta. És íme, szükség is volt rá, mert a Bodrogköz vágása után a nyúl balra, Kormosnak hajolva futott, és Náci e fordulatra olyat rikkantott agarára, hogy az rémülten húzta be a farkát, és akkorát lökött magán, hogy egyszerre egy magasságban termett a cirmossal, amely az előbbi dühös vágásba fektetve minden erejét, csakhogy bukfencet nem vetett a tarlón.

No hiszen, élénk lett most egyszerre a Balsai-csapat, már tudniillik amennyire a viszonyok engedték, mert a szuszból bizony ők is kifogytak. De ha a hangszálak mindjárt meg is szakadtak volna, azért mégiscsak kipöndörítettek egy-két hajrát, s diadaluk teljes lett, amikor a fekete, leküzdhetetlen makacssággal, lépésről lépésre felkúszott a nyúlhoz, s olyat vágott rajta, hogy szegény áldozata egyet nyikkanva fordult jobbra, tehát a Bodrogköz felé.

- Hajrá! - mondották, azaz helyesebben gondolták a Bárándi fiúk, és tényleg, Bodrogköz nem hagyta magát, s míg Kormos is elhajítódott egy kissé a vágásnál, most ő ment föl a nyúlhoz, s már úgy volt, hogy éri, amikor egyet gondolva és jobbra húzódva, párhuzamos vonalban kezdett futni az áldozattal.

Micsoda izgatottság támadt erre! Világos, hogy ami most fog történni, a mesterfogások: a keresztbe vágás, az agár erejének és ítélőképességének legszebb bizonysága, amikor is az üldöző a nyúltól pár lépésnyire oldalt fut, s amidőn bekövetkezettnek látja az időt, egyszerre keresztbe hajt, s úgy rohan rá a nyúlra, hogy a derekát átnyalábolja. Ritka az ilyen agár, s akinek van ilyesféle, dehogy adja oda másnak, se jó szóért, se szakajtónyi aranyért!

A derék cirmos általános izgatottság közepette vitte keresztül tervét. Szemmel tartva s teljes erőfeszítésre bírva a prédát, haladt vele párhuzamosan, majd egy kémlő tekintetet vetett a síkságra, aztán - hajrá! - mint a villám csapott keresztbe, hogy fölkapja a bencét.

Gyönyörű mutatvány volt. Haj, ha ezt Recsky András láthatta volna!

De sajnos, nincsen öröm üröm nélkül, s bár a vágás részben sikerült, a nyúl mégiscsak egy nagyot fordult, kikerült a fogak öleléséből, s elhullajtván két cilinderre való szőrt, tovább száguldott a gyöpön, míg Bodrogköz a poén után egyensúlyát vesztve, jó darabra megint elhajítódott.

A Bárándi-orrok a nagy remények után egyszerre megint megnyúltak, míg Balsai Nácinak fölvirult széles ábrázata. A cirmos messze elhajítódott, ki is merült, most már a fekete lesz az úr. Kormos azonnal tisztában volt a helyzettel, szépen behúzta a rája hajló nyulat, és elkezdte poentírozni, most egyet, no most még egyet, és mint illik, a harmadikat is.

Vége a Bárándi-agárnak - gondolták a Balsai fiúk diadalittasan. Míg az ő agaruk vígan dolgozott, Bodrogköz csak nehezen kapott újra lábra, és vérző körömmel iparkodott az ellenfél után.

Mint eddig is látni való, igen derék nyúl volt az, amelyért a vetélkedés folyt. Meg volt az kenve minden hájjal, tudott fordulni, „csellenni", öröm volt nézni, hogy csap vissza, kétségkívül jó iskolába járhatott. Más agár talán már meg is unta volna a mulatságot, és leállott volna, de ez a két ördög nagyon tisztában volt, hogy miért folyik itt a harc? Nem a billikomért,

de két agarász család reputációjáért. Kivált a Bodrogköz, az vele érzett a Bárándiakkal. Bár elébb sokat vesztett, nem hagyta magát, s látszott rajta az elkeseredés, a szilaj akarat, hogyha megszakad is, akkor sem szégyeníti meg a gazdáját. Már két körmét elrúgta, de azért messzire elnyújtott fejjel, kidűlt szemmel, szédülve, kimerülve, féktelen dühvel csak futott a nyúl után. Ennyi iparkodást sikernek kell koronázni, és csakugyan, a szívósan küzdő cirmos újra, egyre jobban közeledett a feketéhez, s amikor az egy vágással kissé oldalt esett a nyúltól, Bodrogköz, a Bárándiak s az egész közösség lázas izgatottsága mellett, elhúzott ellenfelétől, s dolgozni kezdett a nyúlon!

A fekete kant ez a makacsság leverte. Már éppen eleget szaladt, s a nyúl szívóssága is kedvét szegte. Balsai Náci egy ízben már egy gyanús mozdulatot látott Kormostól, mintha fel akarná vágni a farkát, ami biztos jele, hogy az agár beadja a kulcsot. Szentséges Isten! Még olyan üvöltést a világ nem hallott, s olyan verést a mindenre elszánt fakó nem kapott! Náci „hajrá!" szavában benne volt a gazdai harag, a düh, a szenvedély s az a biztos ígéret, hogy a fekete az első gémeskútra akasztatik fel, ha talán leállni merészelne. És Kormos megértette a szózatot, és újra űzőbe vette a nyulat.

De a harc most már keserves volt, a lovasok java része is lemaradt. Pár méterre volt csak a fekete a Bodrogköz mögött, de mintha minden hüvelyk egy mérföld lett volna, nem lehetett jóvátenni. Bodrogköz ezalatt szólóban működött a fáradni kezdő nyúlon, amely hol jobbra, hol balra fordult. Diana a tanúja: Kormos mindent megtett, hogy társa közelébe érjen; az ő körme is letört, a nyelve is kilógott, a szeme mintha kiugrott volna a tantaluszi kín miatt, de tüdeje már nem bírta, szájából hörögve tört ki a hang.

És mögötte még egyre pattogott a félelmetes „hajrá!", a gémeskutas záradékkal.

Mit lehetett tenni?

Végső kétségbeesésében Kormosnak rettenetes eszméje támadt. Látva, hogy a nyúl nagyokat fordul jobbra, a fekete elhatározta magát, hogy csellel fog a bajon segíteni. Vagyis: egy rövidre vágó átmetszési vonalon elébe kanyarodik, és úgy ejti meg a tapsifülest. Hiszen ez a legegyszerűbb s legrövidebb út. Szeme fölcsillant, amikor kieszelte mindezt, s a tervet csakhamar követte a tett. Amint a nyúl jobbra szaladt, Kormos elhagyta a szabályos utat, egyet kanyarodott, és elébe szaladva, szépen el is csípte a bencét. Ej, hogy előbb nem jött már rá erre!

Ekkor már csak a bíró volt közvetlenül az agarak mögött, a Bárándiak és Balsaiak lemaradtak, csupán Náci győzte még némileg.

- Éljen, éljen! - szuszogta az ifiúr, és odaérve Kormoshoz, gyorsan leugrott a lóról, és megrázta a kimerült harcost, amely fáradtan szorongatta a makogó nyulat. Bodrogköz ezalatt elhomályosuló szemmel, lihegve feküdt le a földre; a szíve dobbanása messzire hallatszott.

Nácival nem lehetett bírni. Hiszen a győzelem biztos volt: az első poént ugyan Bodrogköz adta be, de amikor elhajítódott a nyúltól, a fekete szorgalmasan dolgozott, s olyan előnybe került, amelyet a végén újra dolgozó cirmos nem tudott megsemmisíteni. Ő is számolt be a nyúllal, s eszerint Kormos előnye legalább hat poén volt. Mialatt kipirulva, prüszkölve és mégis kacagva kötötte agarászostora szíját Kormos nyakára, Náci úgy félvállról megkérdezte a bírót:

- No, melyik is maradt hát fenn?

Balázs nem válaszolt semmit. Sarkantyúba kapta telivérét, és visszavágtatott a síkság déli részére, ahol a kocsikkal kirándult közönség élénk érdeklődéssel várta a Bárándi-Balsai-harc végét. Amikor a bíró lova a kocsikhoz ért, az izgatottság moraját néma csönd váltotta fel, s

minden tekintet Bogdányra szegeződött. Így lesték az istenek Zeus szavát, amikor Achilles és Hector ügyében ítélt.

Bogdány megállította az öreg telivért, és nyugodtan így szólott:

- Fennmarad a cirmos, miután a feketét kertelés miatt leejtettem.

Szólott és szalutált, s azután intett a pecéreknek, hogy vezessék elő a következő párát.

Ez volt oszt a bomba! A fekete kertelt?!

Tyűh, teringette, ilyen se esett még meg a Balsaiakkal!

Vége itt a világnak! Az emberek elnémultak a meglepetéstől, s csak várták, hogy a nap elhomályosul, és a patak vize zsarátnokká válik!

Ám a nap nem homályosodott el, a föld is tovább forgott, a patak vize se változott zsarátnokká. Pedig megtehették volna, mert ami most történt, az rettenetesebb, hihetetlenebb, mint az özönvíz. Egy Balsai-agár kertelt! Halljátok-e? Egy Balsai-agár inzsellérkedett, mint a legutolsó falusi kuvasz, amely pecsenyézni megy a rétre!? Hamisan kártyázott, váltót hamisított, csalt, lopott... Lehetséges-e mindez?

És a világ nem dől össze? A fák nem roppannak meg? Az agarak nem változnak át macskákká, hogy nyávogva meneküljenek szerteszéjjel?!

Nem történt semmi: a rét éppen olyan fakón csillogott, a fák sárga levelei csöndesen potyogtak, és a távolból ugyanolyan kéken mosolyogtak a regekoszorús hegyek. Sőt egy ideig még a mit sem sejtő s a gyepvezérhez lovagló Náci is ugyanaz maradt, nagy orra éppolyan vígan mosolygott a világba, mint azelőtt, és kék-piros kravátlija csöndesen lobogott az őszi szellőben.

- No, hát ki a vivát? - kérdezte diadalmas hetykeséggel a társaságtól.

Senki sem válaszolt, csak néztek rá, és várták, hogy melyik pillanatban bújik ki a bőréből. Mekkora bőr lesz az: belefér négy zsák krumpli!

Náci arca hirtelen elsötétedett. Valamit leolvasott a néma arcokról. Megvakarta az orrát, ami nála a harag előjele volt, és most már türelmetlenül így szólott:

- Melyik maradt hát fenn?

Senki sem merte vele közölni a lesújtó hírt: amilyen szilaj ember, még agyoncsapja a Hiób-posta közlőjét. Végre is egy sárosi kurta nemes, akinek a Balsaiak már régen a begyiben feküdtek, felvidéki stílusban kibökte a pipája mellől.

- A kertelő agár pedig leejtődött.

Balsai Náci felkapta a fejét.

Mit mond ez a bolond?

- Mit beszélsz te kertelő agárról? - kérdezte kipirulva. - Melyik agár kertelt volna?

A kurta nemes szítt egyet a pipáján.

- A fekete ejtődött le, kertelés szempontjából.

Balsai egy pillanatig rámeresztette nagy szemét, aztán körbejártatta a többieken; bizonyosan meg akarják tréfálni. De tréfának is rossz ilyet mondani, ahogy még álarcosbálban sem illik az emberre ráfogni, hogy a nagyapja vagy az apja tolvaj volt, avagy más effélét. Ám a közönség

arcán meglátszott, hogy nincs mókáról szó, csodálkozva, részben ijedten, részben kárörömmel néztek Nácira, odább pedig egy Balsai-lovász igen hangosan káromkodott.

Az ifiúr egy pillanatig még tétován nézett széjjel, aztán beledolgozott a torkába, és odarobogott a bíróhoz, aki már az új harcokra következő agarak mögött lépkedett. Most történt meg Nácival először életében, hogy a szussza meg a hangja kifogyott. Egy ideig hápogott, aztán végre a dühtől fuldokolva kivágta:

- Az én agaram kertelt, Bogdány Balázs? Az én agaram?!

A fiatalember nyugodtan nézett rá, aztán egy kis szünet után helybenhagyta.

- Igen, a feketét kertelés miatt leejtettem. Bővebb indokolással nem tartozom. Most pedig méltóztassál alkalmat adni, hogy tisztemnek megfelelhessek.

Nyugodtan tovaléptetett, szemét a síkságra szegezve, mikor ötlik fel a nyúl.

Az ifiurat e hidegvér láttára elfogta a düh. Soha még kertelő kutya a Balsai-kúrián nem volt, de még a vidéken sem, aminthogy hazaárulók sem. Évszázadok teltek el, amióta a család ezt a sportot űzi, de az agarai mindig becsülettel viaskodtak, férfiasan, egyenesen, ahogy magyar ebhez illik. Regösök énekelték meg a Balsaiak agarait, Rákóczi fejedelem süveget emelt előttük, Csákón az ország nagy férfiai megkoszorúzták őket, és most jön egy fiatalember, egy Bogdány, egy „ki tudom én, mi”, és egyszerűen a feneketlen mocsárba löki az egész agárdicsőséget, évszázadok érdemeit, sőt magát az agarászó családot is, Fidibusszal, billikomos teremmel, tradíciókkal együtt!

Náci keze ökölbe szorult, és ajka eltorzult.

- Megkeserülitek ezt még! - szólott, és ereiben fellobogott őse, Balsai Tiborc vére, aki, mert egy lányos háznál kikosarazták, átpártolt a törökökhöz, és rabláncra fűzte az egész famíliát: bosszúvágya nagyobb volt, mint a becsülete és a honszeretete.

Balázs mosolygott.

- Én rendelkezésedre állok - mondta könnyedén.

Ebben a percben felpattant a nyúl, s a bíró elkiáltotta magát:

- Hajrá!

Agarak, lovak, urak, hölgyek pillanat alatt elrobogtak, és az ifiúr hosszú orral, tajtékot túrva maradt a gyöp közepén. Haragjában mi telhetett volna tőle? Boldogabb végére fordította a bikacsökös fütyösét, és úgy beledolgozott a szegény tarkába, hogy a szerencsétlen pára makogni kezdett, mint a tapsifüles, ha az agarak körmei közé kerül.

3

Balsai Klárika minderről nem tudott semmit. Az első hajtásnál már megunta a mulatságot, és ahelyett hogy az agarakat követte volna, kiügetett az országútra, amely jobbra-balra kanyarodva, arany levelű nyárfák közt vezetett északnak. A tájkép csinos volt: az út itt-ott fehér kőhidakon, malomárkos patakokon át vezetett, oldalt egy-egy apró falu bádogtornya pásztorként őrködött a juhokhoz hasonlatosan összetömörülő házak fölött. Ember alig jár erre; néha bukkant csak föl egy parasztkocsi, megrakodva az irtás gallyaival, a tél hírnökeivel.

A fiatal leány nem szerette az agarászatot, még otthon sem, nemhogy nagyobb társaságban, ahol száz és száz arcon tündökölt ugyanaz a furcsa szenvedély. Alighogy a világra jött, már kutyákról hallott, az első szó, amit megtanult, ez volt, hogy „hajrá”, az első öröm, amit szülői arcon látott, aznap csillant föl, amikor Pille megnyerte az országos versenyt, az első szomorúsággal Lázsiás kimúlásánál találkozott. És emberi esze első megnyilatkozása óta nem volt nap, hogy az agárral százszor ne találkozott volna. Étkezéseknél másról nem folyt a szó, mint hogy milyen jó, milyen rossz ez meg az az alom, a falakon csupa agárkép csüngött, az udvar tele volt csúnya agárkölykökkel, amelyek még alig jöttek a világra, és máris versenyezni próbáltak egymással, a rokonok agarakért írtak, a vendégek az agarakat dicsérték, az ellenségek az agaraikat irigyelték...

Klárika kiügetett a málnási dombig, aztán vissza, a hulló levelek arany távlatában. Amikor visszatért a halomhoz, a lovasok mögött haladó kocsik már messze bent jártak a réten, innét már felugrasztottak minden nyulat. A reggel rakott tűznél csak egypár lovász lézengett. A Balsai kisasszonynak nem volt kedve a vadászokhoz menni, s miután a késő őszi délután már borulni kezdett, egyenesen a szállóba lovagolt. Este lesz az agarászbál, jó, ha még egyszer átnézi, együtt van-e minden holmija?

Együtt volt az mind, a hófehér selyemderék, a rózsaszínű harisnyák, a magas szárú kesztyűk, a pillangós lakktopánkák, sőt egy csokor gyöngyvirág is akadt. Amint rendezgette a dolgait, és a lámpagyújtásnál érezte, hogy enyhe láz remegteti meg, egyszerre kisírt szemmel, kétségbeesett arccal beállít a velük hozott szobaleány, az Ancsa. Derék gömöri lány volt ez, annak idején ostoba, mint az éj, de a Balsai-háznál, ha akarta, ha nem, őbelé is beleütött az agárbacilus, és így most Ágotára jőve, nem állhatta meg, hogy ki ne lopóddzék a birkalegelőre megnézni, hogyan viseli magát a család szemefénye: a Kormos. Ami tőle telt, azt a lenhajú Ancsa megcselekedte: amint az agarak elugrottak, ő is elkiáltott egypár hajrát, s aztán úgy remegett, mint annak idején Pelsőcön, amikor éjjelente a Banka boszorkány változtatta véresre a tehenek tejét, s egy ízben az ő istállójuk ajtajába is bekopogtatott.

Klárikának nevetnie kellett, amikor Ancsa megnyúlt arcát, pityergősre álló nagy száját megpillantotta.

- Hát neked mi bajod, Ancsa? Talán ellopták a pénzedet? - kérdezte kacagva.

A tenyeres-talpas szolgáló megtörölte a kötényével szemét, és keservesen elkezdett sírni.

- Megverték a Kormost! - pattant ki belőle egyszerre gömöries tájszólással, elnyújtott magánhangzókkal, mintha forró kolompér volna a szájában.

Megverték a Kormost!

Tessék, tehát még a cselédlány is agarászik!

Klára még hangosabban kezdett kacagni.

- Elverték, úgy kell neki! Bizonyosan kuvasz volt az apja!

- Nem volt kuvasz - tiltakozott Ancsa. - Hanem a nagyságos bíró úr leejtette, mert kertelt.

- A bíró úr? És kertelt a Kormos? Ó...

Egyszerre jókedve kerekedett, elkezdett táncolni a szobában.

A Balsai-agár kertelt; beh nagyszerű! Megdőlt hát az agárdicsőség, megadták a döfést a kutyaarisztokráciának, elbántak vele, ahogy ebekkel illik! A fölfújt hólyag széjjelpattant, s amelyről azt hitték, hogy az egész világ szeme rajta csüng, a mélyen tisztelt agár úrról kiderült, hogy közönséges kuvasz. Ó, beh derék dolog ez! Ó, be repesett a szíve, hogy végre

akadt valaki, aki megdöntse ezt a hiú kártyavárat, széjjelüssön az értéktelen cserép között, amelyet bálványként imádtak.

Eszébe jutott Bogdány Balázs, és alakja most rokonszenvesen, barátságos fénytől övezetten tűnt föl. Neki volt hát bátorsága az előítéletet megdönteni, benne volt annyi férfias erő megmutatni, hogy amiért a Balsaiak évszázadok óta rajonganak, amiért élnek, küzdenek, üres hiúság, bolond tánc az arany kutya körül, túlzássá vedlett szórakozás, amely a maga vékonyka tengelye köré fordított minden gondot, szorgalmat, erőt, akaratot. Ó, be szép is az, ha valakiben ennyi szókimondás lakik... Most jött csak rá, hogy eddig hamisan ítélte meg Balázst, könnyűvérű, csélcsap embernek tartotta, pedig ez a fiatalember alighanem jellem.

Ancsa csak nézte, hogyan táncol a kisasszonyka szilaj örömében, és nem értette a dolgot.

Klárika, amikor kiugrálta magát, odament kézitáskájához, ahol az ékszereit őrizte. Kivett egy bankjegyet, és odaadta a cselédnek.

- Nesze, itt van, vegyél magadnak rajta valamit, és tedd el a mai nap emlékéül. No, mire volna szükséged?

Ancsa arca egyszerre felderült.

- Fagylaltot szeretnék venni - mondta, és szeme fölcsillant a vágytól. - Még sosem ettem fagylaltot.

Klárika leült a tükör elé.

- Hát vegyél fagylaltot - nevetett -, és most készítsed össze a holmimat, mert ma szép akarok lenni. Úgy vigyázz, hogy mindenki azt mondja: amiért a Kormos kertelt, azért mégiscsak a Balsai kisasszony a legszebb a bálban.

Künt ezalatt bealkonyodott, s a vadászok, megtérve a sajátságos eredményű versenyről, hazamentek, és átöltöztek vacsorára. Nyolc órakor volt a találkozó kitűzve, de már jóval korábban megtelt a terem az agarászokkal, akik gyorsan kapták magukra a frakkot, hogy megvitathassák Kormos esetét.

A híres agarászbál színhelye az ágotai szálló ütött-kopott terme volt, amelyet ez alkalomra kisúroltak, és a hagyományos fenyőkoszorúkkal ékesítettek föl. Nagyobb dísz kedvéért a fali gyertyatartók körül organtint akasztottak, és a zenekar dobogója mellé fenyőfákat helyeztek el. A táncot vacsora előzte meg: patkó alakban állottak az asztalok, a díszhelyen csillogott a billikom, egy felfordított, ormótlan süveg, akkora, hogy két veder bor beléje fért. Ezt bizony a Bodrogköz kaparintotta meg, elbánva Kormossal; a többi agarat már úgy verte, mint a macska az egeret.

A szálló tele volt vitatkozó csoportokkal, ahogy az már ilyenkor szokás. Az igazsághoz híven meg kell jegyeznünk, hogy a nagy többség a bíró pártján volt, a kék-piros Balsaiak régen népszerűtlenek voltak, hiszen gőgjükben már azt hitték, hogy az agaraik csak tüszkölnek egyet, s a nyúl alázatosan meghajolva így szól:

- Méltóztassatok engem megfojtani. Boldog vagyok, hogy a Fidibusz unokái végeznek velem!

Hátrább ezekkel az agarakkal! Nagyon helyes, hogy akadt bíró, aki fölvette velük a kesztyűt, és ápertén kimondotta, hogy a Kormos, akármilyen szégyen is legyen az, mégiscsak kertelt. A legtöbben tehát kárörömmel képzelték el, milyen pukkadás van most a Balsai-táborban, s ez talán jobban esett nekik, mintha az ő agaruk verte volna le Kormost. Szóval a nagy csatavesztés csak a közvetlenül érdekelt pártra hatott bombaként, a közvélemény szívesen fogadta.

- Vajon van-e bátorságuk eljönni a bálra? - kérdezte hetykén az a fiatalember, aki délelőtt még elfogódva érdeklődött a Kormos iránt, s végtelen tisztelettel nézett az ifiúr kék és piros mellényére.

- Azt hiszem, hogy már összeszedték a sátorfájukat, és hazamentek a kuvaszaik közé - kacagott egy másik.

Egy mindentudó agarász így szólott:

- Nem távoztak azok el, hanem bosszút forralnak. Most folyik a nagy családi tanácskozás a „Sas”-ban.

Tényleg úgy is volt. Nézzünk csak be a „Sas”-ba.

Balsai Kázmér a csalódás után bizalmas értekezletre hívta össze a Balsaiakat, megbeszélni, mit csináljanak e példátlan eset után? A tanácskozáson meg is jelentek valamennyien, haragosan, szilajon, akár az ónodi országgyűlésen. Érezték a seb nagyságát, és az arcuk lánggal égett: itt tenni kell valamit! Az ősi virtus forgott szóban, s a csöndes novemberi estén az elhunyt Balsaiak bizonnyal mindannyian elhagyták kriptáikat, és néma szellemük most itt lebegett a szobában - nézzétek, hogy lobog a gyertyaláng -, és várják, hogyan védelmezik meg az utódok az ősök szerzette virtust. Bizonyos az is, hogy itt vannak az egykori agarak is, a Fidibusz, a Garany, a Szotnya, a Palotás, és komoly ábrázattal lesik a történendőket... Ha most egy macska végigszaladna a termen, micsoda kavarodás lenne!

A tanácskozáson az élők közül jelen voltak vagy húszan, éspedig mindenféle fajta; ősz fürtű kurucok, akik még fésűt viseltek a hajukban, marcona szakállú megyei nagyságok, kipödrött bajszú ifjak, mindenre kész diákok; ismertetőjelként valamennyinek hatalmas orr virított az ábrázata közepén. Amikor Balsai Kázmér elfoglalta az elnöki széket, a hangulat fölötte izgatott volt: alig tudták bevárni, hogy a pater familias az összejövetel célját vázolja. Az elnök komor szavai után Balsai Álmos, egy bikaerejű gazda szólalt fel. Ez a derék férfi egyszer Pesten, borközi hangulatban a „Két Oroszlán”-ban leesett a második emeleti lépcsőről, és egy emeletet zuhanva, fejjel esett az első emeletre. A kőlépcső összetört, neki azonban mi baja sem történt, még a kalapjának se, mert - úgymond - volt annyi esze, hogy esés közben levegye a fejéről, aznap vette a süveget Budán, kár lett volna érette. Álmos azt proponálta, hogy Bogdány Balázst egyszerűen üssék agyon, s aztán húzzanak sorsot, hogy ki üli le e csekélységért a fegyházat.

Egy másik tagja a családnak, a kitűnő közgazdának ismert Izidor... Izidor, mondom...

Hogy hogyan került Izidor a Balsaiak közé? Ezt természetesen közbevetőleg el kell mondanom.

Izidor apja László volt, egy dühös kuruc, jeles lótenyésztő, mérges megyei szónok, amellett szenvedélyes kártyás. Amikor egy este éppen a kaszinóban üldögélt volna, és két disznóra gusztál, a felesége lóhalálában küld érette, hogy ott kelepel már a gólya a födélen. László izgatottan lecsapja a kártyát, hogy neki menni kell. Egy másik Balsai, a ragyás Simon, leül helyette, átveszi a két disznót, és a maga kontójára folytatja az esetet. A kuruc hazasietve, arra a tapasztalatra ébredt, hogy a hír, amint ilyenkor már szokásos, még korai, s tényleg csak tizenkét óra múlva köszöntött be az új csemete. A kaszinóban ezalatt a ragyás Simon a két disznóból négyet csinált, két bandával akadt össze, és egyszerűen kizsebelte ellenfeleit. Amikor László ezt meghallotta, úgy elfutotta a méreg, hogy a feleségét megbüntetendő, stante pede Izidorra keresztelte a fiát. Így került egy Izidor az ősi családfa árnyékába.

Tehát a jelzett Izidor, a jeles közgazda, a család Plutója, fölállott, és úgy vélte, hogy a terv: Balázst megölni, kissé egzotikus, s ő mint a praxis embere, inkább azt proponálta, hogy csak verjék jól el, s aztán eresszék szélnek. Ezzel szemben Balsai Töhötöm, akinek lovagias allürjei voltak, pisztolypárbajt ajánlott zsebkendővégről, s azt javasolta, hogy a család képviselőjét sorsolják ki (majd ő húzza ki a nevet). Balsai Péter, aki a leggyöngébb volt a marcona csapatban, s verseket is írt a *Szabolcsi Hiradó*-ba, sajtópörről, esküdtszékről álmodozott... Még egy csomó más terv merült fel, de osztatlan tetszéssel egyik sem találkozott.

Végre ismét az elnöklő Kázmér vette át a szót.

- Többet ésszel, mint erővel, atyámfiai - mondotta. - Ha bottal törünk rá Bogdányra, valószínű, hogy revolverrel felel, ettől az embertől, a délelőtti esetet tekintve minden kitelik; ha párbajba bocsátkozunk, ő éppúgy lelőhet bennünket, mint mi őt. Ami pedig a sajtópört illeti, hát nap nap után láthatjuk, hogy minden efféle pörben fölmentik a vádlottakat... Én tehát azt javaslom deres fejemmel, maradjunk inkább az ész fegyvereinél, ezekkel könnyebben érhetünk célt.

Egy bősz morgás Álmos és Izidor részéről. Ilyen üvöltést hallat a cirkuszi oroszlán, amikor az állatszelídítő előbb korbácsütésekkel fölingerli, s aztán keréken ugráltatja át, mint valami uszkárt. De miként a sivatag ura engedelmeskedik a drótból font korbácsnak, úgy Álmos és Izidor is csupán a morgásra szorítkoztak, s a pater familias egyetlen pillantására azonnal megadták magukat. Kázmér volt tudvalevőleg a család feje, s neki szubordinációval tartozott minden Balsai, annyival is inkább, mert a nesztor nem sokat teketóriázott, hanem ha feleseltek vele, a legfelnőttebb Balsait is olyan nyaklevessel tisztelte meg, hogy a következő családi tanácsig ugyancsak megemlegette.

Kázmér tehát folytatta.

- A jelen esetben a legalkalmasabbnak tartom, hogy szépen, csöndben legyünk, ne mutassuk, mintha neheztelnénk Bogdányra, sőt ellenkezőleg, legyünk irányában szívesek, udvariasak, de jaj neki, ha üt a bosszú órája, akkor könyörtelenül fizetjük meg neki a mai napot.

Többen helyeseltek, Péter pedig, a versíró, bátor volt megkérdezni, milyen lesz ez a bosszú: anyagi vagy erkölcsi?

- Mind a kettő - felelte Kázmér. - És reméljük, hogy mielőbb be is következik. Az első alkalom már meg is volna például, s ma el lehetne sütni. Itt van Kálmánka?

- Itt vagyok, Kázmér bácsi - mondotta könnyen köhintve.

- Helyes, fiam. Te, látod, ma éjjel leülhetnél kártyázni Balázzsal...

És Kázmér be nem fejezve a mondatot, elmosolyodott.

Az arcok felderültek, mégiscsak jó az öreg a háznál, ő a legravaszabb Balsai. Tényleg: a nyers erőszak nem ér annyit, mint az ész. Itt van például Kálmánka, aki sem nem Herkules, sem nem párbajhős, de úgy tud kártyázni, hogy aki vele összeakad, az eleve csinálja meg a testamentumot, azaz dehogyis csinálja, mert hiszen nem lesz mit eltestálnia: Kálmánka mind elnyeri. Kerüljön csak össze vele Bogdány Balázs, Kálmánka megtanítja karót vágni - ahogy lótenyésztési körökben mondják.

A tervet már most általános helyeslés kísérte, s a jelenvoltak föltétlenül alávetették magukat Kázmér vezetésének. Az ő indítványára egy szűkebb tagú bizottságot választottak, amely Balsai Kázmérból, Álmosból, Izidorból és Péterből állott, hogy azok tegyék meg esetről esetre a szükséges intézkedéseket, egyelőre pedig Kálmánkát kérjék föl a bosszú adminisztrálására. Ehhez mindnyájan hozzájárultak, s az értekezlet „az elnök éltetésével véget ért”.

Az idő nyolcra járt, amikor a Balsai-gárda bevonult a gyertyafényben úszó terembe. A beszélgetés zsivaját beléptükkor egyszerre csönd váltotta fel, és minden tekintet az újonnan érkezettekre irányult: vajon milyen ábrázattal viselik el a katasztrófát? A kárörvendezők már a kezüket dörzsölték, de csakhamar, sajnos, be kellett látniok, hogy a legyőzöttek éppen nincsenek a földig lesújtva, nem káromkodnak, nem pukkadnak, sőt ellenkezőleg: jó humorral fogják föl a dolgot, s Kázmér mosolyogva hí meg egy-két urat a holnap délelőtt tizenegy órakor az ágotai gémeskútnál történendő agárakasztáshoz... Maga az ifiúr, bár belülről ecetesebb volt az ecetnél, kívülről mézédes iparkodott lenni, s olyan szép bókokat mondott a hölgyeknek, virágokhoz, holdsugárhoz, galambokhoz, kámeákhoz, miegymáshoz hasonlítva őket, hogy az ember öccsével, a költővel téveszthette volna őt össze. Minekutána így a legyőzött a hölgyeknek minden kellemetességet elmondott volt, észrevette a sarokban Bogdány Balázst, aki néhány úrral beszélgetett a mérkőzések eredményéről.

Általános kíváncsiság, mozgás, várakozás, hogy, no most pattan szét a gránát.

De az eseményszomjas közönséget újabb csalódás érte: az ifiúr már messziről Balázs felé nyújtotta kezét, és megszorítva annak jobbját, így szólott:

- Belátom, hogy igazad volt, Balázs... Szégyenlem, de meghajolok az igazság előtt... Maradjunk jó barátok.

És keményen parolázott a fiatalemberrel. Bogdány nem volt az a legény, akit könnyen megtéveszteni lehetett volna: ösmerte ő a Balsaiakat, nem adják azok be egykettőre a derekukat. Hidegen nézett hát Náci szemébe, s bár viszonozta a kézszorítást, azért mentalis reservatioval élt, és kötve hitt a komának. Az öreg Balsai Kázmér egy oszlop mögül nézte a jelenetet, aztán maga is odament Balázshoz, és néhány nyájas szót váltott vele. Égett az arca a szégyentől, de azért mégis elfecsegett Bogdánnyal, és nevetve emlékezett meg a Kormos-esetről... Mire nem képes az ember egy kutyáért!

A vacsora megkezdődött a hagyományos fogassal, tartármártással, hogy aztán a pulyka ösvényére térjen, és végül a derék bélszínnel őz módra fejeződjön be. A hosszú asztalok körül a vidék nevesebb agarász családjainak tagjai ültek, a sarokban egy csomó szép fiatal leány, akiket itt mutattak be a nagyvilágnak. Hogy valami nagyon jól mulattak volna, nem lehet mondani, a hölgyek szomszédai egyre csak kutyákról meg lovakról beszéltek, de a kisasszonyokat vigasztalta az a tudat, hogy a város kereskedő, tanár, orvos meg hivatalnok kisasszonyai, vagyis az úgynevezett középosztály ifjú leánykái nincsenek meghíva, és most bizonyára sárgák az irigységtől. Hogy fognak a jelen nem voltak mérgelődni, ha holnap könnyedén ezt mondhatják nekik:

- Reggelig mulattunk az agarászbálon... Olyan fess volt...

Balsai Klári a vacsoránál szembekerült Balázzsal, de alig beszéltek pár szót egymással: Bogdány a szomszédnőjével volt elfoglalva, s csak olykor vetett egy pillantást a fiatal leányra, aki nem merte viszonozni a tekintetét. Reggel még biztonsággal beszélt a fiatalemberrel, akit egy csöppet le is nézett, mint mindenkit, akinek az életben nincsenek komolyabb céljai, most azonban a bíró alakja megnőtt, megnemesedett, és Klárika úgy érezte, mintha hálával tartoznék iránta. Balázs emellett csinos fiú is volt, aki a frakkban éppen olyan jól föstött, mint a zöld vadászkabátban, sőt nyugalma és biztonsága még megnövekedett a komoly estélyi világításban. Klári reggel még haragudott magára, amikor tekintete önkéntelenül a fiatalember karcsú alakjára szegeződött, most szerette volna, ha szembenézne vele, s egymás gondolatait próbálnák kitalálni.

A Balsai kisasszony környezete éktelenül veszedelmes volt. Jobbról egy kopasz szolgabíró krákogott valamit a korrupcióról, míg bal szomszédja - az a bizonyos szerelmes unokaöcs - gyermekkori reminiszcenciákat pengetett: amikor együtt másztak föl a csirkeólra, és amikor a nagynéninek újévkor gratulálni mentek. Őszintén bevallotta magának, hogy Balázs mégiscsak különb ember, az nem fitogtatja szomszédnője előtt sem a korrupciót, sem a csirkeólat, hanem egy ügyesen felhasznált percben könnyű csókot lehelt a kacér Beléndi Piroska fehér karjára...

A vacsora derekán megindult a toasztok özöne, ebbe fúlt bele a sajt, a gyümölcs és a feketekávé is. A beszédekből, mint a szikla a tengerből, a Bodrogköz agáralakja domborodott ki, ezzel kapcsolatosan természetesen a Bárándi família dicsősége. Az öreg Bárándi valahányszor az agarát éltették, fölállott, és elvörösödve szorította kezét a szívére, a cigány pedig tust húzott. Balsai Kázmér csak ült csöndesen, hidegen, és éber szemmel vigyázott Kálmánkára, nehogy az sokat nézzen a pohár fenekére, és az éjféli csatánál esetleg kidűljön. De a leventét nem kellett őrizni, alig evett valamit, és szalvátort ivott hozzája: komoly és hideg volt, mint egy matematikai professzor.

Amikor az utolsó szónoklat is elhangzott, a társaság a szomszéd dohányzóba húzódott, künt a nagy teremben pedig a pincérek széjjelszedték az asztalokat.

Balázs helyénvalónak találta, hogy pár szót váltson Klárikával is.

- Kegyed bizonyára haragszik rám - kezdte -, amiért szigorúan bántam a Kormossal... Be kell vallanom, hogyha igazságos voltam az agarászokkal, udvariatlan voltam egy hölggyel szemben, s nem tudom, egyik hiba kiegyenlíti-e a másik erényt? Kérdés az is, vajon az egész agarászás megéri-e, hogy miatta egy fiatal és szép hölgynek akár csak egy bosszús negyedórája is legyen?

A bók nem volt éppen új, szellemesnek se lehet mondani, de némely ember oly kedvesen tudja elmondani a legjelentéktelenebb semmiségeket, hogy öröm nézni. Balázs is ezek közé tartozott, kellemes, érces férfihangja volt, amellyel csínján tudott bánni, s gőgös ajka körül lányos mosoly húzódott, amely olykor csaknem gyermekivé változott. Mozdulatain és modorán mindig úri finomság és könnyedség ragyogott: az ilyen ifjakat a világ még akkor is művelteknek mondja, ha sohasem olvastak egyebet, mint képes árjegyzéket és étlapokat.

Klárika egy kissé el volt fogódva, de azért nyugodtan nézett Bogdány szemébe.

- Csalódik - így szólott -, ha azt hiszi, hogy atyám és fivérem agarászszenvedélyét osztom. Sőt, ha nem hallja meg senki, azt is elárulom, hogy gyűlölöm az agarakat, ezeket a nagy szájú hóhérokat. Amióta a világon vagyok, egyébről se hallottam, egyebet se látok, mint agarakat, egyre csak agarakat.

- Bizonyos, hogy fiatal leánynak az agár nem a legkellemesebb társaság - jegyezte meg Balázs olyan gyöngéden, ahogy csak ő tudott baritonjával színezni. Hogy miért mondotta például az agár szót rezignált mélabúval, az titok; meg kell azonban jegyeznem, hogy például ezt: „Adjon egy feketét”, vagy „Kérek egy pohár vizet!” szintén oly művészies árnyalattal tudta fölruházni, hogy a kiszolgáló pincér sóhajtott egyet, s önkéntelenül a szegény, öreg szüleire gondolt...

Mint mindenkinek, Klárikának is tetszett ez a meleg hang s ez a baráti közvetlenség, amely Bogdány népszerűségének egyik tényezője volt. Balázs tudott gőgös lenni, embereken keresztülvágni, de ha kellett, olyan szeretetre méltó volt, mint egy primadonna, amikor premier napján újságíróval beszélget.

- Ne higgye hát - folytatta Klárika -, hogy önre haragszom, ellenkezőleg, úgy érzem, ön ki merte fejezni azt, ami már rég a lelkemen fekszik, hogy a Balsaiak agarai közönséges kuvaszok, amelyek csak libákat, kacsákat tudnak pusztítani, és nem érdemesek rá, hogy az ember szóba álljon velük. Különösen a Kormos: az egy elbizakodott, felfújt nagyság, amely valóságos zsarnoka volt a házunknak. Ha egyet tüsszentett, apa már kétségbe volt esve, és egész nap kiabált velünk, ha nem ette meg a levesét, édesanyánk négyesfogaton küldött az állatorvosért. Ő volt az első személy a családban, körülötte forgott mindenki, és Kormos érezte jelentőségét, és halálra szekírozott valamennyiünket.

Balázs mosolygott.

- Önnek igaza van, kisasszony - jegyezte meg egy kis szünet után, mert más, akárhogy erőltette magát, nem jutott az eszébe, de ezt a pár szót is oly szépen, formásan mondotta, mintha vers lett volna; Klárikának még akkor is fülébe csengett, amikor Bogdány már régen elment oldala mellől...

- Fogadja hát köszönetemet, amiért megbüntette azt az elbizakodott ebet - fejezte be Klárika, és halkan hozzátette: - Itt jön apa, nehogy eláruljon!

Tényleg Kázmér közeledett hozzájuk. Jókedvű volt; az orra, mint a Kleopátra tűje a Temze-parton, diadalmasan emelkedett ki ábrázatából; úgy tett, mintha madarat lehetne fogatni vele. Mi több, kereste is a madarat, éspedig Balázs személyében, hogy rögtönösen átadja az ítélőmesternek: Kálmánkának.

- Most, ugye, kikaptál a leányomtól, humillimus - nevetett az agarászkirály a bíróra. - Fölajánlom az egérutat; nézzünk a belső szobákba.

Egypár fiatalember körülvette Klárikát, hogy elkérje tőle a négyeseit. Balázs meghajtotta magát, és Kázmér karján a „belső szobába" vonult. Fölösleges megmondanom, hogy mit értünk „belső szobák" alatt; természetesen a kártyahelyiséget, amely nélkül vidéki bál nem volna tökéletes. A játszóteremben már megkezdődött a mulatság, nagy négyszögben elhelyezve kártyaasztalok állottak, mindegyiken ezüsttartóban négy derék szál gyertya, amelyek ünnepies fényt vetettek a blattok hátára.

Eleinte minden játék szép; a barátságos világítás, a tiszta zöld posztó, a méltósággal előmasírozó királyok és virágot tartó királynők tetszetős képpé olvadnak. Maguk az urak is előkelőek: fehér ingmellük ragyog, arcuk derült, de emellett elhatározott. Csak később változik a helyzet, amint az óra mutatója előbbre meg előbbre halad: a gyertya lassan megrogy, a faggyú egyenlőtlenül szakad le róla, a kanóc reszkető lángot vet, a királyok és királynők egyre-másra engednek méltóságukból, s végül közönséges himpellérekké válnak, akik nem érdemesek a beléjük helyezett bizalomra, a fehér ingmellek összegyűrődnek, bepiszkolódnak, az urak okos tekintete éhes farkaspillantásoknak ád helyet, s az asztal, mintha a rajta történő bűnöket bánná, hamvat hint magára...

Egy sarokasztalnál ül Kálmánka, és vasutat játszik. Vasút az chemin de fert jelent, a chemin de fer pedig azonos a baccarat-val, vagy ha jobban tetszik, akár a makaóval, amelytől csak formalitások választják el, mint az ypszilonistákat a jottistáktól. Kázmér úgy tesz, mintha kibicelni jöttek volna a terembe; ennél az asztalnál is, amannál is megáll Balázzsal; és mosolyogva drukkol ennek-annak, hogy a kilencesre „ember" vagyis figura jöjjön. Ha valakinek szerencsét hozott, akkor kacagva csap le a vállára, és azt mondja: „No, ez nagy eset volt!", ha pedig a kilencesre nem jött „ember", hanem a szikár egyes, akkor gyorsan odébbáll, és bocsánatot kér, amiért olyan rossz kibic.

Amint így jobbra-balra mennek, végre elérkeznek Kálmánka asztalához. A Balsai család kártyatalentuma hidegen, szigorúan játszik; arca komolyságát emeli, hogy a mester koponyájára selyemsapkát és orrára fekete keretes, nagy okulárét tett, amilyennel öregasszonyok a bibliát szokták olvasni. Vonásai örökké egyformák, ha jó a kártya, ha rossz. Egy izma meg nem rándul, a szeme se pislant; az egyetlen mozdulat, amely nem illik szorosan a játékhoz, az, amikor egy korty citromos vizet iszik. Kálmánka két vidéki, felette ifjú agarásszal „mulat", akiknek szemmel láthatólag hízeleg a tudat, hogy ilyen kapacitással kerültek össze. Egyebekben sem megy magasba a dolog, inkább afféle kardcsörtetés, előkészülődés a komolyabb harcra.

Amikor Kázmér és Balázs megjelentek az asztalnál, Kálmánka egyet biccentett, s aztán tovább élt az üzletnek. Osztott, behúzott, kifizetett, mindezt pedánsul és gyorsan, a bankhivatalnokok józan arckifejezésével, amely azt jelenti, hogy a gazdájuk régen megtompult a pénz iránt. Kálmánka jól tudta, hogy az ő hideg, szenvtelen modora fölingerli az embereket, s ha valaki sokáig nézi kalmárkodását, végre is föllázad, és az az érzés szállja meg, mint amikor az utcán azt látjuk, hogy egy nagyobb kamasz egy kisebb, gyöngébb fiút ver meg. Ilyenkor az ember az utcán meghúzza a nagy kamasz fülét, a kártyaszobában pedig dühösen azt mondjuk: „tartom!", s megpróbáljuk az erősebben a port elverni. Éppen ezért a mester nem is invitált, hanem várta, mikor ébred föl Balázsban a jobb érzés.

De Bogdány, bár ritkán vasutazott, szintén nem volt mai gyermek, s jól tudta, hogy besietni egy kártyaszobába, s le sem ülni az asztalhoz, hanem sebtiben rakni, és állva nézni meg a blattokat, az biztos vereség, amilyet csak könnyelmű emberek érdemelnek meg. Így ez nem megy. Okos ember előbb bevárja a kártyahangulatot, lesi, míg a hatodik érzék, a kártyaihlet megszállja, és főként arra vár, hogy „hívják" a mulatsághoz. Akit erőltetni kell a játékhoz, az bizton nyer.

A két diák, akik csöndes elragadtatással „mulattak" Kálmánnal, még nagyobb megtiszteltetésnek vették volna, ha Balázs is közéjük ül. Egyrészt mert emeli önérzetüket, hogy a gőgös Balázzsal, a jeunesse dorée fejével kártyázhatnak, másrészt titokban azt remélték, hogy amit Kálmánkán veszítenek, azt visszanyerik a kártyában tapasztalatlanabb Balázson. Az ifjúság tehát tisztelettel szólította föl Bogdányt egy kis szórakozásra, s miután ezt Kázmér is helyeselte, a bíró, aki a Klárikával folytatott beszélgetés után úgy érezte magát, mintha hirtelen egy pohár pezsgőt hajtott volna fel, leült a félelmetes sarokasztalhoz...

Kálmánka osztott és veszített, aztán továbbrobogott a vasút, Balázshoz ért, megint tovább zakatolt, s apró portyázások után ismét a mesterhez került. Most jobban sikerült neki a dolog: a közel méternyi magasságú kártyacsomagból egyre nyolcasok, kilencesek röpültek ki, s a pénz tódult a bankba. Amikor már vagy nyolcszáz forint volt a tőke, Kálmánka Balázsnak kínálta oda a kártyákat, hogy en suite folytassa az üzletet. Bogdány azonban tagadólag intett. Látta, hogy nincs szerencsében, s azért megpróbálta, hogy az osztás során változtasson. Ezt úgy mondják: passe la main, vagyis a bíró nem kért egyelőre kártyát, hanem cigarettára gyújtott, és úgy nézte, hogyan próbál az egyik ifjú megbirkózni Kálmánkával. A kártyacsomó egyszer körülutazta az asztalt, s aztán Balázs újra lapot kért.

Kázmér arca felcsillant, most következik a bedőlés.

Balázs elvesztette az első tételt, aztán megkettőzte az összeget, és megint elvesztette. Harmadik kísérletnél aztán három nagyobb bankót vett ki és föltette.

- Nyolc - mondotta Kálmánka olyan hangon, mint ahogy a pék két krajcárt kér egy zsemléért.

Bogdány ezt is elvesztette. Nem szólt semmit, aztán kivett a tárcájából egy szivart.

- Mennyit tartasz? - kérdezte a bankár.

- Nem kérek több kártyát... Elég volt.

Fölkelt, és leült egy szomszéd asztalhoz krajcáros kalábriászt kibicelni. Később átment az ebédlőbe, megivott egy pohár sört, és újra a táncterembe lépett. Éppen négyesre harangoztak be. Egy idősebb, meglehetősen kövér, vidéki dámának nem akadt táncosa, s ezzel párhuzamosan - mint rendesen - egy pár hiányzott. Balázs gyorsan felhúzta a kesztyűjét, és felkérte az éltesebb hölgyet...

A két ifjú agarász ezalatt végérvényesen kidőlt, s így a játéknak vége lett.

Kálmánka odament Kázmérhoz, a kártyakirály arcára sötét felhők gyülekeztek.

- Jó testvérek vagytok ti - dörmögte, selyemsipkáját zsebébe gyűrve. - Köszönöm az ilyen munkát.

A nesztor csodálkozott.

- De hiszen nyertél... - mondotta. - Legalább ezer forintot elvittél tőle... Ez is valamelyes napidíj, vagy mi? Hálával tartoznál nekünk, s ahelyett dörmögsz...

A mester legyintett kezével.

- Mit érted azt te? - vetette oda mérgesen.

- No, engedj meg - tiltakozott Kázmér. - A dobrói birtok is végre kártyán úszott el, vagy nem? Valamit én is csak konyítok a dologhoz.

Kálmánka a fejét rázta.

- Te ehhez nem értesz. Lehetsz jó gazda, jó agarász, de kártyázni nem tudsz; kártyázni csak minden százezredik ember tud. Bogdány pedig ezek közé tartozik. Ez az ember, én mondom, kártyalángész, mert tudja abbahagyni a játékot. Ez nem ugrik be, ha rosszul megy, de ha jár neki a kártya, félóra alatt mindenkit kifosztana. Ezek a legveszedelmesebb spílerek, akikben van szív, ha ezer forinttal kevesebb van a zsebükben, felállni és azt mondani: „Köszönöm, ma nem megy." Mindenki más ilyenkor a pénze után szalad, hogy „no, csak egy negyedórát", „no, csak még egy tourt", s a végén úgy beúszik, hogy a füle botja sem látszik ki belőle. De valahány nagy kártyás van, annak mind ez a rendszere: gyávának lenni, ha nem megy, vakmerőnek, ha a kártya jár, mert e metódus józan számításon alapszik, azon az egy tételen, hogy az embernek vannak szerencsés és vannak szerencsétlen napjai, amit a közéletben a journaliére szóval fejeznek ki... Egyszerű dolog ez nagyon, és mégis minden százezredik ember ha meg tudja cselekedni. De ez a Balázs érti: elveszít ezer forintot, fölkel, egy pohár sört iszik, és Hupkánéval táncolja a négyest. Jakab legyen a nevem, ha még egyszer leülök vele játszani. Ez, ha megy neki, elnyerhette volna mindenemet, és végre is, én se lopom a pénzemet!

Mérgesen odébbállott, dörmögve, hogy ilyen rokonsággal áldotta meg a világ, képesek rá, hogy egy éjjelen elvegyék tőle azt, amit fáradságos évek hosszú során át harácsolt össze.

4

A Balsaiak haditanácsa az első vereség után két hét múlva a mohos kúrián újabb konventikulumot tartott. Ott voltak valamennyien a derék leventék, kivéve Kálmánkát, akinek egyelőre elég volt a mulatságból. Ő okos és higgadt ember volt, és érezte, hogy mesterére talált a fiatal Bogdányban, célszerűbbnek vélte tehát, hogy kiálljon az útjából. Ő különben sem volt túl szenvedélyes agarász, s inkább csak azért vett részt a kutyaheccben, mert az alkalmat nyújtott egy-két kártyapartira.

Az urak délelőtt a deres gyöpön három nyulat fogattak, azután bevonultak az ebédlőbe, amelyet azon a réven, hogy négy hivatalosan leszerelt mordály, egy rozsdás pajzs és egy inszurrekciós kard lógott benne, fegyverteremnek szerettek hívni. Minekutána hétfogásos ebédet ettek volna végig, Kázmér célszerűnek tartotta, hogy az értekezletet megnyissa. Az ülésen az urakon kívül részt vehettek még Balsai mama és Klárika is, azonban szavazati jog nélkül.

Az ágotai agár esete most már nehezebbnek látszott, mint azelőtt - hiszen az egyik fontos kártya, Kálmánka, ki volt játszva, és hatástalanul veszett oda. Álmos, aki egyszer a „Két oroszlán”-ban fejjel esett le a lépcsőházban, ismét az agyonütés mellett szavazott, míg Töhötöm a zsebkendővégről való párbaj mellett tört lándzsát. Ez az egyetlen célravezető és lovagias eljárás, vélte, s most már haladéktalanul el kellene fogadni. Éppen azért össze is írta már apró cédulákra a jelen volt férfiak neveit, tessék, itt vannak a kalapjában, szépen összegöngyölve, csak ki kell húzni egyet... Ő majd húzni fog...

Megint egy csomó kalandos terv került napvilágra, de egyiknek sem volt többsége. Az urak buzgón szopogatták a csibukok gombját, de bizony nem tudtak semmit sem kiszívni belőle.

Kázmér eleintén jóindulatúan, aztán haragosan kezdte őket biztatgatni, hogy szedjék össze a sütnivalójukat, de eredmény nem volt. Minekutána már órák hosszat hiába tanácskoztak volt, Kázmér egyszerre leütött az öklével az asztalra, és így szólott:

- Semmiháziak vagytok! Hígvelejűek vagytok! Pipadohányt sem értek! Eredjetek a pokolba!

Egypáran szerényen próbáltak tiltakozni, ami még jobban felbőszítette a család fejét.

- Eredjetek a pokolba! - kiáltotta mérgesen. - Nem vagytok rá érdemesek, hogy a Balsai nevet viseljétek!

Dühösen felkelt, és föl-alá járt egypárszor. A gárda felállott, és tétován nézett a pater familiasra.

- Elmehettek - dörögte oda Kázmér nagy sokára. - Magam fogok határozni.

A szubordináció, amint tudjuk, nagy volt a Balsai családban. Jól tudták mindannyian, hogyha soká ingerlik Kázmért, az megfordítja a csibukját, és képes valamelyiküket megnadrágolni. Az ifiúr, aki deres feje ellenére úgy félt a papájától, mint a tűztől, már künn is volt a tornácon, és integetett a benn rekedteknek, hogy kövessék példáját... Mit lehetett tenni, szépen meghajtották magukat, és egykettőre sorban kiosontak a viharfelhőkkel terhes fegyverteremből.

Kázmér csak járt fel és alá, és ügyet sem vetett rájuk. Kiment már Álmos is, Izidor is, Titusz is, Bertalan is, és az asszony szintén célszerűbbnek látta, hogy a kotlósai után nézzen. Csöndesen kibicegett hát mankóján, nyomában Klárikával, aki adott volna érte valamit, ha már a virágoskert fácskái között lehetett volna. Azok nem érdeklődnek az agarak iránt, a nyulaktól pedig megvédi őket a sűrű drótkerítés. Amint a ház kisasszonya a küszöbhöz ért, Balsai Kázmér egyszerre elkiáltotta magát.

- Állj!

Klárika megdermedt; keze lesiklott a kilincsről.

- Állj! - harsogta még egyszer a családfő. - Te itt maradsz!

A kisasszonyka tehát megállott, és szívremegve várta, mi fog történni. Szeme panaszosan tekintett ki az ablakon: a fiúk már szapora léptekkel siettek a kuglizó felé... Micsoda boldogság lehet a szép őszi délutánon bábukra dobálni!... Soha életében nem kuglizott, de ez az egyszerű szórakozás most hirtelen tündéri fényben ragyogott lelki szeme előtt.

Az öreg Balsai negyedóráig szót sem szólott, csak csibukjával kezében föl és alá robogott, s oly mérgesen horkant egyet, mint a ló, ha farkasszagot érez. Vajon mi történik? - szepegett Klárika. Talán apja összegyűjti valamennyiüket, aztán lemegy a borospincébe, és levegőbe röpíti a Balsai-kúriát. Így tesznek a várparancsnokok is, amikor már minden hitük, reményük, katonájuk elveszett, s a szégyenteljes megadás és a halál közt kell választaniok.

Kínos negyedóra után Kázmér egyszerre odaállt Klárika elé, és ráförmedt:

- Hol lehet most Marianne? - És be sem várva feleletét, mérgesen hozzátette: - Tudod, vagy nem tudod?!

- Tudom - sóhajtott inkább, mint mondotta a fiatal leány. - Marianne Bécsben van, a múlt héten kaptam tőle levelet.

Kázmér megint fel és alá járt egy negyedóráig, azután így szólott:

- Még ma írni fogsz Marianne-nak, üljön föl a vasútra, és jöjjön Pestre. Innét nyomban menjen Losoncra, ott várni fogja szekerem. Megértetted?

Klárika intett a fejével.

- Meglesz, ahogy papa parancsolja.

Kázmér valamelyest engedett haragjából, és mint a vadkan hosszú űzés után, nagyot fújt. Úgy látszik, kiadta a mérgét. A hangja is enyhébb lett, sőt mintha az ajka körül valami ravasz mosoly szaladt volna. Csak egy pillanatig tartott, aztán vonásai megint komorakká lettek.

- A levelet még ma megírod - szólott zordonan. - És egy szót el nem árulsz senkinek. Jól megértettél?

A leány intett a fejével. Boldog volt, hogy a légbe röpülés helyett egy levélre alkudhatott meg a sorssal. Ment is azonnal a nappaliba előkeresni a kalamárist, azután meg a konyhába sietett ecetért, felhígítani a téntát, mert a Balsai-házban vajmi keveset használták az írószerszámokat.

Kázmér még egypárat sétált az inszurrekciós kard meg a hivatalosan leszerelt mordályok között, aztán kinyitotta a tornácra nyíló ajtót, és kieresztette a hangját.

- Jöhettek vissza, nebulók!

A parancsnak a kuglizóban mulató száműzöttek gyorsan, bár nem szívesen engedelmeskedtek, s otthagyva a mulatságot, visszasiettek a fegyverterembe. Halkan voltak, s csak titokban merték az öreg Balsai arcvonásait vizsgálni: vajon elmúlt-e már a vihar?

- Mit bámultok úgy rám, mintha becirker volnék - dörmögött Kázmér. - Nem eszlek meg... Elment az étvágyam; tehát... üljetek le, azt mondom, ha jót akartok!

Egy-kettő, ott is ültek már a nagy asztal mellett, mint a kisdiákok, ha a professzor a terembe lép.

Néma csönd. Péter sóhajt egyet, azután megint lehet hallani a légy zöngését. Álmos is megereszt egy kukkot: „Haj, haj.” Aztán újra semmi nesz. Kázmér letelepszik a még le nem szedett asztalhoz, és fölhajt egy pohár bort.

- Amit tudok, azt tudom - így szólott -, de ez egyelőre nem tartozik tireátok. Sokkal osto-bábbak vagytok. A dolgot egyedül fogom elintézni. Elég az hozzá, hogy kieszeltem valamit, majd meglássuk, hogy válik be. Most pedig igyatok... ősi vendégszerető házban vagytok, vagy mi a guta!

Az arcok derültebbé váltak, hiszen ha inni kell, akkor már nincsen baj, e tekintetben ellenvélemények nem fognak keletkezni. Álmos felkelt, és koccintott Kázmérral, a többiek nemkülönben. Hiszen vendégszerető házban vagyunk, a gazda odaadja mindenét: a jó meg a rossz borát, a sovány meg a kövér malacát, jókedvét, haragját egyaránt.

Míg a hangulat emígy enyhébbre fordult, mondjuk el, ki az a Marianne, aki után Kázmér a leányánál tudakozódott, s akit mielőbb magánál látni óhajtott.

Marianne Balsai Pálnak volt az özvegye. Pál hatvanéves volt, amikor megházasodott. Marianne pedig - természetesen - tizennyolc. Három évig éltek egymással, amikor a galambősz férj meggondolta a dolgot, meghalt, s azóta, már tíz éve, Fidibusszal agarászik az Elyseumban. Az asszony bécsi lány volt, a közgazdasági tevékenységről ismert Heyden famíliából. Egy kirándulás alkalmával nagyon megtetszett neki Magyarország, az agarászó sport, a nyalka négyesfogatok, a cigányok, a szőlőlombos kúriák, s habozás nélkül nyújtotta kezét Balsai Pálnak, akinek mindebből meglehetős nagy készlete volt. A magyar szót is játszva tanulta meg, alig pár hónapja, hogy itt lakott, s már pörölni tudott a béresekkel, és szidta a tolvaj cselédek mindenségét. Ebből is látszik, hogy kardos menyecske volt, aki ugyancsak bánni tudott a személyzettel. De tudott bánni másokkal is, így elsősorban a férfiakkal.

Még Pali életében voltak e tekintetben bajok. Az öreg férj eredendőleg is féltékeny természetű volt, az asszony pedig nem sokat tett, hogy erről a tulajdonságáról leszoktassa. Hiszen nem azért ment férjhez Magyarországba, hogy véka alá dugja magát - a vidám élet tetszett meg neki, nem a fűzfalombos temetők, bánatosan rezgő nyírfák, lakatlan pusztaságok. Nem is titkolta ura előtt, hogy bizony szívesebben járja el kivilágos kivirradtig a csárdást, mint hogy tollat fosszon az ámbituson, inkább ül a négyesfogat bakján, mint a rokka mellett. Csárdást táncolni, fogatot hajtani pedig Pali már nemigen tudott, így hát helyettesről kellett gondoskodni, a jó táncosok meg a jó kocsisok nem teremnek a hat X-esek között. Balsai Pálnak ez a dolog nemigen tetszett, más férjnek sem volna ínyére az efféle. Voltak is emiatt gyakran jelenetek közte meg a felesége között, de az asszony föl se vette a férje pattogását, vont egyet a vállán, nevetett, s azután tovább élte a világát. Végre is az okosabb enged, Pál beadta a derekát, belátta, hogy bolondot tett, amikor fehér fejjel az oltár elé lépett, s hallgatag viselte a következményeket. Elmentek minden bálba, keresztelőre, szüretre, névnapra, a lovai mind kehesek lettek a sok futkosástól és fagyos hóban, zivatarban való ácsorgástól.

Három évig ment ez így, s volt zajos a pátkai kúria. Gyűltek a fiatalemberek, mint cukorra a légy, az asszony meg ott kacérkodott valamennyivel. Ahogy némely embernek a kártyához, másnak a hajtáshoz, harmadiknak a táncoláshoz, vadászáshoz, lovagláshoz, sőt akár az irodalomhoz van talentuma, Heyden Marianne-nak a kacérsághoz volt tehetsége. Hét vármegyében senki úgy nem tudott bánni a férfiakkal, mint ő. Az egyiket szép szóval, a másikat gorombasággal, a harmadikat gyöngédséggel, a negyediket temperamentumával, az ötödiket mindenféle kedvességgel, a hatodikat pedig éppen azzal, hogy nem csinált vele semmit - fűzte magához, s mint az író az alakjaiban, úgy gyönyörködött a kacérsága termékeiben, amelyeket boszorkányos ügyességgel idézett fel és láncolt magához. Öröme, szenvedélye volt a kacérkodás, ki is élvezte minden gyönyörűségét, izgalmát, s amikor este pihenni tért, szíve boldogan dobogott, mint mindenkié, aki tudja, érzi, hogy nemhiába töltött el egy napot.

Így elmondva talentumának e furcsa működését, talán nem is érheti gáncs - úgy kell azoknak, akik férjes asszonyok körül legyeskednek. Valójában azonban Heyden Marianne szereplése mélyreható nyomokat hagyott a társaságos életben. A férfiakat csaknem mind összeveszítette egymással, nemkülönben az asszonyokat, lányokat, akikben kimondhatatlan irigységet, majd ennek révén gyűlöletet ébresztett. Ahol járt, puskaporos volt a levegő, párbaj párbajt, viszály

viszályt ért, s az anyagi romlás sem maradt el. Egy csomó oszlopos kúria, selymes vetés, haragos erdő bánta, hogy Balsai Pál Bécsből házasodott, s a pátkai kastély alapjai is meginogtak ama három év alatt, amelyet Pál a feleségével együtt töltött. Így ment ez még egy ideig, azután egy békés őszi napon Pál elköltözött az ősökhöz, a futókás, csöndes kriptába.

Marianne igaz könnyeket sírt a temetésen - ugyan kaphatott-e volna ennél jobb férjet? Néhány hónapig nem is látta az asszonyt sehol senki, visszavonultságban töltötte napjait, de amikor a gyászidő letelt, a fiatal özvegyben is felébredt a tudat, hogy fiatal és szép. A pátkai kúria ismét megnyílt a vendégek előtt, az asztal csakúgy terítve volt, mint azelőtt, a kerekeket csakúgy kiszedték a vendégek kocsijából, mint annak előtte, mindössze annyi változás állott be a házban, hogy a kandalló melletti karosszékben nem Balsai Pál, hanem egy öreg francia társalkodónő melengette fagyos lábait, s a váltókat nem az öregúr, hanem most már neje, a mindenhez értő özvegy írta alá hegyes, bot nagyságú betűkkel.

Hiába, a vér nem válik vízzé. A szép özvegy csak most mutatta meg, hogy milyen szerzet. Most már szabadon kacérkodhatott, vigadhatott, senkinek sem tartozott érte felelősséggel. Élt is a jogával, bolondította a férfiakat, mint annak a rendje. Valódi veszedelem volt a megyére... Aki a szép özvegy közelébe került, az el volt veszve, de a férfiak úgy vélték, hogy ez az elkárhozás édes, mert ahelyett hogy menekültek volna Marianne elől, csak még inkább a közelébe iparkodtak. A szép asszonyt egy ideig mulattatta a sok magyar gavallér, aki mind ott epedezett, sóhajtozott az ablaka alatt, aztán, amikor már kezdett unalmas lenni a dolog, s a kellemetlen hitelezők, a lejáró váltók és a párbajok már nem izgatták, egy szép napon kapta magát és visszautazott Bécsbe, a Tuchlaubenre.

Kázmérnak úgy rémlett, hogy ez az asszony lesz az, aki megbosszulja a Balsaiakat, s ha valaki, úgy ő fog elbánni Bogdánnyal. Kerüljön csak Bogdány Marianne kezébe, majd el lesz intézve a kertelő agár esete, nem egy ilyen fiatalúrnak csavarta ki véglegesen a nyakát őnagysága. Hogy ez az eljárás nem valami lovagias? Hát az lovagias volt, egy ősi agarász nemzetséget a közgúny prédájává bocsátani? Ha tényleg úgy is lett volna, hogy a Kormos kertelt, akkor is úgy illett volna, négyszemközt elintézni a dolgot s azt mondani:

- Te, Kázmér, inzsellér a kutyád, kösd fel a kútgémesre!

De nem nagydobra ütni a dolgot, hogy az egész ország azon mulasson! Ez nem méltó egy Bogdányhoz, és nem járja olyan családdal szemben, amely már Árpád idején is agárral vadászta a nyulat.

De térjünk vissza tárgyra.

A Balsai fiúk, látva, hogy az idő kitisztult, faggatni kezdték a családfőt, hogy ugyan milyen tervet eszelt ki, de abból ugyan ravasz mosolyokon kívül egyebet nem lehetett kicsalni. Nem is nógatták hát nagyon; ha ő főzi a levest, hát ő is eszi majd meg.

Rebus bene gestis ülték tehát körül az asztalt, et fecerunt magnum áldomás.

5

Két hét múlva, egy szép őszi nap délutánján, megérkezett Marianne, húsz nagy bőrönddel és negyven kalapskatulyával, ezenfelül két selyempinccsel, ami az időben fölötte divatos dolog volt. A szépasszony még mindig szép asszony volt, csupa üdeség, okosság és hidegség, és Kázmér megelégedéssel állapíthatta meg, hogy a csapda fölötte alkalmas rá, hogy a vadat magához csalogassa.

Amint Marianne megérkezett, és sorra csókolt volt minden Balsait, aprót, nagyot, férfit, lányt egyaránt, visszavonult Kázmérral a fegyverterembe, s jól bezárták az ajtókat, megnézték, nem rejtőzködött-e valaki a szekrénybe, s aztán megbeszélték a csatatervet: egy szép, kacér asszony hogyan bánhat el a gőgös Bogdánnyal?

A szép özvegynek tetszett a dolog, egyrészt mulattatta, másrészt hízelgett a hiúságának. Bécsben úgyis eleget unta magát az ódon Heyden házban, jó lesz újra fölajzani a húrokat. Készséggel csapott fel tehát, és megígérte legönzetlenebb közreműködését: a rokoni szeretet mindenre képes.

- De köztünk maradjon a dolog - kérte Kázmér, s ezzel a szerződés meg volt pecsételve.

A téli falusi élet a szép ősz után lassan beköszöntött: már csak a legbuzgóbb agarászok vesződtek vele, hogy a havon is fogassanak nyulat, esetleg rókát.

Megkezdődtek a gyalogvadászatok, innen is, onnan is megérkeztek az őzfejes meghívók. A körvadászat is szép mulatság, különösen, ha olyan nimródok hébe-hóba részt vesznek benne, mint Heyden Marianne. Ez igazán neki való mulatság volt: nemcsak a férfiakkal kacérkodhatott, hanem egy férfias mulatsággal is: a veszedelemmel, a gyilkolás vágyával, amely ott él, hiába próbálják kiirtani, az ember lelkének rejtett fiókjában. Marianne csinos alakja kétszeresen érvényre jutott a szűk vadászruhában, amelyben olyan volt, mint egy lányos képű érettségiző fiú. A sportot egyébként igen komolyan fogta fel, és míg apró puskája kezében volt, addig nem lehetett vele tréfálni. De ha délre lefújták a vadászatot, és a tisztáson tüzet raktak, széles jókedvében volt, meghódított mindenkit, még a hajtókat is, akik ha valami finomabb falat került a körbe, mind Marianne felé kormányozták. Talán még a nyulak is boldogok voltak, ha az ő puskája terítette le őket...

Az ilyen vadászatokon természetesen gyakran találkoztak össze Balázzsal, aki ebben a szakmában is megállotta helyét. Amikor Marianne pónifogata vadászat után begördült a Balsai-kúria udvarába, Kázmér mindig ott állott, és várta a várva várt eredményt. A szép asszony azonban nevetve ütötte hátba a pater familiast.

- Azt hiszed - mondotta -, hogy még ma is úgy lehet a férfiakat meghódítani, mint a te idődben, hogy az ember rájuk mosolyog, és azzal a dolog el van intézve? Ma az ilyen asszonyt kinevetik, ha ugyan le nem nézik, öregem. Tehát csak bízd rám, tudom én, hogyan kell valakivel bánni.

Megölelte az öreget, és megcsókolta a sárga bajuszát.

Kázmér kihúzta magát.

- Igazad van - így szólott, és azt érezte, hogy melege van a dolmányában.

Teljesen Marianne-ra hagyta a dolgot, jobb prókátort pénzen sem kaphatna.

A szépasszony ösmerte azt a közmondást, hogy az ember többnyire olyan szekér után szalad, amelyik nem veszi föl. Különösen áll ez olyan kocsiról, amelyet asszonyok hajtanak. Ő tehát bizony nem ment Bogdány után, nem is igen érdeklődött iránta. Heteken át mindössze annyi volt az érintkezésük, hogy Balázs megemelte előtte a kalapját, ő meg biccentett reá a fejével.

Kázmér föl nem tudta fogni ésszel, hogyan fejlődhetik ki ebből valami? Ő az asszonyokat a hatvanas évek novellái alapján démonoknak képzelte, akik kibontják a szegény ifjú előtt a hajukat, kárhozatos tekintetet vetnek rá, s azzal a szegény áldozat rohan a pusztulásba. Marianne ezzel ellentétben csöndesen várt az alkalomra. Természetétől fogva igen okos, tudásában a ravaszságig menő asszony volt, azonban érezte, hogy az ilyen genre-t a legkevesebb férfi kedveli: a nőket egyszerűeknek, tapasztalatlanoknak szeretjük látni. Az úgynevezett

aszpáziai karakter rég lejárta magát, s egy okos embert, amilyen Bogdány, éppen nem fog vonzani. De a kislányos, úgynevezett pipiskés modor sem fog reá hatni, hiszen nyilvánvaló volt, hogy Marianne nem most került ki a zárdából. Éppen ezért az asszony előtt a leghelyesebbnek látszott, ha mentől természetesebben viselkedik, és sem többnek, sem kevesebbnek nem akar látszani, mint ami.

Bogdány Balázs, aki Marianne fénykorában még diák volt Pesten, s csak futólagosan ösmerte az asszonyt, csakhamar megállapította magában, hogy azok a regények, amelyeket a szép özvegy veszedelmes voltáról hallott, inkább fantázia termékei, s nyilván könnyű fajsúlyú emberektől erednek. Ő bizony nem tapasztalta, hogy a szépasszony valami félelmetes lett volna, s ha igen, eléggé benőtt már a feje lágya, hogy vigyázni tudjon a bőrére.

De egy nap aztán Balázs levelet kapott, amely fölszította harcias kedvét.

6

Az egész Balsai-kúrián egy lélek volt, aki tudta, mi célból hagyta oda Marianne a Tuchlaubent.

Ezt a valakit Klárikának hívták, ő írta tudvalevőleg Bécsbe a levelet, és ő látta, milyen körülmények között született az meg. Kétségtelen volt előtte, hogy Balázs pusztulására kérette apja Balsára az özvegyet, s jól tudta azt is, mi lesz egy fiatalemberből, ha Marianne közelébe kerül: a megyei írnokságok, telekkönyv-vezetőségek, sőt temetők is elég intő példával szolgáltak.

Szívét harag fogta el, s napokig nem lehetett szavát venni, nem tudott egy Balsaira sem ránézni.

Úgy érezte, mintha tennie kellene valamit, hogy közbe kell lépnie, hiszen emberéletről van szó. De aztán megint lányos büszkesége győzött: mi köze neki ahhoz, ha egy könnyelmű fiatalember fejjel akar rohanni a falnak? Talán szereti Balázst, hogy félti?

Haragosan hagyta el a kertet, amikor utai között járva ez a kérdés a füléhez csapódott, és fölment a kastélyba, a legfelső szobába, és nézte a völgyben, hogyan kanyarodik a fáradt Tisza. Hadd menjen Bogdány Balázs az útjára, ha megérdemli sorsát, úgysem kerülheti el... Eldobta hát a Tisza távoli habjaiba azt a tervet, hogy Balázst megmenti.

Pár hét múlva egy kisebb névnapi mulatságon összetalálkozott Bogdánnyal, s ott volt Marianne is. Még mindig csak futólag érintkeztek, de már látszott rajtuk a vágy, hogy végre összeakadjanak, és megküzdjenek egymással: így fognak kezet a birkózók, mielőtt harcra kelnének.

A névnapi mulatságot tánc követte, és a szünetben Klárika összeakadt Balázzsal. Sok mindenről beszéltek, aztán a leány hirtelen ezzel a kérdéssel fordult a fiatalemberhez?

- Szereti ön az életét, Bogdány?

A fiatalember nevetett:

- Természetes, hogy szeretem - felelte. - Mindenki szereti életét, aki fiatal és egészséges, ön talán nem?

Mosolyogva nézett a leány arcába, az fehér volt, mint a szegfű szirma.

- Én is szeretem - szólott halkan Klárika. - És azért... vigyázok rája.

Bogdány kacagott.

- Nem forgok olyan nagy veszedelemben, hogy annyira ügyelnem kellene magamra. És ha úgy is volna, ki törődnék velem?

Klárika válaszolni akart, de aztán helyesebbnek tartotta, ha nem szól semmit, hiszen ha azt találná mondani, hogy de igen, van valaki, aki törődik azzal, hogy mit művel Bogdány Balázs, s mi lesz az életével: az vallomásszámba mehetne.

Nem folytatta ezt a tárgyat, haragudott magára, hogy egyáltalán szóba hozta.

A szünet úgyis véget ért, tánc következett, és Klárikát körülfogták a fiatalemberek.

De Balázst érdekelte a dolog. Vajon miért kérdezi a Balsai kisasszony, hogy kedves-e az élete? Amikor a tánc véget ért, faggatni kezdte Klárikát, hogy ugyan miért tudakozódott a létéről? Ám a leány nem felelt, s most ő tért ki a válasz elől:

- Azt hallottam, hogy maga csak mutatja a bátor legényt, de alapjában úgy ügyel a becses egészségére, mint az uzsorás a pénzesládája kulcsára. Csak azt akartam kifürkészni, hogy igaz-e?

Ez nem volt igaz, de Balázs hiú ember volt és hihetetlenül érzékeny, ha férfias tulajdonságairól volt szó.

- Ki mondta ezt önnek? - fortyant föl kipirulva. - Én majd bebizonyítom az illetőnek az ellenkezőt!

Klárika nevetett, és továbbsuhant egy ifjú táncos karján.

Balázs bosszankodva pödörte a bajuszát. Férfiak között is mindig ügyelt rá, hogy bátornak, sőt vakmerőnek tartsák, még nagyobb súlyt helyezett rá, hogy ezt hölgyek is elismerjék róla, s úgy rémlett előtte, hogy különösen Klárika jó véleménye volna rá nézve fontos. Haragosan fordult az ivószobába, és elhatározta, hogy meg fogja mutatni a Balsai kisasszonynak, hogy mennyit ér egy Bogdány. Ebben megállapodva, leült egy asztalhoz, és vígan barátkozott Balsai Péterrel, aki, mint mindig, újra szerelmes volt, és minden pohár bornál akkorát sóhajtott, hogy a pincér odaszaladt és meghajlott.

- Parancsolni méltóztatott?

A bál elmúlt, és újabb hetek pörögtek le a múlandóság rokkáján, anélkül hogy Balázs és Marianne között valami történt volna.

Kázmér már türelmetlenkedni kezdett, és pörbe szállott a szépasszonnyal, de az csak nevetett, és így szólott:

- Már ezt én jobban értem, öregem.

Mit lehetett csinálni, a családfő megadta magát, egyszer azonban megkockáztatott ennyit:

- Azt mondják rólad, húgom, hogy a fél vármegyét tönkretetted. Hej, pedig - tette hozzá keserves sóhajjal - nem mind arany ám, ami fénylik!

Tavaszodni kezdett, amikor egy alkalommal Bogdány szalonkázásról tért vissza, és az úton egy négyesfogattal találkozott, amelynek gazdája sehogy sem bírt elbánni a lovaival. A négy táltos ágaskodott, rúgott, és akárhogy biztatták is, nem akart másképp, csak vágtatásban menni. Balázst az ilyen dolgok mindig érdekelték, s azért a kocsihoz ment. Akkor látta csak, ki ül a bakon: Heyden Marianne.

A szépasszony kipirulva nógatta a lovakat, s arcán tisztán tükröződött a hajlandóság, hogyha most pisztoly volna nála, irgalmatlanul lelőné a négy sárgát.

- Mi baj van, szomszédasszony? - kérdezte a vadász.

Marianne fáradtan dobta le az ostort.

- Ezek olyan Balsai-dögök! - szólt haragosan. - Ragadnak és ágaskodnak, pedig a legkeményebb vas van a szájukban. Egyébként jó estét.

Balázs egy ideig nézegette a tajtékos lovakat, aztán így szólott:

- Megengedi, hogy fölszálljak?

- Az Isten is megáldja érette - vélte Marianne, s odaadta a szárakat a fiatalembernek.

Bogdány fölmászott a hajtóülésre.

- Szálljon le! - szólott hátra a cifraszűrös kocsisnak.

A legény leugrott.

- Van magánál valami zsineg? - kérdezte tőle Balázs.

Hogyne volna. A parasztember mindig el van készülve rá, hogy a réteken talál valami megsebzett nyulat vagy foglyot, aztán mivel kötözné össze?

- Helyes - bólintott a vadász. - Akkor hát szedje ki a zablákat szaporán.

A kocsis, Marianne is kérdőleg néztek rá.

- Csak szedje ki bátran! - biztatta a fiatalember. - Aztán, ha kivette őket, hát zabla helyett kösse a zsineget a lovak szájába, ahogy a cigányok szokták.

De már erre a szépasszony gyorsan leugrott a bakról. Hogy akarja ez az ember egy zsinórral kormányozni a lovakat, amikor a legkeményebb vasnak sem engedelmeskednek? Bizonyosan meg van őrülve. A Balsaiak és Bogdányok között sok ilyen akadt.

Balázs csak mosolygott.

- Csinálja hát, amit mondtam! - fordult újra a legényhez.

A kocsis lent volt a derék, emberszerető, biztos anyaföldön, ő tehát azt gondolta, neki úgysem történhetik baja, ez a bolond úr fogja megbánni a dolgot, ennélfogva szépen kiszedte a zablákat, és zsineget kötött a lovak szájába. Annyi emberség azonban mégis volt benne, amikor elkészült a dolgával, ezt dörmögte:

- Isten megáldja!

Marianne, aki szintén már biztosban volt, kíváncsian leste, hogy most mi fog történni, hogy kapják el a sárgák Balázst, hogy viszik neki az első ároknak, és törik ízzé-porrá az egész alkotmányt. A kocsis már intett is egy ekhós szekérnek, amelyen szercsikaalmát szállítottak, hogy álljon meg egy percre, alighanem akad fuvarja a balsai kórházig.

Balázs csak hagyta őket intézkedni. Rendbe szedte a szárakat, egy mozdulattal legyintette meg az ostorhegyest meg a nyergest, és azzal a kocsi szép csöndesen megindult, s a négy sárga ügetésbe kezdett.

Marianne és a legény szájtátva bámulták a csodát, és nem akartak a szemüknek hinni. Pedig nagyon egyszerű dolog volt az, amit a szalonkavadász művelt. Régi jó kocsisszabály: mentül erősebb a ló szája, annál puhább vas való beléje, a ló tudniillik támasznak használja a zablát, hogy egyensúlyban tartsa testét, s a kemény vas éppen olyan, mintha a bot fogantyúja, amelyre járás közben támaszkodunk, olyan éles lenne, mint a beretva. A kínzó szerszám eltávolítása

után a lovak boldogan fogadták a puha zsineget, és habozás nélkül engedelmeskedtek Bogdánynak.

- Várjon, művész - kiáltotta Marianne. - Én is fölszállok!

Ezen a napon tehát Balázs a Marianne szekéren tért haza.

Két nappal a sikerült idomítási jelenet után pedig a fiatalember postán a következő levelet kapta:

Tisztelt Uram!

Egy jóakarója figyelmezteti, hogy a Balsaiak még nem adták fel a harcot, ellenkezőleg: most játsszák ki Ön ellen a legveszedelmesebb fegyvert, harcba viszik a nőket, s jaj önnek, ha ezt a csatát el találja veszíteni.

Egy jó barát

Balázs nevetett, s azzal felelt a névtelen jó barátnak, hogy másnap, juszt is, megjelent a Balsai-kúriában, és hevesen udvarolni kezdett Marianne-nak.

Csodálatosak a szerelem útjai, mondják az emberek, de elfelejtik hozzáfűzni, hogy a hiúság útjai még csodálatosabbak.

7

Kázmér egy szép téli napon kezeit dörzsölgetve ült a zebrán, amelyre szántalpak voltak erősítve, és elégedetten nézett le a völgybe, ahol egymást kergették a cifra úri szánkók. A nagyasszony nevenapja volt, s a nevezetes évfordulót kirándulással ünnepelte meg a társaság, közte Bogdány Balázs úr, aki az emlékezetes négyesfogat-korrektúra s a bohó levél után a szépasszony állandó kocsisa lett. Jó ebéd után szánkókra kaptak a házbeliek, a vendégek s az urak versenyt rögtönöztek a közeli Hővíz-fürdőig.

Az út nagyon szép volt Hővízig. Fekete fenyvesekben húzódott a hófehér út, csupa kristályból kirakva, majd egyszerre kiszabadulva a sötét pántból, merész kígyóvonalakban szaladt le a befagyott patak övezte völgybe. Itt feküdt Hővíz, kezdetleges deszkaalkotmányaival, amelyeket nehéz hó borított el. Az első ház volt a cél, a jutalom egy nagy, báránybőrös kulacs. A versenyben négy fogat vett részt; az öregebb hölgyek s urak, köztük a zebrán trónoló Kázmér is, a hegytetőről nézték a merész hajtást. A pályázók név szerint a következők voltak: Balsai Náci (kezében a félelmetes bikacsökkel), Balsai Álmos, aki egyszer a „Két Oroszlán”-ban fejjel esett le a második emeletről, Balsai Izidor, oldalán Klárikával, és végül Bogdány Balázs, a Marianne két feketéjével.

Az indító szerepére Töhötöm vállalkozott, a célnál Kálmánka foglalt helyet, aki amíg az előkészületek meg a csata tartottak, a vendéglőssel máriásozott. Neki kártya kellett, ha mindjárt harmincegy darab volt belőle egy pakliban, s hozzá egy olyan vendéglős, aki egykor markőr lévén, bretonul tudott keverni. Breton keverés alatt a sipisták azt értik, amikor az ütőkártyák mind egy rakáson maradnak, s az osztóhoz kerülnek. Kálmánka, aki tudta, hogyan kell hamisjátékosokkal elbánni, ezzel szemben csakhamar a voltaütést, egy hasonlóan szép kunsztot mutatott be, ami abból áll, hogy a jobb kezünk tenyere alatt meg tudjuk forgatni a kártyákat egy nyomással, s az jön fölülre, amelyiket akarjuk. Ezen aztán mindketten igen jól mulattak, s szépen eltöltötték az időt a szánkók megérkezéséig.

Visszatérve a tárgyra, Kázmér bácsi a jól befutott és körülpárnázott zebrán a hegytetőn állott, elégedetten dörzsölgette kezét, és jóízűeket szítt csibukjából. Hogyisne; a terv igen szépen fejlődött, Balázs egyre ott legyeskedett Marianne-nál, s az asszony láthatólag úgy forgatta a kisujja körül, mint egy szál cérnát. Amerre Marianne járt, Balázs mindenütt a nyomában ballagott, ha valamilyen lehetetlen szeszélye támadt a szép özvegynek, az ifjú lovag nyomban kielégítette, ha valakinek az orra nem tetszett neki, Bogdány menten összetűzött a szerencsétlennel, és így tovább, ahogy azt a könnyűvérű fiatalemberek csinálni szokták.

Hónapok óta tartott ez a furcsa viszony, s Balázs egyre jobban beléje bonyolódott az ügybe. Elfelejtette lassan, hogy családja, hivatala, társadalmi kötelezettségei vannak, hogy a szép özvegy eddig mindenfelé csak rombolt, és szerencsétlenséget árasztott, s ment-ment egyre jobban a hínár karjaiba. Hogyan támadnak az ilyen esetek? Nem nehéz megmondani, - épp-úgy, ahogy némely embert egy pár fülbevaló öl meg. A dolog az utóbbi példánál egyszerűen kezdődik, az ember egy jókedvű pillanatában egyet gondol, és egy szép pár fülönfüggőt vesz a feleségének. Ebben csak nincs semmi rossz, a férj elég jómódú ember, és örömet akar szerezni az asszonynak. Megvan hát a szép fülbevaló, de hogy illenék hozzá a régi kalap? Újat kell venni, hogy az emberek azt ne mondhassák: „Igen, butont tud viselni, de a harisnyája lyukas." A szép kalap már magától hoz egy szép selyemköpönyeget. De abban nem lehet gyalog járni, a selymet tönkreteszik a villamosban, letépik, elpiszkolják. Kocsin kell menni, s aztán aki fiákeren jár, a színházban csak nem mehet másodrangú zsöllyére? A páholy egyúttal kötelezettség rá, hogy toalett is legyen hozzá, a toalett viszont, hogy kihasználtassák, megkívánja az estélyeket; az estélyek ösmeretségeket hoznak, amelyeket nem lehet négyszobás lakásban fogadni; a nagy lakás szaporított személyzettel, inassal, komornával jár; az előkelő háztartás kocsit, lovat, nyaralót, fürdőt hoz, és így nő, nő a gyémánt fülbevalóból keletkezett lavina, és végül elsodrással fenyegeti a szerencsétlen családfőt, aki ha bele nem pusztul, máskor ugyancsak óvakodni fog, hogy örömet szerezzen az asszonynak.

Így van az udvarlással is. Ha valaki szépasszonynak a kocsisa, mutassa is meg, hogy ért a mulatáshoz, ne sajnálja a pénzt virágra, mulatságra, pipára, cigányra, ha kell, mint az egyszeri óbester, menjen el Berlinbe egy pár kesztyűért, s ha nem adják olcsón, kommandírozzon százezer koronát a Spree partjára, ha kétsége van, hogy szerelmét siker kíséri-e, kérdezze meg a kártyát, az majd megmondja, van-e szerencséje benne, és csapnivaló ember az, aki az igenlő feleletért egy-két ezrest sajnál megfizetni, és így tovább, ahogy azt a dolgok természete magával hozza.

Marianne értett hozzá, hogyan kell valakit ilyen skálán végigvezetni, és így Kázmér bácsinak volt oka és joga, hogy jól érezze magát a zebrán, amikor Marianne-t a Balázstól vielliebchenen nyert két feketén látta a hegyoldalról leszánkázni...

Balázs a nyakas emberek közé tartozott, s ahányszor valaki figyelmeztette, hogy vigyázzon a bőrére, annál dacosabban tartott ki a szép özvegy oldala mellett. Most is ott volt, és szédítő sebességgel hajtotta le a két feketét. Kitűnő kocsis volt, s az ilyen produkciókban is nem először vett részt: tudta, hogy lejtőnek le a jó ló éppoly biztos, mint fölfelé, hogy a szárra hajlott ló nem botlik, s hogy vigyázni csak fordulóknál kell, ahol a szán, a ki nem egyenlített ív miatt, könnyen oldalt repülhet. Amíg hát a sima úton lóhalálban vágtatott, a fordulóknál lassította az iramot, s itt társai mindig el is érték, de a gyors iparkodásban nagy ívet írtak le, sőt a könnyelmű Álmos olyat repült, hogy fejjel bukott ki a szánból, s annyira belefúródott egy hórakásba, hogy két tótnak félórába került, míg ki tudták ásni.

Marianne mint egy szép nagy macska gubbasztott a prémek tömegében, és csillogó szemmel nézett hátra, közelednek-e az ellenfelek, s kéjesen fölkacagott, amikor a fordulónál melléjük értek, amikor úgy tetszett, hogy már-már el is mennek mellettök, és a síkon a feketék megint

lábra kaptak, és ellenállhatatlanul robogtak el Izidor tajtéktól habos sárgái mellett. Ilyenkor a szépasszony tekintete egy pillanatra összeért Balázséval, akinek szeme villant egyet, s aztán tekintete ismét a lovakra szegeződött... A hó sűrűn, éles szilánkokban repült arcukba, a szél fütyölt körülöttük: nem szóltak egy szót sem, de ez a néma beszéd többet mondott ezer meg ezer szónál.

Klárika, aki Izidor oldalán meg-megközelítette a vezető szánkót, szintén hallgatva ült helyén, de az ő némasága mást jelentett.

Amint a fordulóknál elérték Marianne-t, s a leány meghallotta az asszony sikolyba fúló kacagását, a lélegzete elállott, és leszorította szempilláit, hogy ne lásson semmit. Izidor a lovaival volt elfoglalva, amelyek sehogy sem akartak ügetve menni, hanem felizgatva a versenytől s a fölcsapó hótól, untalan felvágtak, és vágtatva vitték a könnyű alkotmányt, így hát nem ért rá az unokahúgával foglalkozni. Már jó darab ideig mentek így, amikor Izidor egyszerre helyénvalónak találta, hogy a hölgye után érdeklődjön, és megdöbbenve vette észre, hogy Klárika sír.

- Mi bajod van? - kérdezte, lassítva a lovak vad futását. - Félsz talán?

A lány nem felelt, hanem intett, hogy menjenek tovább.

Izidor a lovak közé vágott, s a fordulónál ismét elérte Balázst, sőt, miután most a sárgák fogata is óvatosabban került a szerpentin éles hajlásához, s a belső oldalt csípte el, szánja elhagyta a két feketét, és szélsebesen vágtatott le az egyenesen.

A szépasszony most nem kacagott, de sőt ugyancsak meg volt ijedve. A győzelem már biztosnak látszott; s íme, az utolsó fordulónál Izidor szánja elébük került, s irgalmatlanul csapta a havat a feketékre, amelyek maguk is megzavarodtak a váratlan fordulaton, és vágtába kezdve iparkodtak az előttük járó lovakat utolérni.

- Mi lesz velünk, Balázs? - kérdezte a szépasszony rosszkedvűen.

A fiatalember nem vesztette el hidegvérét, keményen megfogta a gyeplőt, és egy rántással ügetésre kényszerítette a félelmükben remegő lovakat. Amikor a feketék megtalálták az elveszett egyensúlyt, a kocsis csettintett nyelvével, és újra teljes sebességgel hagyta őket menni.

Szédületes verseny kezdődött most; a másik két fogat már le volt tárgyalva: Álmost még a hóból hámozták ki, Náci pedig két fordulóval hátrált, biztatta bikacsökével lovait, amelyek mintha már csak egy helyben ügettek volna, s kétségbeesve ficánkoltak az ütések ólmos súlya alatt. De a fönnmaradt két szánkó végkimerülésig, dacos elszántsággal küzdött egymással.

A sárgák jártak elöl, a feketék kinyúlt testtel, nagyokat bólintva fejökkel, iparkodtak utánuk, de az elvesztett területet csak nehezen tudták helyrehozni. A szépasszony maga is előrehajlott testével, mintegy segíteni akarva a mének járásán, s aggódva kémlelte a mindegyre közeledő célt.

- Vajon beérjük őket? - kérdezte szívszorongva.

- Csak föl ne vágjanak... - dörmögte Balázs, acélkemény marokkal fogva össze a szárakat, amelyeket a fáradó lovak már eleresztettek.

A hó szilaj felhőkben porzott, a szél hangja egyre magasabb lett, mint a végletekig feszített húré. Klárika fölébredt a reménytelenség adta elfásultságból, és kíváncsian nézett hátra: a feketék ziháló lélegzete, a szánkóvas sivítása egyre közelebb hallatszott. Izidor egyre izgatottabb lett, s folyton nógatta a lovakat, ostorral, nyelvvel, kelleténél jobban, aminek az lett a következménye, hogy az amúgy is gyengébb rudas egyszerre fölvágott!...

Most vége!

A következő pillanatban a feketék eltorzult, kidülledt szemű feje megjelent az elöl járó fogat mellett, s a másik percben már elibük is tolakodott.

- Viktória! - sikoltott a szépasszony boldogan.

- Adta beste! - káromkodott Izidor.

A feketék fogata egy hosszal járt a sárgák előtt.

- Adieu! - kacagott föl kéjesen Marianne, és forró tekintete Balázsra esett.

Izidor önkéntelenül Klárikára pillantott.

A kisleány elfehéredett arccal, mintegy csodálkozva nézett Marianne után, s a következő pillanatban keserves, hangos sírásra fakadt. Zokogása erősebb volt a szél sivításánál, a fagyos hó pattogásánál, a lovak patáinak dübörgésénél.

Izidor, bár nem volt gyöngéd lélek, megijedt.

- Bajod van, Klárika? - kérdezte a gyors hajtástól elálló lélegzettel. - Megállítsam a lovakat?...

A lány egy ideig nem felelt.

- Rosszul vagy? - szólott újra a fiatalember. - Beszélj hát! - tette hozzá türelmetlenül.

Klárika még egy percig hallgatott, aztán kitört belőle a keserűség.

- Hogy mi bajom van? - szólott fuldokolva. - Hát nem látod, mit tesz veletek Balázs?

Izidor tétován nézett rá.

- Azt tesz veletek, amit akar... - folytatta Klárika. - Megaláz, legyőz, ahol összeakadtok vele... Mindegyikőtöknél erősebb, mindenkit lever... És ti, Balsaiak, hagyjátok magatokat, mert gyöngék és gyávák vagytok... Szégyelljetek magatokat! - tette hozzá könnyekbe fúlva.

Izidor kezdte érteni a dolgot. Tényleg, ez a Bogdány mindenütt, ahol találkoznak vele, fölébe kerül a büszke Balsaiaknak: az agarászaton, a kártyában, a hajtásban és végre az asszonyoknál... Elütötte a Kormost, leverte a sárgákat, és ráadásul elvitte Marianne-t is, aki eddig minden férfival el tudott bánni. Nagy szégyen ez egy olyan családra, amely már Árpáddal együtt agarászott, s nyilván már a pogánykorban minden elvált asszonyt meghódított!

Izidorban feltámadt a düh, boldogabb végről fogta az ostort, és úgy vágott bele a lovakba, hogy azok eszeveszetten, kétségbeesve kezdtek vágtatni a forduló felé.

- Megállj, az Isten szerelmére! - kiáltott a hegy tetején Kázmér, látva, hogy itt mindjárt baj történik, és a lovak nem tudnak átsiklani az éles fordulón. - Megállj! - kiáltotta, de szavát elkapta a szél.

Klárika nem szólt semmit, oly jólesett ez az őrült rohanás a végtelenségbe, talán a pusztulásba. A szánkó, mintha szárnyra kapott volna, úgy lebegett, a sárgák karcsú lába alighogy a földet érintette. Ki törődnék azzal, hogy mi lesz?

Az Izidor fogata nagyokat szökve rohant le a lejtőn, a lovak magasra kapták az orrukat, és úgy iramodtak a jégmezőn, a szánkóvas élesen, mint szél kergette rézkakas, csikorgott egyet... Aztán... aztán a fogat vad iramban érte el a fordulót, a lovak nem tudtak a sarkon áthatolni, a szán az erős ív következtében nagyot lódult, s a következő percben óriás hófelhő csapódott föl, s a szán a völgybe fordult. Mint a bábuk, úgy gördültek ki a bent ülők, és nagyot zuhanva

pottyantak a jégmezőre, míg a lovak nagyokat szökve, istrángot, rudat tépve, törve rohantak tova.

Balázs csak akkor vette észre a szerencsétlenséget, amikor a célhoz érkezett, és visszatekintett, mennyire maradtak el ellenfelei. Elsápadva látta, hogy mi történt, talán emberéletben is esett kár.

- Győztünk! - lihegte a szépasszony.

Bogdány nem válaszolt semmit, odaadta a gyeplőt a kalyibánál várakozó lovásznak, és gyalogszerrel rohant vissza az utolsó fordulóig.

Az eléje tárult kép nem volt vigasztaló.

Izidorból csak a két gyorsan kalimpáló csizmája látszott ki, egyebekben a derék embert a jóakaró hó egészen befödte. Balázs egyet rántott rajta, s visszaadta az életnek. Amikor a furcsa nevű ifjú ismét megpillantotta a napvilágot, megtörölte arcát, és mint azt róla utólag kitalálták, a hó alatti tapasztalatait összefoglalva, így szólott:

- Szép termésünk lesz...

Klárika pár lépéssel odébb feküdt sápadtan, arcán megfagyott könnyekkel, elájulva.

Balázs fölkapta, mint a gyermeket, és a karján vitte le a fürdőig.

- Klári! - szólott hozzá megdöbbenve. - Klárika... Nem történt baja?

A leány nem válaszolt. Bogdány arca elborult: ennyit a tréfa nem ért meg. Kievickélt a hóból, és amennyire csak bírta, sietett a kisleánnyal a kalyibáig. A fúvásban csak nehezen tudott előrevergődni, csizmája hol egy gyökérben, hol egy buckában akadt meg, egyszer majd hogy el nem bukott egy árokban. Tekintete aggódva figyelt a karjaiban nyugvó Klárika arcára. A márványarc nem mozdult, az ember azt hihette volna, hogy egy szép halotté.

Amikor már közel voltak a kalyibához, Klárika merev arca megrezzent, de szemét még most sem nyitotta föl. Balázs megállott; a leány nyilván eszméletlenségében mondott valamit. Klárika elhallgatott, de csakhamar az ajkak ismét megnyíltak, s egy könnyű sóhaj röppent el róluk, majd egy szó, halkan, fájdalmasan ez, hogy:

- Balázs...

A fiatalember meghökkenve nézett rá a lányra, akinek arca újra mozdulatlanná, halotthalvánnyá változott.

8

Izidor az emlékezetes szánkókirándulás után több hétre visszavonult a kisbalsai fekete kastélyba, és elmélkedéssel töltötte az időt.

A különös nevű ifjúról egyet-mást e helyen föl kell jegyeznem.

Balsai Izidor a család pénzügyi kapacitása volt. Ha a többiek dorbézoltak, kártyáztak, pazaroltak, Izidor belterjes közgazdasági tevékenységének élt, mindenütt hasznot fürkészett, vállalatokba bocsátkozott, és évek óta sikerült börzespekulációkkal foglalkozott. Búzát vett és eladott, fantasztikus részvényei voltak: kezdve az erdélyi aranybányáktól a zanzibári villamosvasúti prioritásokig; a kontinens minden városában akadtak telkei, házai; a hegyekben erdői, a völgyekben rétei, s ahol pénzt lehetett kockáztatni Európában, sőt Amerikában is, ott kisebb-nagyobb üzletekben mindenütt ráakadtak Izidor nevére. A Balsai-kastély egy csomó irodával,

raktárral volt fölszerelve, és nem utolsó nevezetessége volt a találmányok szakosztálya. Hosszú polcokon itt állottak a különböző csodaszerkezetek apró modelljei, kezdve az önműködő kotlóstól a torpedókig, az örök mozdonyig, a kormányozható léghajóig. Izidor azt vélte, hogy egyszer majd csak bevág valami, s akkor kifizeti a többi értéktelen limlomot.

A fő üzlet azonban a tőzsde volt, s e téren Balsai Izidor szép szerencsével működött, anélkül, hogy bárki rájött volna, honnét szerzi az ilyen játékhoz való pontos információit? Izidor maga a legnagyobb titokban tartotta eredményeinek kulcsát, jóllehet testvérei minden lehetőt elkövettek, hogy hasonló téren hasonló sikereket érjenek el, s a cselédek megvesztegetésével, jó szóval, a borközi állapot ügyes felhasználásával rajta voltak, hogy öccsük e financiális talizmánját kinyomozzák. De minden hiába volt, Izidor nem engedett se kérésnek, s könyörgésnek, sőt e pontban még a mindenható Kázmér szuverenitását is kereken megtagadta. Ilyenformán a furcsa nevű ifjúnak nemcsak a Felvidéken, de Budapesten, Bécsben, sőt Berlinben is mint pénzügyi kiválóságnak terjedt híre, s egy jeles közgazdasági szaklap, a *Hazai Styx* már több ízben arcképét is közölte, s ily alkalmakkor a kitűnő orgánum kiadóhivatali főnöke, egy kecskeszakállas, aranykeretű pápaszemes úr, számlával kezében, személyesen tisztelgett Kisbalsán... De hogy mi Izidor titka, azt ő sem tudta kifürkészni, bennünket azonban nem kötelez a diszkréció, s így elárulhatjuk a talizmán zárának nyitját.

Ez a kulcs meglehetősen egyszerű portéka volt...

Izidor, aki megfordult a világon mindenütt, s így Monte-Carlóban is, ott egy régi játékosfogást fedezett föl. A szép riviérai barlangban tudniillik egy csomó gambler úgy játszik, hogy kiszemeli magának azokat a játékosokat, akik - mint mondani szokás - szurokmadarak, vagyis pechhel dolgoznak. Az ilyen mindig bőven akad - és melléjük ülnek, s aztán nem tesznek egyebet, mint hogy a malheurösök ellen játszanak. Ha a peches ember a vöröset választja, ők a feketére teszik aranyaikat, ha a szerencsétlen flótás a páros on próbál szerencsét, ők a páratlant tisztelik meg bizalmukkal. Mivelhogy pedig a malheur állandóbb és könnyebben kifürkészhető és megfogható, mint a szerencse, a csatatér ez apró hiénái gyorsabban és biztosabban boldogulnak, mint a burokban születettek vagy a legtökéletesebb rendszerek föltalálói.

Balsai Izidor ez egyszerű tapasztalatot, amelynek praktikus értékét azonnal fölismerte, szélesebb körűvé iparkodott tenni, s egy ügyes ötlettel kiterjesztette a játékok játékára: a börzére. Hogy pár szóval elmondjuk a dolgot, Izidor egy szép napon a magyar fővárosban érintkezésbe lépett Vágóhidy Barna úrral, egy fővárosi magánkutató iroda tulajdonosával, s azt a furcsa megbízást adta neki: nyomozza ki, Budapesten kik szoktak a börzén állandóan spekulálni. Vágóhidy mestert az ilyen kérdések nem hozták zavarba. Elveszített daxliktól kezdve az elveszített női hűségig híven kiszimatolt ő mindent - s pár nap múlva már be is liferálta megbízójának Filippovics Tituszt, egy ifjú, gazdag, rác földesurat, aki anyai örökségét kikapva, most a tőzsdén játszott hatalmas *poén*-ekkel és még hatalmasabb malheur-rel.

Az ügyek lebonyolítása most már könnyű volt. Ha Vágóhidy azt sürgönyözte Balsainak:

F. búzát vett,

akkor Izidor eladott búzát, ha Filippovics hausse-ra ment, Izidor baisse-be bocsátkozott. Szóval mindig az ellenkezőjét cselekedte annak, amit sürgönyökben diszkréten F-nek jelzett úr mívelt. S mivel F. egyike volt a legszerencsétlenebb kezű uraknak, Izidor nyert, és egyre nyert, megint nyert, mígnem egy nap a következő rövid sürgönyi értesítést kapta:

Balsai Izidor, Kisbalsa.

F. teljesen elkészült. Mit tegyünk? Üdv. Vágóhidy.

(Az üdv szó fölösleges volt, de miután kilenc szóért ugyanazt kell fizetni, mint tízért, Vágóhidy megengedte magának ezt a kis figyelmességet.)

Izidor erre fölutazott Budapestre, megbízást adott a magándetektívnek, hogy egy újabb „szurokmadarat" keressen, s amikor az ennek a föladatnak is megfelelt, ismét tovább spekulált, és tovább nyert jeles rendszere alapján...

Visszatérve a tárgyra, Izidor a jelzett módon szépen, lassan megtollasodott. Nem volt mohó ember, s jól tudta, hogy olykor a szerencsétlenség is forgandó, s a rossz spekulánsból ok nélkül jó spekuláns lehet, azért hát nem mászott bele túlságosan az üzleteibe, óvatosan működött, megelégedett a szerény polgári haszonnal, s minden öt évben, a családi lovagias hajlamoknak megfelelően, egy keményítőgyárat vett, amelyet kastélynak alakított át. Hiszen ha számos keményítőgyár egykor kastély volt, a nemességnek érdeke, hogy viszont a keményítőgyárak kastélyokká alakuljanak át.

Amint ez utóbbi vonásból is látszik, Izidornak volt érzéke a hagyományok, a noblesse oblige iránt, s így csak természetes, hogy a saját ősnemesi családja érdekeit is szem előtt tartotta. Ez a szempont őt, a különben okos embert is gyűlölettel töltötte el Bogdány Balázs iránt, s Klárika legutóbbi keserű szavai kettőzött adaggal öntöttek olajat a tűzre, mert egyéb családi kellemetlenségeken kívül most már egy betörött orrot is köszönhetett az ágotai bírónak.

Izidor - hogy teljessé tegyük jellemzését - ezenfelül ifjú korában holmi unokatestvéri szerelemmel vonzódott Klárikához, jóllehet, mint helyes üzleti szellem, csakhamar tisztában volt vele, hogy számára itt rózsák nem teremnek. De ha ezt látta, látta azt is, milyen égő tekintettel kísérte húga ama emlékezetes téli napon a szánkázó Balázs minden mozdulatát, látta a leány arcán az elkeseredést, a haragot Marianne-nal szemben, látta, mint rázkódik össze, ahányszor Balázs szánkója elröpült az övék mellett, s a szépasszony sikongó kacajjal dől vissza ülésén - és megértette, hogy mit jelent ez a beszédes némajáték. Hogy pedig még teljesebb legyen a kép, állapítsuk meg, hogy annak idején Izidor Marianne asszonynak is udvarolt, s csak a közgazdaság miatt tett le erről a nemes szenvedélyéről.

Ezért járt most föl és alá a kisbalsai fekete kastélyban Balsai Izidor, és hányta-vetette meg a dolgokat, mitévő legyen.

- Hát semmiképp sem lehetne ezzel a Bogdánnyal elbánni? - kérdezte immár huszadszor magától. - Tényleg mindig és mindenben megelőzi a balsaiakat? Minden küzdelemben ő marad fölül? Agarászaton, kártyán, hajtásban, bátorságban mindig és mindenütt csak ő győz, és ráadásul már elviszi az asszonyainkat is, s nem is egyet, hanem mindjárt kettőt: Klárikát és Marianne-t együtt! Hiszen ha így megy, nemsokára a földjeiket, a bútoraikat, még az utolsó párnát is Bogdány Balázs húzza ki a dölyfös Balsaiak feje alól, és még a leghíresebb agaraik is az ő lova után ballagnak!

Haragosan járt föl és alá, de aztán a nagy tükörhöz ért, s el kellett mosolyodnia, amint magát, az okos üzletembert, fölpaprikázva, hadonászva, harcias ábrázattal megpillantotta... Sehogyan sem illett ravasz megfontoltságához ez a háborús külső, a felborzolt haj és a dühtől tágra nyíló orrcimpa. Az okos ember nem így mérgelődik, és ő okos embernek tartotta magát... Végighúzta kezét az ábrázatán, és nevetett. A haragos ráncok elsimultak, s az üveglap mögül ismét higgadt, vonásait fékezni tudó arc nézett rá vissza.

Izidor, amióta közgazdasággal foglalkozott, nemigen szokta magát a tükörben megnézni, most azonban, hogy úgyis benne volt a dologban, figyelmesebben vette szemügyre külsejét. Megállapította, hogy még mindig elég csinos legény, jóllehet a Balsai-orr nála se tagadta meg magát, s az idők szele némi havat szórt a halántéka köré. Elgondolkodott egy kicsit a csillogó üveglap előtt. Hej, egykor többet is adott magára, sokat álldogált a tükör előtt, s akkor az

asszonyoknál is megvolt a szerencséje. Később azonban rájött, hogy azt az időt s azt az elmebeli erőt, amelyet az ember udvarlásra fordít, hasznosabban lehet értékesíteni, s azért csakhamar búcsút intett a leányoknak, menyecskéknek, és inkább a pénznek mondott bókokat, vagy ha kellett, gorombaságokat, ahogyan az szirénekkel szemben szokás.

Egy időben bizony neki nem kellett szégyent vallania Marianne előtt, ő is el tudta kucsírozni a szépasszony lovait, s neki is kigyúlt a gyertyaláng az ablakban, ha a cigány az ablak alatt húzta. Az öreg Pál eleget is féltékenykedett rá, sőt egyszer majdhogy bottal nem esett neki, amikor a szupécsárdásnál nagyon meg találta forgatni Marianne-t, s az repkényként tapadt a sógor remekbe szabott frakkjához... De aztán sok minden közbejött, Pál is meghalt, Marianne Bécsbe költözött, a búza ára, jó órában legyen mondva, várakozáshoz képest gyorsan emelkedett, és Izidor megfeledkezett e kis intermezzóról, amelynek emléke mindössze egy hajfürt és egy megmaradt vágás volt; az utóbbit egy kisvárdai párbajban kapta a szépasszonyért.

Izidor elment a tükörtől, és hallgatagon járt föl és alá a recsegő padlójú termekben.

Agyában egy terv villant föl, és a paszuly gyorsaságával kezdett széjjelterpeszkedni.

Hiszen talán volna mód ezt a Balázst legyőzni, legyőzni úgy, hogy a legérzékenyebb pontján támadnák meg: a hiúságánál, minden férfi Achilles-sarkánál.

Lássuk csak.

Hátha még ér valamit az egykor kapott hajfürt és a megmaradt kardvágás, hátha föl lehetne venni a kesztyűt Balázzsal a szépasszonyért, hátha ki is lehetne vetni a nyeregből, aztán kikacagni, s az általános nevetés prédájául odadobni?... Olyan kalandos terv volna ez?

Megint megállott a tükör előtt, és vizsgálgatni kezdte magát. A gazdászszakállát az bizonyos, hogy le kellene borotváltatni, s a bajuszát is megnyíratni; a ruházkodása is válogatottabb lehetne, a gallér nélküli vadászingek se teszik a legjobb benyomást... De egyebekben a tükörből rája néző alak biztatólag intett feléje: „Nincs még veszve Lengyelország!” Nem volt öreg, visszataszító sem, a feje körül pedig mintha titkos fény ragyogott volna: a mindenható pénz glóriája...

Nem sokat habozott, kapta a kalapját, bekecsét, és bricskájába vetette magát. Próba, szerencse!

- A városba, a fodrászhoz! - kiáltotta oda a legénynek, és azzal nekiindult, hogy Faustként új életre keljen.

És bekövetkezett az ifjú metamorfózisa.

Izidor egész nap boltokat járt, alkudozott, vásárolt, beretválkozott, s még virágot is tűzött a gomblyukába.

Amikor végre este a megyei székhelyen beült „egy pohár sörre” a nagyvendéglőbe, a szabolcsi urak nagyot néztek Balsai Izidorra. Pár óra alatt más ember lett belőle, sasorra rózsaszínűvé beretvált sima arc közepéből nézett a világba, ősz szálai a kurtára nyírt fej tarlóján ügyesen tűntek el, tarka mellénye fölött óriási kék és piros selyemkravátli terpeszkedett, s a széke melletti fogason sárga bőrkabát fityegett... De nemcsak a külseje, a régi modora, a gondolkodása is mintha a fodrásznál és a szabónál maradt volna, Izidor adomázott, hangosan disputált, szaporán hajtogatta fel a savanyúvizes kvaterkákat, s csakhamar afférja is támadt egy, a szomszéd asztalnál ülő katonatiszttel, akit minden ok nélkül fixírozni kezdett. Szerencsére a lovagias ügy nem vett komolyabb fordulatot, a kölcsönös jó barátok szaporán kibékítették az ellenfeleket, az urak erre egy asztalhoz ültek, s félóra múlva már úgy összeboronálódtak, hogy Castor és Pollux húszévi barátkozása vasúti ösmeretség volt ahhoz

képest. Közben a cigány is megérkezett, s kézzel-lábbal húzta Izidor kedves nótáját, a székely csürdöngölőt, amely így kezdődik: „Az én csizmám disznóbűr, apám hozta Bögözbül”, s még éjfél sem volt, amikor a jeles közgazda már szódásüvegeket röpített a nagy tükörbe.

A vendéglős kezét dörzsölgette, az uraknak sem volt kifogásuk az új cimbora ellen, csak egy öreg, zsugori árvaszéki ülnök, aki a sarokasztalnál vacsorázott, dörmögte:

- Eddig egy gazdag ember volt a megyében, s most már az is sárga bőrkabátban jár.

A sárga bőrkabát az ülnök szemében a pazarlás, a nagyzási hóbort volt, és tényleg: a sárga bőrkabátos megyei urak között lassanként több és több lesz a tönkrement, mint a vagyonos gavallér.

Izidor a nagy dáridóval még nem fejezte be metamorfózisát. Másnap is a városban maradt, fantasztikus vadászöltönyöket, lakktopánokat készíttetett, cifraszűrbe öltöztette a kocsisát, pitykés libériába az inast, ami nehéz szivar volt a trafikban, mind összevásárolta, a kalaposnál a legmokányabb vadászkalapokat szerezte be, a lovaknak új szerszámot, könnyű homokfutót rendelt, szóval mindenképpen tökéletes gavallér akart lenni, akitől ne irtózzanak a szép-asszonyok.

Így fölszerelve, kétnapi borgőzzel telítve érkezett vissza Kisbalsára, ahol az irodában már egész köteg távirat várta Vágóhidy úr részéről. Izidor fölbontatlanul dobta tűzbe a csomagot, s ennyit válaszolt a magánkutatónak:

Egyelőre beszüntetem az üzemet. Balsai.

Azzal a tükör elé ült, és kötögetni kezdte a nagy kék-piros kravátlit, amely harcias csata-lobogóként fityegett mellén.

Marianne el volt bámulva, amikor összeakadt az unokatestvérével.

- Talán házasodni készül? - kérdezte tőle álmélkodva.

Izidor legyintett a kezével.

- Ha valakit elvennék, az csak maga volna, húgom - szólott könnyedén, s azzal nagy szem-telenül megfogta a szép özvegy derekát, és egy alapos csókot nyomott a nyakára.

A következő percben már egy derék pofon csattant el a széles Balsai-ábrázaton, közvetlenül a históriai orr mellett. De a fenyíték hatása elenyésző volt. Izidor nevetett, fiatal korában megszokta az ilyesmit, éppen azért nem nagyon ijedt meg, sőt újra megfogta Marianne kezét.

- Kikaparom a szemét - jegyezte meg nyugodtan a szépasszony.

- Akkor legalább megment a megőrüléstől - felelte Izidor, visszaemlékezve Faublas lovag kalandjaira, ahol gyakran fordulnak elő az ilyes bókok.

Ezzel újabb kísérletet tett, hogy Marianne karcsú derekát átölelje, de próbálkozását ismét pofon koronázta. Izidor nem volt az az ember, akit ilyesmi zavarba hozzon, meghajtotta magát, és megköszönte a nyakleveseket.

A szép özvegynek ennyi szemtelenség láttára el kellett mosolyodnia. Egy ideig csodálkozva nézett sógorára, aztán így szólott:

- Ha békén marad, Izidorkám, megkérdezném, mi az, amiért egyszerre így érdeklődik irán-tam? Eddig észre sem méltóztatott venni, s most egyszerre olyan kapós lettem a szemében, hogy három pofon se tudja visszariasztani. Vajon minek köszönhetem ezt a szerencsét?

Izidor megvonta a vállát.

- Az egész világ udvarol magának, miért ne volna szabad nekem is... Maga tetszik csekélységemnek, s azt nyíltan meg is mondom a szemébe... Vagy azt hiszi, más nem akarja a karcsú derekát átölelni és a nyakát megcsókolni? Dehogynem. Csak nem meri bevallani. Bennem ellenben megvan rá a bátorság, s ha százszor fölpofoz is, azért mégiscsak kellemesnek fogom tartani, ha átkarolhatom a szép derekát.

Marianne nevetett. Ilyen szemtelen embert érdemes meghallgatni. Izidor nekibátorodott.

- Tudja, Marianne - szólott, gyöngédebb lenni iparkodva -, volt idő, amikor maga nem volt ilyen kőszívű, s ha szépen megkértem volna, hát elfogadott volna kocsisának. És én mindig kegyelettel emlékezem vissza a szép napokra...

Az asszony gúnyosan mosolygott.

- Azt csak hagyjuk, Izidorkám... Egy szép napon kegyelmed úgy eltűnt, mint a kámfor... Én is vissza tudok emlékezni, ugyebár?

- Az más volt - ellenkezett az udvarló. - Egy férjes asszony... Azt nem szabad hírbe hozni.

- És az özvegyet?

Izidor nem válaszolt, hanem mosolygott.

- De most menjen a dolgára! - pattogott Marianne tőle telhető haraggal.

A levente engedelmeskedett, és eltávozott a kertből, ahol ez az épületes párbeszéd lefolyt.

Izidor meg volt elégedve az első kísérlettel: jóllehet régebb ideje, hogy nem forgott női társaságban, az ötletei, úgy vélte, nem hagyták el, a szemtelensége sem. A kis mókázás fölvillanyozta, és zsengébb ifjúkorát juttatta eszébe, amikor nem múlt el nap, hogy menyecskék, leányzók, úrifajták vagy parasztok meg nem verték, tépázták vagy le nem forrázták volna. De ha volt pofon, akadt simogatás is, s legszebb borúra a derű. Akárhogy is legyen azonban, ez mindenesetre kellemesebb mulatság, mint az irodában ülni, számokat firkálni, könyveket vezetni és Vágóhidy mester rejtélyes sürgönyeit silabizálni, s amellett még a családnak is javára válhatik.

Izidor tehát ez idő óta gyakoribb vendége lett a középbalsai griffmadaras kúriának, amely Marianne rezidenciájául szolgált. Amíg négy sárgája szaporán bólogatva haladt a kopasz nyárfák között, gyakran elgondolkozott, milyen szép diadal is volna a karcsú Marianne-t elütni Bogdány Balázs kezéről. Nem csupán a saját érdekéből, ámbár az se a legutolsó dolog, de elsősorban családi szempontból, mert hiszen hetek óta az egész vármegye tekintete rájaszegeződött Balázs és Marianne viszonyára, s ha most annyi nyilvánosság előtt az ágotai bíró húzná a rövidebbet, a szégyent még a Garam sem venné le róla. Micsoda kacagás lenne az! Micsoda lefőzés! Ez volna aztán az igazi lecke, az igazi bosszú az ágotai agárért! Mert hej, az az ágotai agár, a bajt hozó Kormos sokszor megfordult az agyában; nemcsak neki, hanem a pater familiasnak, Kázmér bácsinak is.

Az öregúr már kezdett türelmetlenkedni. Mikor végez már a szépasszony Balázzsal? Hiszen igaz, hogy Balázs sokat forgolódott Marianne körül, de a dolog nagyon lassan érett meg. Bogdány úrfi költekezett is, ki is rúgott a hámból, de azért azt az őrültséget, amit Kázmér szeretett volna, hogy elkövessen, mégse cselekedte meg. A család feje ugyanis nem akart kevesebbet, mint hogy Balázs elvegye az özvegyet. Mert mit ér, hogyha udvarol neki, sőt, mondjuk, a kedvese, az ilyen viszonyok rendszerint nem tartósak, s vannak percek, amikor a férfiaknak megjön a jobbik eszük, és megszöknek az effajta összeköttetések elől. Csak föl kell ülni a vasútra, és Afrikába menni oroszlánra vadászni, és vége az egész dolognak. Vagy a család beleavatkozik, elszállítják a könnyelmű ifjút egy külföldi szanatóriumba, ahol fél éven

át addig locsolgatják vízzel, amíg Marianne képe egészen el nem mosódik. De ha elveszi feleségül, akkor aztán ásó-kapa választja csak el őket egymástól, akkor vágóhídra kerül a Bogdány-birtok éppen úgy, mint annak idején a Pál középbalsai földje, erdője, kövér legelője; s ráadásul örökre hozzá van láncolva a felvidék legkikapósabb menyecskéje. Ez volna a bosszú! Milyen édes csemege lenne ez az ágotai üröm után!... De mikor következik el már az ideje?... Éppen ezért érthető volt a családfő türelmetlensége is: Kázmér egyre szaporábban fogatott be a zebrába, s hajtatott át a szépasszonyhoz megnézni, hogy széna-e vagy szalma?

Ilyen látogatások alkalmával az öreg és Marianne bevonultak a legbelsőbb szobába, s alaposan meghányták-vetették a dolgokat. Az asszony türelemről prédikált, és azt mondotta: a gyümölcsnek időt kell hagyni, hogy megérjen, akkor magától az ölünkbe fog hullani. Kázmér azonban már hosszúnak találta a kísérletezést, és eredményeket szeretett volna látni, ő, mint már föntebb elmondottuk, másnak képzelte a démonokat - hiszen neki is volt hasonló esete fiatal korában, így példának okáért egy lengyel markotányosnéval. Milyen ördög volt az! Kibontotta a hosszú, fekete haját, hevenyén összesodorta, s ezzel mint egy zsineggel magához kötötte Kázmért, és lehelte rá a tüzes csókokat, amelyek perzseltek, fájtak, rontottak. Másnap reggelre a markotányosnő eltűnt és vele együtt Kázmér ökörvásárló bugyellárisa és órája... Ez megcsinálta a dolgát úgy, hogy az öregúr ma is megemlegeti.

- Volnék én csak asszony! - sóhajtott föl a család feje, megfeledkezve róla, hogy túlhaladta a hatvanadik esztendőt.

- Csak kitartás! - mosolygott Marianne. - Ne félj, öreg, én jól intézem el a dolgomat.

Az udvarra kocsi szaladt be, s hallatszott, amint négy ló hirtelen patkócsattanással áll meg; nyilván ügyes ember ül a bakon.

- Balázs? - kérdezte Kázmér jelentőségesen, és a kalapja után nyúlt.

Az asszony tagadólag intett.

- Izidor lesz - szólott a haját végigsimítva.

Kázmér rámeresztette szemét az özvegyre.

- Izidor? Mit keres itt Izidor?

- Valami üzletet ajánlott fel nekem - felelt az asszony, nyugodtan a családfőre függesztve szép kék szemét, amellyel oly ártatlanul tudott nézni, mint egy intézeti lányka.

Az özvegy hazudott; nem volt neki semmi üzleti dolga Izidorral, csak a vérében volt, hogy ne mondjon igazat, akár volt rá oka, akár nem. A hazugságok vonzották, mint egy egzotikus hímzés vagy egy régi csipke, amit az asszonyok megvesznek, s aztán évszámra a fiókjukban tartogatnak, anélkül hogy megnéznék, használnák - az ember nem tudja kitalálni, vajon miért vásárolták hát meg? Tetszett neki, hogy kijátszhatja, félrevezetheti a világot, s öröme telt a valótlanságok színes buborékjaiban - ez lassan annyira szokásává lett, hogy még a szobalányának, a szakácsnőjének is hazugságokat mondott.

- Mikorra parancsolja a fürdőt reggel? - kérdezte például a szobaleánya este.

- Nyolcra - mondotta Marianne, pedig biztosan tudta, hogy tizenkettő előtt nem kel föl.

- Mit főzünk estére? - kérdezte a szakácsnő?

- Almás rétest - mondotta a szépasszony, pedig tudta, hogy estére Kázméréknál lesz. - Az a kedvenc ételem, ugye, Sári?

Így bánt a világgal a szépasszony.

Kázmér megcsókolta a húgát, és távozott, Izidor pedig friss rózsákkal és friss bókokkal köszöntött be Marianne-hoz.

9

A furcsa nevű gavallér utóbbi időben gyakori vendége volt a középbalsai kúriának, a lovai már maguktól tudták a járást a sötét jegenyesor felé. Ha meglátták a kő griffmadarakat, teljes gyorsaságukat fejtették ki, s aztán hirtelen mozdulattal állottak meg a lépcső előtt. Izidor meg volt elégedve eddigi eredményeivel. Marianne szívesen vette furcsa szabású bókjait, ezzel szemben pedig Balázs mintha ritkább vendéggé lett volna. Tényleg: Izidor mindössze kétszer találkozott vele a fatornyos kastélyban, amikor is két fölötte unalmas félórát töltöttek el együtt a teraszon. Lovakról meg kutyákról beszéltek, aztán Balázs, ki nem mutatott nagy hajlandóságot a társalgásra, eltávozott.

Izidornak állandóan fúrta az oldalát a kíváncsiság, hogy is áll tulajdonképpen a Marianne és Bogdány ügye, amelyről már nemcsak itt, hanem a szomszédos vármegyében is sokat beszéltek. Régen elhatározta, hogy kifürkészi ezt a dolgot, de nem találta meg a helyes kiindulópontot. Azt tudta, hogy Marianne-ból csak úgy lehet valamit kivenni, ha véletlenül pattantja ki, jószántából az asszony semmit sem árult el - ez is hozzátartozott a kacérságához. De hiszen lesz rá még alkalom, gondolta magában a közgazda, aki tudott hausse-ra is, baisse-re is spekulálni.

A gavallér tehát, hogy a tárgynál maradjunk, leugrott a bakról, és fölsietett a tornácra.

Marianne, bár föl volt öltözve és meg volt fésülve, félóráig megvárakoztatta Izidort, aki ezalatt a széles tornácról nézte, a szilvafák hogy bólogatnak az enyhe déli szélben. A férfiakat jó rövid pórázon tartani, vélte az asszony, de a lovagot az ilyen türelempróbák nem hozták ki a sodrából, nyugodtan üldögélt, és elelmélkedett rajta, vajon mennyi teher van a középbalsai birtokon, s aztán kiszámította, minden egyes szilvafára mennyi adósság esik... Kiderült, hogy fánként mintegy tízezer forint.

Csodálatos, hogy ennyi súly alatt nem rogynak le szegények - fejezte be meditációját az udvarló.

Ekkorra Marianne is elkészült állítólagos toalettjével - a kereveten feküdt és cigarettázott -, s mosolygó arccal jelent meg az ajtóban.

- Megvárakoztattam, Izidorkám? - kérdezte, és úgy tett, mintha nagyon sietett volna az öltözködéssel. A haján végigsimítani már csak a küszöbön maradt ideje...

A levente meghajtotta magát, mint Des Grieux Manón előtt.

- Szárnya van itt az időnek - mondott aztán valami egészen újat.

Marianne kegyes mosollyal fogadta a bókot.

- Itt maradunk, vagy átmegyünk a csukott erkélyre?

Ez kitüntetés volt, a szép özvegy a hegyekre néző, széles ablaktáblákkal elzárt erkélyen csak ritkán fogadta vendégeit. Ez volt a tulajdonképpeni fészke, egy puha, csupa párnákból álló rózsaszínű zug, ahol naphosszat - mint a nőstény párducok - heverészni szokott. A buja párnákon kívül merő lányos egyszerűség volt az erkély: a bútorok fehérek, rózsaszínű sávval, a falakon Napóleon-képek, a sarokban imádkozózsámoly, fölötte piros pohárban égő örök-

láng. A rózsaszínű párnahegyekre a zöld lombokon megtörő napsugár sajátságos aranyszürkés fényt vetett: a mélyen fekvő rétek fölött lebeg nyári estéken ilyen színű köd...

Izidor megköszönte a kegyet, s azzal átvonultak a másik erkélyre.

Marianne ledőlt egy piros vánkostömegre, majd csengetett a szobaleánynak.

- Ne zavarjatok, míg nem hívlak - vetette oda félvállról a komornának, aki meghajolt, és a világ legnyugodtabb ábrázatával távozott.

A jeles közgazda sóhajtott egyet. Tudta, hogy ez a pár szó is csak kacérság, amelynek semmi jelentősége nincs. Egyszer ugyan mélyebb értelmet próbált neki tulajdonítani: a fészek zöldes napsugara kelleténél jobban a fejébe szállott, s a gavallér magához akarta ölelni a szép-asszonyt, de az kisiklott a karjából, s a következő percben egy kis spanyol tőrt kapott ki a falon lógó bokhara ráncaiból...

Amikor tehát a szobalány kiment, Izidor Marianne felé fordult, és a tőrre célozva, meg-nyugtató hangon így szólt:

- Másodszor nem fog meg, szépasszony...

Marianne kacagott, majd fölkelt, és lekuporodott gavallérjával szemben egy puha kerevetre, amelynek habos selyme, mint a tenger hulláma, engedett a súly alatt.

- Miért, Izidorkám? - nevetett.

- Mert nem veszek ígérvényeket. A promesse emberbolondítás: ha már nyerek, nyerjek mindent vagy semmit. Ezt megtanultam a börzén.

- Maga bolond, Izidor. Hátha ez a tőr csak papírból van, mint a bűvészeké?...

A férfi egy kissé elsápadva nézett az asszonyra; az mosolygott, és lassan himbálta a karcsú bokáit. Amint így a topánkáival kacérkodott, az egyik papucsa leesett. Izidor föl akarta emel-ni, de amikor lehajlott a cipőért, a fejébe talált szaladni a vér. Hirtelen fölpattant a földről, és átkarolta a szépasszonyt.

Marianne, mint a kígyó siklott ki kezéből, és a tőr után kapott.

Papírból van - gondolta Izidor, és megkapta a szép fehér kezet, amely kacéran villant ki a rózsaszín pongyola csipkéiből.

- Nem enged el? - kiáltotta Marianne.

- Nem! - felelte az ostromló igen nyugodtan. - Nem félek a papirostól.

A következő pillanatban villant egyet a tőr, és beleszaladt az Izidor tenyerébe. Jaj! Bizony nem volt az papírból, jó erős spanyol penge volt, ha hajlékony és vékony is, s végigszaladt vagy háromujjnyi hosszúságban a gavallér kezén, amelyből kiszökkent a vér.

Izidor elfojtott egy szisszenést.

- Adjon legalább egy kis vizet - mondotta mérgesen.

Marianne nevetett.

- Nem lesz semmi baja, Izidorkám - nyugtatta meg lovagját, s egy kis fiókból kötőszereket vett ki: karbolos gyapotot meg gézt. Még egy fekete szalag is akadt, amellyel föl lehetett kötözni a megsebesült kezét.

- Maga, úgy látom, mindenre be van rendezkedve - dörmögte Balsai, szidva a bolond fejét, amiért újra fölült a kacérságnak.

- Már másokkal is megesett, leventém! - nevetett kacéran az asszony.

Marianne kimosta a kis sebet, bepólyálta és bekötözte a kezet, aztán megsimogatta, és szép kék szemét Izidorra függesztette. A lovag mit tehetett volna egyebet, ő is elmosolyodott. Hiszen szép és kívánatos volt az asszony, nem volt kár érte plezúrát kapni...

- Nyugodtabb most már? - kérdezte Marianne a sebesülttől.

- Ó, igen - felelte Izidor, helyet foglalva a rózsaszínű sziklán. - Egészen nyugodt vagyok. Beszélhetünk másról, például a rozsról vagy az időjárásról.

Az asszony nevetett.

- Látja, maga minden helyzetben föl tudja magát találni, szegény barátom. Ez tetszik nekem, a kedves embereknek mindent meg tudok bocsátani.

- Kár, hogy nincs mit - elmélkedett a férfi. - A vak is látja, hogy maga kacérkodik velem, csak én nem.

- Bolond maga, Izidor. Ha szép tisztességesen mondaná nekem, hogy adjak egy csókot, hát adnék, hiszen a sógorasszonya vagyok, nemde?

A gavallér tagadólag intett a fejével.

- Nem, nem... Harmadszor nem megyek lépre... Szükségem van a véremre. A Balsaiak ezt csak a hazáért pazarolják... Beszéljünk másról.

- Hát beszéljünk másról, ha magának is úgy tetszik - mosolygott Marianne.

Izidor úgy tett, mintha témát keresne.

- Hát... mikor látta Balázst? (Legalább az a haszna lesz, hogy feltűnés nélkül terelheti erre a tárgyra a beszélgetést.)

A szépasszony megint lóbázni kezdte török topánkáit.

- Balázst? Ó, gyakran van szerencsém hozzá... Éppen tegnap is itt volt.

- Tegnap? - nézett rá gyanakodva Izidor. - Tegnap én is itt voltam, és nem láttam Balázst.

- Bogdány kora délután volt itt, azaz...

Elharapta a szót, mintha meggondolatlanságot mondott volna, és megszeppenve nézett gavallérjára. Izidor belekapott a horogba. Délután? A szépasszony délután őt sohase fogadta, mert ilyenkor állítólag pihent, Marianne legalább azt mondotta, hogy megfájdul a feje, ha ebéd után nem alszik egy órát. Most aztán egyszerre föllebbent Izidor előtt a délutáni szieszta fátyola, s fölnyílt a titok zárja, miért nem találkozott hát Balázzsal a griffmadaras kúriában! A férfi összeharapta az ajkát.

- Délután volt, azaz inkább este - javította ki szavait Marianne. - Maga éppen elkocsizott innét.

Balsaiban még jobban forrott a harag, hiszen tegnap egész este együtt voltak Balázzsal a berényi plébánosnál, aki születésnapját ünnepelte. S így az agarász csakis kora délután lehetett a kúriában! Ma már másodszor érezte égető szükségét, hogy egy káromkodást megeresszen, de Izidor vérbeli lovag volt, s így újra elfojtotta mérgét, és csak ennyit mondott némi gúnnyal:

- Balázzsal véletlenül találkoztam az este... De az ő karja nem volt felkötve... Haj, boldog Bogdány Balázs!

A szépasszony piros lett, de nem szólott semmit, hanem fölkelt, és az ablakhoz ment. Egyik kezét magasra föltartva, szoborszerű mozdulattal támaszkodott a színes tábláknak, és kinézett a zöld lombokra.

Izidor ott maradt a piros görgetegen, és várta, mikor tér vissza Marianne.

Asszonyoknál fő a türelem, gondolta a gavallér, nyugodtan kell fölfogni a hausse-t és a baisse-t, örökké még egyik se tartott.

Csöndesen ült tehát a párnákon, és malomba forgatta az ujjait, aztán egy elefántcsontból készült papírvágóval zsonglírozott, majd lapozni kezdett egy albumban, végül pedig a ruhája gombjait számolta össze. Akkor éppen divatosak voltak a sokzsebű kabátok, s kiderült, hogy öltözetén negyvenkét gomb van.

Marianne nem mozdult el az ablaktól, az ajaka sem nyílt meg. Izidor jó darabig ült a puha sziklatömegen, és leste az idők változását, újra malmozott, lapozott, gombokat olvasott és zsonglírozott, végre is azonban kénytelen volt fölkelni és odamenni Marianne-hoz.

- Haragszik? - kérdezte a kezét békére nyújtva.

Az asszony nem felelt, s amikor Izidor a sógornője még mindig kipirult arcába nézett, észrevette, hogy Marianne szeme szögletében könnycsepp ragyog.

Az udvarló összeszorította a fogait. Nincs az a párbajkard, ami úgy tud sújtani egy férfit, mint egy csöpp pír az arcon, egy csöpp harmat az asszony szemében, ha az a pír, az a könnycsepp másnak szól... Ez a legkeservesebb legyőzetés, a legnagyobb megaláztatás, a legfájóbb bizonyíték, hogy küzdelmünk hiába volt, és nevetségessé vált. Ez a pír és ez a könny pedig Balázst illette meg, őérte csillogott, őérte rezgett...

Izidor, aki mindenféle helyzetben föl tudta magát találni, most nem tudta, mitévő legyen, s talán életében először vette észre, hogy nevetséges, pedig senki a szemébe nem vágta. Ó, ez az átkozott Balázs! Hát mindig és mindenütt! Akármilyen téren veszik föl vele a harcot a Balsaiak, mindig csak a rövidebbet húzzák, s akárhogyan próbálják is meg, soha, de soha megbosszulni nem tudják magukat? Izidor kezében egy elefántcsont papírvágó volt, az elgörbült, mint a pozdorja, s a gavallér szeme előtt egyszerre, mint egy kéretlen látomás, megjelent az ágotai agár, besározva, legyalázva, és panaszos ábrázattal így szólott:

- Mi lesz hát velem?

És nyomában föltámadtak az összes, már rég elhunyt agarak, cirmosok, tigrisek, hamvasak, egész a Rákóczi kutyájáig s velük együtt az összes elköltözött Balsaiak, és gúnyosan kérdezték a bosszúálló unokától:

- Mi lesz velünk? Mi lesz azzal a kis bosszúval?

- Menjetek a pokolba! - dörmögte Izidor, és dühösen ült le egy vérpiros kerevetre, amely nagyot nyekkent alatta.

Egy ideig megint csak ott ült, aztán fölkelt, és Marianne-hoz ment. Ügyetlennek, esetlennek érezte magát, és nem tudta, hogy mit mondjon neki, pedig kellett valamit mondania, nehogy egészen nevetségessé váljék. De mi legyen az a valami? Sokért nem adta volna, ha most a kisváradi vagy nagykikindai nagyvendéglőben ülhetne, és a legyeket kergethetné el sörös-poharáról... Ezért az élvezetért szívesen adta volna oda e percben két tanyáját.

- Én nem akartam megbántani... - bökte ki végre, de a hangja siketen csengett, Balsai maga sem ismert rá.

Marianne ránézett. A szeme már nem volt könnyes, tekintete nyugodtan szegeződött a férfira. Kezét nyújtotta Izidornak.

- Tudja mit, felejtse el azt, amit most látott vagy látni képzelt. Üljön le, és gyújtson rá! Néha idegesebb vagyok a kelleténél, ennyi az egész. Nem kell neki jelentőséget tulajdonítani...

Megint helyet foglaltak, és Izidor megint nem tudta, hogy mit mondjon.

Szörnyű ostoba legény vagyok én tulajdonképpen! - gondolta magában, és újabb harag fogta el, ha Bogdányra gondolt. Most látta csak igazán, milyen szerencsés kópé az ágotai bíró! El akarta hessegetni az alakját, de nem tudott tőle szabadulni. Újra csak meg-megjelent előtte a zöld kabátos ifjú s nyomában Kormos, furcsán megnagyítva, sajátságos világításban. Az ágotai agár akkora volt, mint egy nagy, fekete ló, a szájában zabla csörgött, s a hátára egyszerre csak fölpattant Bogdány Balázs, és gúnyos, diadalmas mosollyal dirigálta jobbról balra az alázatos ebet.

Izidort elöntötte a méreg, a gazdag, mindent megvásárolni tudó emberek dühe, akiket legjobban akkor kínoz az irigység, ha látják, hogy minden vagyonuk dacára van valaki, aki túl mer és túl tud tenni rajta. A Krőzus Izidort, íme lefőzi a hétszilvafás Bogdány, a dölyfös plutokratát a kurta nemes, a tapasztalt rókát a süldő nyúl. De hát ki is ez a fiatalember? Senki, semmi, egy kicsi dzsentri, akinek már az apja is jócskán elherdált, s ami vagyon még maradt, azt a fiúk a forgószél gyorsaságával verték széjjel. Az egész vagyonuk a zsebükben van, ezenfölül egy vadászpuska, egy bőrkabát meg egy agarászostor. A kúriájukon nincs tégla, amelyik be ne volna táblázva, s a jövő évi termést a váradi zsidó már tavaly megvette. És mi ő ehhez képest, ő, Balsai Izidor, aki a hangya szorgalmával gyűjtött össze pénzt, házat, földet, és élt esztendőkig kenyéren és vízen, hogy visszaszerezze azt, amit az ősei elpocsékoltak? A munkája sikerrel járt, ma ő a legvagyonosabb ember az egész határban, az egész megyében, az egész Felvidéken. Ha azt mondaná egy galambnak: „Repülj délig, s ami földeken átsuhansz, azt mind megveszem", hát megtehetné, anélkül hogy a szomszédhoz kellene menni egy kis kölcsönért; ha rokonai összes adósságait kéne kifizetni - pedig de nagy szó ez -, megerőltetés nélkül cselekedhetné meg. S ha Marianne ma azt mondaná, e ragyogó tavaszi napon: „Kassára akarok szánkózni!", hát Grassalkovichként cukorral hintethetné be a százhúsz kilométeres országutat, s másnap csilingelhetne a szán! Ha meg azt akarná a szépasszony, hogy a télből nyár legyen, hát márciusban eperrel szórhatná tele az országutat, s a mellényzsebéből fizethetné ki a mulatságot.

A pénz dölyfe fölvetette, a pénz mámora a fejébe szállott, s azt súgta neki:

- Tiéd az egész világ, mert tiéd az arany. Tiéd a falu, a határ, a megye, a tavasz, a tél, az öröm, a rózsa, a napsugár, az asszony, s közöttük Marianne is... Pénzed ha van, mindened van, s nincs az a kívánságod, ami nem teljesülhetne, öröm vagy harag, szeretet vagy bosszú...

Ránézett az asszonyra; most, amikor érezni volt kénytelen, hogy voltaképpen messzire vetődött el tőle, kétszeresen szépnek, fiatalnak és kívánatosnak tartotta, mint általában az emberek mindazt, ami nem az övék, s aminek elérését lehetetlenné teszik előttük. Talán ez volt a legsúlyosabb vereség, ami a Balsaiakat érhette: az asszony; a ló is nagy dolog, az agár is, de a legfőbb mégiscsak az asszony, akárhogyan forgassa az ember a dolgot. Mert jó lovat, szép agarat lehet pénzen kapni, de az asszonyért meg kell küzdeni, mint az oroszlánnak, amikor a sivatagon összeakad a többi hímmel.

Visszagondolt a régi időkre, amikor Pali még élt, s ő naphosszat együtt volt Marianne-nal, együtt vadásztak, agarásztak, kocsiztak, vigadtak és unatkoztak. Ha ebédnél ültek, és ő vizet töltött a szépasszonynak, az ujjaik mindig összeértek, s ilyenkor Marianne ajka szélén alig látható mosoly jelent meg, amelyet csak Izidor tudott megérteni, s amikor a férfi karját nyúj-

totta a sógornőjének, hogy a dohányzóba vagy a kertbe vezesse, érezte, látta, amint Marianne összeborzongott, s aztán végigsimította a homlokát... De kár volt mindezt eldobni, mint a gyermek a gyorsan megunt, meg se értett játékszert... Most övé lehetne az a kéz, az a homlok s az a könnycsepp, amely az elébb ott reszketett az asszony szép kék szemében...

Izidor tovább nézte Marianne-t - a sógornője komolyan, révedező szemmel tekintett maga elé... Talán ő is a múltra gondolt, a víg estékre a griffmadaras kúriában, az elveszett emlékekre: a holdvilágos kocsizásokra, amikor a keskeny hajtóülésen az egymás leheletét érezték, aztán a zord őszi napokra, amikor vacsora után a poétikus Izidor a dohányzófülkében szivarokból és cigarettákból meg gyufákból rakta ki az asztalkán, hogy: „Szeretlek”... Pál ilyenkor a kandallónál ült és szunyókált, künt pedig üvöltöttek a balsai ebek... Ó, be szép volt ez az asszony, Izidor elkábult, megingott a színeitől, a kívánatos ajkaitól, acélos termetétől.

- Mondja, Marianne - szólott halkan -, de komolyan, őszintén, visszaemlékezett ön néha azokra a napokra, amiket együtt töltöttünk itt el? Eszébe jutott, hogy egykor közel állottunk egymáshoz, én se voltam oly rideg gondolkodású, mint ma, ön se oly kacér, mint most s a lelkünkben láng lobogott, amely bevilágította életünket?

Az asszony gyanakodva nézett a férfira. Izidor nagyon választékosan fejezte ki magát: ez nem volt tiszta munka.

- Hagyjuk talán ezt, Izidorkám... - felelte elgondolkodva. - Én se szeretek kétszer lépre menni... De ha éppen beszélni akar róla, én szívesen megmondom a véleményemet. Kíváncsi rá?

- Mindenesetre.

- Nos, maga kissé angolosan búcsúzott tőlem annak idején, angolosabban, mint amennyire joga lett volna. Köztünk végre is nem történt semmi, s ön mégis, hogy úgy mondjam: szakított velem... Némely asszonynak az ilyesmi talán jobban fáj, mintha a kedvese hagyja ott. Mert a szeretőre rá lehet unni, ez érthető, az ember idővel betelik, tehát az ilyesmire mintegy jogunk van, de ha férfi otthagy egy nőt, akivel nem volt viszonya, akivel legföljebb csak alakulni kezdett egy lelki kapcsa, az a legnagyobb megaláztatás, mert a nőnek éreznie kell, hogy nem tetszik, és így nem kell a lovagjának... Ez az őszinte véleményem, s ezt, ha kíváncsi lett volna rá, már régen megmondottam volna.

Izidor egy kissé megkönnyebbült e különös fejtegetés hallatára. Tehát mégse az utolsó ember a világon, csak udvariatlan... Ezt a hibát a Balsaiak évszázadok óta a legkönnyebben bocsátották meg maguknak.

- Önnek igaza van, Marianne - felelt a lovag -, de meg kell értenie egyet. Annak idején, amikor Pál még élt, s én eljárogattam a középbalsai kúriára, nekem, a tönkrement földesúrnak, két út között kellett választanom. Vagy megmaradok az ön lovagja, és telekkönyvvezetőnek mehetek, mert nincs egy megveszekedett krajcárom, vagy iparkodom talpra állni, s embert faragok magamból. Az írnokok nem jó Don Juanok, Marianne, s nem vagyok oly dőre azt hinni, hogy ön az ilyen állású gavallérokkal barátkozni szeret... Ön ily esetben elfordult volna tőlem, sőt, ami még kellemetlenebb, kinevetett volna. Így hát a másik utat kellett választanom, és megkísérelni, tudok-e egyebeket is, mint agarakat tanítani és lovakat behajtani? Nos, igazam van?

- Az ön szempontjából mindenesetre! - gúnyolódott az asszony.

- Az önéből is, Marianne, hagyjon csak kibeszélni... Tehát nekiálltam a munkámnak, és dolgoztam, helyesebben okos és ravasz voltam, ami a legnagyobb munka a földön. Szakítottam a régi életemmel, és új ember iparkodtam lenni, új célokat kerestem, elsősorban, bevallom, azt,

hogy gazdag legyek. Pénz kellett nekem, sok pénz, hogy nyugalmat, kényelmet, boldogságot vehessek magamnak. Ez a tervem sikerült is, és ma nemcsak hogy megvan az anyagi függetlenségem, de vagyonos vagyok, írnok helyett tőkepénzes lettem, s ez idő szerint, ha akarom, a zsebemben van az egész vármegye! Magának elárulhatom: én vagyok a Felvidék leggazdagabb embere, a hármas hegyek aranyembere!

A nap éppen rásütött s bearanyozta a lovagot, a haját, a piros ábrázatát, a sávos mellényét, a cipőjét, még az orrát is. Egy Balsai-orr aranyból testvérek között maga is megért egy kis földbirtokot. Marianne némi meglepetéssel nézte a szabolcsi Krőzust. Ő is tudta, hogy Izidornak van pénze, de hogy ennyi, azt nem sejtette volna. Balsai Izidor, amennyire lehetett, titkolta vagyoni helyzetét, nehogy a rokonai kelleténél jobban igénybe vegyék, de ha ő azt mondotta, „én vagyok a Felvidék aranyembere", hát arra még az angol bank is adhatott volna.

- A pénz nekem nem imponál! - mondotta az asszony, ajakát felbiggyesztve, de azért ott csillogott előtte a ragyogó látomás.

- Egyedül a pénz nem, Marianne, az bizonyos. De ha a pénzhez még egy tiszteletteljes és a lelket megérteni tudó férfi volna kapcsolva?

Marianne mosolygott.

- Másodszor nem megyek lépre, Izidor... Nem értek a talányokhoz.

Izidor fölállott, és ünnepélyes iparkodott lenni, nagy orrát komoly ábrázat környezte.

- Ha megkérném feleségül, hozzám jönne-e, azt akartam mondani!... - szólott kimérten, de belsőleg reszketve az izgatottságtól.

- Ugyan, mi jut az eszébe, Izidor? - méltatlankodott Marianne.

A szépasszony fölkelt, elment lovagja mellett, az ablakhoz állott, és kinézett a zsendülő lombokra. Izidor izgatottan sietett utána.

- Nos, hozzám jönne-e? - ismételte hangosabban.

Marianne nem válaszolt. A férfi türelmetlenül, pirosan állott előtte. Hosszú szünet következett.

- Maga nekem sok szomorúságot okozott - szólalt meg végre az asszony.

- De jóvá fogom tenni! - bizonykodott a teljesen elkábult Izidor. - A tenyeremen fogom hordozni. Gyöngyélete lesz nálam!

Az asszony sóhajtott.

- Lássa, Izidor - mondotta halkan -, maga kétszer alázott meg életében. Először, amikor elhagyott, s hallgatagon, de az égdörgés szavainál hangosabban a szemembe vágta, hogy nem kellek magának, másodszor pedig, hogy megkérte a kezemet, amikor gazdag ember, és azt a látszatot ébreszti fel a világban - és joggal -, hogy csak a pénzéért megyek magához... Őszintén válaszolok. Ha szegény ember volna, úgy talán habozás nélkül nyújtanám önnek a kezemet, mert ön tudja a legjobban, hogy egykor vonzódtam önhöz, s olyan érzelem nem veszhet el nyomtalanul, de így tartozom azzal az önérzetemnek, a becsületemnek, hogy megtagadjam magamat, és nemet mondjak... Hagyjuk tehát ezt az egész dolgot, és ígérje meg, hogy máskor nem beszélünk róla. Jó barátok maradunk továbbra is, de csak az eszünkkel; a szívet kihagyjuk a játékból.

Izidorban most már lángolt a gavallérság.

- Ha csak ez bántja - mondotta büszkén -, hogy gazdag vagyok, holnap túladok mindenemen. Odaajándékozom a vagyonomat az eperjesi kollégiumnak vagy a felvidéki múzeumnak. Nos, és akkor mit szólna, ha holnap újra, mint szegény gazda kopogtatnék be?

Marianne nem felelt, le volt fegyverezve. Elmosolyodott hát, és csókra nyújtotta a kezét. A lovag mohón tapadt rá ajkaival.

(Az a holnap messze van - gondolta magában Izidor. - Elégszer ígértem asszonyoknak aranyhegyeket, és nem tartottam meg a szavamat, egyszer fordítva is meg lehet cselekedni a dolgot. No, és Marianne is fog egyet aludni a dologra...)

Izidor kocsija elrobogott, a szépasszony pedig visszament a szobájába, és kacagva táncolta körül a rózsaszínű párnákat. Amint vígan lejtett jobbra-balra, egyszerre eszébe jutott az öreg Balsai, és még jobban elkezdett nevetni, mert elképzelte magának az öreget, hogyan pukkasztja szét a méreg, ha meghallja, miképpen bosszulta meg Izidor az ágotai agarat...

Marianne annyira meg volt elégedve magával, hogy örömében odaajándékozta szobaleányának a legszebb párizsi blúzát. A komorna, aki inkább nyaklevesekhez volt szokva, hálásan csókolt kezet az asszonyának, s oda volt a boldogságtól.

- Ó, ez a gyönyörű ruha! - mondotta kitörő lelkesedéssel. - Milyen szép, milyen gyönyörű!... Ez tetszett úgy a Bogdány nagyságos úrnak is!

- Az ám, Bogdány! - jutott eszébe egyszerre Marianne-nak. - Itt is kell tenni valamit, de vajon mit?

Egy kicsit gondolkodott.

- Mikor is volt itt utoljára Bogdány úr? - kérdezte a szobaleánytól.

- Bizony, már két hete legalább van, hogy nem járt erre a nagyságos úr.

- Két hete? - gondolkodott el Marianne. - Hát, Kata, ha esetleg mégis jönni találna a nagyságos úr, azt mondod neki, hogy nem vagyok itthon.

- Igenis, kezét csókolom - szólott a szobaleány.

Ó, te szegény Izidor! Két hete nem járt itt a vetélytárs, akitől úgy megijedtél! Mert bizony csak komédia volt az egész, amit Marianne lovagjának eljátszott: a Bogdánnyal való délutáni találkozásokról szóló mese, amely oly ügyesen épp a szívén sebezte meg a hiú közgazdát, a póz az ablaknál, a megsértődés és megbocsátás és végül a könnycsepp, s a szűzi pír, amely tökéletesen leverte lábáról Balsait. Micsoda győzelmek! Marianne eredetileg maga sem gondolt ilyen sikerre, ő csak kacérkodni akart Izidorral, és amikor fürjre ment, véletlenül medvét lőtt, az apró léhaskodásból komoly házasság, lett, amely a Felvidék leggazdagabb asszonyává, az aranyember aranyfeleségévé fogja tenni! (Mert - négyszemközött mondva - ő is biztos volt benne, hogy Izidor nem ajándékozza oda vagyonát az eperjesi kollégiumnak.)

A szépasszony joggal lehetett tehát megelégedve, már csak azért is, mert bebizonyítva látta egész élete taktikájának helyességét, hazugságai, kacérságai igazolva voltak, s most a győzelem fénye övezte körül azokat. De vajon igazmondással és őszinte lélekkel valaha idáig jutott volna-e? - kérdezte magától. - Bizonyára nem; ha ezen az úton jár, ma talán annak a kis bécsi vasúti hivatalnoknak a felesége, aki annyira megtetszett neki, amikor kikerült az intézetből.

De szerencséjére, egész élete szerencséjére, már akkor is hazudott: a vőlegénye, aki a karaktert adta, összeveszett vele, amikor egyszer Marianne azt mondotta neki, hogy délután a nagynénjéhez megy, s ahelyett beült a cukrászdába, és öt fagylaltot evett meg, úgyhogy estére

doktort kellett hívni... Milyen más volt ez a pálya, mennyivel szebb, okosabb, diadalmasabb, a hazugságok csillogó színével, a kacérság csillogó trófeusaival: ellökött férfiszívekkel föl-ékesítve! És alig pár év alatt ez eszközökkel a vasúti tisztné helyett aranyasszony lett belőle!

Marianne ragyogó arccal, megifjodva a diadaltól állott az ablaknál, és teli tüdővel szítta a buja, kora tavaszi levegőt. A déli szellő meg-meglengette selymes haját, amely diadalmas csatazászlóként lobogott.

10

Ama bizonyos szánkirándulás után Bogdány Balázs gondolkodóvá lett. Ő, aki az élet országútját könnyű vérrel, jobbra-balra nem tekintve járta, a poros ösvényen kincset pillantott meg, amely egyszerre értékessé tette bolyongásait. Ott feküdt előtte a drágakő, és mégis majdnem elment mellette, talán észre se veszi, ha az emlékezetes téli napon szánkóversenyt nem rendeznek, Izidor föl nem borítja alkalmatosságát, s hölgyestül együtt bele nem pottyan az ölnyi hóba. Így jutott hozzá Balázs, hogy kiássa az elveszetteket, és egyúttal Klárika egy önkéntelen vallomását meghallhassa.

Az első érzés, ami a kirándulás furcsa befejezése után elfogta, természetesen a hiúság volt. Megpödörte a bajuszát, kihúzta magát, és azt gondolta:

Ügyes gyerek vagy te, Bogdány Balázs!

Mint minden férfinak, neki is örömet szerzett, ha női szívhez juthatott, a legtöbb ember csak ilyenkor érzi, hogy a teremtés koronája. Balázs szintén a teremtés koronája volt, s így most szintén büszke és diadalmas kedvű lett. Női szív nála már mindenféle volt raktáron: dölyfös, kishitű, lángoló, megalázkodó, kacér, sőt őszinte is akadt, de e nagy változatosságban Klárika mégis külön helyet vívott ki magának. Ez a típus: az egyszerűségé, a lemondó titkolózásé, a lányos, szűzi bánaté még nem volt besorozva, s általa Balázs egy új hangulatot ösmert meg, amely a mezei virágok egyszerűségével lepte meg. Ezt a meglepődést azonban nem szabad magasabb mértékkel megítélni. Balázs az egész dolognak kezdetben nem tulajdonított nagyobb jelentőséget, s mint a legtöbb leányban, Klárikában is csak szép játékszert látott, amely Marianne után kétszeresen megnyerte tetszését. A kacérság izzó varázsa nyomán a néma lemondás csöndes regéje éppen úgy tetszett neki, mintha fordítva állott volna a dolog, s a falusi poézis mezei virágai után a kelet buja pálmájával akadt volna össze. S ahogy elpártolt volna Klárikától, ha Marianne izgató kacérságával utóbb ismerkedett volna meg, úgy vonzotta most a fiatal leány csöndes bája, szembeállítva a szép özvegy hazug és forró lelkivilágával. Bogdány tehát úgy gondolta, hogy egyelőre mindenesetre átpártol Klárikához, miután Marianne-nak nem fog ártani: ha jelzi, hogy nem nagyon töri magát utána. Az ily kacér asszonyokat éppen azzal lehet megnyerni, ha az ember mentől hidegebbnek mutatja magát velük szemben.

Balázs, amikor a szánkókirándulás után először találkozott Klárikával, már mint győző viselkedett, látszott rajta a diadal tudata, de amellett bizonyos jóindulat, a nobilis lelkű hősök leereszkedése a gyöngébb ellenfélhez. A leány finom érzékével észrevette ezt a változást, és megsejtette eredetét. Hiszen önmaga előtt nem tagadta, hogy a lelke vonzódik a Balázséhoz, ama nevezetes perc óta, amikor az ágotai bíró megmutatta a Balsaiaknak, az agár körüli táncuk mily dőre, s mily üres örökös kutyaapoteózisuk, amely minden gondolatukat egy pontra, egy állatra irányozza, és azzal egész életüket betölteni képes. Akaratuk, ambíciójuk, tetterejük az agárban összpontosult, aki az agarukat bántotta, a becsületüket támadta meg, mintha a nagyvilágon kutyán, nyúlon, lovon kívül nem volna semmi sem. És mentől erősebb

lett a hajsza az ágotai agár miatt, Klárika annál inkább Balázs pártjára állott, s annál jobban vonzódott hozzá az igazmondásért, amellyel halomra lökte az ebkultusz kártyavárát. A vonzódásból lassan szerelem lett, amely meleg varázzsal hintette tele az ifjú leány lelkét, anélkül azonban, hogy a világ tudomást vehetett volna róla.

Klárika tudta, hogy ezt az érzelmet a világnak megtudnia nem szabad, ez a titok egész életére kell, hogy az övé maradjon. Házasság a Balsaiak és Bogdányok között éppúgy ki volt zárva, mint a tűz és a víz, vagy a Montague-k és Capuletek egyesülése. És Klárika kis szíve kínosan vergődött abban a szerencsétlen tudatban, hogy a gyűlölt agár egész életére boldogtalanná tette, és eb módra megbosszulta magát azon a Balsain, aki ellene fordult.

Amikor a szánkázás után először találkozott Balázzsal, s az addig nem mutatott bizalmassággal szorította meg kezét, és mosolyogva, a dolgáról biztos férfi tudatában nézett a szemébe, a leány szíve verése elállott egy percre, s nem tudott válaszolni a fiatalember szavaira, csak elfordította tekintetét, és az arca kipirult - érezte, hogy Bogdány a lelke mélyére lát.

Balázs mosolygott zavarán, és elhatározta, hogy tőle telhetőleg gyöngéd lesz a kisleánnyal, aki szemmel láthatólag félt tőle. Tényleg, Klárikát megdöbbentette a tudat, hogy Bogdány sejti féltve őrzött titkát, ami azt jelenti, hogy örökre el kell válniok, soha nem szabad találkozniuk, mert utaik soha össze nem érhetnek. A Bogdányokat és Balsaiakat az Isten nem egymásnak teremtette. A kisleány dobogó szíve azt parancsolta: „Lemondani!", de Klárika egyszerű, gyönge női lelke azt érezte, hogy e rideg követelés lehetetlent kíván... Egész ebéd alatt, amelyet szerencsés megmenekülése tiszteletére rendeztek, nem mert lovagjára nézni, és az arca, amely eleinte rózsapiros volt, fehérré vált, mint a szegfű szirma.

A lakoma után a társaság egy része kártyázni, a másik szivarozni ment, míg Klárika és Balázs kiültek a tornácra, és az enyhe tavaszi levegőt szívták.

Balázs mindenféle hétköznapi dolgot hozott szóba, az elmúlt böjti mulatságokat, a küszöbön álló eljegyzéseket és a szalonkázást.

- Egy szép tervem van - mondotta -, amelyben, remélem, önök is részt vesznek. Elhatároztuk többen, hogy vasárnap délután kimegyünk a vizesréti domb oldalába, ott uzsonnázunk, azután szalonkázunk, s holdvilágnál térünk haza. Kijönnek a hölgyek is flóbertpuskával, hiszen vadászni úgysem lehet semmit, a vizesréti oldalban még emberemlékezet óta nem volt szalonka.

Ezt a semmiséget szokás szerint oly szépen, férfias hangja természetes melegségével mondotta el, mint ahogy Van Dyck a Grál-legendát. Klárika nem mert ránézni Balázsra, csak a szavait hallgatta, ez is elég volt neki, hogy a szíve keserűséggel teljék meg... Nem fogja többé hallani ezt a közvetlen, meleg hangot, amely akármit mondott, a szívéhez szólt, és ott fényt és derűt ontott. Nem fogja látni többé a Balázs kockás vadászkalapját, dacos bajuszát, nekik nem szabad többé találkozniok, nekik kell levezekelniök a Kormos kutya vétségét...

Ó, csak egy eb lehet ilyen hitvány, csak egy agár olyan rossz-szívű, hogy elrabolja valakitől azt, ami annak a legszentebb, a legdrágább!

Nem tudott tovább gondolkodni, szíve egyszerre csordultig telt meg, a torka összeszorult, s a következő percben a gyermekek nagy könnycseppei szaladtak végig az arcán.

Balázs meghökkenve nézett rá.

- Mi baja, Klárika? - kérdezte megilletődve attól a nagy fájdalomtól, mely a kislány arcára íródott. Egyszer életében látott hasonló szenvedést; a kishúga nagybeteg volt, állapotát az orvosok reménytelennek tartották. A gyermek szótlanul, sápadtan feküdt ágyacskájában, és megmerevedő szemét panaszosan szegezte egy láthatatlan pontra, aztán egyszerre szomorúan,

halkan elkezdett sírni... A nagy hasonlatosság a két fájdalom között Balázsnak megérintette a szívét, és komollyá tette.

- Ki bántotta meg, Klárika? - szólott csöndesen.

A lány nem válaszolt, csak sírt. Két kezét fáradtan csüggesztette ölibe, feje lehajlott, mint a hervadó virágszálé.

Balázs hagyta, hogy magát kisírja és megkönnyebbüljön a könnyeitől. Sokáig tartott, de végre is elállott Klárika elfojtott zokogása, s csak az arca mutatta, milyen vihar dúlta fel: krétafehér volt, a vonások megmerevedtek rajta, szeme kiégve tekintett maga elé.

- Klárika - szólott Balázs gyöngéden -, mondja meg hát, mi a baja?... Csak egy szóval mondja, és lesz, aki megértse fájdalmát...

A leány ránézett Balázsra.

- Ó, az az agár! - tört ki egyszerre belőle a keserűség, és a könnyei megeredtek.

Olyan kétségbeesetten mondta ki ezt a négy szót, mint a megsebzett Hektor azt, hogy: „Ó, ez az Achilles!" Az agár átalakult bosszuló hatalommá, sorsharaggá, amely sötét erejével feketére fösti életünk égboltját. A gyenge kutyából szörnyűséges, tüzet fúvó sárkány lett, amelynek bőrét nincs kard vagy golyó, amely keresztüljárni tudja!

Balázs vigasztalni próbálgatta a leányt.

- Nem szabad az életben mindent olyan nagyon a szívünkre venni! - mondotta tőle telhető meggyőződéssel. - Az élet nincs a puhaszívű emberekre berendezve, földi pályánkon meg kell küzdeni minden lépésért, s fel kell fogni vértünkkel minden csapást...

Klárika ráfüggesztette szomorú tekintetét. Balázs elhallgatott.

Ostobaságokat beszélek - gondolta magában.

A tavaszi délután már alkonyodni kezdett. A rétek barnás árnyakba bújtak, és pihenni tértek. A távoli vasúti vonalat zöld és piros szemek jelezték. Egy galamb alakú felhő gyűlésre hívta össze a többi felhőt, amelyek engedelmeskedtek a parancsnak, s összeállva elhatározták, hogy éjjel eső lesz.

Bogdány valami más vigasztalót akart mondani, de semmi se jutott az eszébe.

A leány sóhajtott, aztán összeszedte magát, és beszélni kezdett.

- Hallgasson meg, Balázs - szólott elhatározottan -, és ígérje meg, hogy szót fogad nekem... Én, minek tagadnám, mindig jó lélekkel voltam a maga irányában, és jó barátja voltam, amióta ösmerem. Amikor otthon a férfiak ön ellen fordultak, s minden rosszat elmondtak magáról, én lehunytam a szememet, és azt gondoltam: „Nem igaz." Mikor pedig az ágotai agár miatt tőröket építettek magának, én odaálltam a szobám szentképe elé, és azt kértem a Mária-képtől, hogy védje meg magát... Ha pedig éjjel lett, és mindenki nyugovóra tért, én az ablakhoz ültem, és a lelkemet átjárta az a tudat, hogy nincs senkim ezen a világon, és senki, maga se gondol reám...

Hallgatott egy pillanatig, aztán újból erőt merített, mint a haldokló, aki még nem tette meg minden intézkedését, és tovább folytatta kusza mondatait.

- Én... szerettem magát, Balázs, és szeretem most is... Ki kellett ezt mondanom, mert őszinte vagyok, és nekünk többé az életben találkozni úgysem lehet. Tudja meg, hogy van egy nő, aki mindig magára fog gondolni, és őrködik az útjai fölött... Úgy fájt, úgy égetett, hogy ezt a titkomat senkinek meg nem mondhatom, mert senki meg nem értené, sőt csak bántódásom

lenne miatta, de ön talán megérti, és nem dobja el e vallomást mindjárt magától. A Balsaiaknak ön a leggyűlöletesebb ellensége; ha megvetette volna őket, ha elveszi a földjüket, a hitüket, a becsületüket, úgy meg nem bánthatta volna e családot, mint amikor porba döntötte a hiúságukat. Egy erős férfi sem tudna a Balsaiak érzése ellen küzdeni, nemhogy egy gyenge nő, amilyen én vagyok, aki a legszerencsétlenebb, a legmegtörtebb ezen a nagy világon...

Balázs, először férfiéletében, valami furcsát érzett a szempilláján, egy könnyet, amely észrevétlenül lopózott a szemébe. Ez a végtelen őszinteség, ez a kétségbeesett és mégis bájos lemondás, ez a rapszódikus, nyugtalan és mégis igaz, következetes vallomás a szíve eddig rejtett zugába hatolt.

- Valamennyi agarat halomra fogom lőni! - fordult az ifjú eltökélten Klárika felé. - Veszem a puskámat, bejárom az egész megyét, s ahol agarat látok, azt irgalmatlanul ledurrantom, hogy egy se maradjon abból a bajt hozó fajtából!

- Az most már hiábavaló, Balázs - rázta meg fejét Klárika -, és bizonyára nem is menne oly simán... Itt már csak a lemondással lehet segíteni, és én meg fogom próbálni, akármilyen nehezemre esik is az első időben. Az életem eddig se volt rózsás, nem vagyok a sorstól elkényeztetve, majd beletörődöm ebbe is.

Bogdánynak úgy rémlett, hogy fel kellene kapnia a karjába ezt a szomorú kis virágot, és elszaladni vele messze, messze, egy új világba, ahol nincsenek könnycseppek, és nincsenek agarak.

- Ha ön gyenge - mondotta dölyfösen -, én erős vagyok, és nem félek senkitől, az egész Balsai családtól sem, és meg fogom nekik mutatni, hogy ki vagyok.

- Az atyámnak, a testvéreimnek?... Ó, nem lehet az, Balázs - szólott Klárika halkan. - Én volnék az első, aki ezt nem engedném meg.

Balázs elhallgatott, és az ajkát harapta.

Klárika ránézett, aztán habozva vett ki egy szál ibolyát a virágtartóból, és sápadt arccal adta oda Bogdánynak.

- Egyet ígérjen meg nekem, Balázs - mondotta a virághoz beszélve. - Azt, hogy amit elbeszéltem, nem árulja el senkinek, és... ha talán rokonszenvet érez irántam... nem hoz ellentétbe a szüleimmel, s azért nem találkozik velem többé. Ha nem látjuk egymást, könnyebb feledni, de ha szemben állok önnel, akkor...

Lecsüggesztette fejét, mint a beteg madár, és nem fejezte be a mondatot. Panaszos arca most újra olyan volt, mint a beteg kisleányé, mielőtt az örök életbe költözött volna, és némán adta meg magát a sorsnak, csöndesen nézve rá a zord halálra...

- És még egyet, Balázs... - fejezte be Klárika. - Óvakodjék Marianne-tól, mert az tönkre akarja magát tenni...

A szomszéd szobában beszélgetés hallatszott, s aztán megjelentek a férfiak, vígan szivarozva, választásokról, megyei harcokról, politikáról beszélve.

Balázs úgy érezte, hogy nem tud ebben a légkörben maradni, vagy rászakad a ház, vagy összekap valamelyik Balsaival, és addig verekszik vele, míg egyik a porondon marad. El kell innét menni, el kell innét futni, különben valami szörnyű botrány talál lenni!

Előkereste a kalapját, botját és elbúcsúzott.

- Már elmégy? - sajnálkozott Kázmér, melegen rázva meg a vendége kezét. - Pedig szerettem volna a kölyökagaraimat bemutatni, a te ítéletedre sokat tartok.

- Még dolgom van a városban - dörmögte Balázs. - De hiszen még látjuk egymást! - tette hozzá dacosan.

Kázmér nem egészen értette meg az utóbbi, dölyfösen odavetett szavakat, s kissé gyanakodva nézett Bogdányra. Vajon mit ért azalatt, hogy még látjuk egymást?

- Remélem is, hogy mielőbb találkozunk - mondotta az öreg, és gondolkodva nézett a távozó után.

Balázs összevont szemöldökkel ugrott kocsijába, és mérgesen vágott a lovakba, amelyek megszeppenve rugaszkodtak neki a sáros országútnak. Amikor a cselédház mellett robogtak el, kihallatszott az agarak vonítása.

- Átkozott kuvaszok! - mormogta magában Balázs. - Gémeskútra kötlek egyszer valamennyiteket!

11

Amikor Balázs eltávozott a balsai kúriáról, Kázmér komolyra vonta össze addig mosolygó ábrázatját, és így szólt a férfiakhoz:

- Most, hogy együtt vagyunk valamennyien Balsaiak, időszerűnek tartom, hogy hosszabb szünet után újra egy kis családi megbeszélést tartsunk. Hadd tisztuljanak az eszmék. Szíveskedjetek a fegyverterembe követni!

A férfiak java részének arca savanyúvá vált; még élénk emlékezetükben élt az utolsó effajta konventikulum, amikor a pater familias úgy leszidta valamennyiüket, mint az almalopó parasztkölyköket. Kénytelen-kelletlen vonultak be hát a rozoga mordályai és foltozott vaslovagja révén fegyverteremnek kinevezett helyiségbe, csak Izidor arca volt derült, mintha családmentő eszméket rejtegetne koponyájában.

A tágas szobában már égett a lámpa. A csillár gyertyáit is meggyújtották. Látszott, hogy itt készül valami. Minden igen ünnepélyes volt: a zöld posztós asztal körül nagy karosszékek sorakoztak, s az elöl ülőnek papirost és ceruzát készítettek; egy nagy rézcsöngettyű a rendetlenkedőket volt hivatva figyelmeztetni a kellő komolyságra; a falon függő ősök várakozással néztek le a falról. A legrégibb ükapa, egy hosszú szakállú, kucsmás úr, aki összecsavart pergament szorongatott kezében, különös figyelemmel látszott várni a becsület megmentését: ez volt Balsai Ábrahám, a család újjáteremtője, a leghíresebb rablólovagok egyike.

Az urak ünnepélyes lassúsággal jöttek be, s megadással ereszkedtek a tágas karosszékekbe.

Milyen jó kártyaasztal volna ez a zöld história! - gondolta magában Kálmánka.

Kázmér megrázta a csengettyűt.

- Üdvözlöm a jelenlevőket, és megnyitom a gyűlést! - mondotta harsány hangon. - A családi értekezlet tárgyát mindannyian tudjátok, fölösleges elmondanom még egyszer. Elég annyi, hogy még mindig nem sikerült tervünk, a rajtunk Ágotán esett sérelmet megbosszulni. Ez elég szégyen, és valamennyitek fejére külön-külön száll!

A legtöbben gyorsan behúzták koponyájukat, mint amikor az egyszeri plébános azt prédikálta a szószékről:

- Aki pedig krumplit lopott, annak a fejéhez vágom a bibliát - és az egész gyülekezet a rossz lelkiismeret miatt lekapta a fejét. Most is mindnyájan ki próbáltak térni a teremben repkedő szégyennek és átoknak, csak Kálmánka méltatlankodott, és Izidor mosolygott titokzatosan. Az előbbi nem is hagyta annyiban a dolgot, hanem némi gondolkodás után fölállott:

- Kedves atyámfiai - mondotta a zöld posztót nézegetve -, már csak egyet meg kell jegyeznem a megnyitó szavakra. Ez pedig az: érdemes-e egyáltalán ilyen spektákulumot csinálni egy rongyos agár miatt? Érdemes-e egy agár miatt olyan harcokba kezdeni, mintha Tróját másodszor akarnók bevenni? Végre is egyik kutya, másik eb, csak nem azonosítjuk magunkat egy kuvasszal?

Általános szörnyűködés volt a válasz, többen tiltakozni is próbáltak az invektíva ellen, de Kázmér magának vindikálta a szót.

- Ezeket a meggondolatlan szavakat - mondotta lassú hangsúlyozással - visszautasítom az egész család nevében. Az agár igenis hozzátartozik a Balsaiakhoz, mert ez a família világéletében a legnevesebb agarászó család volt. Amire büszkék is vagyunk. Vajon a leghíresebb kártyás család leszünk-e egykor, azt a jövendőt intéző sors belátására bízom!

Kálmánka fölszisszent, a többi pedig helyeselt. Az oppozíció le volt szerelve, az egyfejű ellenzék dühösen húzta meg magát karosszékében, és most már mérgesen nézegette a zöld posztót.

Kázmér folytatta, ahol elhagyta.

- Azt a szégyent, amelyet Ágotán egy könnyelmű fiatalember kent ránk, még nem mostuk le, ellenkezőleg, ahol összeakadtatok Bogdánnyal, ott mindig a rövidebbet húztátok. Pipogya fráterek vagytok, anyámasszony katonái, ezt már ismételten volt szerencsém kijelenteni. Az ágotai vereség óta fél év múlt el, és Balázs úrfi még mindig fenn hordja az orrát, és kigúnyolja a Balsaiakat. Volnék csak fiatal - tört ki az öregből egyszerre a hév -, majd megmutatnám én, mi a becsület!

A kucsmás ős, a rablólovag a pergamennel kezében, helyeslőleg nézett Kázmérra.

- Ennyiben áll a dolog - tette hozzá magát mérsékelve Kázmér. - Lássuk most, mit lehet tenni? Nyilatkozzatok sorjában, mi a véleményetek a helyzetről, én majd a végén mondom el, hogy mit főztem ki, s mennyire mentem vele? Nos, Álmos?

Álmos, aki egyszer kétemeletnyit zuhant, és fejével betörte a lépcsőt, meg volt szeppenve, mint a diák, amikor nem készült el, és a tanár éppen akkor hívja ki.

- Én... én igazán nem tudom! - szólott félénken.

Kázmér haragosan legyintett kezével, és Töhötömnek adta át a szót, aki azonban éppen úgy nem tudta a leckét, mint Zsigmond és Bulcsu. Kázmér már kékülni kezdett, amikor felállott Izidor, és lehúzta potrohára tarka bársonymellényét. Ez Magyarországon a legbiztosabb jele, hogy valaki szónoklatba akar kezdeni. A jeles közgazda, hogy az érdeklődést fokozza, előzetesen egy kis szünetet tartott, aztán így szólott:

- Kedves atyámfiai, nemes és nemzetes urak! Teljes mértékben csatlakozom az előttem szólott Kázmér bátyánk szavaihoz, és elítélem azt a nézetet, amelyet Kálmán képviselt. Igenis, az agár a Balsaiakhoz tartozik, azokkal élt évszázadokon át, azokon szerezte a dicsőséget, a nevet, amelynek révén bele is került a Balsai család címerébe. De ha attól el is tekintenénk, a sértés még így is fennállana, mert szent meggyőződésem, hogy Bogdány Balázs nem igazságot akart osztani, hanem bennünket kívánt megbántani, amikor olyasmit fogott rá agarunkra, amit az soha életében, de ősei közül is soha egy sem cselekedett meg. De hagyjuk ezt, lássuk

inkább, mit lehetne cselekedni. Az bizonyos, hogy Bogdány, ahol összeakadt velünk, fennen hordott orral távozhatott.

Izidor egy kis szünetet adott, aztán egyszerre így folytatta:

- Az agarászat kétségkívül nagy és szép dolog, a sportok általában tiszteletet érdemelnek, de politikánál, társadalmi mozgalmaknál, vadászatnál, miegyébnél is van egy szebb terület, amelyen győzelmet aratni nagyobb dicsőség, és ez, kedves atyámfiai, a női világ! Aki itt babérokat tud szerezni, egész életén a legbecsesebb emléket gyűjtötte össze, aki itt szégyent vall, azt holta napjáig arról emlegetik. Asszonyok sok embert tettek naggyá, de még többet nevetségessé.

Kázmér helyeslőleg bólintott, a jól fegyelmezett többség dettó, jóllehet nem értették az összefüggést.

- Nos, kedves atyámfiai! - fűzte tovább a gonddal sodort fonalat Izidor. - Van alkalom megmutatnom ennek a gőgös fiatalembernek, hogy van még Balsai, aki el tudja verni!

Általános érdeklődés; mindenki előrehajlott, talán még a híres rablólovag is, aki olyan kényes volt a becsületére.

- Bogdány Balázs - folytatta a szónok - az utóbbi időben lovagi szolgálatot teljesített egy hozzánk közel álló hölgynél: Marianne-nál. Magyarul mondva, udvarolt neki, amint azt magatok is talán észrevettétek.

Sejtene valamit ez a kópé? - elmélkedett magában Kázmér.

- A fiatalúr azt hitte, hogy veni, vidi, vici, s ha már mindenünket elszedi, hát még az asszonyainkat is egyszerűen zsebre tudja dugni. De nem addig van az! Hohó! Hátrább az agarakkal!

- Jézus Mária! - dörmögte Kázmér, és hirtelen egy szörnyű sejtelem kezdett alakot ölteni lelki szeme előtt.

- Ő azt hitte, hogy már minden terve sikerül - folytatta a közgazda -, s hogy azt mondhatja nekünk: „Azt teszek veletek, amit akarok!”, amikor előállott egy férfi is, talán ésszel, talán szerencsével, felvette vele a harcot, és kiütötte ellenfelét a nyeregből!

- Kiütötte! - mormogta kétségbeesve Kázmér, és az álla leesett. - Ó! Ez a szerencsétlen Izidor! Most vége a világnak!

De a szónok csak folytatta.

- El akarta rabolni tőlünk a legszebb rózsaszálat, de valaki eléje állott, és azt mondta neki: „Eb ura fakó!”, és a rózsaszálat kivette a kezéből, és a tulajdon mellére tűzte.

- Ki volt az? - kérdezte a gyülekezet érdeklődve, csak Kázmér nem volt rá kíváncsi: tágra nyílt szemmel bámult maga elé, és várta, mikor üti már meg a körülötte settenkedő guta. Vége mindennek.

- Az a férfi én voltam! - jegyezte meg szerényen Izidor. - A rózsaszál pedig Marianne; őt akarta Balázs meghódítani, de a pályabért én nyertem el. Marianne szíve, kedves atyámfiai, az enyém!

- Na, ezt megcsináltuk! - sóhajtott maga elé mindenről lemondva Kázmér, és elgondolta, ha most a kezében levő Hardtmuth kard volna, hát rögvest belédőlne.

De még nem volt vége. A szörnyű Izidornak még volt valami mondanivalója: a csattanó.

- Az eljegyzés - mondotta ünnepélyesen - jövő szombaton lesz, az esküvőnk pedig a következő hónapban... Ezennel van szerencsém rá a jelenlevőket tisztelettel meghívni!

- Lűttek! - mormogta Kázmér megadással. - Lűttek... Menthetetlenül lűttek. Eljegyzés... Esküvő!... Ez sikerült, mondhatom, kitűnően sikerült, a teremburáját!

Izidor szónoklata után leült tágas karosszékébe, és leste a hatást. Az vegyes volt, akadtak egyesek, szegény balgák, akik örvendtek, hogy Bogdány Balázs „lefőzetett", de a többség érezte, hogy a legpénzesebb Balsai most szakadt el tőlük, és az örökségnek, hogy is mondjam csak? Igen, annak lűttek...

Kázmér úgy el volt képedve, hogy nem tudott szólani. Tarkán kavarogtak körülötte az agarak, a család tagjai, Marianne, Balázs és Izidor s köztük az átkozott Kormos, minden bajnak az okozója. És ráadásul még ő hozta ide Marianne-t! Meg kell bolondulni, ha már a bőréből nem bújhat ki az ember! És ha még egy másik Balsai volna, akivel a családfői tekintéllyel el lehet bánni, akit le lehet szamarazni, s úgy magyarázni meg neki, hogy milyen őrültséget akar kezdeni, de Izidor! A leggazdagabb Balsai, a család fénye, tekintélye, reménysége, a kopni készülő címer újraaranyozója! Hiszen ha ennek ellentmondanak, az kijelenti, hogy: „Fütyülök rátok!" és még ott is hagyja őket, mint Szent Pál az oláhokat. Ah! Ez túlhaladja a képzeletet, ez a kénköves eső, ez a második özönvíz, amely nyomtalanul söpri el a nemzetes családot!

- Lűttek! - sóhajtotta az öreg, és letörölte a verejtéket homlokáról. - Lűttek...

Izidor újra felállott, s az elnök felé fordult.

- Nos, mit szólsz hozzá, érdemes családfőnk? - szólt nyugodtan.

Kázmér levegő után kapkodott.

- Hogy mit szólok hozzá, öcsém?... Hogy mit? Igenis, hahaha. Hát mi mást mondhatnék, mint hogy... mint hogy gratulálok. Gratulálok, kutyafikom!

Ha volna sifrírozott beszéd, ez a *gratulálok* szó azt jelentette volna:

- Őrült vagy, állat vagy, tébolydába való vagy, a mennydörgős ménkő csapjon beléd!

De Kázmér ezt nem mondotta, hanem ahelyett csöndes megadással így szólt:

- Az értekezletnek vége van... Vége, uraim. Vége...

12

Bogdány Balázs még hazafelé kocsiztában elhatározta, hogy ennyiben a dolgot nem hagyja. Érzett magában annyi erőt, hogy a Balsaiakkal minden téren fölvegye a versenyt, s akármi akadályt gördítsenek eléje, ő képes azt eltávolítani az útból.

Délután óta állandóan ott lebegett előtte Klárikának a beteg gyermekhez hasonló, némán szenvedő arca, szomorú homloka, fáradt tekintete, s ha elgondolta, hogy e kép eredetijétől örökre meg kell válnia, egy szilajan tiltakozó érzés támadt fel benne, amelyet eddig nem ösmert. Nem, az nem lehet, hogy elszakadjanak egymástól, hogy ne láthassa többé ezt a lemondó szempárt, ezt az egyszerű kis arcot, ezt a harmatos, finom alakot, amely egy ízével sem tartozott a nehézkes, ormótlan Balsaiakhoz, s kikívánkozott sivár környezetéből egy érző és megértő lélekhez... Bogdány úgy gondolta, hogy az ő lelke az, amely meg tudná érteni a Klárikáét, s azért százszor és százszor ismételte magában:

- Ez nem maradhat annyiban! Nekünk nem szabad elszakadnunk!

Napestig járkált fel és alá a kertben, az utcákon, a mezőkön, nagyokat húzva az útjába tévedő agarakra, és elgondolta, hogy és mint tudná megoldani a csomót? Kalandosabbnál kalandosabb tervek merültek fel agyában, de kivitelre egyik sem volt alkalmas. Próbálja meg a legtermészetesebb utat: menjen el Kázmérhoz, és kérje meg Klárika kezét? Ez lehetetlen: kés alá vinné önmagát. A Balsaiak csak arra várnak, hogy alkalmuk legyen megszégyeníteni, mi rosszabb: nevetségessé tenni, s életüknek az volna a legszebb napja, amikor azt mondhatnák Bogdány Balázsnak:

- Alászolgája, gőgös fiatalúr! Mi, egy lecsepült, lenézett família, hogy volnánk méltók a Bogdányokhoz, hogy adhatnók nekik a lányunkat?

Izgatott tervelgetéseiben már az az eszme is megpendült, hogy odamegy Balsai Kázmérhoz, és így szól:

- Tévedtem Ágotán... A reggelinél egy pohárral többet ittam, mint kellett volna, s nem ítélkeztem józan fejjel... Legyünk jó barátok, az agarad nem kertelt!

Ezzel meg volna kötve a béke, a Balsaiak örömmámorban úsznának, de... Nem, ezt a férfibecsülete nem engedné. Akkor inkább főbe lövi magát egy rongyos kutya miatt, amellyel szemben csakolyan a gavallérbecsület, mint akárki mással szemben.

De hát mit csináljon?

Próbálta, hogy Klárikával találkozzék, de akármint iparkodott, nem volt rá módja. Klárika némán, eltökélten tűrte a kertelő agár következményeit, és amióta Balázzsal utoljára beszélt, egészen visszahúzódott a társadalmi érintkezéstől. Nem járt sehova, se mulatságra, se a városba, sem az ismerősökhöz, egész napját a szobában és a tornácon töltötte. A testvérei, rokonai eleinte hívták erre is, arra is, de amikor Klárika mindig csak fáradtságról panaszkodott, és pihenni kívánt, békét hagytak neki. Úgysem illett hozzájuk, nem szerette a hangos mulatságot és a pipafüstöt, jobban illett a néma muskátlik és orgonák közé. A kisleány szomorú rabságot szenvedett, amely kettős súllyal nehezedett rája, mert nem volt szabad titkát senkinek sem elárulni, és vigyázni kellett, hogy észre ne vegyék, milyen fájdalom gyötri szívét. Éppen azért, ha a többiekkel volt, iparkodott jókedvű lenni, de ha magára maradt a tornácon, és elnézte a Tisza felé gomolygó szomorú, felvidéki felhőket, a szíve csordultig telt meg, s a szeméből könnyek peregtek az ölébe... És mindez Kormos miatt, amely ott lebzselt körülötte, és még hízelkedni sem restellt neki! Ó, hogy gyűlölte ezt a fekete kutyát, hogy megvetette, ahogy csak állatokat lehet gyűlölni, megvetni és utálni. Ha találkozott vele, tehetetlen fájdalmában gyakran sírva fakadt, és lélegzetvesztve szaladt föl szobájába, hogy ne lássa élete megrontóját, amely sötét árnyként üldözte még álmában is: odaült eléje, és gúnyosan kacagott a szemébe.

Balázs eleinte engedelmeskedni akart, tiszteletben kívánta tartani Klárika kívánságát, és hetekig nem ment a Balsai-házba. De ha nem is köszöntött be a házba, azért ott kószált lóháton vagy vadászfegyverrel a kúria vidékén. De hasztalan bolyongott, amit remélt, hogy útja véletlenül összehozza Klárikával, nem teljesedett be. Megkísérelte már azt is, hogy az egyik cselédet megvesztegesse, és levelet küld a lánynak, de a szolgáló felbontatlanul hozta vissza az írást, a kisasszony nem fogadta el... Megadással tette hát el a visszaküldött borítékot, és újra csak várta, hátha mégis találkoznak valahol, hiszen vidéken mindennap mindenkivel összeakad az ember, réten, mezőn, országúton, istentiszteleten. De Klárika nem hagyta el a Balsai-kúriát.

Végre egy nap, amikor már csordultig volt a pohár, és Balázs úgy érezte, hogyha a világ összes agarait terelnék össze, egy perc alatt mindet meg tudná fojtani, a fiatalember kapta magát, elhatározta, hogy a szív előbbre való az agynál, és beállított a Balsai házba.

Itt éppen nagy társaság volt együtt: Marianne a vőlegényével meglátogatta Kázmért.

Izidor sugárzott a boldogságtól, a szépasszony pedig a büszkeségtől. Amikor Balázs üdvözölte, éppen csak hogy megbiccentette a fejét, s ajka szélén hideg, gúnyos mosoly villant meg.

- Engedje meg, hogy őszinte szerencsekívánataimat tolmácsoljam - mondotta Balázs gépiesen, és a szeme Klárikát kereste.

- Köszönöm - felelte Marianne hűvösen, és aztán vőlegényéhez fordult: - A szalonban feledtem a legyezőmet, Izidor. Kérem, kísérjen el.

Otthagyta Balázst faképnél.

Izidor egy kilót hízott örömében. Végre itt a régen várva várt győzelem! Kíváncsian, gúnyosan leste a hatást. De az elmaradt. Bogdány meg se rezzent, el se sápadt, egyáltalán nem is törődött velük. Izidor még egy pillanatig kíváncsian nézett ellenfele arcába, aztán kissé csodálkozva távozott el menyasszonya oldalán.

Vajon hol lehet Klárika? - törte a fejét Balázs, és várta, hogy a lány karcsú alakja megjelenjen a küszöbön. De őt is csalódás érte: hiába leste, remélte, hogy Klárika bejön a terembe, az nem akart előkerülni, még akkor sem, amikor Bogdány már több mint egy órája, hogy a Balsai-kúriában volt.

A fiatalember szórakozottan diskurált a Balsaiakkal, aztán odament Kázmérhoz is, és kérdezősködött az egészsége iránt.

- Ó, köszönöm kérdésedet, jól vagyok, nagyon jól! - felelte szaporán a családfő, titokban azonban majd megpukkadt. Biztosra vette, hogy Balázs gúnyolódni jött ide, kárörvendezni, hogy a neki szánt verembe Izidor esett bele, s nem volt neki elég, hogy látja a tényeket, hanem még olyan vakmerő is, hogy egyenesen hozzá fordul, és ártatlan ábrázattal kérdezi, hogy van. Hát, hogy lehetne!... Átkozott Bogdány! Mindig és mindenütt csak ő marad felül!

Pedig Balázstól ez egyszer csakugyan távol állott minden rossz szándék. Ő Kázmérnál Klárika után akart tudakozódni, csak nem kívánt ajtóstól a házba rohanni.

- A többiek is jól vannak? - folytatta ártatlan képpel Bogdány. - Az ifiurat már rég nem láttam.

- Az ifiúr is jól van, Kálmánka is, Töhötöm is, Szabolcs is - bólingatott Kázmér elfojtott dühvel. - Mind jól vannak, öcsém, mind!

- És Klárika?

Bogdány természetes hangon, könnyedén akarta föltenni ezt a kérdést, de amikor a leány nevét kimondotta, úgy érezte, hogy a szava idegenül cseng, s a vér a fejébe akar tolulni.

Kázmér, aki öreg róka volt, észrevette, hogy Bogdány egy pillanatra elvesztette rendes társalgási biztonságát. Hopp! Itt valami rejtezik! - kapta föl a szimatot a családfő, s gyanakodva nézett a fiatalemberre.

- Klárika nem a legjobban érzi magát - felelte. - Néhány hete gyöngeségről panaszkodik, és nem tud sok ember között lenni, mindjárt szédül. Az elébb még itt volt, de épp amikor jöttél, fölment a szobájába.

Tényleg: a fiatal leány meghallotta a Bogdány négyesének csöngését, és érezve, hogy Balázs ide fog befordulni, fölsietett az emeletre, és lerogyott a karosszékbe, hogy ne kelljen hallania és látnia semmit.

- Kár - szólott Bogdány, önkéntelenül elkomorodva. - Kérlek, add át a kisasszonynak üdvözletemet.

Kázmér újabb fürkésző pillantást vetett a fiatalember arcába, aztán elgondolkodott.

Bogdány odament Marianne-hoz, aki már megtalálta a legyezőjét, és ajánlotta magát.

- Engedje meg, hogy ismételten kifejezzem hódolatomat - szólott kezet csókolva.

Izidor újra gúnyosan mosolygott.

Mégiscsak lefőztelek - gondolta magában.

Nagy bolond ez az Izidor - elmélkedett Balázs, és a kocsija után nézett.

Két perc múlva a négy sárga már lassan ügetett a balsai öreg jegenyék közt.

A lovak unottan mentek, érezték, hogy a gazdájuk nem törődik velük, s nem kívánja, hogy kötelességüket teljesítsék. A szárak lazán lógtak Balázs kezében, a négyes ostor, a büszke dzsentrilobogó összecsavarva állott tokjában. Hej, máskor de másként ment a négy sárga, feszült az istráng, csattogott a patkó, szabatosan pörögtek a küllők... Most pedig a fiatalember szemére húzta a kalapot, s azon gondolkodott, milyen szép volna, ha a négy ló árokba menne, fölborítaná a kocsit, s aztán fékevesztetten rohannának a világba.

13

Fönt az emeleti ablakban egy leányfej jelent meg, és izzó homlokát az üvegtáblákhoz szorítva nézte, hogyan lesznek egyre kisebbek a lovak, a kocsi kerekei és a bakon ülő férfi alakja. Már csak gyufaskatulyának látszott a könnyű homokfutó, már csak a színe villant meg a napfényben, már csak könnyű porfelhő lengett az országúton... Amikor az is eltűnt, s a hosszú, fehér vonalon csak a jegenyék álltak őrt, Klárika visszatámolygott az ablaktól, beleroskadt a székbe, és keservesen kezdett sírni... A tovatűnő kocsival mintha az utolsó élőlény távozott volna el a földtekéről, s ő most egyedül állna a nagy világon, egyedül, senkitől nem szeretve, egy zord és hideg sziget fagyos sziklapadján.

Ó, nem, ez nem lehet! - tört ki a keserűség szegény gyötrött szívéből arra a gondolatra, hogy soha többet nem láthatja Balázst.

Fölugrott, és az ablakhoz szaladt. Hátha visszafordul a kocsi, hátha Balázs újra belép a házba, és feljön ide hozzá azt mondani neki:

- Az egymáséi vagyunk, soha elválnunk nem szabad! - és erős karjával megvédi mindenki ellen, és elvezeti egy más országba, ahol lombosak a fák, zöldek a mezők, és a patakok fölött örök kék mennybolt ragyog.

De sehol senki; a hosszú országúton csak egy üveges tót meg egy ekhós szekér ballag... Lentről kacagás, pohárcsengés hallatszik föl, idefönt pedig egy szegény szív megszakadni készül.

Az ebédlőben megkezdődött a lakoma, a hosszú, fehér asztal körül Balsai-orrok virítottak, és széles Balsai-szájak várták a pecsenyéket. Zajos volt a terem, a bókok röpködtek a szépasszony körül, csak Kázmér volt hallgatag, s szokása ellenére zordonan nézett a tokaji üvegek battériáira, és nem szedett a páncél nagyságú tálakból. Agyában, amely nem tudta magát megadni a legyőzöttség keserves érzésének, újabb gondolatok kavarogtak, és keresték az utat, amelyen át talán mégis diadalhoz lehetne jutni. Szívós volt az öreg, mint a macska, ha százszor is a földhöz vágták, mindig újra talpra állott, és amíg lélegzet volt benne, nem hagyta a jussát.

Most, hogy a Marianne-nal való kísérlet csődöt mondott, kemény koponyájában máris új eszme villant meg, és próbált kijegecesedni. Egyelőre még bizonytalan formában élt a terv, de Kázmér csiszolgatta, pallérozgatta, s míg a többiek vígan ették a gyömbéres pecsenyéket és a kürtös tésztákat, a család feje újra érezte a lehetőségét, hogy végezni tud a Bogdányokkal. Éppen a sajthoz értek, amikor befejezte morfondírozását, s egy darab ostyepkával együtt egy adag reményt is rakott maga elé. Talán még nincs veszve Lengyelország!

A hangulat ebéd után víg volt, a borospoharak szaporán csöngtek, de Kázmér ma nem vett részt az áldomásban (szerinte: torban), hanem kiszíván első pipáját, fogta magát és kiment a kertbe még egyet gondolkodni, s aztán fölsétált az emeletre, egyenesen a leánya szobájába.

Klárika ott ült karosszékében, behunyt szemekkel, előtte állott azon érintetlenül az ebéd.

Kázmér megsimogatta a leánya haját.

- Nem ettél, Klárika? - kérdezte a tányérokra mutatva.

- Nem - felelte a leány halkan. - Nincs étvágyam.

Az apa gondoskodó hangulatban volt.

- Talán jó volna orvost hívni?

- Nem szükséges, atyám. Nincs nekem semmi bajom, csak gyönge vagyok.

Kázmér legyintett a kezével.

- Az elmúlik, ha megfürdesz a Tapolyban. Az a legjobb medicína a világon; nagyapád száz évig élt, mert mindennap megfürdött a Tapolyban.

- Bizonyára nekem is jót fog tenni - vélte a leány, titokban azonban úgy érezte, hogy az óceán sem lenne elég ír a szívére, nemhogy a kicsi Tapoly.

Kázmér egy ideig hallgatott.

- Klárika - szólott aztán -, komolyan akarok veled beszélni.

A lány idegenül nézett apjára: csak nem sejti a féltve őrzött titkát? Kázmér ábrázata olyan titokzatos volt, a hangja is furcsán csengett... Klárika arca egyszerre kipirult, s a szíve verni kezdett.

- Parancsolj velem, atyám.

- Nem akarok éppen parancsolni, Klárika... - szólott az öreg enyhébben. - Kérni akarlak... Remélem, hogy teljesíted édesatyád kívánságát.

Klárika intett a fejével. Szülei bizonyára azt akarják, hogy ne találkozzék többé Balázzsal - de hisz ezt maga is föltette magában, nem lesz nézeteltérés közöttük.

Kázmér komolyan folytatta:

- Tudod jól, hogy milyen szégyen esett a Balsai családban, s tudod azt is... eh, beszéljünk csak őszintén... hogy föltett szándékom magamat megbosszulni azon a Bogdányon, aki megszégyenítette a Balsaiakat. Talán nagyobb jelentőséget tulajdonítok a dolognak, mint amennyit megérdemel, de a lavinát is, nemde, hópelyhek idézik föl, s ma már annyira exponáltam magamat ezért a dologért, hogy szégyen nélkül nem tudnék belőle kilábalni. Itt cselekedni kell. Még Balsain büntetlenül nem fogott ki senki sem, sem állat, sem ember; ez az első halandó, aki szembe mert velünk szállni, mi több, ahol összeakadtunk vele, mindenütt apró-pénzzel ki is fizetett. Nincs mód hát rá egyszer legalább megszégyeníteni, megalázni, s megmutatni neki, hogy a vármegye első családja az ősi Balsai-nemzetség, hogy ő, a négyősös

nemes apró pont a mi familiáris nagyságunkhoz képest, s egy Balsaival nem lehet ujjat húzni anélkül, hogy ezt a mulatságot az illetők keservesen meg ne bánják?!

Az öreg arcát őszinte pír öntötte el.

- Ó, ha ezt a gőgös úrfit csak egyszer, csak egyetlenegyszer lefőzhetném és kinevethetném! - pattant ki belőle a harag. - Odaadnám érte az üdvösségemet, oda én! Nem akarom a vérét, sem az egészségét... akkor verekednénk egyet... csak azt, hogy egyszer úgy istenigazában megcsúfolhatnám, de úgy, hogy holtig megemlegetné, úgy, hogy azt a szégyent száz év múlva se vennék le róla!

Klárika kérdőleg nézett az apjára. Kázmér kiöntve a mérgit, csillapodni kezdett.

- Nem érted, ugyebár? - fordult a leányához. - De mindjárt tisztában leszel a dologgal. Figyelj reám!

Hosszú szünet következett. A családfő egypárszor föl és alá lépkedett a szobában, aztán így folytatta:

- A dolog ennyi. Én tudom, látom, hogy ez a Bogdány vonzódik hozzád. Észrevettem, és az én öreg szemem nem csal...

Klárika némán, ijedten nézett apjára, de az annyira el volt foglalva a terve bogozgatásaival, hogy nem vette észre, leánya arca mint válik lassan halotthalvánnyá.

- Bogdány most is itt volt, s amikor érdeklődött irántad, a hangja egy csöppet megcsuklott, és akármilyen furcsa is: az arca szempillantásra pirosabb lett a rendesnél. Én rögtön megláttam rajta, hogy nem puszta udvariasságból érdeklődik utánad, s amikor azt mondottam neki, hogy fölmentél a szobádba, Bogdány rosszkedvű lett, fogta a kalapját, és elszontyolodva távozott. Értem én az effélét, én is voltam fiatalember. No, de ebben nem is volna semmi csodálnivaló: szép, okos és kedves leány vagy, méltó a Balsai családhoz, örülhet az a fiatalember, aki közeledbe kerül. Bogdány is fiatalember, s ugyancsak meg tudja ítélni, mi a szép. Már régen nézem, hogy keresi a társaságodat, hogy a kedvedre iparkodik járni. A minap is egész délután itt vadászott a ház előtt, pedig negyvennyolc év óta itt még egy szál fürj meg nem fordult... Az ilyen öreg ember szeme sok mindent észrevesz, amin a világ elsiklik.

Klárika semmit sem szólott, csak megszeppenve nézett maga elé. Az apa tekintete rájaszegeződött a leányéra.

- Bizony sápadt vagy, kis szolgám - szakította magát félbe Kázmér. - Ideje, hogy eljöjjön a nyár, és fürödni lehessen a Tapolyban... De térjünk a tárgyra... Nos, azt kérem tőled - szólott, hangját enyhére fordítva -, ha ez a Bogdány idejön, és körülötted legyeskedik... hogy is mondjam... hát... ne utasítsd el, ahogy azt mint jó Balsai ivadék bizonyára megtennéd, ne fordulj el tőle hideg közönnyel, ne vesd meg azonnal, hanem hadd, hogy udvaroljon neked, s amikor a fiatalúr már lángban ég, s végre elmondja szíve titkát, csak akkor emelkedj föl, egyenesedj ki, és vágd az arcába: - „Nevetnem kell magán, kedves Bogdány Balázs! Csak nem felejtette el, hogy Balsainak hívnak, és nekem is van önérzetem meg emlékezőtehetségem?" Semmi egyebet ne mondj, ezzel megaláztad a sárga földig... Hah, hogy meg volnánk akkor bosszulva, s milyen fricskát kapna az a dölyfös fiatalúr, aki már azt hiszi, hogy övé az egész világ!

Klárika tétován nézett az apjára. Nem tudott válaszolni, a szavak a torkába szorultak, csak a tekintete árulta el, hogy ilyen szerepre nem vállalkozik.

Kázmér megértette e pillantást, és komorabb lett.

- Remélem, hogy nem tagadod meg atyád kérését? Az egész család óhajtását? Nos?

A kisleány lehunyta a szemét, mint a galamb, amikor már minden veszve van: a vércse elérte, és most könyörtelenül csap le reá.

Kázmér fölállott, s párszor föl és alá járt a teremben.

- Hallgatásod azt jelenti, hogy habozol - mondotta keményen. - Ezt nem vártam volna tőled, egy Balsai ivadéktól, akinek együtt kell érezni apjával és rokonaival. De remélem, hogy ez a tétovázásod nem fog sokáig tartani, s engedni fogsz kérésemnek, annyival inkább, mert nemcsak kérem, hanem parancsolom is ezt!

Az előbbi kérő ember eltűnt, s ott állott a komor, engesztelhetetlen Balsai Kázmér, ivadéka annak a Balsai Zsigmondnak, aki kardélre hányatta a fiát, amikor az nem akart vele a labancokhoz pártolni. Hogy tudna a szegény leány ezekkel a zord emberekkel szembeszállni? Hogy merne szegény lelke föllázadni, amikor a teste olyan gyönge és törékeny, hogy alig áll a lábán?

Klárika megadta magát.

Nem volt ellenkező jellem, nem ismerte a tiltakozást, a szüleit, családját, minden furcsaságuk dacára, amint gyermekhez illik, tisztelte.

- Nos, meggondoltad? - kérdezte az apa, kezét nyújtva. - Átlátod, hogy igazam van?

Klárika intett fejével.

- Alkalmazkodom kívánságához, atyám. Úgy fogok cselekedni, ahogy parancsolja.

14

A vizesréti majálison történt.

A városi ifjúság kirándulást rendezett a híres sóbányákba, utána megozsonnáztak, s a tisztáson táncra perdültek. A vizesréti majálisok kedélyes mulatságok voltak, részt vett rajtok a környék apraja-nagyja, s akár az ökörsütésnél, akár a fenyvesek közti természetes táncteremben, akár a leveles színek alatti rögtönzött kártyaszobákban vígan lehetett eltölteni az időt. Volt is közönség bőven, s az erdő már hajnal óta hangos volt a mozsarak durrogásától, cigányok zenéjétől.

Bogdány Balázs estefelé szintén elvetődött egy kis friss levegőre a vizesréti fenyvesekbe, abban a reményben, hogy talán a zaj, a vidámság kiűzi fejéből a gondokat. Céltalanul bolygott a vásári sátrak, a lacikonyhák és mutatványosbódék körül, de nem talált semmit, ami szórakoztatni tudta volna, mindezt már oly rég ösmerte, megunta, s már éppen haza akart menni, amikor a táncolóhelynél, ahol hölgyválasz járta, valaki megérintette a karját, és így szólott:

- Táncoljon velem, Balázs...

Klárika volt. Bogdánynak nagyot dobbant a szíve. Úgy látszik, mégse jött hát hiába!

- Azt hittem - szólott, és egyszerre mulatságosabbnak, kedvesebbnek találta a majálist -, hogy már sohase láthatom. Mindent megkísérlettem, hogy a közelébe jussak, hiába volt. Sokat szenvedtem e pár hét alatt, de most újra boldog vagyok, hogy a közelében lehetek.

A leány szomorúan mosolygott.

- Igen, a közelemben lehet, Balázs - szólott aztán -, de nem tudom, nem rosszabb-e így?

Bogdány protestált.

- Ó, nem, nem. Én elszakadni magától úgysem tudok. Könnyelmű ember vagyok, de ezt a csapást, Klárika, nem bírnám ki, abba belepusztulnék. Ki a manó hitte volna ezt rólam? Eleget gondolkoztam rajta, hogyan tudjak sorsomba belenyugodni, de nem ment. Bolond az eset, de így van. A csélcsap Bogdány Balázs fülig szerelmes, mint egy gimnazista... Ki gondolta volna?... Hiszen szerettem én máskor is, és el kellett válnom mástól is... őszintén beszélek... de az is más, ez is egészen más érzelem, egészen más búcsúzás volt. Amikor Marianne eljegyzésénél a Balsai-kúriában voltam, és nem találkoztunk, és hazaértem, mintha kimentem volna a világból, mintha egyedül állottam volna a földgolyón, és úgy elpáholtam az agaraimat, hogy azóta mérföldről elkerülnek... Mondhatom, Klárika, ez életem legkeserűbb napja volt!

- Ha így beszél, Balázs - szólott Klárika csaknem elpityeredve -, még százszor nehezebbé teszi a válást.

Balázs megszegte a nyakát.

- A válást? Nem, abból nem lesz semmi sem. Elég volt, hogy eddig nem láthattam! Kell lenni módnak, hogy mi egymáséi legyünk, s ha mindjárt egy milliom agár áll közénk. Fogunk találni utat, amely egymáshoz vezessen bennünket, és ha beléroppan is a Balsai ház!

Körülöttük a párok vígan forogtak, mint a tavaszi levegőtől mámoros lepkék. Ha a tisztás szélére értek, egy-egy lehajló, üde, harmatos lomb megcsókolta a homlokukat. Minden tavaszi volt: a fák, a moha, a cserjék, az égbolt, csak Klárika szívében honolt az ősz.

- Pedig nekünk el kell válnunk, Balázs! - folytatta a kislány csöndesen. - Ez a mi találkozásunk itt nem az öröm, hanem egy keserű fájdalom előhírnöke. Tudja-e, mint történt, hogy ma itt vagyok?

Az ifjú a legegyszerűbb megoldásra volt elkészülve.

- Azt hittem, hogy maga is érezte, hogy nem lehet elszakadnunk egymástól.

- Ó, nem... Amiért itt vagyok, az atyám akarata. És hogy önnel itt beszélek, szintén az ő kívánsága.

- Kázméré?

- Igen. Ő akarta, hogy önnel beszéljek...

Az ifjú tétován nézett maga elé. Kázmér kívánta találkozásukat? Mi lehet ennek a háta mögött?

- Nem értem - szólalt meg végre.

A leány lélegzetet vett, azután szomorúan kezdte el.

- Tehát hallgasson rám, ez tökéletes regény, s ha nem volna olyan szomorú, hát kacagni kellene rajta... Apám már régebben észrevette, hogy ön érdeklődik irántam, körülöttem van, mulat a társaságomban... s ez aztán újabb reményt adott a Bogdányok megalázására. Mert hiszen tudja, hogy az eddigi összes tervek füstbe mentek, Kálmánkával, Marianne-nal, a többivel. Utolsó szalmaszálnak megmaradtam én. Apám tehát úgy képzeli a dolgot, azt akarja, hogy ön legyen körülöttem, hogy, hogy is mondjam?... szeressen belém, szóval én kacérkodjam magával, s ha az ön szíve tüzet fog, s ön úgy érzi, hogy vagyok valaki az életében, akkor kacagjam ki, alázzam meg, kosarazzam ki, szégyenítsem meg... Mondjam talán önnek azt: „Ez a válasz Ágotáért!” Így kellene nekem az ágotai agarat megbosszulni... a szegény szívem árán...

Balázs egy percig dühösen nézett maga elé, de aztán hangosan elkezdett kacagni, hogy csak úgy rengett belé: nem lehetett ezt a pokoli tervet komolyan venni! Mit ki nem talál ez az öreg lesipuskás!

- Ez aztán Balsai-logika!... - nevetett a fiatalember. - Hallatlan! Persze, Marianne-nál is ez volt a célzat, most már értem... Nézze meg az ember; már csak meg kell vallanom, hogy az édesapja, hahaha!... okos ember, de a Bogdányoknak is van eszük!

A leány nem fogta föl ilyen vígan a dolgot.

- De én ezt soha magával megtenni nem tudom, Balázs! - szólott szomorúan.

Bogdány meghajtotta a fejét.

- Remélem is, Klárika. De idáig a dolog talán úgyse jut el. Ha ravaszság kell, hát van az ebben a koponyában is! Szeget szeggel! Csapdát a csapdáért! Csak egy kell: ha maga, Klárika, kitart mellettem, akkor ki tudok én fogni még egyszer a Balsaiakon. De ahhoz persze az szükséges, hogy ön is mellém álljon.

Klárika nem felelt, a szeme beszélt helyette.

Balázs megállapította a tényeket.

- Eszerint tehát most úgy áll a dolog, hogy jogom van egyelőre az ön közelében lenni. Nagyon kellemes. Használjuk ki hát a helyzetet, s mindenesetre örüljünk a boldogságnak. A többi az én dolgom. Qui habet tempus, habet vitam.

Körültáncoltak, aztán leültek a zsendülő lombok alá, és elbeszélgettek. Régen nem találkoztak, sok mondanivalójuk volt a jelenről, múltról, első találkozásukról az ágotai gyöpön, a kertelő agárról, amely ráterelte Klárika figyelmét Balázsra, és szerelmükről, amelynek Balázs nézete szerint annyi akadálya volt, mint a liverpooli steeple-chase-nek... Vígak lettek és könnyelműek, mint a fiatal katonák, akik azt érzik, hogy meg kell nyerniük a csatát.

- Nos, mennyire mentél vele? - kérdezte hazafelé kocsiztukban Kázmér a leányát. - Ugyebár, udvarolt?

- Azt hiszem, igen - felelte Klárika.

- Csak kitartás, lányom! - biztatta a családfő. - Hallgass rám, mit mondok. Ha meg tudod csúfolni Bogdányt, neked adom a legjobb agaramat.

- Köszönöm - mondotta Klárika meghatottság nélkül.

Ez időtől fogva apai kívánság alapján Klárika és Balázs nap nap után találkoztak.

Az ifjú párnak ez ellen nem volt semmi kifogása, vígan élték a szerelmesek világát, nem vették észre a napok tűnését s azt a tényt, hogy tulajdonképpen siralomházban vannak. Bezzeg számon tartotta az órákat Kázmér, a porkoláb, s egyre szaporábban kérdezte a lányát:

- Nos, még mindig semmi? Nem akar nyilatkozni?

Klárika ilyenkor kitérőleg felelt.

- Balázs nagyon tartózkodó... Úgy látszik, minden lány tetszik neki...

Ez tényleg érthető volt, s Kázmér felült a magyarázatnak. Tovább várt tehát, de azután megint csak kérdezősködni kezdett a dologról, s egy idő múlva újra meg újra. De Klárika mindig talált valami kifogást, hol ezt, hol azt, s elodázta a választ. Most Balázs éppen nyilatkozott volna, de valaki bejött az ebédlőbe, majd pedig a fiatalemberre szemet vetett valamelyik kisasszony, és el próbálta kacérkodni Klárikától és így tovább.

Kázmér tehát - mit tehetett volna egyebet - várt, és újra várt. Elmúlt a tavasz, az akácfák is elvirágoztak, a cserebogarak is eltűntek, a döntés órája még mindig nem következett el. Már aratni kezdtek, még mindig nem volt eredmény. Már csépeltek is, és a gyümölcs pirosodni kezdett, csak Bogdány Balázs ügye nem akart megérni. Pénelopé nem fejthette fel olyan ügyességgel a szövését, mint ahogy Klárika el-elodázta a munka elvégzését. Sajnos azonban, amikor már a fogolyvadászok tisztogatni kezdték flintájukat, a család feje kenyértörésre vitte a dolgot.

- Az ősz is ránk köszönt már - szólott rosszkedvűen a lányához -, és te még mindig nem tudod, széna-e vagy szalma? Micsoda fiatal hölgy vagy te? Én az anyáddal egyszer beszéltem, akkor azt mondotta: „Ugyan nem látta, hol hagytam el a parasolomat?", és fuccs, végem volt, fülig bolondultam belé! Neked pedig tán tíz év is kell, amíg kihámozod a fiatalúrból, hogy mi a manó is hozza mindennap a házamhoz?!

Klárika elszégyellte magát - tényleg az ilyen ügyeket gyorsabban szokás lebonyolítani. Igaz ugyan, hogy az ő nézete egészen más, de örökké húzni ezt se lehet.

- Hol van hát tulajdonképpen hiba a kréta körül? - dörmögött Kázmér. - Nem tetszel neki? Vagy tényleg olyan csélcsap ez az ifiúr?

- Ő nem csélcsap! - pattant föl Klárika, de már meg is bánta, hogy elszólta magát, s azért hozzátette: - Ő legalább váltig azt mondja.

A családfő bosszúsan dörzsölte az állát.

- Nem csélcsap, nem ostoba, tetszel is tán neki... legalább a szeme azt mutatja... Mi az ördögre vár hát?

Klárikának már elfogyott minden argumentuma. Mivel védekezzen, amikor az összes puskaport ellőtte?

- Én azt hiszem - szólalt meg végre szalmaszál után kapkodva -, hogy Balázs... fél.

Kázmér tágra nyílt szemmel nézett a leányára.

- Fél?! Azt mondtad, hogy fél?

- Igen, apám - füllentette Klárika.

Az öreg csodálkozása egyszerre kacagásra változott, elkezdett úgy hahotázni, hogy meg kellett fognia az oldalbordáit. Tessék! Fél ez a híres verekedő, ez a kuruc legény, ez a vármegye rossza, fél, mint a diák, amikor a tánciskolában a szomszéd kisasszonynak udvarol! Pokoli! És ez az ember kezdett ki velök, a dicső, nemes és nemzetes Balsaiakkal, aki szepeg, ha egy hölgy körül kell a szelet csapni! Íme az elefánt, amelyik megborzad, ha kakaskukorékolást hall!

Kázmér kacagása csak lassan állott el.

- Tehát fél az amice! - nevetett a bajusza alá. - Nem rossz... Fél!... No, szerencsére ezen a bajon még lehet segíteni.

- Azt hiszi, édesapám? - kérdezte Klárika megszeppenve a pokoli kacagástól.

- Hogy lehet-e? Nekem mondod? Még ilyent nem ettem, nem én!... No hát csak légy nyugodt, leányom, segítünk mi ezen a bajon, úgy, mint Petur Sárinál.

És Kázmér titokzatos arckifejezéssel vett búcsút a leányától, és ment azonnal, hogy megkeresse a Balázs félszének az ellenszerét.

Mi volt a Petur Sári esete? Egy ügyes kis vidéki komédia, amelyet Balsa vidékén már ismételten sikerrel kipróbáltak.

A dolog ennyiből állott. Van egy szép kirándulóhely az agarászó vármegyében, ez a Kakasvára. Kakas a középkorban udvari bolond, s szolgálatai fejében cifra várat kapott uralkodójától. Amint Kakasból várúr lett, egyszerre nagyon megjózanodott; eldobta a csörgősipkát, beállott rablólovagnak, s vígan fosztotta ki a szepesi kereskedők társzekereit. Vára még évszázadok múlva is, habár romokban, fönnmaradt, s hatalmas tölgyerdőktől övezve, a megye egyik legszebb pontját adja. A balsaiak és a vidék szívesen keresik föl ezt a helyet, jóllehet, csak hosszú séta árán lehet megközelíteni, s az erdőkön át nem éppen kényelmes a közlekedés. Éppen azért, aki a Bolond-toronyba akar menni, jól teszi, ha vezetőt visz magával. De lássuk, mi köze ehhez Petur Sárinak? Az a köze, hogy volt neki egy gavallérja, egy szepesi kapacsináló, gazdag, derék ember, de gyáva, mint a nyúl, legalább asszonyok körül. Dehogy mert ez csak bókolni is egy szép leánynak, nemhogy szerelmet vallani. Pedig Petur Sárinak jó lett volna férjnek a kapacsináló, a Peturok nem sok tőke-kamat-adót fizettek, s a lánynak amellett tetszett is a hosszú lőcsei. A rokonság próbálta így is, úgy is a dolgot összehozni, a kapakirályból a vallomást kicsiholni, de nem ment. Az udvarló nagyon félt, s elsüllyedt volna szégyenében, ha szívét Sári előtt ki kellett volna öntenie.

Ekkor használták először a híres Kakas-cselt.

A rokonság kirándulást rendezett a Bolond-várba, s erre meghívták a kapakirályt is. A társaság több tót vezetőt vitt magával, hogy a poggyászt legyen aki cipelje, azonfelül, mint mondom, az utat se lehetett könnyen megtalálni, s azért jó volt a dörgésben ismerős parasztokkal menni. Sárinak és a szepesi lovagnak egy Matejkó nevű szomszéd falubeli harangozó volt a kalauza, egy ravasz és ügyes ember, aki - mint beszélték - még a sziklát is meg tudta fejni. Ment, mendegélt tehát a társaság a szép hegyoldalon, a tömérdek laboda, mogyoróbokor, páfrány és tölgy között, beszélgetve, énekelve, mulatva, hosszú, apró csapatokra szakadozva, s a délután szépen telt el. De amint a várba érkeznek, nézik, hogy ott van-e mindenki, s észreveszik, hogy bizony hárman hiányzanak: a kapacsináló meg a Sári és a vezetőjük. Ezek nyilván eltévesztették az utat, úgy látszik, Matejkó megint be volt csípve... Így is volt. Tényleg Matejkó elvétette az irányt, de nem ám mert sok pálinkát ivott, hanem mert előre úgy beszélték meg a dolgot a családdal.

Ahelyett ugyanis, hogy a keresztútnál, a Varjas-dombnál jobbra fordult volna, Matejkó balra ment, s jó háromórai séta után egyszerre fejvakarva jelentette ki a kapacsinálónak:

- Tekintetes úr, eltévesztettük ám az utat!

- Hát hol vagyunk? - ijedt meg a szepesi, aki a rablókat se nagyon szerette.

Matejkó helyszíni szemlét tartott, aztán így szólott:

- Bent a nagy erdőben. Ezt az öreg tölgyet ismerem, innét indult ki egyszer a vaddisznóhajtás, fekszik legalább vagy öt órára a Bolond-toronytól. Még ilyen fura dolog nem esett meg velem!

Ez aztán fatális helyzet! Sári már alig tudott járni, a lovag tagjai is fájtak, a nap pedig már leáldozni készült, hogy jutunk el a Bolond-toronyig?

- Hol van itt valami falu? - kérdezte a fiatalember. - Abban csak akad fuvaros, aki visszaszállít?

- Falu? - csodálkozott a harangozó. - Legalább hat óra járásra. Közel vagyunk a lengyel határhoz, itt már csak fák vannak, nem pedig fuvarosok.

- No, ezt jól megcsinálta! - pattogott a kapacsináló. - Micsoda vezető maga? Egy kapát nem bíznék magára, nemhogy emberéletet.

Matejkó behúzta a fejét, és hallgatott.

- Hát tessék pofon vágni - szólott levonva a konzekvenciát.

A nap szépen lebukott ezalatt, s az erdőt árnyak lepték el.

- Mibe kezdjünk mármost? - kérdezte a megszeppent lovag Matejkótól. - Már alig bírom a csontjaimat, a kisasszony nemkülönben.

Matejkó gondolkodni kezdett.

- Ha jól emlékszem - mondotta -, itt a közelben valahol van egy vadásztanya, ahol az urak, ha szarvasra mennek, meg szoktak hálni.

- Hát keresd meg! - hagyta rá boldogan a kapacsináló, abban a reményben, hogy végre leülhet. Száz kapát adott volna egy rozoga szekérért, pedig egyébként ugyancsak takarékos ember volt.

Matejkó keresni kezdett, s végre csakugyan rátalált egy zsúpfödeles, földszagú kunyhóra, ahol ki lehetett pihenni a fáradalmaikat. Ő lefeküdt a földre, a kapacsináló meg Sári letelepedtek egy padra, és a csillagokat bámulták, és szörnyen éhesek voltak.

- Ha most vacsoránál ülnénk! - mondotta Sári bánatosan, mert nagyon szeretett enni.

- Én egy darab kenyérrel is beérem - vélte az egyszerűbb szepesi. - Az talán lesz Matejkónál... Hé, öreg!... - kiáltott rá a földön fekvőre - egy darab kenyér csak van nálad?

De válasz nem érkezett. A vezető már az igazak álmát aludta, ágyúval sem lehetett fölkelteni. Próbálták rázni, csípni, ütni, Matejkó érzéketlen maradt, mint a fakír.

No, ez szép helyzet - gondolta el a kapacsináló, és ugyancsak megvakarta a fülét...

Mit tehettek volna? Tovább ültek a padon, tovább nézték a csillagokat, és tovább éheztek...

Késő éjjel volt, amikor a társaság, élén Petur Pállal, az apával végre rátalált az elveszettekre.

Sári ott ült a padon, és sültekről s a holdvilágról ábrándozott, a kapacsináló nagy fáradtságában elaludt, Matejkó pedig hortyogott, mint a fűrészmalom. Ez bizony elég kompromittáló helyzet volt, s amikor a kapacsinálót felköltötték - fél kettő volt -, annak múlhatatlanul így kellett szólnia:

- Van szerencsém megkérni a Sári kezét...

És így lett Sáriból kapacsinálóné, így, a Matejkó meg az öreg Petur ravaszsága révén.

Ezt tervezte Kázmér Balázzsal, csak némi módosítással. Matejkónak ezúttal nem volt szabad elaludnia, hanem gardedámi kötelességet kellett teljesítenie, Klárika pedig, amikor lovagja a társaság színe-java előtt korrigálni akarja a fatális helyzetet, így fog szólani:

- Maga nagyzási hóbortban szenved, kedves Bogdány... Egy Balsai lányt maga nem kompromittálhat!

Kázmér mindezt kitűnően állította be. Jól elmagyarázta leányának a tervet, pompás kirándulást is rendezett, összecsődítette az egész rokonságot, még a cigányt is kirendelte, s azzal indultak neki hosszú rajvonalakban a Bolond-toronynak.

Bogdány természetesen Klárikával ment, kísérőjük Matejkó volt. A vén róka egész úton már ravaszul billegett előttük, megállott egy mogyorópálcát vágni, s végre sikerült a két fiatallal egészen elszakadni a társaságtól. Amikor a Varjas-dombhoz, a keresztúthoz érkeznek, a vezető nyugodtan így szólt:

- Balra tessék fordulni! - és már ment is előre a hamis pályán.

De ekkor váratlan dolog történt. Ahelyett hogy Balázs balra fordult volna, megállott, és nevetve fogta meg a vezető kezét.

- Matejkó!... Ültesd fel a nagyapádat. Az út jobbra visz.

- Tessék? - hebegett a harangozó. - Tessék? Tévedni tetszik, nagyságos úr, balra kell fordulni.

- Azt csak bízd rám, gazember! - kacagott Balázs. - Minket nem fogsz becsapni. Clara pacta, boni amici. Csak azt akarom mondani, hogy tudom, mit tervezel. Most pedig indulj előre balra, ne hidd, hogy felültetsz! Gyerünk!

Matejkó megvakarta a füle tövét, és indult előre: tudja Isten, mi lesz ebből a históriából! De végre is: mi köze hozzá? Jó darabig mentek így balra, míg az emlékezetes vadászkunyhóhoz értek. Végre azonban felbukkant a nagy tölgy, s csakhamar kilátszott a fák között a zsúpfedeles alkotmány.

- Itt vagyunk! - szólott Matejkó, akinek sehogy sem ment a fejébe a dolog. (Ha tudják az utat, mi az ördögnek mentek mégis balra?)

- Helyes! - felelt Bogdány. - Most vigyázz rám, betörő. Fogd a holmidat, és eredj haza a faluba. Semmi szükség rád. Itt a napidíjad. Mars!

A harangozó tétován nézett rá az úrra.

- De a Kázmér nagyságos úr...

- Eredj a pokolba! - förmedt rá Balázs, s nyomatéknak fölmutatott egy frissen vágott mogyorópálcát. - Szedd a nyakadba a lábadat!

Matejkó vállat vont, és elment. Mit bánja ő, hogy mi történik, intézzék el az urak egymás között. Ő már ki lett fizetve, szerepe tehát véget ért.

- Istennek ajánlom! - mondotta kalapját megemelve, és eltűnt a rekettyésben.

Balázs és Klárika ültek a padon, és várták a történendőket. Szép, balzsamos nyárutói est volt, a hold ezüst hímet varrt a legutolsó páfrányra is. A hatalmas erdőben csönd honolt, s végtelen béke áradt szét a fák áldólag széttárt ágairól. Így ültek jó darabig, aztán Klárika azt érezte, hogy a szeme kezd nehezedni; sokat járt, egész délután talpon volt, s az izgatottság is megviselte. Egy ideig csak próbálta az álmot leküzdeni, de aztán feje Balázs vállára billent, és a kisleány elaludt. Bogdány betakarta köpönyegével, és nyugodtan tovább várt.

Éjfél felé, a programhoz híven, kiabálás hallatszott az erdőben.

- Halló! Halló! - harsogott Kázmér hangja. - Hol vagytok?

Balázs nem felelt.

Ide találtok úgyis! - gondolta magában. - Mit koptassam a torkomat?

Tényleg, a lombok közül csakhamar fölvillant Kázmér széles ábrázata.

- Ah, végre megvagytok! Ez az ijedség! Halló! Halló! Erre gyertek, itt vannak!

A rokonság pillanat alatt összeverődött, és körülfogta a kalyibát. Balázs adta a megzavarodottat, de Klárika csöndesen tovább aludt.

- No, ez kedélyes! - jegyezte meg egy csípős hang a homályban.

Marianne volt, akit Kázmér agent provocateurnek szerződtetett.

Balázs fölkelt, Klárika is fölébredt, és tétován nézett körül a társaságon.

- Tényleg - mondotta Bogdány -, a helyzet furcsa, és félreértésre adhat okot. Az egésznek Matejkó az oka - tette hozzá bosszúságot színlelve.

Kázmér tovább sodorta a fonalat.

- Nagyon kellemetlen a dolog - mondotta -, azt hittem, hogy jobban fogsz vigyázni a leányomra. Engedj meg, mégiscsak különös a dolog, egy fiatalember és...

Bogdány most kiegyenesedett.

- Kázmér bátyám, én tisztességes ember vagyok, s azért igazolásra nincs szükségem. Az én becsületem különben is ér annyit, mint a Balsaiaké. De a világnak mindnyájan tartozunk bizonyos tekintettel, s bár nem akarom magam alávetni az úgynevezett társadalmi kényszereknek, amelyeket gyűlölök, mégis tudom, mit kell tennem, én ezennel megkérem a leányod kezét, nem azért, mert éjjel van, nem is azért, mert az erdőben egyedül voltunk, de azért, mert szeretem.

- Szereted? - kérdezte kajánul Kázmér (ó! végre! végre!), és Klárikára nézett, mint a karmester a primadonnára, ha szólama következik. - Nos, Klárika, mit szólsz hozzá? - tette hozzá vérfagylalóan mosolyogva.

A társaság várakozással tekintett a leányra.

Klárika fölkelt, sápadtan, remegve, és így szólt:

- Én is szeretem Balázst...

A bomba leütött.

Óriási konsternáció, a meglepetés és az elszörnyülködés moraja futott végig a társaságon! Kázmér nem akart hinni a füleinek, még egyszer akarta hallani a leánya szavait.

- Mit mondtál, te szerencsétlen?! - kérdezte tágra nyílt szemmel, vadkanként fújva. - Nyilván még nem ment ki az álom a szemedből?

- Hogy szeretem Balázst! - ismételte a leány, már most dacosabban, bátran.

Kázmér a földhöz vágta a vadászsüvegét.

- És ez az én leányom? - pattant ki belőle a méreg. - Egy Balsai ivadék?! Egy apját tisztelő gyermek? Óriási!... Pokoli!... Meg kell pukkadnom örömömben!

Körül kellett szaladnia egypárszor a tisztáson, hogy lélegzethez jusson. Amikor végre egy kicsit lehiggadt, fölvette a süvegét a földről, újra lecsapta, és így kiáltott:

- Csakhogy a dologba nekem is van ám egy kis beleszólásom! Van bizony! És nem is teszem magamat véka alá, hanem ápertén kimondom, hogy ebből a dologból, amit ilyen szépen összeszűrtetek, nem lesz semmi, de nem ám, s ha mindjárt a sistergő istennyila bele is csap!

- Az utóbbi esetben tényleg nem lesz belőle semmi se - jegyezte meg Balázs arcátlanul. - Csakhogy most nincs égzengés, s azért annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a kisasszonnyal egyedül voltam mostanáig. Itt tehát éppen az apa bölcs szavai alapján reparációra van szükség.

Kázmér közbevágott.

- Hogyisne, barátocskám, hogyisne! Azt kegyelmed csak gondolja! Nincs itt semmi reparációra szükség. Azt csak bízd rám.

Bogdány kérdőleg nézett Kázmérra, aki gúnyosan folytatta:

- Szerencsére itt volt Matejkó mint gardedám. Annyi eszem nekem is van, öcsém!

- Matejkót még az este hazaküldtem - jegyezte meg a fiatalember nyugodtan -, mert olyan gazember, aki erővel eltéveszti az utat, más gazságra is képes.

Kázmér harmadszor is fölemelte süvegét a földről, és harmadszor már úgy vágta földhöz, hogy a kalap egyet nyekkent, és kettément, mint egy rossz kesztyű. Hogyisne repedt volna széjjel, amikor a gazdája kicsi híja, hogy szintén szét nem pukkadt! Még ilyen nem esett meg Balsaival, még ilyen lókötőt e világ nem látott, mint Balázs! És még ő adta melléje Matejkót, és építette meg a csapdát!

- Meg fogsz velem verekedni életre-halálra! - vágta oda a bősz apa Bogdánynak. - Majd meglátjuk, hogy ki az erősebb?

- Azt megláthatjuk - felelte az ifjú higgadtan -, semmi kifogásom ellene. De azért a lányon segítve nincs. Sőt, a világ azt fogja mondani: „Megverekedtek életre-halálra: mégiscsak volt a dologban valami."

Kázmérnak leesett az álla. Már megint igaza van ennek a gézengúznak! Persze hogy mindenki azt fogja gondolni! És ráadásul még nevetni is fognak rajta, amiért a tulajdon vermébe esett! Az egész vármegye rajta fog mulatni, sőt ráadásul ez a garabonciás még az orrát is le találja szelni!

A családfő kifogyott a szóból s az érvekből. Tágra nyílt szemekkel bámulta ellenfelét, s már csak arra volt reménye, hátha a föld ennyi huncutság láttára megnyílik, és elnyeli ezt a rettenetes embert! De a föld nem vérengző természetű, nem nyílt meg, a sistergő istennyila se csapott le, és Balázs ott állott mosolyogva, és így szólott:

- Kedves bátyámuram! Már csak bele kell nyugodnod a megváltoztathatatlanba. Klárika meg én szeretjük egymást, legyünk hát az egymásé, ahogy a sors elrendelte, mi meg nyújtsunk békejobbot egymásnak! Kutya miatt esett meg a história, s nincs a világnak annyi kutyája, amely egy ember életét megérje!

Kázmér csak állott, állott, és még mindig nem talált szavakat.

- Ha volt, bátyám, egy rossz agarad - folytatta Balázs -, viszont van egy olyan jó leányod, akinél különbet még nem teremtett az Úristen, én mondom, én, Bogdány Balázs, akin nem fogott még ki ember!

A családfő latolgatta magában a dolgokat. Mit lehet tenni? Ezen az emberen kifogni tényleg nem áll módjában, ravaszabb ez a rókánál, okosabb a kígyónál. Ahol kikezdték vele, mindig a rövidebbet húzták, ha tovább folytatják, még a vánkost is képes kivenni a fejök alól. Minden háborúnak béke a végcélja, a becsületes megalkuvás, különösen, ha elfogyott a puskapor. Neki pedig már nincs egy szem se, kilőtte az összes muníciót. Szomorú, hogy így van, de segíteni nem lehet rajta - elvégre Szatmáron is megkötötték a békét, pedig nagyobb dolgokról volt szó!

Az öreg fölvette széjjelrepedt süvegét a földről.

- Hát csakugyan szereted ezt a szörnyűségest? - kérdezte Klárikától.

- Igen... - bólintott a leány. - Szeretem, nagyon szeretem...

- Hát akkor legyen a tiéd, a rézangyalát! - dörmögte Kázmér. - De legalább megbecsüld, te... inzsellér! - fordult Balázshoz. - Az igaz, hogy kertelni, azt tudsz!

- A te agaradtól tanultam - jegyezte meg szemtelenül az új vő.

Kázmér hangosan szólt oda a rokonokhoz:

- Van szerencsém bemutatni az új jegyespárt! Nagy öröm, mi? A teremburáját!

A rokonok orra hosszúra nőtt, de Klárika és Balázs nem szégyellték magukat, és a szép hajnali pírban egymás nyakába borultak.

A hivatalos eljegyzés másnap történt meg, az esküvő pár hét múlva, a legnagyobb csöndben... Kázmér, ha bele is nyugodott a megváltozhatatlanba, de egészen megbocsátani nem tudott a vejének, kettőjük közt évekig ott lebegett az ágotai agár árnyéka, s ha néhanap találkoztak is, az érintkezésük csak rideg üdvözlésre szorítkozott. Klárikának nagyon fájt ez a rideg viszony, s mindenképp azon iparkodott, hogy megbékítse az öreg kurucot, de fáradozásait siker nem koronázta. Kázmér nem tudott, nem akart feledni, a szívében ott lappangott a kiolthatatlan bosszú, amely akármikor új lángra kaphatott.

De nem kapott. Három év múlva ugyanis a következő dolog történt: Klárika elvitte a kisfiát a Balsai-kúriába. A nagyapa éppen a pipatóriumban ült, és az agarászostorát reperálgatta, mikor a kisfiú betotyogott hozzá a karosszékéhez.

- No, mit akarsz, te kópé? - förmedt rá az öreg.

A kisfiú nem törődött a barátságtalan fogadtatással, hanem a nagyapja ölébe mászott, kivette a vén kuruc kezéből az ostort, megsuhogtatta, megcsettintette, és így kiáltott:

- Hajrá!

Ez az agarászszó Kázmér szíve közepébe röppent. Nem tudott ellenállni a bűvös igének, fölkapta, összeölelte a gyermeket, és diadalmasan hordta körül a házban.

- Hallottátok? - szólott büszkén. - Azt mondotta: Hajrá! Ez a Balsai-vér, amely nem tagadja meg magát sem a sírban, sem a bölcsőben!

Nagy boldogságában Kázmér sorra összecsókolt mindenkit, aki útjába akadt, s miután Bogdány is keze ügyébe került, annak is a vállára borult, s két cuppanó csókkal megbocsátotta neki élete legnagyobb keserűségét: a kertelő ágotai agarat.

Az aranypolgár

(1908)

1

Pető Péter, egy ifjú pesti jogász szeptember elsején lakás után kutatott. Bolyongásaiban elvetődött a Terézvárosba, ahol egy ormótlan, sárga ház kapuján a következő cédula fityegett:

„Itt egy szoba kiadó. Megjegyzendő, hogy nem mindenkinek alkalmas."

A diák, akit a szoba sajátos meghatározása izgatott, befordult a kapu alá, és megkérdezte a házmestert, ki intézkedik a furcsa lakás ügyében. A háziúrhoz utasították, és az ifjú csakhamar a második emeleten járt, ahol egy kemény tölgyfa ajtóra ez volt kiírva: *Karpfenbiller*.

- Ejnye, de különös név - elmélkedett a jogász, és erőteljesen meghúzta az ódon, sárgaréz csöngettyűt.

Meglehetős sokáig kellett várnia, míg végre lépések hallatszottak, s egy hang szólalt az ajtó mögött.

- Ki az?

- Én vagyok - felelt Pető öntudatosan.

- Mit kíván? - kérdezte tovább a hang.

- A szobát akarom kibérelni - volt a felelet.

Az ajtó megnyílt. Pető egy csinos arcú kisasszonnyal állt szemben; a hölgy nyilván éppen takarított, a fején kendő, a kezében tollseprő volt.

- Van szerencsém - mondotta az ifjú.

A kisasszony röviden végezett.

- A szobát édesapám adja ki - jelentette ki. - Szemben velünk van egy barna ház, abban, a földszinten lakatosműhelyt talál, ott beszélhet vele.

Ezzel az ajtó becsukódott, s a diák ismét leballagott a lépcsőkön. Amint kifelé tartott, egy pillantást vetett a nagy udvarra, amely tele volt zöldséggel, répával, karalábéval, retekkel, salátával; a töredezett vakolatú falak között a veteményeskertek nehéz levegője lógott. Az udvar végén pár lépcső látszott, amelyek kertféle telekre vezettek. Egy nagy boglyában rengeteg széna meredezett itt az égnek.

Furcsa egy ház - állapította meg magában a diák, és kiballagva a kapun, kívülről is végignézett az épületen.

A régi Pest egy jellegzetes maradványával állott szemben. A kétemeletes, fészerhez hasonló alkotmány a múlt század eleji pallérstílusban épült, apró ablakokkal, bástyaszerű kéményekkel, mélyen leereszkedő tetővel, amely még barátságtalanabbá tette az amúgy sem kedvező benyomást. A kapu alja rengeteg nagy volt, fölötte Szent Nepomuk álldogált üvegburkolat mögött; a jóságos védnök piros kancsót tartott a kezében, és buzgón öntözött egy égő házat, amely rácáfolva a perspektíva törvényeire, éppen akkora volt, mint a szent feje. Jobbra a bejárattól pékműhely helyezkedett el, balra koporsókereskedés: a kis kirakatban szemfödelek és gipszangyalok szomorkodtak. A ház falán kőtábla jelezte a nagy árvíz egykori állását.

A diák bevégezvén szemléjét, átment az utca túlsó oldalára, s a barna épület udvarában csakhamar megtalálta a jelzett lakatosműhelyt. Keskeny ajtón kellett bejárulnia, hogy egy sötét, hideg szobába érjen, amelyben füstölgő lámpa terjesztett gyönge fényt. A sarokban, rozoga asztal mellett, prémes gallérú, hosszú kabátban, gyapotkendővel nyakán egy öregúr ült, és egykedvűen pipázott, míg a szomszéd helyiségben vadul csattogtak a kalapácsok.

- Karpfenbiller úr? - kérdezte a diák, udvariasan megemelve kalapját.

- Nem - felelte az öreg, meg sem mozdulva.

- Ide utasítottak - folytatta Pető, és körüljártatta szemét a rideg helyiségben, amelynek bútorzata egy szék meg egy asztal volt. - A kiadó szoba miatt érdeklődtem, és odaát egy fiatal hölgy azt mondta, hogy Karpfenbiller úr a lakatosműhelyben található.

A rosszkedvű öreg gúnyosan nézett rá a diákra.

- Nem vagyok Karpfenbiller - felelte aztán.

- Bocsánat - szólt Pető -, akkor talán szíves volna megmondani, hol találhatom meg Karpfenbiller urat?

Az öreg most gúnyosan hunyorított a szemével.

- Sehol, fiatalúr, sehol.

- Sehol?

- Nem bizony. Éspedig egyszerű oknál fogva. Azon oknál fogva, mert Karpfenbiller úr nem létezik.

A diák csodálkozva nézett a prémeskabátúra, aztán így szólt:

- Miként lehet az, hogy Karpfenbiller nem létezik, mikor most voltam a lakásán, s magam szemével láttam ajtajára a nevét kiírva?

Az öreg szippantott egy-kettőt rosszul égő pipájából.

- Az úgy lehet, fiatalúr - felelte szárazon -, hogy önnek a logikája rossz. Mert, humillime, miből következteti ön azt, hogy Karpfenbiller úr létezik? Abból, hogy ezt a nevet kiírva látta az ajtóra. Hát ha azt írom a lakásom elé: *Asztal* vagy *Ablak*, abból az következik, hogy engem, aki benne lakom, Asztalnak vagy Ablaknak hívnak? Én azt írhatom ki az ajtómra, amit akarok, azt, hogy *Kaptafa* éppúgy, mint azt, hogy *Diátrum*, az ellen senkinek sem lehet kifogása... Avagy - tette hozzá csöndes megvetéssel - a mélyen tisztelt hatóság már ezt a jogot is el akarja tőlünk venni?!

Az öreg, szavai befejezésével, ránézett a diákra, körülbelül azzal a tekintettel, amellyel a tarokkjátékos, ha befejezésül az ultimét vágja ki. De Petőre nem hatottak az ilyen dolgok, elve volt, hogy nem egykönnyen hagyja magát a kerékvágásból kizökkenteni.

- Teljesen értem önt, uram - válaszolta tehát nyugodtan. - Jogi szempontból önnek mindenképp igaza van.

- És személyi okokból is - tette hozzá az öreg. - Így legalább nem zavarnak minduntalan alkalmatlan látogatók, kéregetők és egyéb tolakodók.

Egy kis szünet következett.

- Milyen néven tisztelhetem tehát uraságodat? - kérdezte végre Pető.

- Okvetlen szükséges ezt tudnia? - vetette ellen a háziúr.

- Miután ki akarom venni a szobát, mindenesetre.

Az öreg egy ideig hallgatott, aztán röviden így szólt:

- Bauernebel a nevem.

A diák kissé meglepődött.

- Bauernebel Jeromos? - kérdezte.

- Az vagyok - felelte a megszólított.

Pető ránézett az öregre, akinek nevét hallásból, újsághírekből régen ismerte. De ki is ne ismerte volna ezt a sajátos különcöt, Pest leggazdagabb háziurát, aki ötven beépített telket vallhatott a magáénak, s akinél fukarabb embert még anya nem szült? Házait a város minden részében megtalálhattad, rossz karban tartott, nagy, sárga kaszárnyákat, amelyekről lerítt gazdájuk rideg pénzszomja, jóllehet valamennyin ott állt a Szent Nepomuk, jóságos arccal öntözve az elrajzolt lángokat. A Bauernebelek együtt keletkeztek Pesttel, együtt gazdagodtak meg vele, csak a haladásban nem tartottak lépést a fővárossal. Míg körülöttük minden fejlődött, szépült, addig a Bauernebel-házak megmaradtak azoknak a rozoga hombároknak, amilyeneknek őket a század elején építették, apró ablakokkal, sötét lépcsőházakkal, repedezett falakkal. Némelyik ház a város legforgalmasabb pontján állott, s maga a telke kétszer annyit ért meg, mint a rajta álló ócska alkotmány. Ám a Bauernebelek nem bontottak, s nem építettek újra, nem alakították át ócskaságaikat, a világért el nem adták őket. Mint az igazi fukar, aki nem adja takarékba pénzét, hanem rajta ül a pénzeszsákon, a Bauernebelek éppígy helyezkedtek el házaikon, nem engedték ki őket karmaik közül, gyönyörködtek bennök, imádták őket, s valamint egy kabátot addig viseltek, amíg rongyokban nem szakadt le róluk, a házaikat is addig tartogatták, míg össze nem dőltek. Könnyen tehették, annyi vagyonuk volt, hogy egy vármegyét a mellényzsebükből kifizethettek volna, szőröstül-bőröstül, hajdúval, pandúrral, instrukcióval együtt.

A Bauernebeleknek gazdagságukon kívül két jellemző vonásuk volt: az egyik a már jelzett fukarság, a másik a perlekedésre való hajlandóság. Az előbbit dédapjuk Németországból hozta magával, a répatermő sváb földekről, a másik hajlandóság magyar szerzemény volt, jele az akklimatizálódásnak. A garasoskodásban ezek a gazdag háziurak páratlanok voltak: a személyükre semmit sem költöttek, ötször fölmelegített ételekkel táplálkoztak, s egy rend ruhában mentek át a férfikorból az aggastyáni mezsgyékre. Az utcán messziről meg lehetett őket ismerni borzas szőrű köcsögkalapjukról, flaskózöld kabátjukról, kampós nyelű tarka esernyőjükről, amely családi ereklyeként szállt apáról fiúra. Soha őket élő lélek omnibuszon kívül más kocsin járni nem látta, soha rajtuk kereskedő, iparos nem keresett. Szórakozás, fényűzés ösmeretlen volt számukra, s csak Bauernebel Jeromos engedett meg magának annyit, hogy délután egy-egy órára bement a kávéházba, s ott egy pohár vizet kért, amelybe aztán a magával hozott cukrot dobta bele.

A fővárosban számos anekdota keringett a gazdag család fukarságáról, közülük csak egyet jegyeztem föl. Amikor Bauernebel Konrádot, Jeromos apját, az utcán a guta ütötte meg, két hordár cipelte haza az öreget, aki már beszélni nem tudott, csak a két ujját mutatta a feleségének, jelezve, hogy ilyen kulcs szerint fizesse ki a segítő kezeket. Az asszony a mozdulatból két forintot értett, s azt át is adta a hordároknak, Konrád azonban két hatost gondolt, s látva a hallatlan pazarlást, amelyet felesége mível, szörnyethalt.

De nemcsak a fukarságban, a Bauernebelek az összeférhetetlenségben is nagyok voltak, és szere-száma nincs azoknak a bélyeges papirosoknak, amelyek az ő ügyeikben bolyongtak fórumról fórumra. Jeromos boldogtalan volt, ha egy nap nem pörölhette ki alaposan magát, sőt volt egy ügyvédje, az öreg Fabriczius, aki nem foglalkozott mással, mint hogy az ő pöreit bonyolítgatta. Bauernebel összekapott az egész világgal, magánosokkal éppúgy, mint

testületekkel, családokkal éppúgy, mint a hatósággal. Bepörölte a susztert - elmaradt haszon és erkölcsi kár miatt -, ha a kitűzött időnél csak egy nappal is később hozta el a cipőjét; sikkasztás miatt jelentette föl a cselédjét, ha az a kiszabott egy darab kenyér helyett két karajt szelt le magának vacsorára; idegen vagyon rongálása címén támadt rá lakóira, ha azok a gyufáikat a lépcsőház falán húzták végig. És e csodálatos pörök, minden bíró legrémesebb álomképei, évszámra folytak, meg lettek apellálva, ki lettek bővítve, meg lettek újítva, részben anyagi haszonból, főleg azonban, hogy Bauernebel Jeromosnak igaza legyen. Ez volt az ő szenvedélye, az ő alfája és omegája, s hogy igaza legyen, nyugodt lélekkel képes lett volna a legnagyobb igaztalanságra.

- Tehát, hogy a tárgyra térjünk: egy szoba kiadó a házban? - kérdezte újra Pető.

- Igenis, fiatalúr - felelte Jeromos. - Mégpedig egy furcsa szoba. Egy igen furcsa szoba. Előre figyelmeztetem rá, csak úgy vegye ki, ha jó idegei vannak. Nem akarom, hogy utólagos differenciák merüljenek föl köztünk, clara pacta, boni amici.

- Az idegzetem eléggé rendben van - szólt a diák önérzetesen.

- No, majd meglássuk - hümmögött a háziúr. - Végén csattan az ostor.

- Tudom - bólintotta a jogász.

Bauernebel egy percig hallgatott, aztán így szólt:

- Tehát ha a dolog így áll, térjünk a részletekre. Mindenekelőtt: ösmeri ön Jozefint?

- Sohasem hallottam ilyen hölgynek a hírét - rázta meg fejét az ifjú.

- Valóban nem? - kérdezte az öreg, vércsetekintettel kémlelve a fiatalember arcvonásait.

- Megesküdhetem rá, uram.

- Hát tegye azt - kapott a szón a háziúr. - Tegye azt, és esküdjön meg rá, hogy nem ösmeri Jozefint, és nem Jozefin küldte önt hozzám.

Pető vállat vont. Úgy látszik, az öreg igazat mondott, mikor kijelentette, hogy a Bauernebel házban erős idegekre van szükség!

- Ahogy parancsolja!

A pesti Krőzus gyorsan fölállt, és megeskette az ifjút, hogy sohasem beszélt Jozefinnel, sem megbízottjával, és nem jár el Jozefin semminemű dolgában.

Pető nyugodtan letette a főesküt.

Bauernebel most megint visszatelepedett a székre.

- Akkor megkaphatja a szobát - dörmögte lassan. - Fizet érte havonta tizennégy forint és hatvan krajcárt, éspedig mindig előre, elsején, déli tizenkét óráig.

A diák fölcsapott. Micsoda mulatságos dolgokra van itt kilátás, ha már a bevezetés ilyen sokat ígérő! Dehogy szabad egy ilyen szobát kiengedni!

- Az üzlet meg van kötve - szólt a háziúr, egy ívet vonva elő a fiókból -, most tessék a szerződést aláírni.

Rendes kontraktus volt, mindenféle pontozatokkal, amelyek közt az volt a legérdekesebb, hogy a bérlő kijelentette, miszerint se nem zenész, sem pedig ipari célokra nem kívánja a szobát, sem azt üzleti helyiségnek nem fogja használni. A diák aláírta a föltételeket, aztán így szólt:

- Rendben vagyunk?

- Rendben - intett a prémeskabátos.

- Engedje meg - szólt Pető a kalapja után nyúlva -, hogy örvendjek a szerencsének.

- Majd elválik - sunyított az öreg, és óvatosan elrakta a papirost.

2

Pető másnap egy hordártól kísérve beköltözött a sárga házba. A furcsa szoba puritán egyszerűséggel volt berendezve: mindössze egy ágy, egy asztal, egy szekrény és egy szék állt benne; igaz, még egy ócska kandalló is, amelyre rá volt írva: „Kályhajavításokat a háziúr nem végeztet." Az utóbbi széljegyzeten Pető, ösmerve az előzményeket, nemigen csodálkozott, az a tény azonban, hogy az összes bútorok vaspántokkal voltak a padlóhoz erősítve, némileg meglepte.

- Csak nem gondolja a háziúr, hogy ezeket az ócskaságokat valaki ellopja? - kérdezte tehát az installációra megjelent házmestertől.

- Ó, nem - felelte Lámpl, a derék kulcsár, akinek gondterhelt, sovány ábrázata messziről elárulta az agyonkínzott alkalmazottat. - Ennek más oka van!

- Éspedig?

- Éspedig az - sóhajtott a házmester -, hogy az úr előtt e helyen egy rosszlelkű fiatalember lakott. Ez a bérlő azt tette, hogy egész éjjel jobbra-balra húzgálta az ágyat meg a szekrényt, úgyhogy Bauernebel úr, aki a szomszéd szobában lakik, percre nem volt képes a szemét lehunyni.

Pető nagy szemet meresztett.

- Egész éjjel húzogatta a bútorokat? Talán meghibbant az elméje?

A házmester sóhajtott.

- Nem, uram, ó, nem. Távolról sem. Ő a Jozefin őnagysága megbízottja volt.

A diák most másodszor hallotta ezt a női nevet, s azért célszerűnek tartotta megkérdezni, ki tulajdonképpen Jozefin őnagysága, akinek személye ilyen furcsa dolgokkal van összeköttetésben.

Lámpl úr összecsapta a kezét, mint a történelem tanára, ha a diák nem tudja, mi az aranybulla?

- Ön nem ismeri őnagyságát? - szólt kételkedve. - Ön nem ismeri? Lehetetlen.

- A lehetetlen szót Napóleon kitörölte a szótárból, Lámpl úr - vélte Pető.

A házmester keserű mosollyal bólingatta ősz fejét.

- Nos, ha nem tudja, még mindig elég korán fogja megtudni, uram, ki ő. Túl korán, uram, túl korán! És eleget is fog szenvedni tőle, én mondom, ha ugyan első nap meg nem szökik innét!

E pillanatban különös dolog történt.

Az udvar felől harangok szólaltak meg, komoly, nagy harangok, amilyenek csak öreg vidéki templomokban vannak: mély szavúak, ablakrendítők, messzire repülők. Ha püspököt temetnek, királyfit keresztelnek, akkor van ilyen harangozás, aminő e percben végigviharzott az ódon Bauernebel házon, lepörgetve a falakról a vakolatot.

- Hát ez mi? - csodálkozott a diák. - Templom is van a házban?

Lámpl mélyen fölsóhajtott.

- Ó, nem. Ez nem templom. Ez őnagysága műve.

- Jozefiné?

- Igen, uram. Csak ő tudja így az embert megkínozni. Mert tudnia kell, uram, hogy őnagysága harangműhelyt tart a házban.

- Hát harangöntő ez a hölgy? - kérdezte Pető egyre jobban beleszédülve Jozefin természet-rajzába.

Lámpl megrázta fejét.

- Nem, uram. Ő nem harangöntő, távolról sem az. Ő egy úrihölgy, akinek a története, ha érdekli, a következő. Jozefin őnagysága Bauernebel úrnak az idősebb leánya, egy ifjú özvegy, özvegye a tiszteletre méltó Reinhold vaskereskedő úrnak. Reinhold úr meghalt (Isten nyugosztalja, nagy gavallér volt, a régi cipőit mind én kaptam meg), és mikor Reinhold úr meghalt, őnagysága igen pazarlóan kezdett élni, s ekkor az apja, aki élére állítja a garast, kitagadta a leányát tékozlás miatt. Ez súlyos büntetés, és más gyermek bizonnyal megtörne, de Jozefin őnagysága csak nevette a dolgot. Csak nevette, és azt üzentette az apjának: hogy két vége van a botnak, s azzal elkezdte bosszantani az öregurat. Sok-sok csípős borsot tört az orra alá, alig lehet mind elmondani. Egyebek közt ez idő szerint harangműhelyt tart fenn abban a két szobában, amelynek haszonélvezeti jogát a mi házainkban élethossziglan örökölte az anyai vagyonnal együtt. Ez a két szoba az övé, azt tőle elvenni nem lehet, s így akár tigriseket tarthat benne. És ezért harangoznak itt, uram, délben, este, éjjel, reggel, minden órában, minden percben, hogy az ember dühiben majd kibújik a bőréből.

A hordárnak, aki Pető holmiját hozta, éppen elég volt ennyi a sárga ház titkaiból.

- Tessék, kérem, engem kifizetni, hadd mehessek - mondta megszeppenve.

- No, ez kedélyes - jegyezte meg a diák, kiegyenlítve a targoncás számláját. - Itt valóban szükség van a jó idegekre. És nem lehet az őrült harangozás ellen valamit tenni?

Lámpl búsan csörgette kulcsait.

- Mit lehetne tenni? Pörlünk, uram, pörlünk, de nincs az a bíróság, amelyik ezen a dolgon el tudjon igazodni!

Az öreg kulcsár elhallgatott, és beteg madárként csüggesztette le szögletes fejét.

Pető nevetett.

- Nono - mondta, kezét Lámpl vállára téve -, azért nem kell mindjárt kétségbeesni. Minden zsákra van folt. Hallgasson csak rám, öregem. Nézze: a botnak két vége van, ugyebár?

- Mindenesetre - felelt a kulcsár némi gondolkodás után.

- Nos hát, ha ez áll - érvelt a jogász -, akkor Bauernebel úr is csak tud szeget szeggel megfizetni? Nem képes ő is őnagyságát megbosszantani?

A cerberus megrázta fejét.

- Dehogyisnem, uram, dehogyisnem! Hiszen az egész élete nem áll egyébből, mint hogy ezen gondolkodik, és bizonyos, hogy ő is elég borsot tört őnagysága orra alá. Íme például, uram, látta már a lakatosműhelyt odaát a barna házban? A barna házban lakik tudniillik Jozefin őnagysága, s Bauernebel úr a műhelyt csak azért bérelte ki a tulajdonosától, hogy állandóan

őnagyságának becsörömpöljön, cserébe a harangokért. Négy legény egész nap nem csinál egyebet, mint hogy a leglármásabb pléheket kalapálja, míg azok rostává nem lyukadnak. Maga Bauernebel úr ellenőrzi őket, ott ül egész nap a műhelyben, és biztatja a legényeket: „Csak rajta! Csak vígan!”

- És nem mondják fel neki a műhelyt? - ébredt föl a diákban a jogász.

- Hogyne, hogyne - bólingatott Lámpl úr -, hogyne mondanák föl. De hát mindig ki lehet valami újat találni. Ki bizony! Okos emberek a Bauernebelek!

- Engedjen meg még egy kérdést, kedves mester - szólt Pető. - Tudtommal Bauernebel Jeromosnak legalább ötven háza van Pesten: miért nem költözik hát át az ön gazdája egy másik ingatlanába?

Lámpl lemondólag legyintett kezével.

- Meddő dolog lenne. Meddő, uram, meddő. Bemenjünk a Koronaherceg utcába? Ott pár éve egy ártatlannak látszó örményt fogadtunk be, aki kanárikat, papagájokat, majmokat, kígyókat árult. Mi történt? Az örmény egy nap vidékről két ritka kígyót kapott, hogy adja el őket a patikának, és persze az egyik kígyó szerencsésen megszabadult, bemászott a kályhába, s azóta ott kúszik a kürtőkben: az ember sohase tudhatja, melyik percben dugja ki a fejét a spórhertből vagy a vízvezetékből. Ki mer ilyen házban lakni? Vagy próbáljunk szerencsét a Duna-parton? Őnagysága megvesztegeti az összes kormányosokat, hogy éppen a mi házunk előtt húzzák meg a gőzkürtöt, ami olyat szól, hogy az ember még a ravatalról is leugrik. És különben is: Jozefin őnagyságának minden házban két szobára való haszonélvezete van, előle nem lehet elmenekülni.

A diák ki volt forgatva érveiből, tehát nevetett, és csak ezt jegyezte meg:

- Valóban kíváncsi vagyok, mi mindent fogok még e különös házban látni és tapasztalni? Mert az előzmények joggal kíváncsivá tesznek, kedves Lámpl úr.

A szegény házmester búsan bólingatott fejével, aztán meghajtotta magát és távozott.

A harangok még mindig zúgtak vadul, kétségbeesve, mintha jeges felhőt akarnának megtörni.

3

Pető nem sokat törődött a zajjal, és elrakta holmiját. Nem volt nagy munka, hat gallér és négy kézelő gyorsan helyet talál, így a diák pár perc alatt elkészült a rendezgetéssel, s azután nyugodtan élvezte az ércnyelvek tomboló zenéjét. A legények alaposan működtek vagy félóráig, néha mulatságból félreverték a harangokat, közben a lélekcsengettyűnek is szerepet adtak, de végre mégiscsak csönd lett.

Az ifjú most megfőzte a teáját, megette hozzá a hazulról hozott rózsaszínű szalonnát, s aztán, késő este lévén, nyugovóra készült. A faágy ugyan puritán volt, de azért elég puha és kényelmes, s Pető már azon jártatta eszét, milyen furcsa dolgokról fog álmodni az elátkozott házban, mikor egyszerre a jobb szobában nesz hallatszott, s a következő percben egy mély hang teljes erővel kezdett énekbe:

Míg ifjú voltam,
sok lányt csókoltam.
Tilaárom haj!

Ez se rossz - jegyezte meg magában Pető, mikor a szomszédja azt a nevezetes tényt, hogy sok lányt csókolt, immár harmadszor erősítette meg.

A ház falai igazi Bauernebel-falak voltak, pókhálóból, esetleg csalánszövetből készítve, minek folytán teljes erővel továbbították az énekhangot: az ember azt hihette volna, hogy az éjjeli dalnok az ágy lábánál ülve koptatja öblös torkát. Nagy változatosság egyébként az énekes előadásában nem volt: a dalnok folyton csak a fönti három sort ismételte, bámulatos kitartással és egykedvűséggel.

Jó, jó - dörmögte magában a diák -, nekem énekelhetsz! Végre mégiscsak elhagyod.

Mikor a szomszéd már vagy hússzor eldalolta érdekes fiatalkori eseményét, pillanatra elhallgatott. Pető már remélni kezdte, hogy immár elérkezett a nyugalom ideje, mikor újra megtört a csönd, s a dalnok fagotton kezdte fújni a nótát. A fagott általában nem szimpatikus hangszer, de a szomszédé különösen förtelmes instrumentum volt; a magasabb regiszterben recsegett, mint a kifizetetlen cipő, mély hangjai pedig vetekedtek a medve bőgésével.

Az új lakó joggal mondta el magáról, hogy erős szervezete van. Úgy is volt, a sors karvastagságú idegekkel ajándékozta meg. Egy ideig ugyan bántotta e szokatlan hangszer, de aztán a diák szép csendesen elszenderedett. Különös álma volt: lehunyt szeme előtt megjelent a Koronaherceg utcai kígyó, és udvarias főhajtással keringőre szólította föl, amelyhez a lakatosok ütötték a taktust, és Pető már táncra is kelt, mikor egyszerre rémes dörömbölés hallatszott az ajtón, és Petőnek, jobb szándéka ellenére, föl kellett ébrednie.

- Ki az? - dörmögte, és azt érezte, hogy tenyerében pofonok viszketnek. - Ki az a csendháborító?

Egy rosszkedvű hang válaszolt kívülről.

- A háziúr van itt!

- Mit kíván? - üvöltött vissza Pető, aki semmi hajlandóságot se érzett rá, hogy kimásszon meleg ágyából.

- Bebocsáttatást - jelentette ki az előbbi szózat. - Fontos ügyről van szó.

Mit lehetett tenni, a jogász fölkelt, és ajtót nyitott.

A küszöbön Bauernebel Jeromos állt, mögötte a házmester hálósapkában, alabárddal, istállólámpával a kezében, akár a német városok éjjeliőrei.

A háziúr megemelte kalapját, és belépett a szobába.

- Mit tetszik parancsolni? - kérdezte a diák, gyorsan visszabújva a meleg párnák közé.

Jeromos úr egy nyomtatott írást mutatott föl.

- Ezek a hatósági lakbérstatutumok - mondotta. - Kételkedik bennök?

- Nem! - ordította az ifjú.

- Ez szép öntől - folytatta a háziúr. - Eszerint továbbmehetünk. A szabályzat, melyet bemutattam, kifejezetten jogot ad a háziúrnak, hogy a kiadott lakást bármikor megszemlélheti. Van ez ellen kifogása?

Pető úgy érezte, hogy ki kell bújnia a bőréből.

- És ön a jogával éjjel él?! - bömbölte a téli álmából fölriasztott medve hangjával.

Bauernebel arca jéghideg maradt.

- Ez az én belátásomra tartozik - válaszolta szárazon. - Miután pedig házam nappal nem elég nyugodt arra, hogy izgatottság nélkül élhessek e jogommal, az éjjeli órákat kell e célra föl-használnom.

A diák egy pillanatig nem tudta, mit csináljon: nevessen-e, avagy kapja föl a sétabotját, és kergesse ki a hálókabátos társaságot? Mind a kettőhöz nagy hajlandóságot érzett volna, különösen az utóbbihoz, de aztán meggondolta, hogy ha mérgelődik, ezzel csak örömet szerez a háziúrnak, hát vállat vont, és aránylag higgadtan így szólt:

- Tisztelt uram! Bauernebel Jeromos úr! Engedjen meg egy kijelentést. Ön tökéletes bolond. Megváltozhatatlan, javíthatatlan, képezhetetlen bolond. És ezek után: jó éjt! Jó éjt!

A háziúr meghökkent. Mit mondott ez az ifjú?

Hogy ő, Bauernebel Jeromos, ötven ház tulajdonosa, az aranypolgár, Pest leggazdagabb embere, bolond? Lehetséges ez? Lehetséges, hogy ekkora vakmerőség lakozzon egy zöld ifjúban?

A terézvárosi Krőzus kiegyenesedett. Most már ő volt dühös.

- Ön azt tartja, hogy őrült vagyok?! - kérdezte villogó szemmel.

- Azt - felelte a diák a dunyha alól.

Lámpl megkövesedve állott gazdája oldalán.

- Egy fiatalember meri ezt egy idősebbnek arcába vágni? - pattogott a háziúr, oly vadul gesztikulálva, hogy kiütötte Lámpl uram kezéből az istállólámpát. - Egy fiatal jogász?! Egy senki?!

De Pető már nem válaszolt.

Nyugodtan lehunyta szemét, elaludt, és álmában újra táncba bocsátkozott a kacér kígyóval.

A háziúr még egyszer megismételte a kérdést, de feleletet most sem kapott.

- Lámpl! - fordult Bauernebel szigorúan a házmesterhez, látva az eredménytelen kísérletezést. - Lámpl, költse föl ezt az urat!

A szegény cerberus hozzáfogott a hálátlan munkához. Elkezdte rázni Petőt, könyörgött neki, a fülébe kiabált, az ágyát döngette, vizet fröccsentett rá, de hiába, a diák sehogy sem akart fölébredni, nyugodt, erős lélegzettel aludt, mint a medve vízkeresztkor. Lámpl egy ideig még folytatta a harcot, aztán kimerülten fordult a háziúr felé.

- Lehetetlen! Lehetetlen, uram! Ettől az ildomtalan fiatalúrtól kitelik, miszerint meghalt, csakhogy minket bosszantson.

- Ügyetlen! - vetette oda neki Bauernebel, s megvető tekintetet vetett a diákra. - Előre! - fordult aztán Lámplhoz, aki úgy fújt, mint egy motolla. - Gyerünk a szomszédba!

4

Reggel Pető összeszedte a holmiját, és beállított a háziúrhoz, aki hosszú slafrokban ülve, éppen a kávéját szürcsölte. A logika szabályai szerint az aranypolgárnak, amint megpillantotta goromba lakóját, föl kellett volna ugrani székéből, és visszatérve az éjjeli találkozásra, a legszenvedélyesebb indulatszókban törni ki. De a logika ezúttal nem állta meg helyét.

Bauernebel nyugodtan ülve maradt - dühe az éj folyamán lecsillapodott. Ennek a magyarázata a következő. Az aranypolgár - ahogy kortársai nevezték - hajthatatlan és összeférhetetlen természet volt ugyan, de éppen azért meg tudta érteni, ha más embernek is hasonló tulajdonságai voltak. Hogy aludt egyet reá, fejéből kipárolgott a harag, a magáéhoz hasonló karaktert födözött fel a jogászban, sőt még tetszett is neki, hogy valaki, akinek nincs semmije, és nem is lesz semmije, aki egy öröknek ígérkező nulla, egy mittudoménki, ilyen vakmerő, mer vele, a hatalmas háziúrral szembeszállni. Éppen azért kissé gúnyosan, de mégis mosolyogva fogadta Petőt.

- Nos, tisztelt fiatalúr - kérdezte szemét hunyorgatva -, hát csak még sincsenek oly erős idegei, ahogy gondolta?

A diák vállat vont.

- Erős idegeim vannak, Bauernebel úr - felelte kurtán -, de azokat nem az ön, hanem a magam számára kaptam az Úristentől.

Az aranypolgár bólintott a fejével.

- Ebben igaza van, tisztelt fiatalúr, föltétlen igaza. Ez jól volt mondva. Bár nálam is úgy állana a dolog.

- Ön más. Ön egy kellemetlen, összeférhetetlen természet, tisztelt Bauernebel úr - jegyezte meg a diák nyugodt szemtelenséggel -, de én, én a légynek sem vétek. És éppen azért a lakást fölmondom. Az én hajamat nem fogja megfehéríteni, mint a szegény Lámplét.

Bauernebel nem haragudott meg: mosolyogva kapta be a tejeskifli csücskét, aztán fölállt, és Pető vállára tette kezét.

- Nagyon jól beszél, kedves barátom uram, nagyon jól. A fő az őszinteség! Én összeférhetetlen vagyok, sőt házsártos is a legnagyobb mértékben. Tisztában vagyok bűneimmel. Mea culpa! De csak egyet kérdek. Látott ön már embert, akinek kártyában, asszonyban telik öröme, s megérti ön az ilyen embereket?

- Meg - felelte a diák, aki maga is szeretett kártyázni s asszonyok után futkosni.

- Nos hát, barátom uram - bólintott a háziúr -, ahogy másnak a szép lány, a pique dame a passziója, nekem a pörlekedés nyújt élvezetet. Hiszi ön, hogy ez így van?

- Elhiszem - felelte Pető. - Én minden rosszat készséggel hiszek el önről.

A háziúr most sem haragudott meg.

- Hahaha - kacagott kesernyésen. - Meg kell mondanom, hogy az őszintesége nincs ellenemre. Velem ezen a hangon nemigen mernek beszélni az emberek. De nem ám! Éppen ezért sajnálnám, ha ön, aki tiszteletre méltó kivétel, ily gyorsan elhagyná házamat.

Pető vállat vont.

- Azt hiszi, szerencsének tartom - felelt félvállról -, ha minden éjszaka alabárdosok kíséretében tesz nálam látogatást?

Bauernebel ravaszul pislogott.

- Ah, az csak próba volt, barátocskám. Ez még nem ok a haragra. Sőt, ez alap a barátságra. Ne nézzen csodálkozva reám. Mindjárt kimagyarázom magamat.

- Kíváncsi vagyok.

- Nos, akkor figyeljen rám - mosolygott a háziúr. - Ön, nemde, megesküdött nekem, hogy semmiféle összeköttetésben nem áll Jozefinnel, sőt erről kötelezvényt is adott. Ez szép, de hát tudjuk, hogy minden írásból, esküből van valami kibúvó, van valami mentalis reservatio, másképp a fiskálisok már rég éhen vesztek volna. De maradjunk a tárgynál. Tehát én éltem a gyanúpörrel, hogy ön mégiscsak valamelyes nexusban áll Jozefinnel, tudom is én, hogy s miként: talán tizenöt emberen keresztül, talán úgy, hogy maga se tudott róla, s azért elhatároztam, hogy kipróbálom önt.

- Nagyon kedves - jegyezte meg a diák szárazon.

- Tervem a következő volt - folytatta a háziúr. - Ha ez a Pető úr az első őrült éjszaka után megtartja a szobát, akkor föltétlen a Jozefin embere, mert a Jozefin megbízottaival tehetek, amit akarok, agyonszekírozhatom őket, azok minden ördög és pokol dacára itt tanyáznak a nyakamon, vide a harangöntők vagy a fagottművész. Jozefin úgy megfizeti őket, hogy ha a ház összedől, a harangok még mindig zúgni fognak benne, s a fagottista még mindig ifjúkoráról ábrándozik. Ha tehát az első éjszaka után a diák úr azt mondja: „Alászolgája!", akkor a dolog rendben van, ő nem megbízott, nem a leányom bérence, és én csak örülhetek, hogy ilyen jó lakóm akadt.

Petőnek nevetnie kellett.

- Az ön logikája - felelte meghajtva fejét - valóban bámulatos!

- Nos tehát - folytatta tovább az aranypolgár -, ön kiállta a próbát, s azt mondta: „Alászolgája!" Ennek következtében ezennel leteszem ön előtt a fegyvert, s ígérem, hogy több éjjeli inspekciót nem tartok.

- Ez esetben - jegyezte meg a diák - visszavonom a fölmondást.

Bauernebel átszólt a másik szobába.

- Tilda! Tilda! Gyere csak át! Vendégünk van!

Az ajtó megnyílt, s a küszöbön megjelent egy csinos fiatal hölgy: ugyanaz, aki annak idején Petőt a lakatosműhelyhez irányította.

A diák meghajlott, a kisasszony pedig odanyújtotta keskeny fehér kezét.

- A leányom - mondta Bauernebel büszkeséggel, s azután hozzátette: - Az apja leánya! Ezennel bemutatom neked Pető urat!

Tényleg volt benne valami az öregúrból; a makacs szem, az okos homlok s a parancsoláshoz szokott száj az aranypolgárra vallott, de a kemény vonásokat a fiatalság és üdeség zománca puhította meg.

- Nos, hogy tetszik? - kérdezte a házigazda a diákot.

Pető habozott.

- Azt nem lehet egykettőre megállapítani - szólt megfontoltan. - Ha azt fogom mondani, hogy a kisasszony szép, úgy a kedves leánya, aki az „ön leánya", föl fogja biggyeszteni az ajkát, és azt mondja: olcsó bók! Ha pedig az ellenkezőjét állítanám, összeütközésbe kerülnék az igazságérzésemmel.

Bauernebel bólintott a fejével.

- Nagyon jó, fiatal barátom, nagyon jó. Ön a rébuszt helyesen fejtette meg.

Tilda nem osztotta apja véleményét.

- Ez is csak bók - jegyezte meg hidegen -, ha mindjárt más formában.

A diák nem jött zavarba.

- Nem kezdhetem meg az ösmeretséget rögtön igazmondással - felelte nyugodtan. - Mert méltóztasson elhinni, kegyeddel csak olyan férfi tudna megférni, aki keményen fogná a gyeplőt.

A leány dacosan nézett Pető szemébe.

- Abba nekem is van beleszólásom.

- Kérem - hajtotta meg magát az ifjú -, én nem vágyom e szerepre.

Az aranypolgár a kezét dörzsölte.

- Nagyon jól beszél ön, fiatal barátom, nagyon jól. Kész debatter, kész dialektikus. Tehát térjünk a tárgyra. Ön ezek szerint megtartja a szobát, s én lemondok az inspekciózásról: clara pacta, boni amici.

- Rendben van. Ha ön azonban megszegi a szavát - jelentette ki az ifjú vészjóslóan -, akkor én holnap elmegyek Jozefinhez, beállok bérencének, s lőporgyárat nyitok a szobámban.

Pető fölkelt, s távozni készült.

A háziúr kezet fogott vele, aztán mintha nagy kegyet osztana, így szólt.

- Ha kívánja, leszedem a szobája bútoráról a vaspántokat. Biztos vagyok benne, hogy ön éjjelente nem fogja az ágyat jobbra-balra húzgálni.

- Ez több, mint amennyit megérdemlek - jegyezte meg az ifjú szerényen, s azzal távozott.

5

Amint Pető visszament a szobájába, a folyosón egy különös emberrel találkozott, egy zord arcú úrral, aki nagy, fekete karbonáriköpenybe volt burkolva, s a hóna alatt rengeteg kottacsomót tartott. Nyilván zenész volt: bársonykalapja s hosszú haja legalább arra vallott, s ezért a diák joggal szomszédját vélte fölismerni benne.

Pető gondolt egyet.

- Bocsánat, uram - szólította meg udvariasan a karbonáriköpönyegest -, nem ahhoz a kiváló fagottművészhez van szerencsém, aki mellettem lakik?

A bársonykalapos meghajtotta magát.

- Valóban, uram - felelte -, a fagottista én vagyok.

- Pető a nevem - mondta a diák kezét nyújtva.

- És engem Bulcsu Emődnek hívnak - felelte a zenész. - Bulcsu, ez tudniillik a művészi nevem. Valóban azonban a Buchwald család tagja vagyok.

Pető elgondolkozott egy pillanatig. Mi az ördögnek kell a regényes Bulcsu név ahhoz, hogy az ember egész éjjel azt fújja: „Míg ifjú voltam, sok lányt csókoltam, tilaárom haj!?" Ezt ugyan a derék Buchwald név is megteszi.

A karbonáris nyilván megsejtette szomszédja titkos gondolatát.

- Ah, uram - szólt sóhajtva -, engedje meg, hogy röstelkedésemnek adjak kifejezést. Nagy röstelkedésemnek, mert az előzmények után ön engem bizonnyal félreismer, mint sokan a világban.

- Tessék elhinni, hogy ez a szándék távol áll tőlem - udvariaskodott a jogász.

- Nem, ne mondjon ellent - erősködött a fagottista. - Tisztában vagyok a helyzettel. Elösmerem, hogy sokat vétek a múzsa ellen, sokat hibáztam önmagammal szemben, de... nem tisztelne meg egy percre látogatásával? - tette hozzá szobája ajtaja felé mutatva.

- Tartom szerencsémnek - hajtotta meg fejét Pető, s azzal már bent is volt a fagottművész odvában.

Barátságosnak az ifjú zenész lakását mondani nem lehetett. A bútorzat még puritánabb volt, mint a jogásznál, s szobadíszül csak egy ócska lovaglóostor szolgált, amely búsan fityegett le a falról.

- Ön lovagolni is szokott? - kérdezte Pető a hippológiai szimbólumra mutatva.

- Ó, dehogy - tiltakozott szomorú mosollyal a művész -, ez az ostor nem az enyém. Ez az elődömtől, egy nyugdíjazott kapitánytól maradt fönn. Mert én itt, mint talán sejti, csak albérlő vagyok. A lakás tulajdonképp egy nyugdíjazott századosé, akit azonban a harangöntők első nap szerencsésen kizavartak az elátkozott falak közül. Ekkor Jozefin őnagysága kibérelte számomra e helyiségeket. Helyiségeket mondok, mert még három szobám van. Cifra nyomorúság: négy szoba, és egy tál étel se. Méltóztasson megpillantani a lakosztályt!

És a művész végigvezette új ösmerősét további három szobán, ahol a bútorzatot mindössze egy öreg kalap és egy kitömött galamb képviselték. Mikor a szemle véget ért, visszakerültek az első helyiségbe, s Pető egy kottákkal megtömött ládára, a fagottista pedig az ágyra telepedett le.

- Üdvözlöm önt lakomban - kezdte el újra a zenész -, és remélem, hogy nem leszünk ellenségek, jóllehet önnek erre, belátom, oka és joga van. Kétségtelennek tartom ugyanis, hogy kegyed, mint a legtöbb ember, nem barátja a fagottnak, valamint annak sem, ha valaki ezerszer énekli el a szomszédjában azt, hogy „Míg ifjú voltam, sok lányt csókoltam, tilaárom haj!" Én sem vagyok kedvelője az ilyen zenei élvezetnek, legkevésbé sem. De hajh! Az élet nehéz! Engem e szörnyű hangszerhez az a kérdés fűz, hogy mi jobb: éhen halni vagy fagottozni? Nem nehéz eldönteni, nyilván az utóbbi, azért hát jobb meggyőződésem ellenére kénytelen voltam elfogadni Jozefin őnagysága ajánlatát, és magamra venni ezt az átkozott igát! Havi harminc forintért napestig bosszantanom kell Bauernebel urat, ez az én hivatásom, ez az én életem, piha!

Bulcsu mester elkeseredve lóbálta a lábát, majd így folytatta:

- Az emberek, s köztük ön is, joggal hihetik, hogy egész valóm nem ér egy pipa dohányt. A látszat is e mellett szól. Pedig tévednek, nagyon tévednek. Bennem is léteznek ambíciók, én is tudom, mi az ideális cél, s remélem, hogy azt egykor el is érem, hogy egykoron lesz belőlem valami. Anch'io sono pittore. Tessék itt körülnézni, a szoba, nemde, csupa kotta. Tudja, mi ez? A *Nero* című nagyopera előmunkálatai, partitúrarészletek, megkezdett dalok, hangszerelési kísérletek. Ez az én életcélom, ambícióm. De amint belemelegszem a munkába, s emelkedem a Parnasszus felé, egyszerre eszembe jut, hogy tulajdonképp mire is szerződtem: semmi másra, mint hogy megbosszantsam Bauernebel urat, valamint hogy kiszekírozzam a többi bérlőt, s így rá kell gyújtanom a fagottra. Ó, te utálatos szerszám - tört ki belőle az elkeseredés -, csak téged ragadna már el a zord enyészet, amely annyi sok más derék embert s intézményt tesz tönkre!

Pető részvéttel nézett új barátjára. Tényleg, naphosszat jobb meggyőződés ellenére fagottozni, nem lehet a legkellemesebb életpálya.

- És mióta tart a pörlekedés apa és leánya közt? - kérdezte a jogász a zenésztől, aki még mindig gyilkos tekintetet lövellt a fagottra.

- Ki annak a megmondhatója?! - sóhajtott a muzsikus. - Azt hiszem, ez a pörlekedés már évszázadok óta tart, és úgy sejtem, sohasem fog véget érni.

- Ez a Jozefin nagy hárpia lehet - vélte Pető egy kis szünet után.

Bulcsu mester tétován nézett a jogászra.

- Ön nem ismeri őnagyságát? - kérdezte aztán.

- Sohasem láttam; egyébként is, most jöttem vidékről.

A zenész tiszteletteljesen fölállott, mintha szemben lenne Jozefinnel.

- Bauernebel úr leánya - mondta sok kenettel - bájos, szeretetre méltó teremtés. Üde, okos, kedves, csaknem olyan üde és kedves, mint Tilda.

A Tilda szónál a zenész alakoskodáshoz nem szokott muzsikus arca hirtelen kigyúlt, úgyhogy Pető, aki pszichológiailag némileg képzett volt, gyanakodva nézett szomszédjára.

- Tilda, úgy látszik, tetszik önnek? - kérdezte egy kis szünet után a fagottistától.

Bulcsu az ablakhoz ment. Ott állt egy ideig, és szomorúan nézett ki az utcára, ahol az utcagyerekek éktelen visítása közben éppen a külvárosok szenzációja, a sintérkocsi döcögött végig.

- Hogy tetszik-e? - mormolta inkább a zenész, semmint mondta. - Kinek ne tetsszen a hajnal, a rózsabimbó, a napsugár? Kit ne illetne meg a szépség, a szűzi tisztaság? Ó! Hiszen ez az én tragédiám! Ez az én kétségbeejtő, oidipuszi tragédiám! Minek is tagadnám! Fülig szerelmes vagyok Tildába, és mindazonáltal gyűlölnöm, bosszantanom kell őt. S mindezt a nyomorult pénzért! Uram! Négyfelvonásos szomorújátékot lehetne írni rólam, szívhasogató, keserves tragédiát!... Hopp! Megszökött! - tette hozzá egyszerre élénken, az ablakon át meglátván, hogy egy nagy kuvasz, amelyet a pecér éppen elcsípett, diadalmasan eltépte a dróthálókat.

Pető is odalépett az ablakhoz.

- Ez bizony szomorú, kedves barátom - szólt, kezét a muzsikus vállára téve -, de az élet, a kenyér igazolja önt. Én értem helyzetét... Ki vehetné rossz néven öntől, hogy alkalmazkodik a lét rideg törvényéhez?

- Nekem csak az fáj - szólt Bulcsu lemondással -, hogy Tilda rossz néven veszi működésemet. Pedig ha tudná, hogyan imádom, hogy minden dalom neki szól, hogy még éjjel is róla álmodom, talán jobb véleménnyel lenne rólam!... De elég volt - tette hozzá, végigsimítva homlokát, mintha a gondokat akarná letörölni róla -, lássunk munkához!

Visszafordult a kályhához, levette a falról borzalmas hangszerét, és elkeseredve, kipirult arccal, kidűlt szemmel kezdte fújni a fagottot, amely recsegve, dörmögve engedelmeskedett ura parancsának.

6

Amint Pető másnap az utcán végigballagott, egy úri fogat robogott el mellette, és kíméletlenül lefröcskendezte sárral. A diák - ahogy ilyenkor mindenki tenni szokta - megvetéssel nézett utána az udvariatlan kocsinak, amelynek lovai hirtelen mozdulattal a barna ház előtt állapodtak meg. A zöld kabátos inas leugrott a bakról, kinyitotta a fogat ajtaját, s egy kék selyembe öltözött hölgynek nyújtotta kezét.

Ez bizonyára Jozefin - konstatálta a jogász, s rögtön megjegyezte: - Valóban oly csinos, amilyennek Bulcsu festette!

A szép asszony egy percre megállapodott a kapunál. Az utcán ugyanis a következő dolog történt:

A szomszédos épületből a veteránzenekar indult útjára, s a tábornok megpillantva Jozefint, tisztelgést vezénylett őnagysága előtt, majd a zenekar a díszindulóba fogott. A kis dob gyorsan pörgött, a klarinét nemes harcra kelt a bombardonnal, s a kecskeszakállas suszterek peckesen lépkedtek az utca pocsolyáiban.

A diák nevetett, s aztán megkérdezte a szomszéd gyertyamártótól, aki a nagy zajra szintén kiszaladt az üzletéből, vajon mi az oka a hadastyánok e nagyrabecsülésének? A gyertyamester ekkor azt a választ adta, hogy őnagysága védnöke s mecénása az egyletnek. Ő tartja fönn az egyletet, ő veszi a hangszereket. A derék katonák, a világ legrémesebb malacbandájával, nap nap után végigvonulnak az utcán, persze csak azért, hogy az öreg Bauernebel kibújjék a bőréből, részben a hamis játék, részben a leánya pazarlása miatt.

- Kedves egy családi élet - vélte a jogász, s még egyszer megnézte Jozefint, aki bájos mosollyal búcsúzott el a parádézó hadastyánoktól.

Pár nap múlva Pető újra összeakadt a szép asszonnyal, éspedig következő módon.

Jozefinnek két paripája volt, s egy sétalovaglásról hazatérve, az úrhölggyel a Király utcában a következő dolog történt: egy csomó suszterinas, akik már pár nap óta ellenséges magatartást tanúsítottak vele szemben, utánaszaladtak, s a fővárosi csibészifjúság szokása szerint, mindenféle gúnyos szavakkal illették az amazont.

- Kisasszony! Hosszabb a péntek, mint a szombat! - ezt kiáltották, meg azt:

- Néni, néni! Ha leesik, jöjjön ide, majd fölemelem!

Edwards, az angol lovász, jéghideg ábrázattal tűrte a gyalázatos sértéseket, amelyekkel szemben védtelen volt, de Jozefinnek kigyúlt az arca a haragtól, egyrészt a szégyentől, másrészt, mert érezte, hogy a jelenetet az apja rendezte.

Úgy is volt; az öreg Bauernebel nekiszélesedett ábrázattal ott ült az ablakban, és látható örömmel élvezte az épületes botrányt, amely ugyan hatvan krajcárjába került, de ezt az összeget bőven megérte. Az összecsődült utca népe is ezen a véleményen volt, a kintornások, kofák, utcaseprők csomóba verődtek, és hangos derültséggel fejezték ki tetszésüket, mialatt a két lovas mielőbb otthon szeretett volna lenni.

Az egyik suszterinas, aki mint látszott, a többi vezére volt, éppen egy újabb tréfára készült, s egy túlérett almával célba vette Edwards kokárdás köcsögkalapját, amikor váratlan dolog történt. A gyalogjáróról ugyanis egy úr a csirkefogók közé ugrott, az egyiknek jól meghúzta a fülét, a másodikat fölpofozta, majd a vezért a gallérjánál fogva fölemelte a magasba, ahogy a kutyakölyköket szokás, mialatt szabad kezével tovább osztotta jobbra-balra a nyakleveseket.

Ez a titokzatos idegen, talán nem kell mondanom, a lovagias Pető vala.

A hatás meglepő volt.

A cipészifjúság pillanat alatt le volt fegyverezve, s ahány inas, annyi felé szaladt éktelen sivítással. Maga a levegőben függő vezér is fordított egyet a dolgon, s kétségbeesve rimánkodott a diáknak, hogy kegyelmezzen meg ifjú életének, hogy őt csak fölbérelték, hogy életében nem fog ilyet tenni, s még holnap mindent meggyón a templomban.

A diák hajlandónak mutatkozott az irgalomra, s a földre tette a vezért, a kezét azonban nem eresztette el.

- Elbocsátlak - szólt szigorúan -, de csak úgy, hogy előbb odamész a nagyságos asszonyhoz, kezet csókolsz neki, és alázatosan bocsánatot kérsz tőle.

A suszterinas minden föltételt elfogadott, és Petőtől kalauzolva, bement a barna ház udvarába, amelyet ezalatt Jozefin, a diák közbelépése alapján, immár háborítatlanul ért volt el. A szép hölgy éppen leszállt paripájáról, mikor a rab és kísérője hozzáléptek.

- Nos, mit mondasz? - kérdezte a jogászalakba öltözött nemezis, nagyot lódítva a pórul járt vezéren.

A suszterinas lerótta az eléje szabott föltételeket: kezet csókolt, és alázatosan bocsánatot kért a megsértett hölgytől.

- Elmehetsz! - intett Pető a szép aktus után. A csiszlik azonnal neki is iramodott a végtelenségnek. Mikor azonban a kapuhoz ért, visszafordult, tölcsért csinált a kezéből, és éles hangon visította a jogász felé:

- Duna-vadász! Duna-vadász!

Duna-vadász, azaz: Donaujäger! A hatvanas években ugyanazt a gyanús fogalmat födte, mint ma a csirkefogó szó, s ennek következtében Petőt oly érzékenyen érintette, hogy a diák szó nélkül újabb üldözésére akart indulni a csiszliknek, s már ugrott is egyet, mikor egy puha kéz megfogta karját, és visszatartotta az amúgy is meddőnek látszó hajszától. A puha kéz, mint jól sejtik, a Jozefiné s nem Edwards-é volt.

- Hagyja el - szólt őnagysága mosolyogva -, ez a háború! Adunk is, kapunk is sebeket.

A diák meghajtotta magát, és bemutatkozott.

- Pető vagyok - mondta, fél szemmel még mindig a suszterinas felé sandítva.

Őnagysága kecsesen biccentette meg fejét.

- Ön odaát lakik, apám házában? - kérdezte szép kék szemét az ifjúra függesztve.

- Valóban - dadogta a jogász meghatva. - Hogyan tudja ezt a nagyságos asszony?

- Mindenről pontosan vagyok tájékozva, ami odaát történik. Ön hétfőn hurcolkodott be a második emeletre, egyik szomszédja Bulcsu, a másik az apám; igaz?

- Tényleg úgy van - mondotta a diák, mert ugyan mi mást mondhatott volna?

Jozefin kissé gúnyosan mosolygott.

- És hogy van megelégedve a lakással?

- Mondhatom, furcsa diáktanya - szólt a diák, és megállapította, hogy Jozefinnek nemcsak szép szeme és arca, hanem bámulatos haja és pompás termete is van.

- És hogy jutott az eszébe ideköltözni? - kérdezte őnagysága, mialatt egy lesiető inas kék köpenyeget borított vállára.

- Egyrészt azért - felelt a diák -, mert barátja vagyok az érdekes dolgoknak, márpedig e házban ugyancsak sok nevezetes esemény akad, másrészt pedig kitűnő egérútnak tartom a jövő számára.

- Egérútnak?

- Úgy van. Az okos jogász a jövőbe néz, ellentétben a történelem barátjával, aki a múltakat fürkészi. Ha pedig leveszem a következendő idők képéről a fátylat, éppen nem tartom kizártnak, hogy a vizsgáim oly jól sikerülnének, mint azt az édesatyám kívánja. Méltóztat érteni?

- Legkevésbé sem - válaszolta őnagysága őszintén.

- Akkor hát folytatom. Vegyük a dolgokat úgy, ahogy vannak. Vegyük azt az egyszerű, mondhatnám, magától értetődő esetet, hogy az alapvizsgáimon megbukom. Mit teszek akkor? Mint igazolom magamat szüleim előtt? Rendes körülmények között semmivel, hacsak azzal nem, hogy lusta voltam. De e házban a helyzet más. Ha itt megbukom, egyszerűen Pestre kéretem apámat, elviszem a szomorú négy fal közé, végighallgattatom vele a veteránok koncertjét, Bulcsu mester szerenádját és a harangöntők fulgura frangóját, s aztán azt mondom neki: „Hát lehet itt tanulni? Hát tudnál-e te itt előkészülni a vizsgára?", és az öregúr, mint igazságszerető lélek, kénytelen lesz velem együtt belátni, hogy fiának tökéletesen igazsága van e tárgyban.

Jozefin kezet fogott az ifjúval.

- Önt sem a csirke költötte - jegyezte meg mosolyogva.

- Valóban nem - csatlakozott nézetéhez Pető. - Csókolom a kezét!

A szép asszony kegyesen megbiccentette fejét, aztán még egyszer megszólításával tüntette ki a jogászt.

- Tud lovagolni? - kérdezte szeretetre méltóan.

Pető habozott. Igazat mondjon-e, vagy hazudjon? Ha az előbbi irányhoz tartja magát, úgy be kell vallania, hogy nem ért e mesterséghez. De micsoda lovag az, aki nem tud paripákkal bánni? Végre is győzött benne a jobb érzés, és őszintén nyilatkozott:

- Nem tudok - mondta szemét lesütve.

- Kár - biggyesztette föl ajkát őnagysága -, néha talán kedve lett volna engem elkísérni.

A jogász lehorgasztotta fejét, és átkozta sorsát, amiért nem tud lovagolni. Micsoda hiányos nevelésben is részesült! Elsajátította a matézist, a szintaxist, a fizikát, a geometriát, de mit ér ez ahhoz képest, ha valaki nyeregbe tud ülni! Ha ő mindezzel tisztában volna, most lovagja lehetne a szép asszonynak, együtt vágtatna át vele tüskén-bokron, míg így egy bizonyos úr van köztük, s ő szomorúan kénytelen megállapítani, mily nagy hiba, ha valaki az összes hippológiai eseményekből csak az Augiász istállóját ismeri.

Jozefin karcsú alakja már eltűnt a lépcsőházban, és Pető még mindig ott állt az udvar közepén, tétován nézve a szép asszony után. Be szép is volt ez a karcsú hölgy, csak most látta igazán, hogy szemben állt vele, hogy a közelségét, a százszorszép parfümje illatát érezte. Még ilyen bájos nőt nem látott, s a szívében egy eddig nem sejtett érzelem támadt föl, és nőtt, nőtt ijesztő gyorsasággal, mint a paszuly szára a bőséges éjszakai eső után.

7

Amint belépett a sárga ház kapuja alá, Pető ott találta Bauernebelt, aki slafrokban, taplósipkával a fején, szokás szerint Lámpl úrral pörlekedett, ezúttal azért, hogy mért gyújt olyan korán lámpát a lépcsőházban, holott sokkal jobb, ha az sötétben marad, legalább a lakók nem csoszognak annyit a grádicsokon, amelyek koptatásáért úgysem fizetnek egy rézfityinget sem.

Mikor a háziúr megpillantotta Petőt, abbahagyta a megrémült Lámpl korholását, és a diákhoz fordult:

- Servus humillimus - mondta gúnyosan hunyorgatva macskaszemét -, tehát megvan a barátság, megvan?

A jogász rosszkedvűen nézett az aranypolgárra.

- Micsoda barátság, ha szabad kérdeznem? - vetette oda kurtán.

- Haha - nevetett Bauernebel. - Mintha nem tudná? Hát micsoda barátságról lehet szó? Talán az Arabi pasáéról? Vagy a szerb püspökéről? Dehogyis, dehogy!

- Úgy sejtem, hogy ön Jozefin őnagyságára céloz? - kérdezte Pető szárazon.

A háziúr újra nevetett.

- Hahaha! Persze hogy persze, önnek éles elméje van, fiatal barátom.

A jogásznak nem volt kedve tréfálni.

- Akár éles az elmém - felelte hűvösen -, akár nem, önnek ahhoz semmi néven nevezendő köze. Kizárólag tőlem függ, hogy kivel tartok barátságot, kivel nem!

Az aranypolgárt nem lehetett kihozni a sodrából.

- Igen helyesen beszél, tisztelt barátom uram. Igen jól beszél, sőt igaza is van, ami két különböző dolog. Ez azonban nem változtat a tényen, hogy az egész ügy nagyon kedvemre van, nagyon is kedvemre.

A fiatalember nem válaszolt.

- Nos - folytatta tovább a háziúr -, nem kíváncsi rá, hogy miért?

- Nem.

- Pedig önt is érdekelné. Két gombot egy ellen, hogy önt is érdekelné.

- Mégsem óhajtom, hogy velem okait közölje.

- Ej, ej, de föl van paprikázva - nevetett a terézvárosi Krőzus. - És hogy égnek az orcái, hogy lángol a tekintete! Hahaha! Szép asszony a lányom, mi?

Pető észbe kapott. Haraggal nem lehet a Bauernebelekkel boldogulni, számukra kész öröm, ha valaki reagál a csipkelődésükre. És éppen ő, akivel nem olyan könnyen lehet elbánni, ő tenné meg e szolgálatot nekik? Ó, nem!

A jogász tehát vállat vont, és nyugodt mosollyal fordult a háziúrhoz.

- Látja, milyen naiv ön, kedves Bauernebel úr - mondta fölényesen. - Az előbb a kedves leányával beszélgettem odaát, s ő így szólt hozzám: „Kedves Pető úr, tegye meg nekem azt a szívességet, s ha találkozik odaát az apámmal (mert bizonyos, hogy ő kileste ismerkedésünket), vágjon kétségbeesett arcot, s meglássa, az öregúr egész regényt fog az ábrázatából kiolvasni. Hogy én önt megvesztegettem, hogy egy új ellensége támadt, hogy jó volna önt lefegyverezni.” Őnagysága kívánsága szerint cselekedtem is, és tényleg, ön már meg is komponálta a históriát. Bökje ki hát szaporán!

Az aranypolgár ravaszul mosolygott.

- Jó, jó - mondta, kezével távozást intve Lámpl úrnak, aki kész örömmel engedelmeskedett a parancsnak -, azért az ostor a végén csattan.

- Ne mondja!

- De bizony, ott csattan, servus humillimus.

- Aztán hogy, kedves Bauernebel úr?

Az öreg szippantott egyet tubákosszelencéjéből.

- Nagyon egyszerűen - felelte meggondoltan. - Íme a textus. Ön megismerkedett Jozefinnel, s ahogy én a helyzetet látom, ön sonica beléje fog szeretni. Jozefin nagy művésznő az ilyesmiben, a manó tudja, kitől örökölte, hogy az emberek oly szeretetre méltónak tartják?

- Bizonyára az apjától - szemtelenkedett a jogász.

- Hahaha - nevetett az öreg -, nagyon jó! De ez nem tartozik a dologra. A dologra az tartozik, hogy ön bele fog szeretni Jozefinbe, éspedig őrülten. Ez a tény pedig nekem...

- Egy újabb ellenfelet jelent - vágott közbe a diák.

- Újabb ellenfelet? - kacagott tovább az aranypolgár. - Ó, dehogy. Távolról sem. Sőt ellenkezőleg: egy újabb barátot!

- Ne mondja! És hogy képzeli ezt a metamorfózist?

Bauernebel az ifjú vállára tette kezét.

- Csak úgy, hogy ez a mi kedves Jozefinünk önt, amikor hozzá az első jól kicsiszolt vallomással közeledik, egyszerűen kineveti, mint már annyi más ifjút. Kineveti, elkergeti, eladja, mint egy ócska kabátot. És mi történik erre? Az történik, hogy ön sértett önérzetében elrohan, és így kiált föl: „Most már ellenségek vagyunk mindhalálig!" Hogy pedig ennek a mondásnak tényleg is legyen foganata, arra nincs a világon jobb mód, mintha ön szépen beáll Bauernebel Jeromos házi gárdájába. Eddig van. Nincs másképp, mert a matézis nem csal.

Pető csöndesen bólingatta sétabotját.

- Eszerint tehát udvaroljak őnagyságának? - kérdezte némi szünet után.

A háziúr kézzel-lábbal integetett.

- Természetesen! Minden úton és módon! Nappal és éjjel! Hahaha! Nagyon jó! Szakállamra, nagyon jó! Hahaha!

- Nagyszerű! - jegyezte meg Pető gúnyosan -, óriási! Önben egy Anaximenész veszett el, kedves Bauernebel úr.

- Nem veszett el - tiltakozott a háziúr. - Megvan! Itt él bennem! Hahaha!

- Hahaha! - nevetett az ifjú is, és sok méltósággal fordult be a sötét lépcsőházba. - Végén csattan az ostor, kedves Bauernebel úr! A végén!

8

Egy borús téli alkonyaton Pető átment Bulcsu mesterhez, akit egy kis vacsora utáni kirándulásra akart elcsábítani. A jogász figyelmét már hetek óta felköltötte volt egy tarka plakát, amely úton-útfélen Christophe úr, a csodálatos kígyómester mutatványait ábrázolta. A hirdetmény szerint Christophe úrnak nem volt gerince, ami abban az időben még ritkaságszámba ment. Ma persze az ilyesmi már nem kelt föltűnést.

Mikor Pető belépett a zenész hideg odvába, az ifjút a félhomályban komor arckifejezéssel látta az ágya szélén ülni.

- Mi baj, Bulcsu mester? - köszöntött rá a jogász.

A fagottista nagyot sóhajtott, s csak azután felelt.

- Hiszen ön tudja - mondta siralmasan. - Ahányszor egyedül vagyok, és nem dolgozom keserves robotban, elém áll Tilda alakja, s megerősíti azt a hitemet, hogy kétségbeejtően szeretem őt.

Pető hidegebben fogta föl a dolgot.

- Nos, ez még nem olyan kétségbeejtő - vélte, letelepedve egy partitúrára. - Sőt: részben örvendetes. Mutatja, hogy az idealizmus még nem veszett ki a földről.

A zenész szomorúan intett jobbjával.

- Ha az idealizmust nekem kell fönntartanom, attól félek, hogy ez a lelki érzelem mihamar elveszti egyik támaszát.

Pető nevetett.

- Csak nem gondol öngyilkosságra, Bulcsu úr?

A fagottista fölállott, és komor arccal felelt.

- De igen. Ön eltalálta. Meg szeretnék válni az élettől. Egyszer s mindenkorra. Ez a leghelyesebb megoldás. Ezt parancsolja a lélek. A test azonban gyönge, s nem meri a tervet végrehajtani.

- Ezt a test helyesen cselekszi, kedves barátom - állapította meg a diák.

- Nem cselekszi helyesen, Pető úr - rázta meg a zenész dús fürtjeit. - Nem cselekszi helyesen, mert ez férfiatlanság. Sőt: egyenesen gyöngeség, förtelmes gyávaság. De ki tehet róla? Be kell vallanom, hogy ereimben nyulak vére lüktet.

A jogász megrázta fejét.

- A gyávaság a sors véletlen adománya, Bulcsu, csakúgy mint minden lelki tényező. Ugyanolyan joggal, hogy gyávává tette, a sors önt bátornak is alkothatta volna.

A zenész nem mondott ellent.

- Ebben önnek igaza van - felelte némileg megvigasztalódva -, bátorság, gyávaság, erény, bűn, tehetség, mindez csak véletlen a földön. Semmi se függ tőlünk, sem az élet, sem a halál. Isten kezében vagyunk mindannyian. Ebbe én is belenyugodnám, de egy benső hang ennek dacára egyre azt harsogja bennem, hogy minden, ahogy van, nincs jól, hogy földi pályafutásom haszontalan, szégyenletes, hogy egész életemben rossz fagottista maradok, hogy szerelmem is dőre, ostoba, s hogy végre: menedék csak a sírban van.

A *Nero* szerzője sóhajtva kelt föl, és miután közben öreg este lett, meggyújtotta a lámpát. Amint az első fénysugár fölcsillant, Pető arra a meglepő tapasztalatra jutott, hogy a fagottista asztalán pénz - valódi, hamisítatlan, csillogó pénz - fekszik, egy-két aranydarab és néhány ezüstforint, amelyek bizalmasan simulnak egy zöld hasú bankjegyhez.

- Mi ez? - kérdezte meglepetve a jogász, aki elszokott az ilyen látványosságtól.

- Ez pénz - felelte Bulcsu megvető mosollyal. - Pénz, amely e földet uralja. Pénz, amely mutatja, mily nagyok azok, akiknek sok van belőle, s mily nyomorultak vagyunk mi, akiknek semmi sincs e fajtából. Ez a pénz teszi azt, hogy nekem reggeltől estig fagottoznom kell, s ugyanez a pénz magyarázza meg, amiért Tilda sohase lehet az enyém. És ez a nyitja, hogy most, ha volna bennem egy csöpp bátorság, golyót kergetnék a fejembe.

- Különös magyarázat! - vélte a jogász, akit a pénz éppen ellenkező következtetésekre hangolt.

- Pedig úgy van - folytatta a zenész nekihevülve. - Hallgasson rám. Bennem a szerelem és a kötelesség borzalmas tusát végez. Borzalmas tusát, mondom, s a vég kell, hogy szomorú legyen. Oly sima s mégis oly kétségbeejtő a helyzet! Íme, lássa ön is. Egyrészről itt van Tilda, akit úgy szeretek, mint ahogy még ember a földön nem szeretett, másrészről pedig itt áll Jozefin őnagysága, aki azért fizet, hogy az öreg Bauernebelt bosszantsam. A Montaguek és Capuletek egymáshoz való viszonya Castor és Pollux barátsága ahhoz képest, hogy az én személyem az öreg Bauernebellel szembekerült. Hogy remélhetném, hogy csak valaha is egy jó szót kapjak imádottamtól. Hogyan gondolhatnám, hogy Tilda valaha az enyém lehetne, mikor tűz és víz, ég és föld, hegy és völgy közelebb állnak egymáshoz, mint én és tisztelt háziuram? Avagy hiszi ön, hogy ez lehetséges? Van ebből a csávából más menekülés, mint a pisztoly!?

Pető vállat vont.

- A sors már nagyobb különbségeket is kiegyenlített - mondotta könnyedén, miután jó tanácsokat osztogatni tényleg nem nehéz.

- De ezt nem fogja kiegyenlíteni - rázta meg fejét Bulcsu. - Nem, nem, már csak azért sem, mert mindentől eltekintve, a világ legszerencsétlenebb embere én vagyok. Én vagyok a fordított Midás. Amihez nyúlok, amire ránézek, az már az ördögé, az már elveszett; ha ma a kezembe adnák Rothschild vagyonát, egy éjjelen át szecskává változna.

- Az ön fantáziája túl színes, Bulcsu mester.

A muzsikus sötéten bámult maga elé.

- Higgye el, hogy nem - mondotta. - Vagy érhet-e valakit nagyobb szerencsétlenség, mint engem a Bauernebel kisasszonnyal? Nem! A világon millió és millió fiatal hölgy van, millióba és millióba lehetnék szerelmes, de nem, nekem éppen az az egy kell, akit soha el nem érhetek, akiről még csak álmodni is a legmegbocsáthatatlanabb dőreség.

Pető mosolygott.

- No, no - válaszolt nyugodtan (mert hisz végre is nem ő volt szerelmes Tildába, tehát nyugodt lehetett) -, a helyzet nem oly reménytelen. Ön fiatal is, tehetsége is van. Megír egy operát, a *Caró*t...

- *Nerót*! - tiltakozott a zenész.

- Pardon, *Nerót* - igazította helyre szavait Pető, aki csak arra emlékezett, hogy a várandó operának valami kutyaneve van. - Tehát megírja a *Nerót*, hírnevet, pénzt szerez, s akkor az öreg Bauernebel boldog lesz, ha önt házában egyáltalán vendégül láthatja. Ez a dolog tehát nem olyan nehéz. De most engedjen meg egy közbevető kérdést, hogy kerül ide ez a sok pénz?

Bulcsu mester szomorúan csüggesztette le fejét.

- Ez a pénz a Júdás pénze - mondotta némi szünet után.

- Talán az Izsáké? - kérdezte a jogász a szomszéd házban lakó és zálogkölcsönökkel foglalkozó derék Blau Izsákra célozva.

- Nem, nem - felelte Bulcsu bánatosan. - Júdáspénz alatt azt értem, hogy szégyenpénz, pénz, amelyért talán a túlvilági üdvösségemet adtam oda, pénz, amelyért az Orkusban valószínűleg fej nélkül fogok megjelenni.

- Fej nélkül? - riadt föl Pető.

- Igen - bólintott a fagottista -, ez már egyszer így van. Sőt biztos, hogy így van. Engedje meg, hogy könnyítsék a lelkemen, és megvalljam az egész dolgot. - Nagyot sóhajtott, aztán folytatta: - Az eset az, hogy agyon akartam magamat lőni. Hisz ezt ön is tudja. Azt azonban nem sejti, hogy előbb ki óhajtottam egyenlíteni a földön levő becsületbeli kötelezettségeimet, így a mosóné- és a suszterszámlámat, két fájó tételt, amelyeknek rendezetlensége már eddig is sok gondot okozott nekem, főleg pedig a hitelezőimnek. Továbbá revolvert is kellett vásárolnom, töltényeket, természetesen, szintén. Enélkül nincs főbelövés. Mindehhez azonban pénz kellett, sok pénz, s nekem semmi kilátásom sem volt rá, hogy ez anyagi eszközökre szert tehetek. És ezért fogok az Orkusban fej nélkül megjelenni!

- De hát pénze is van, s a feje is megvan - szólt Pető, megpengetve az egyik csillogó aranyat. A jogász tudniillik azt hitte, hogy álmodik, s azért óvatosságból megcsörgette a pénzt. Nem álmodott, az arany vígan csilingelt az asztalon.

- A pénz tényleg megvan - felelte a zenész. - Csak azt ne kérdezze, hogyan? Ne kérdezze, honnan? Nie sollst mich du befragen, véli Wagner.

Pető tiltakozott a kitérő válasz ellen.

- Ez nem úgy van. Én teljesen méltányolom ugyan az ön érveit, s belátom, hogy ez magánügy, de elvégre is, mi jó barátok vagyunk, én legalább úgy hiszem. Én is gyakran kerülök hasonló pénztelen helyzetekbe, ön csak nem fogja előttem, a jó barát előtt eltitkolni a módját, hogyan juthat az ember adott esetekben anyagi eszközökhöz?

Bulcsu le volt fegyverezve. Tényleg, Pető jó cimborája volt, aki rövid barátságuk dacára, melegen érdeklődött iránta, s megérdemelte, hogy bizalommal legyen vele szemben.

A fagottista tehát újra nagyot sóhajtott (numero nyolc), azután így szólt:

- Ám hallja titkomat, tudjon meg mindent, és azután vessen meg.

A *Nero* szerzője most szünetet tartott, majd lesütött szemmel így folytatta:

- A dolog előzménye röviden a következő. Nekem harmincnégy fogam van!

A jogász tétován nézett barátjára.

- Harmincnégy foga? Nem értem a dolgot.

Bulcsu szomorúan mosolygott.

- Mindjárt meg fogja érteni - mondotta keserűen.

- Egy pillanat alatt megérti. Nekem, mint említém, harmincnégy fogam van, s ez a szakértők nézete szerint furcsa egy ritkaság, oly nagy ritkaság, hogy a párját talán sehol sem lelik meg. Érti most már?

- Nem - felelte Pető, s azt hiszem, az olvasó is ugyanezt mondaná.

- Akkor hát tovább fejtegetem e szomorú tárgyat - sóhajtotta (numero kilenc) Bulcsu. - Egy nap a fogam fájt, rettenetesen, kétségbeejtően. Csak nekem tud ilyen bolondul fájni a fogam. Mit tesz az ember ilyenkor? Nemde, elmegy a fogorvoshoz. Én is így cselekedtem, és fölkerestem egy orvoskodó jó barátomat, s elpanaszoltam neki bajomat. Barátom azonnal munkához látott, kipeckelte a szájamat, megkopogtatta a fogsoromat, elővette a fogót, de azután egyszerre így kiáltott föl: „Tudod-e, mi van a szájadban, Bulcsu?" „Fogak és egy nyelv" - feleltem fájdalmasan. „De hány fog? - kérdezte barátom. - Hány fog?" „Lesz vagy harminc, harminckettő" - feleltem őszintén, s nem értettem, miért érdeklődik cimborám a fogaim mennyisége iránt, amikor ordítok a fájdalomtól. „Harminckettő? - kacagott erre barátom. Óriási tévedés! Óriási! Neked pont harmincnégy fogad van." „Húzz ki egyet - jegyeztem meg rezignáltan -, s akkor mindjárt kevesebb lesz eggyel!" Erre az én barátom elhatározottan azt mondotta: „Soha, öregem, soha! Ha valakinek harmincnégy foga van, az éppolyan ritkaság, mint a kétfejű borjú vagy a hatlábú kutya. Ez orvostani kuriózum, s ezt okvetlen be kell mutatnod a klinikán." Én tiltakoztam, de pajtásom, ellenkezésem dacára megfogott, betuszkolt egy konfortáblisba, és menten elvitt az orvosi körbe. Ott a doktorok már a puszta hírre fölugráltak a tarokk mellől, és egy álló óráig egyebet sem tettek, mint a fogsoromat tapogatták, ahogy a lovaknál szokás. Mind el voltak ragadtatva, mind a szájamba nyúltak, végül pedig az egyik hálából áthozatta a műszereit, sebtiben megplombálta a fogamat, és boldognak vallotta magát, hogy ezen a csodálatos állkapcán működhetett. Nos, érti-e most már? - fejezte be előadását Bulcsu.

Pető még mindig a fejét rázta.

- Egy kukkot sem értek - szólt makacsul.

- Akkor tehát még tovább kell folytatnom - törölte le homlokáról a verejtéket a fagottművész. - Hallja tehát, mi történt. Egy héttel az esemény után levelet kaptam az orvosi fakultás embertani intézetétől, hogy szíveskedjem ott megjelenni. Elmentem, s akkor értésemre adták, hogy amennyiben szíves volnék időszakonként fogaimat a tanulóifjúságnak bemutatni, minden egyes alkalommal öt forintot fizetnek.

- Most már értem! - kiáltott föl Pető diadalmasan. - Onnét van tehát a pénz!

Most Bulcsu mesteren volt a fejrázás sora.

- Még mindig nem érti, kedves barátom - jelentette ki csüggedten, és még jobban lehorgasztotta fejét. - Még mindig nem érti. Ó, a pénz nem ebből a forrásból fakadt!

- Hát honnét? - kérdezte türelmetlenül a jogász, aki úgy vélte, hogy a zenész története szövevényesebb a Rocambole-énál.

Bulcsu egy kis szünetet tartott, aztán bűnbánóan bökte ki a tényt.

- A pénz Lux úrtól származik.

- Lux úrtól?

- Igen, tőle. Ösmeri ön Lux urat?

- Nem.

A fagottista továbbhaladt a Kálvárián.

- Lux úr ügynök - világosította föl a barátját -, részben kereskedő, részben uzsorás, aki nadrágokat, házakat, daxlikat, gyárakat, ócska kályhacsöveket, földbirtokot vesz és elad. Lux úr mindent megvásárol: a gyertyakoppantóktól kezdve a mennydörgős ménkűig, hasonlóképpen

mindent megkaphat nála, ha bajuszpedrőre, ha északsarki hajóra van szüksége. De most már csak érti?

- Szakállamra, nem! - ütött az asztalra a diák.

A *Nero* szerzője megadással haladt tovább tüskékkel megjelölt pályáján.

- Akkor hát nem köntörfalazom tovább. Rövid leszek. Egy nap megjelent lakásomon Lux úr. Elmondotta, hogy tudomása van harmincnégy fogam létezéséről, s hogy ő abban a szerencsés helyzetben van, miszerint a Barnai-múzeum nevében kétszáz pengő forintot ajánlhat föl a koponyámért.

- A koponyájáért? - hökkent meg a jogász.

- Igen. A koponyámért. Természetesen, a halálom után. Nekem csak alá kell írnom egy nyilatkozatot, amelyben megengedem, hogy holtam után fejemet a Barnai-múzeum vegye át, azzal a kétszáz forint máris az enyém. A halottnak, vélte Lux úr, ez úgyis mindegy, ha van feje, ha nincs, de egy élőnek kettőszáz (mindig így mondja: kettőszáz!) forint nagy pénz!

- És ön elfogadta a kettőszáz forintot? - kérdezte Pető kíváncsian.

A zenész szomorúan pislogott.

- Sokáig haboztam. A terv borzalmas volt. Egyrészt az ember szereti, ha legalább a halála után békessége van, másrészt kérdés, hogy a másvilágon mit fognak szólni hozzá, ha fej nélkül jelenek meg, harmadsorban pedig a Barnai-múzeum nem más, mint egy anatómiai kabinet (külön osztállyal felnőttek számára), ahol a sziámi ikrekkel, az összes rablógyilkosok viaszszobraival és számtalan állati szörnnyel: lólábú majmokkal, kutyafejű kígyókkal, spirituszba tett csodákkal működnék együtt. Soká tusakodtam, megmondom, amíg végre a nyomor, továbbá a halál utáni vágy győzött fölöttem. Ma délután elmentem Lux úrhoz, és fölvettem a pénzt. És most vessen meg, kedves Pető úr - fejezte be elbeszélését a zenész, elborult arccal.

A jogász azonban nem vetette meg barátját, sőt melegen kezet szorított vele. Ó, neki érzéke volt a pénzügyi tranzakciók iránt, miután maga legjobban tudta, mily súlyos és gyakran bonyodalmas feltételekhez vannak azok kötve.

- Önnek semmi szüksége arra - mondta tehát Pető megnyugtatólag -, hogy magának szemrehányást tegyen. Először, mert az élet a halál elé való; másodszor, mert ezzel örökké emlékezetessé teszi magát, hiszen évszázadok múlva is beszélni fognak egy Bulcsu nevű zenészről, akinek harmincnégy foga volt; harmadszor, mert ezzel a tudománynak tett szolgálatot.

- A tudománynak? - mosolygott keserűen a muzsikus.

- Igenis, mert a nagy tömegek embertani felvilágosítása éppoly fontos, mint a klinikák orvosnevelési törekvése - rekesztette be kissé gyönge érvei sorozatát az ifjú.

Bulcsu azonban nem vette észre az argumentumok vérszegénységét. Sápadt arca fölcsillant, kő esett le a szívéről. Tehát a világ, amelyet e percben a jogász képviselt, nem ítéli el, sőt megérti tettét!

- Ez az ön őszinte véleménye? - kérdezte föllélegezve és kezét a diák felé nyújtva.

- A legőszintébb! - felelte Pető komolyan.

- Akkor engedje meg, hogy önt megöleljem, és jótevőmnek nevezzem.

- Ahogy tetszik - jelentette ki a jogász, és szó nélkül kiállta Bulcsu baráti kitörését.

- Ó, milyen boldog vagyok - ömlengett tovább a fagottművész. - Milyen másnak látom a világot, hogy az nem vet meg cselekedetemért, milyen megkönnyebbülést szerzett ön nekem! Még egy órával azelőtt azt hittem, hogy én vagyok a föld legnyomorultabb embere, s most látom, hogy igazságtalan voltam önmagammal szemben, s én is érdemes vagyok a napsugárra, az Isten éltető levegőjére!

- Hagyjuk a frázisokat, öregem - mondotta Pető kalapja után nyúlva -, ez mind fölösleges dolog. Az ember sose törődjék a nagyvilággal, hanem nézze úgy a tényeket, amint azok vannak. Magunknak élünk, nem a karzatnak. Az érzelmi, a túlzott becsületbeli, a pszichológiai sallangokat az emberek rakták rá a tárgyakra és élőlényekre, sőt az elvont fogalmakra is, ugyanazok az emberek, akik alapjában a legönzőbbek, a leghidegebbek és a legkönyörtelenebbek. Hagyjuk ezt; okosabbat mondok. Szedjük össze a cókmókunkat, és nézzük meg Christophe urat, a kiváló kígyóembert!

- A kígyóembert! - kiáltott föl Bulcsu mester. - Erre tényleg magam is kíváncsi vagyok! Hetek óta izgatnak a hirdetményei! Föl, a kígyóemberhez!

Magára kapta karbonáriköpönyegét, és föltette bársonykalapját.

- Mehetünk - szólt, és egy határozott mozdulattal zsebre tette Lux úr aranyait.

A harmincnégy fog, a koponya, Lux úr egy pillanat alatt a feledés homályában vesztek el.

9

A „Kék Macska", az akkori idők legszennyesebb mulatóhelye, a most is még ismert piszkos, füstös helyiség, pár lépésre volt tőlük. Rövid időn belül már ott is ültek a kormos teremben, ahol egy pepita nadrágos, zöld frakkos népénekes dalolt kuplékat a vízvezetékről. Türelemmel hallgatták végig, s figyelemmel adóztak egy hasított szoknyájú kövér hölgynek is, aki viszont snájdig hadnagyokról énekelt. A többi műsorszám - hasbeszélők, lengyel zsidók, kutyaidomítók - hasonlóan alacsony színvonalú volt, a kígyóember azonban tényleg nagy művésznek látszott. A derék férfi nagy ötletességgel csavargatta össze tagjait, sőt egy ízben oly csimbókot kötött a testéből, hogy maga is belegabalyodott, s a csomót előhívott impresszáriója csak nagy nehézséggel tudta megoldani. Ami utána következett, ismét selejtesebb volt, s éjfél felé az ifjak kissé csalódva indultak haza.

- Igyunk még egy kávét - indítványozta Bulcsu útközben, s miután barátja csatlakozott a tervhez, a két korhely már bent is ült a „Két Huszár"-ban. A fojtó szagú kávéházban már csak egy-két elkésett vendég ült, deres fejű korhelyek, akik az éj befejezéséül krampampulit ittak.

- Az este mondottál valamit - szólt Bulcsu, mert a „Kék Macská"-ban az ifjak természetesen megitták a baráti poharat -, az este mondottál valamit, ami nem megy ki a fejemből. Emlékszel rá?

- Nem emlékszem - felelte Pető, aki sohasem tulajdonított szavainak maradandó értéket.

- Akkor hát ismételni fogom nyilatkozatodat. Mikor elpanaszoltam neked reménytelen szerelmemet, s vázoltam azt a nagy távolságot, amely köztem és háziurunk közt lebeg, így szóltál: „A sors már nagyobb különbségeket is kiegyenlített." Mondtad ezt?

- Tényleg, ezt mondtam.

- Nos és hiszed is, hogy ez lehetséges? - tudakolta tovább a fagottista. - Vagy csak vigasztalni akartál?

- Semmi lehetetlent se látok benne - vonta meg vállát Pető.

A zenész komoran nézett barátja szemébe.

- Gondolod, hogy szerelmem valaha célt érjen? De őszintén nyilatkozzál!

- Gondolom, hogy célt érhet. Föltéve, ha Tilda szívében hasonló vonzalom lakik.

A *Nero* szerzője sóhajtott.

- De hát lakhatik-e benne rokon vonzalom az adott viszonyok közt? - kérdezte kétségbeesve.

A jogász megint könnyebben fogta föl az ügyet.

- Azt sosem lehet tudni - mondta határozottan. - Gondolj csak Rómeóra és Júliára és számos rokon esetre. Minden lehetséges. Csupán egyet szeretnék tudni, beszéltél-e legalább valaha Tildával?

Bulcsu bólintott fejével.

- Igen. Egyszer. A lépcsőházban találkoztunk, s én udvariasan, ahogy az az egy házban lakókhoz illik, köszöntem neki. Erre ő azt válaszolta: „Ön az a zenész, aki szomszédunkban lakik?" - „Igen" - feleltem szerényen. - „Ön még sokra fogja vinni" - mondotta ő rettentő hidegséggel, és azzal továbbment. Nem kétségbeejtő ez?

- Legkevésbé sem - vélte Pető. - Sőt a legtöbb szerelem így kezdődik, mert az ellentétek vonzzák egymást.

A jogász szivarra gyújtott, aztán egy ideig hallgatott, úgy tetszett, az eszébe jutott valami. Tényleg, az ellentétekről beszélve egy terv magja röppent agyába, egy röpke terv, amely azonban gyorsan fejlődni kezdett. Még nem jegecesedett ki, még nem volt fölszerelve, de a jogász úgy vélte, hogy ezen az alapon lehetne valamit csinálni.

Bulcsu tiszteletteljesen bevárta, míg elgondolkodó barátja újra fölveszi a beszéd fonalát. Pár perc múlva Pető aztán megszólalt.

- Bulcsu! - mondotta ünnepélyesen. - A fejemben kavarog valami. Lehet, hogy a bor szelleme, de lehet, hogy egy ötlet, egy kísérlet, amely lehet rossz, lehet jó, de ártani semmi esetre se fog. Próbáljunk vele szerencsét. Ha nem válik be: nem történt semmi, ha sikerül, akkor talán boldog ember leszel. Tudnál bízni bennem?

- Én vakon hiszek benned - lelkesedett a *Nero* szerzője, aki rövid barátságuk alatt megtanulta, hogy kettőjük közt Pető föltétlenül az erősebbik, ügyesebbik és okosabbik.

- Akkor hát bízd magad rám - indítványozta a jogász. - Vágjunk neki a dolognak. Csak egyet ígérj meg, azt, hogy leteszel arról az ostobaságról, amit az este terveztél.

- A legnagyobb örömmel! - jelentette ki a fagottista, akinek az a lemondás nem került nagy küzdelmébe. - Ígérem, hogy kívánságod teljesülni fog. És most: szabad tudnom tervedet?

Pető megrázta fejét.

- Egyelőre nem. Hátha az első lépésnél kudarcot vallok, s akkor kikacagnál. Engedj csak egyedül kísérleteznem. Amint azonban a remény legcsekélyebb fénysugarát megpillantom, rögtön értesítlek, s akkor kéz a kézben folytatjuk a munkát.

- Ahogy parancsolod. Én vakon bízom benned.

- Nagyon szép - könyvelte el a bizalmat a diák. - Hanem akkor lássunk munkához, mindenekelőtt pedig feküdjünk le, mert reggeledik. Egy véleményen vagyunk?

- Föltétlenül.

Lassan hazaindultak.

Az égbolton már rózsaszínű felhők lógtak.

A sárga házban vígan szóltak a harangok, a barnában viszont a lakatosok kalapáltak kétségbeesetten.

10

Néhány nap múlva Pető látogatást tett Bauernebeléknél. Éppen jókor jött: a háziúr kemény csatát vívott a fiskálisával, az öreg Fabriciussal. Az ügyvéd, bár szokva volt kliense hevesebb kitöréseihez, ezúttal maga is kissé meg volt lepve az indulatok káprázatos megnyilatkozásától, és folyton ezt ismételgette:

- De Bauernebel úr, mérsékelje magát! De Bauernebel úr, tisztesség ne essék mondván, kérem, ne izgassa föl magát!

Majd némi gondolkodás után még azt is hozzátette:

- Ha önt most megüti a guta, az egész világ azt fogja hinni, hogy én öltem meg.

E többször elrecitált mondat második részénél lépett be Pető. A harc nem lepte meg - rövid idő alatt a sárga házban már különb dolgokat látott -, s azért nagy nyugalommal hajlott meg a háziúr előtt, majd bemutatkozott Fabriciusnak. A fiskális, egy vatermörderes, kecskeszakállas nyárspolgár, a régi Pest tipikus alakja volt. Hosszú gérokkja flaskózöld, a nadrágja trombita alakú, míg a cipőit egy-egy rézcsat tette feltűnővé. A kezében fekete sétabot volt, amelynek fogantyúja delfint ábrázolt. Fabriczius nem szégyellte az idegen előtt a pörpatvart, sőt abba a vendéget is mielőbb belevonni iparkodott.

- Kérem szeretettel - mondotta vékony, édeskés hangon -, Bauernebel úr igen föl van indulva, amiért egy pört, amelyhez eleve nem lehetett bízni, elvesztettünk, és Bauernebel úr ezért velem szemben igazságtalan. Kérem szeretettel, hallgasson meg ön is. Az eset tudniillik a következő.

- Kérem szeretettel - utánozta a fiskális magas hangját az aranypolgár -, az esetet majd én mondom el!

- Ahogy parancsolja - hajlott meg Fabriczius udvariasan. - De figyelmeztetem, hogy jogi megvilágítás nélkül Pető úr nem fogja a tényállást kellőképpen megérteni.

Bauernebel dühösen csapta le a házisapkáját.

- Az ön jogi megvilágítása már jó néhány ezresembe került! - csattant ki. - Bár soha pörvesztőt ne hozott volna utamba a sors! Bár ne tudnám, mi a jogi megvilágítás!

- De Bauernebel úr - vetette ellen Fabriczius édeskésen. - Ne izgassa föl magát! Még meg találja ütni a guta - szeretettel legyen mondva -, és az egész világ azt fogja állítani, hogy én öltem önt meg.

- És abban a világnak igaza is lesz! - kiáltotta Bauernebel, újra föltéve a taplósapkát. - Ön visz a sírba, kedves Justinianus úr!

Fabriczius nyugodtan simogatta kecskeszakállát, és így szólt:

- Az eset, igen tisztelt Pető úr, a következő...

- Hagyjon engem beszélni! - harsogta közbe a háziúr. - Hagyjuk egy kissé békén azt a jogi megvilágítást!

Pető, aki eddig csöndesen malmozott az ujjaival, most szükségesnek tartotta, hogy ő is megnyilatkozzék.

- De uraim - szólt tehát egy csodás pillanatban, amikor mind a két fél egy percre elhallgatott -, így sohasem értjük meg egymást. Lassan a testtel. Amennyiben tényleg kíváncsiak a nézetemre, közöljék velem békés úton a harc magját képező tárgyat.

Fabriczius meghajtotta magát, és karika alakú kézmozdulattal jelezte, hogy a beszéd fonalát átadja kliensének.

- Csakhogy végre szóhoz juthatok - fújt Bauernebel, aki pedig már egy órája egyebet se csinált, csak beszélt.

- Halljuk tehát az esetet - szólt a jogász, akit igen mulattatott az öregurak pörpatvara.

A háziúr szekrényéhez ment, s kocsiderékra való aktát, kétrét összehajlított pöriratot vett ki belőle.

- Tetszik látni ezt a sok bélyeges papirost? - kérdezte gúnyos mosollyal Petőtől.

- Tényleg látom - felelt az ifjú.

Bauernebel gyilkos oldalpillantást vetett a fiskálisra, majd így folytatta:

- Ez a sok haszontalan irkafirka a galambpör. A legszomorúbban csinált magyar pör. Az örök pör, a tengeri kígyó, amely évtizedek óta kísértett és kísért. Hol ennél, hol amannál a fórumnál bukkanik föl, és úgy tetszik, soha el nem fog tűnni a föld színéről. Azaz, mit beszélek? Nem tűnt el? De bizony eltűnt, ma tűnt el, amikor Fabriczius úrnak végre, hosszú tusa után, mint annyi mást, ezt a pört is sikerült elveszítenie.

Az ügyvéd fölemelte a kezét.

- Igen, mert a pör ab ovo Ledae nem volt jogos - vetette közbe.

- Mert a fiskális nem volt elég erélyes - mordult vissza Bauernebel. - Lehetetlenségnek tartom, hogy az ember ott, ahol igaza van, a rövidebbet húzza. Ez csak Fabriczius úr közbenjárása mellett sikerül. És Fabriczius úrnak ezúttal is sikerült a lehetetlen.

Nagyot fújt, és elhallgatott, vasvillatekintete azonban annál szilajabban járta át meg át az ügyvéd flaskózöld gérokkját.

- De hát mi tulajdonképp a galambpör? - bátorkodott Pető megkérdezni. - Mindenekelőtt ezt lenne szükséges megállapítani.

- A galambpör, mint már neve is mutatja - vette föl a szót orvul a fiskális, de kísérlete kudarcot vallott, mert az aranypolgár harsányan kiáltott közbe:

- Az esetet majd én mondom el, tisztelt uraim! Majd csak én! Fabriczius úr eleget szónokolhatott a törvényszék előtt, egyszer hadd beszéljek én is...

- Csak ne izgassa föl magát - jegyezte meg a fiskális szerényen. - Még meg találja ütni a guta, és akkor...

- A galambpör - csapott le reá Bauernebel, aki közben mély lélegzetet vett - a következő. Van nekem egy házam a Ranolder utcában, egy kétemeletes, rendes ház, melyet a nagynénémtől, özvegy Rozmanek Ottiliától örököltem, anno 56, als das Holz so rar, und als der kalte Winter war. Ez az épület átjáróház, egyéb általános megjegyzésem nincs rá. Átvettem tehát

örökségemet, s jó ideig nem is volt vele semmi baj, amint az rendes házakhoz illik. De nem fenékig tejfel. Egy téli reggelen a házmesterem, Stámpfl Ágoston beállít, s azt jelenti, hogy: „Uram, tenni kellene ám valamit a galambok ellen.” „Miféle galambok ellen?” - kérdeztem én. „A ház udvarán tanyázó galambok ellen” - szólt a házmester, aki igen pontos, rendszerető ember volt. „Hát mit csinálnak a galambok?” „A galambok, uram, sok piszkot csinálnak - jelenti ki Stámpfl -, arra ingerlik a házban lakó összes ebeket, hogy folyton utánuk szaladjanak, és kergessék, ugassák őket, minek következtében a házban akkora a lárma, mint egy hajtóvadászaton.” Hohó! - gondolom erre én. Hogy szabad a galamboknak ezt tenni? Melyik házirend tűri ezt meg? Miféle városban élünk? „Önnek igaza van, Stámpfl, ez nem járja - mondom tehát -, távolíttassa el a partájjal a galambokat.” Erre a házmester azt válaszolja: „Szívesen eltávolíttatnám őket, uram, de nem tudom, kiéi a galambok, kit kell fölszólítanom, hogy őket elvigye.” „Hát a tulajdonosukat.” „Nincs azoknak tulajdonosuk” - feleli a házmester. „Hogy lehet az?” - kérdezem. „Úgy, uram - válaszolja Stámpfl -, hogy a galambok egykor a házban lakó Maurer nevű csizmadiáé voltak. De Maurer már régebb idő óta kihurcolkodott.” „Hova?” - volt az én kérdésem. „Azt nem tudom.” „Hát tudja meg.” No, jól van, Stámpfl, mint mondom, pontos ember volt, azért tűvé tette a várost, lótott-futott, s kiderítette, hogy Maurer csizmadia ez idő szerint kint lakik a váci temetőnél. Beszélt is vele, azonban Maurer semmi hajlandóságot nem mutat, hogy a közben fölszaporodott galambokat eltávolítsa. Egyrészt, úgymond, a galambok nem hagyják magukat megfogni, másrészt meg, úgyis csak visszaröpülnének arra a helyre, amelyet megszoktak. Egyébként pedig neki, mármint a csizmadiának, más dolga van, mint galambokat átköltöztetni.

Az aranypolgárnak egy pillanatra kifogyott a szussza.

A fiskális megragadta az alkalmat.

- Én már akkor azt tanácsoltam Bauernebel úrnak, miszerint hagyja abba az egész dolgot, nem fog az célhoz vezetni - jegyezte meg tőle telhető gyorsasággal.

A háziúr mérgesen tekintett ügyvédjére.

- Ezt csak rossz pervesztő tanácsolhatja - torkolta le a közbeszólót -, mert evidens, hogy jogos úton voltam. Avagy tűrni vagyok kénytelen, hogy a házamban egy csomó idegen galamb garázdálkodjon, s folytonos lármára, pörpatvarra ingerelje a lakókat? És tűrnöm kell, hogy a madarak elrondítsák a drágán föstött falakat? Efölött csak nem lehet disputálni! A jog, az jog, az igazság, az igazság, s minden jóravaló embernek ahhoz kell magát tartania, ha mindjárt csak egy lyukas dióról van szó. Ha tehát jogomban és igazságomban vagyok, akkor megkövetelem annak respektálását, ahogy én is tiszteletben tartom a más jogát és igazságát. Ez princípiumom, és ebből nem engedek egy jottát, ha millióról, ha susztertallérról van szó. De hadd maradjak a tárgynál. Bízva igazságomban, fölszólítottam Fabriczius urat, hogy indítson pört a renitens csizmadia ellen. Követelem, hogy Maurer vigye el a galambokat határidőn belül. Velem ilyen dolgokban nem lehet packázni. A pört megindítottuk, közben azonban történt valami. Valami váratlan dolog. Maurer egy nap sonica meghalt. Ilyen ravaszok az alperesek mind. De hát azért a világ még nem dől össze. Elhívatom az ügyvéd urat. „Mit teszünk most?” - kérdezem tőle. Nos, fiskális úr, mit felelt ön erre? - fordult Bauernebel az ügyvédhez, aki egyre csak a kecskeszakállát simogatta.

- Azt feleltem - válaszolta a megszólított -, hogy ha kimondtuk az *á*-t, mondjuk ki a *b*-t, is. Ha konzekvensek akarunk maradni, akkor pöröljük az örökösöket. Ez a dolog rendje.

- Úgy van - bólintott a háziúr. - Tehát pörölni kezdtük az örökösöket, pöröltük, pöröltük, sokáig pöröltük, míg végre kiderült, hogy örökösök nincsenek. Maurernek nem volt se felesége, se gyermeke, se apja, se anyja. Ilyenek ezek az alperesek! „Hát most mit csinálunk?” -

kérdeztem újra az ügyvéd urat. - „Pöröljük a hagyatékot” - volt a bölcs válasz. Jó. Folyt a tinta, fogyott a bélyeg, tanácskoztak a bírák, míg végre egy szép nap kiderült, hogy hagyaték nincs, a csizmadia után mindössze egy dikics, egy kalapács meg egy csirizestál maradt, azt pedig valaki ellopta. Nincs kin követelni jussunkat! Fékomadta, most már én is kezdtem dühös lenni. Járja ez, így kicsúfolni az igazságot? Szabad komédiát űzni a magántulajdonnal? Ugyebár, nem. Tehát gyerünk tovább! Bűnfenyítő följelentést adtunk be ismeretlen tettesek ellen, hogy a hagyatékot elsikkasztották. Úgy bizony. A rendőrség meg is indította a nyomozást, ki is hallgatott egy csomó tanút, fogyasztotta a papírt, de eredményre nem lyukadt. A tolvaj sosem került meg.

- És itt aztán bevégződött a pör? - kérdezte Pető kissé kimerülve a hosszú fejtegetéstől.

Bauernebel a fejét rázta.

- Ó, nem - mondta folyvást az ügyvédre szegezve tekintetét -, a dolog csak itt kezd bonyolódni. Fabriczius úr ugyanis kiderítette, hogy a galambok tulajdonképp szintén némi értéket képviselnek. Azokat az örökösök értékesíthetik, s mi viszont az örökösökön hajthatjuk be a kárt. Nekem más nézetem volt. Szó nélkül el akartam adni a Széna téren a gyalázatos madarakat, azonban Fabriczius úr közbelépett, és így szólt: „Ezt nem szabad tenni. Ez hagyatéksikkasztás volna. A galambok Maureréi voltak, nekünk nem szabad hozzájuk nyúlni.”

- Ez volt a helyes jogi fölfogás - bólintott az ügyvéd.

- Igen, igen - bólintott vissza gúnyosan az aranypolgár. - Természetesen. Minden a jogé, az egyéné semmi sem. Optime. Tehát maradjunk csak a jogi úton. Megint vissza kellett menni oda, ahonnét kiindultunk. Újra ki kellett fürkészni Maurer örököseit, hadd vegyék át a galambokat, hogy azután legyen kit pörbe fogni. De örökös most se akadt. Kincsért se akadt. A galambok eszerint gazdátlanok voltak, mindenkiéi vagy senkiéi, mint ahogy a levegő vagy a napsugár. Azonban Fabriczius mester ebbe nem nyugodott bele. Egy szép nap kisütötte, hogy: „Hopp! Örökös híján a vagyon a fiskusra száll.” Korszakalkotó fölfedezés! Nosza, rajta, pörölni kezdtük tehát a fiskust. Ez volt aztán a pör! Elhúzódott évekig, most jobbra, most balra, s végre is alaposan elvesztettük az egész históriát, mert a fiskusra csak jogok szállhatnak át, nem pedig kötelességek. A galambok pedig ezalatt szaporodtak, gyarapodtak, és ma már, hál’isten, vagy négyezer darabra rúgnak, úgyhogy az ember a kapun se járhat be tőlük, s egy lakó sem akar megmaradni a házban miattuk. Ráadásul pedig nekem még etetnem is kell őket, nehogy a pör tárgya elpusztuljon, mert akkor jogommal, igazságommal direkte a pokolba mehetek.

Pető nyugodtan hallgatta végig a rémes történetet.

- Valóban érdekel, hogy mi történt ezután - jegyezte meg kíváncsian.

- Hogy mi történt? - kérdezte Bauernebel, mintha a válasznál mi se volna természetesebb. - Hogy mi? Az történt, hogy nem engedtem a jussomat, s mentünk tovább. A sarkamra álltam én is. Ez csak természetes. Lehetséges-e, kérdem, hogy civilizált városban az ember négyezer galambot megtűrni legyen kénytelen a házában? Ugyebár, ez nem lehetséges? Ilyen módon akár négyezer farkas vagy négyezer elefánt sétálhatna az udvaromban. Márpedig a házak nem azért épülnek, hogy kóbor állatok tanyái legyenek: ez a kétszer kettőnél is világosabb. Az ilyen invázió ellen meg kell, hogy oltalmazva legyünk, s ez a védelem a hatóság föladata. Ezért fizetünk adót, ezért tiszteljük a törvényt.

- Tehát mi történt?

- Az történt, hogy a város ellen fordultam. A közigazgatáshoz apelláltam. Fölszólítottam a hatóságot, hogy mint illetékes fórum, egyrészt távolíttassa el hivatalosan a galambokat a házamból, másrészt pedig térítse meg nekem a káromat. A város kötelessége polgárai nyugalmáról, valamint a határain belül álló házak biztonságáról gondoskodni.

- És volt beadványának eredménye? - tudakolta a diák, akit lassan izgatni kezdett a galambpör.

Bauernebel gúnyosan kacagott.

- Hogy volt-e? Hahaha! Hogy volt-e? Kitűnő, nagyszerű, pokoli!

- Szóval: nem volt - emelt gátat a jelzők árjának a diák.

- De mennyire nem volt! - kacagott az aranypolgár gúnyosan. - Hiszen Fabriczius úr vitte a dolgot! Annyira nem volt, hogy mikor előterjesztésemet a tanácsban fölolvasták, az egész konzílium sonica sentis elkezdett nevetni, uram, nevetni, és ha nem lett volna más dolguk, még most is nevetnének. Szerencsére azonban egyéb tárgyalnivalójuk akadt, azért abbahagyták a kacagást, nekem pedig egy írást küldtek, amelyben kijelentik, hogy kérelmemnek nem adhatnak helyet, így és így, amúgy és amúgy, miután ugyanilyen alapon más polgárok az egerek, svábbogarak, verebek, sőt a szúnyogok hivatalos eltávolítását is követelhetnék.

- És ezzel a dolog befejeződött?

Bauernebel szomorúan bólintott.

- Igen, ez már a vég kezdete volt. Még egyszer föltápászkodtunk ugyan, s bepöröltük a várost, bizonyítgattuk az igazunkat, nyaltuk az okmánybélyegeket, jártuk a fórumokat, de ez már csak haldoklás volt. A láng egyre jobban pislákolt, aztán sötét lett. Ma végre Fabriczius úr közölte velem a hírt, hogy a galambpör menthetetlenül elveszett, a legfelsőbb fórum elutasította, és ezzel az összes aktákat eladhatom a sajtosnak.

Bauernebel a hosszú regénytől elfáradva dőlt vissza székébe, és letette a zárókövet.

- A dolog eddig van. Vége, punktum. Visszavonhatatlanul vége van.

- Jogilag mindenesetre vége - bólintott Fabriczius, akinek szakálla már fénylett a sok simogatástól. - Én legalább nem látok módot a pörújításra.

Az aranypolgárnak csak egy megvető mosolya volt az ügyvédje számára, aztán újra Petőhöz fordult.

- És most kíváncsi vagyok - szólt a diákhoz -, hogy ön, az elfogulatlan hallgató, mit szól az esethez?

A jogász véleménye már régebben kialakult, forma kedvéért azonban az ifjú némi szünetet tartott, s csak aztán felelt.

- Nézetem az - mondta nyugodtan -, hogy az egész pör egy szépen kifejlett őrültség.

Bauernebel nem haragudott. A gorombaságok mindig hatottak rája, a világ sora megtanította, hogy az udvariasság, figyelmesség: céltudatos hazugságok, őszinteség csupán a gorombaságban lakik.

- Az eset lehet őrültség - felelte tehát bölcs mérséklettel -, de maga az igazság elvitathatatlan benne.

- Az bizonyos - felelte a jogász. - De éppilyen igaza volna önnek akkor, ha tiltakoznék az ellen, miért nincs télen este hétkor is világosság, holott nyáron még nyolckor se kell lámpát gyújtani.

- A hasonlat sántít - vetette ellent fölcsillanó szemmel az aranypolgár, mert azt remélte, hogy a diákban újabb áldozatra lel, akivel disputálni lehet -, a nap fénye ugyanis földi erőnk fölött áll, az az Isten jogkörébe tartozik. De a galambokat a földi igazságszolgáltatás is ráncba szedheti. És ráncba is szedte volna, ha nem Fabriczius úr dirigálja a pört.

- De hát mit tett volna ön a helyemben? - kérdezte a zöld kabátos pörvesztő mézédesen.

Bauernebel fagyosan nézett a fiskálisra.

- Hogy mit tettem volna? Magától értetődő. Nem kérdeztem volna se hatóságot, se bírákat, se polgármestert, hanem fogtam volna magamat, az első percben kicsavartam volna a galambok nyakát, és aztán eladtam volna őket a Rókusnak.

- Ez interverzió lett volna! - emelte föl kezét tiltakozólag Fabriczius.

- Jó, jó - legyintett az aranypolgár. - Ez pedig clades. Sőt annál is rosszabb, mert - nevetséges. És az egész dologban ez a legfájdalmasabb, beismerem. Én, Bauernebel Jeromos, az okos, hideg, gazdag ember e percben nevetségesebb vagyok az utolsó útszéli csavargónál. Rajtam, aki a mellényzsebemből ki tudom őket fizetni, rajtam mulatott a polgármester, a jegyző, a tanácsnok, az egész kupaktanács, sőt az egész város! Ennyire kellett vinnem Fabriczius úr jóvoltából! Ezért költöttem pénzt, fáradságot erre a vég nélküli pörre, hogy befejezésül még a *Kladderadatsch*-ba kerüljek!

A háziúr arca kigyúlt. Most igazán haragudott, tiszta szívből, lelke mélyéből, őszintén, nem a rendes veszekedési szenvedélyből, hanem attól az örök lelki erőtől hajtva, amely mindnyájunkban él, ha érezzük, hogy valaki csúffá akar tenni. Száraz homlokán kidőltek az erek. Ádámcsutkája gyorsan járt föl és alá.

- De megbosszulom magamat! - kiáltotta rekedten. - Meg én, ha addig élek is!

Pető úgy vélte, hogy az eset kezd kedélytelen lenni.

Jobb lesz talán odábbállani. Fölkelt, és búcsúzáshoz fogott.

- Ön tehát nem ád nekem igazat? - kérdezte Bauernebel, aki, hogy ilyen szépen benne volt, még tovább szeretett volna veszekedni.

A jogász nem állt kötélnek.

- Önnek föltétlen igazsága van - szólt udvariasan -, csak a világrenddel van baj. A világrend ugyanis a teremtés kezdetétől fogva mindig az erősebb mellett volt. Így eszi meg a fogoly a hernyót, a róka a foglyot, a tigris a rókát, a vadász a tigrist, a kolera a vadászt, s így tovább, ha ugyan természetrajzi geográfia szerint a magyarázat helyes. Így eszi meg ön is a kis partájt, a fizetni nem tudó szabót, s így győzi le önt végül a fiskus meg a hatóság, két bölcs tényező, amely a törvényt alkotva elsősorban önmagára gondolt. Ebbe már bele kell nyugodni, kedves Bauernebel úr, mert ez évezredek óta így megy.

- De nem nyugszom bele! Én is vagyok valaki, és meg tudom mutatni, hogy ki!

A jogász fölhúzta a kesztyűjét, Fabriczius is a nyaka köré csavarta hosszú pamutkendőjét.

- Márpedig itt kevés a remény, Bauernebel úr - jegyezte meg a jogász, és az ajtó felé tartott. - Ajánlom magamat szíves jóindulatába!

A háziurat újra elfogta a méreg.

- Nincs úgy! - mondotta pulykapirosan. - Az igazság az én pártomon áll, s az igazságnak érvényre kell jutni! És ha le is szakad a Lánchíd!

Pető már kint volt a folyosón. Fabriczius, aki végre körülcsavarta vég nélküli kendőjét, az ifjú után akart surranni, de öreg lábai már nem voltak elég gyorsak: a háziúr elcsípte a küszöbön, és megfogva flaskózöld gérokkja szárnyát, így kiáltott a fiskálisra:

- Avagy nincs igazam!? Feleljen! Nem vagyok jogomban!?

Fabriczius ijedten állt meg.

- Igaza van, persze hogy igaza van - bólintotta csöndesen. - Erről beszélni se lehet. De egyre kérem, kérve kérem. Mérsékelje kissé fölindulását.

Majd fölhasználva azt a szünetet, mialatt a háziúr kifújta magát, édes hangján hozzátette:

- Még meg találja ütni a guta, s akkor - tisztesség ne essék mondván - az egész világ azt fogja mondani, hogy én öltem meg Bauernebel urat.

11

- Nos? Nos? - kérdezte este Petőtől Bulcsu mester, aki, úgy látszik, azt hitte, hogy a világot egy nap alatt teremtették. - Van-e remény? Széna-e vagy szalma?

Pető mosolygott.

- Az eddigi eredmény az, hogy megösmerkedtem Fabriczius úrral, és tájékoztatást nyertem a galambpört illetőleg.

- Ki az a Fabriczius úr? - tudakolta a zenész kissé lehangoltan.

- Bauernebel Jeromos ügyvédje.

- És mi a galambpör?

- Az a modern *Odüsszeia*. Pénelopé kézimunkája. Danaidák hordója. Egy pör, amely arról tárgyal, köteles-e a háziúr a más galambjait a saját telkén megtűrni?

Bulcsu orra hosszúra nyúlt.

- Ez minden?

- Minden.

- Én vagyok a világ legszerencsétlenebb embere - horgasztotta le fejét a muzsikus. - Mi közöm nekem a galambpörhöz?

Pető nyugodt maradt.

- Minden kezdet nehéz, kedves barátom - szólt a rozoga szalmazsákra ereszkedve. - Ajtóstul nem lehet a házba rohanni; az ember ott fogja meg a dolgot, ahol lehet. Türelem nélkül nincs rózsa... és mondhatnék még több hasonló bölcsességet, ha ilyesmivel okos embert meg lehet győzni. Miután azonban erre nincs kilátás, így csak annyit jelentek ki, bízd magad reám, és higgyél. Érzem, hogy nem fogsz csalódni. Az én sejtelmeim helyesek szoktak lenni. Huszonegyesben is mindig tudom, kell-e tizennyolcra bevágnom.

A fagottművész szemében fölcsillant a reménység.

- Én föltétlenül hiszek benned - mondotta meggyőződéssel, mert ő is tudott huszonegyezni.

Bulcsu igazat beszélt, ő nemcsak bízott barátjában, de Petőt, aki oly nyugodt és körültekintő tudott lenni, mint egy öreg hadvezér, egész különleges, akadályt nem ismerő férfinak tartotta, akinek barátságát nagyra becsülte. Viszont pedig a diák is megkedvelte ezt a szegény ördögöt, aki a kivert kutyák félénkségével és bizalmával csatlakozott az első emberhez, akiben könyörületes szívet vélt föltalálni.

- Elhiheted - dörmögte Pető, és valami ellágyulásfélét érzett, amikor Bulcsu megalázkodó, szerény tekintetével találkozott -, elhiheted, hogy amit tehetek, azt megteszem érted. A jóakarat megvan hozzá.

Úgy is volt, ezen nem múlt a dolog. A jogász, aki nehezen fogott valamihez, de ha kezébe vette a dolgot, olyan erősen ragadta meg, mint a sas a süldő nyulat, másnap újra elment az öreg Bauernebelhez, abban a reményben, hogy talán összetalálkozik Tildával, és megindíthatja az előcsatározásokat. Törekvésének azonban ezúttal se kedvezett a szerencse. Az aranypolgár agyát az utolsó időkben kizárólag a galambpör foglalkoztatta, másról nem is akart tudni, s most is, alighogy az ifjú helyet foglalt a horgolt csipkével betakart díványon, az öregúr már kedvenc tárgyára terelte a beszédet.

- Nos, fiatal barátom, hát mit szól most a galambpörhöz, minekutána aludt egyet rája?

Pető tőle telhetőleg iparkodott, hogy ne legyen ez ügyben véleménye. Kész veszedelem lett volna friss anyagot adni a vitára. Éppen ezért az ifjú, látva, hogy a galamboktól nem bír megszabadulni, rövidre fogta a látogatást, és sietve menekült a gerlicék, Maurer csizmadia, annak ismeretlen örökösei, valamint a fiskus, a polgármester és a felső bíróság árnyai elől.

A dolog nehezen megy - állapította meg magában a folyosón, de azért harmadnap újra fölkereste Bauernebelt azon ürügy alatt, hogy szabad-e szobáját zöldre festetnie? Erre a szépészeti újításra ugyan nem volt semmi szükség, de az ifjúnak úgy tetszett, hogy látogatását illik valamivel indokolnia.

A háziúr némi habozás után beleegyezett a zöld színbe, természetesen azon föltétel alatt, hogy az összes költségeket a bérlő viseli. Pető ezt magától értetődőnek jelentette ki, mire az aranypolgár hirtelen szökéssel ismét a galambokra terelte a szót.

- Nos, és a pört illetőleg nem változott-e a véleménye, kedves jurátus uram? - kérdezte mohón.

Pető nem állt kötélnek, beszélt az időjárásról, a rossz omnibuszközlekedésről, a *Zampa* című operáról, amely épp második föltámadását ünnepelte, földicsérte Bauernebel burnótját, és lehordta az új stinkadóreszeket, de hiába, az aranypolgárt nem lehetett kisodorni kerékvágásából; mereven megmaradt a maga pályáján, és újra meg újra csak a nevezetes galambokra tért vissza.

Pető sürgősen elbúcsúzott.

- Ez a dolog sehogy se megy - vakarta meg fejét a lépcsőházban, de azért nem csüggedett, és két nap múlva ismét beállított a háziúrhoz.

Bauernebel éppen a kályha előtt állott, és mérgesen szítta a fogát. A diák köszönését alig viszonozta, nyugtalanul tipegett egyik lábáról a másikra, és ujjaival a falon dobolt.

- Úgy látszik, rosszkor jöttem - szólt az ifjú udvariasan, és visszavonulni készült. - Majd inkább máskor, Bauernebel úr!

A háziúr türelmetlenül legyintett kezével.

- Önt mindig szívesen látom - mondotta az ő furcsa logikájával -, mert ön okos és goromba ember. Gorombasága csupa őszinteség, okossága csupa ravaszság, ön még sokra fogja vinni, mert tudja a módját, mikor kell gorombának és mikor okosnak lenni. Ez a dolgok rendje és veleje. Én azonban nem tudok mértéket tartani, s ha az egyikbe vagy a másikba belekeveredem, a végletekig viszem. Ha például elkezdek haragudni, meg nem állanék másnap délig, és úgy pörlök, veszekszem, hogy a végén beleszédülök, és akkor, mint most is, órák hosszat meleg sót kell a gyomromra rakni.

- És használ valamit a meleg só? - tudakolta Pető udvariasan.

- Csíp. Átkozottul csíp - szítta a fogát az aranypolgár. - Úgy csíp, hogy a lélegzetem eláll. Egyébként tessék helyet foglalni, kedves barátom, rögtön visszatérek, csak lerakom a sós kendőt, mert már épp elég volt belőle.

Bauernebel átment a szobájába, a földhöz vágta a sós kendőt, aztán valamivel vidámabb ábrázattal tért vissza.

- Hál'istennek - szólt nagyot fújva -, most egy időre megint jobban vagyok.

- És mi ingerelte föl ennyire, tisztelt Bauernebel úr? - bátorkodott a jogász megkérdezni.

A háziúr homlokerei kidőltek.

- Hogy mi? Hogy mi? - ütött az asztalra. - Jobb róla nem is beszélni. Förtelmes dolog. Egyébként... Eh, ha benne vagyok, hát nem csinálok belőle titkot. Kedves Jozefin leányomról van szó.

- Ugyan? - álmélkodott Pető, mintha most hallana először őnagyságáról.

Az aranypolgár gúnyosan bólingatott fejével.

- Bájos gyermek ez az én Jozefinem, annyi szent. Páratlan leány. És elmés, akár Heine. Kitalálja-e, hogy mit csinált már megint?

- Nem én.

- Nem is találná ki soha, humillime. Inkább magam mondom el.

- Ön valóban kíváncsivá tesz - jegyezte meg a jogász, boldogan lélegezve fel, hogy ezúttal nem került a galambokra a sor.

Bauernebel elővette a tubákosszelencéjét, a tetejére ütött, aztán megkínálta vendégét, majd maga is jókorát szippantott.

- Tehát figyeljen reám - kezdte el mérgesen -, és mondjon ítéletet a gyermeki tiszteletről. Azt ön, ugyebár, jól tudja, hogy Jozefinnel hadilábon állunk. Arról is van tudomása, hogy Jozefin abban a két szobában, amelynek haszonélvezeti joga az épületben rá van ruházva, harangműhelyt nyitott. Azt se kell elmondanom, nemde, hogy ezzel szemben jómagam az átellenes épületben havi húsz pengő forintért kibéreltem a lakatosmestert, hogy egész nap, egész éjjel a legzajosabb plécheken kalapáljon.

- Mind efelől tájékozva vagyok - bólintott Pető.

- Nos tehát, ezek a lakatosok igen derék emberek voltak, akiknek maguknak is örömük telt benne, hogy valakit úgy istenigazában megbosszantsanak, minek folytán úgy dolgoztak a pörölyeikkel, mintha minden kalapácsütésért egy-egy körmöci aranyat kapnának. Gyakran magam ültem be a boltba őket ellenőrizni - épp egy ily alkalommal ösmerkedtem meg önnel is -, de arra utóbb nemigen volt szükség, hiszen a dörömbözés idáig fölhallatszott. Nos tehát, ez a história, a lakatosok és harangozok harca jó ideig vígan folyt, s meg vagyok győződve, hogy

Jozefin közben majd kibújt a bőréből. Ez a háború. Fogat fogért, szemet szemért. Helyes. De mi történik ma? Már a reggelinél föltűnt nekem, hogy a lakatosi pörölyök meglepő szelíden működnek, sőt a csukott ablaknál egyáltalán hallani se lehetett őket. „Hopp, mi ez?" - mondok nyomban, és átmegyek a műhelybe. Hát mit látok ott? Azt, hogy a lakatos meg a legényei kalapálnak ugyan, de oly óvatosan, mintha tojásokat ütögetnének pörölyeikkel.

- Jozefin őnagysága nyilván megvesztegette őket - állapította meg Pető.

- Kérem, ne szakítson félbe - mordult emberére az aranypolgár -, mert nevetségessé teszi magát. Jozefin nem vesztegette meg a lakatosokat. Ez tévedés. Jozefin épp az ellenkezőjét cselekedte.

A jogász megcsóválta a fejét.

- Az ellenkezőjét?

- Igenis, az ellenkezőjét. Mikor megindítottam a nyomozást a nem eléggé erélyes kalapálás miatt, a következő épületes dolgok derültek ki. Tessék jól idefigyelni. Két hónappal ezelőtt a lányom megfogta volt az utcán a lakatost, és így szólt hozzá: „De alaposan tud ön a pöröllyel bánni, kedves mester." „Meghiszem azt" - hencegett a lakatos, nagyot mulatva magában. „És a legényei is derekasan működnek, Jager úr" - szól újra a lányom. „Ó! Azok is!" - feleli a lakatos sunyítva. Ekkor Jozefin mosolyog, s a pénztárcájából húsz forintot vesz ki. „Tudja, kedves Jäger úr - jelenti ki -, én borzasztóan szeretem a pörölyök működését hallani." „Szereti?" - kérdé a lakatos csodálkozva. Jozefin csak mosolyog. „Bizony szeretem - feleli -, mert ez a lárma a munkát, az erőt, a férfiasságot jelenti, azokat a tényezőket, amelyek a világot fönntartják. Nekem ez zene, olyan, mint vadásznak a kopó csaholása." Jäger úr nem tud felelni, csak nagy ostobán, mint a partra húzott harcsa, bámul maga elé. Ekkor a lányom átadja neki a húsz forintot, és így szól: „Nézze, kedves Jäger úr, itt van húsz pengő. Tíz a magáé, a másik tíz a legényeké. Ezentúl minden hónap elsején kijár maguknak ez a borravaló, s ha lehet, még jobban fognak érte kalapálni. Mert én nagyon szeretem a pörölyök zenéjét!" De már erre megjött Jäger mester hangja. Hisz ez ternó! Húsz forint Jozefintől, húsz tőlem, az összesen negyven, egyazon munkáért! Nincs ennél jobb üzlet a világon. „Köszönöm, nagyságos asszony, köszönöm" - hajlongott tehát szaporán a lakatos. „Kalapálunk mi! Hogyne kalapálnánk! Az ilyen szép asszony kedvéért körömszakadtáig kalapálunk." És kalapáltak.

- Nem értem - szólt közbe őszintén a diák.

- Mindjárt meg fogja érteni, humillime - hunyorított Bauernebel. - A dolog folytatása a következő. Augusztusban a lakatosok, két oldalról lévén megfizetve, oly vadul dolgoztak, hogy Vulkán műhelye a süketnémák intézete volt hozzájuk képest. Szeptemberben újra két oldalról kapva gázsit, szintén a legnagyobb erőfeszítéssel dolgoztak. Tegnap azonban, október elsején, az történt, hogy mikor Jäger úr a lénungért jelentkezett, Jozefin őnagysága gúnyosan mosolygott, és így szólt hozzá: „Kedves mester úr! Értésemre esett az a körülmény, hogy ön apámtól havi húsz forintot kap azért, hogy a lehető legnagyobb lármával kalapáljon. Igaz ez?" „Igaz" - vallja be a mester egy kis habozás után. Erre Jozefin nevetni kezd. „Hisz akkor jól van! - jelenti ki. - Ez tiszta haszon a pénztárcámra. Miért fizessek én havi húsz forintot a kalapálásért, mikor apám ezt már megcselekedte? Ez tiszta őrültség volna. Igaz ugyan, hogy én roppant szeretem a pörölyök zenéjét hallani, de ha ez nem kerül pénzembe, a mulatság kétszeres élvezet. Ezennel tehát beszüntetem a lénungot."

- Óriási! - tört ki a kacagás a diákból, aki kezdte érteni a dolgot.

Bauernebel mérgesen folytatta.

- Jäger úr mit tehetett, megfordult és távozott.

Lent már vártak rá a borravalóra éhes segédek. „Fuccs!” - szólt rájuk a mester. „Fuccs!” „Mi a fuccs?” - kérdik a segédek. „Az - jelenti ki a lakatos -, hogy őnagysága azt mondja, hogy ingyen is élvezheti az erő, a munka, a férfiasság zenéjét, tehát nem bolondult meg érte fizetni.” A segédeknek erre természetesen szintén leesett az álluk, de a következő percben már megjött az eszük, és így szóltak: „Ingyen fogja élvezni? Hehehe! Majd, ha fagy! Olyan nincs! A jövőben olyan csöndesen fogunk dolgozni, hogy még a légy zümmögését is meg lehet tőle hallani.” És azóta tényleg olyan óvatosan simogatják a pléheket, olyan finoman csapkodják a pörölyöket, hogy az ember úri szalonban képzeli magát!

Petőből elemi erővel tört ki a nevetés.

- No, őnagysága alaposan kifogott magukon! - harsogta. - Micsoda eszme! És a lakatosok csakugyan elhitték a munka zenéjéről szóló mesét?

- Azt már nem tudom - szólt dühösen Bauernebel -, de annyi bizonyos, hogy azóta Jäger úr és legényei nem hajlandók húsz forintért csörömpölni, kalapálni, pléheket döngetni, hanem rajban követelik a Jozefin további húsz forintját, mert ők bizony ingyen nem szórakoztatnak egy gazdag úrihölgyet! És így a jövőben nekem ez a mulatság havi negyven osztrák értékű forintomba kerül. Nohát, mit szól ehhez, humillime?

A diák a szemét törölgette.

- Azt mondom, hogy ez nagyszerű, fenomenális, párját ritkító. Azt mondom, hogy őnagysága okos asszony, olyan okos, hogy vele szemben ön mindig a rövidebbet fogja húzni.

Bauernebel szippantott egyet a burnótból.

- No, no - jegyezte meg csöndesen -, láttam én már karón varjút. Lesz az még másképpen is. Tempora mutantur. Aminthogy a galambokkal szintén rendet fogunk csinálni.

Petőnek egyszerre elmúlt a jókedve. Visszaröpültek a galambok! El! Gyorsan el!

- Mennem kell, Bauernebel úr - mondta az ifjú, sürgősen kalapja után nyúlva.

De az aranypolgáron nem lehetett kifogni. Elállta a diák útját, megfogta a kabátja gombját, azzal szépen visszatuszkolta székébe.

- Méltóztasson csak maradni, fiatal barátom - szólt, és legnagyobb jóindulata jeléül harmadszor is elővette a tubákosszelencét, harmadszor is a fedelére ütött, és harmadszor is megkínálta vele vendégét. - Szíveskedjék egy kissé még itt időzni, mert egy fontos ügyben óhajtok önhöz egy-két kérdést intézni.

Pető sóhajtva adta meg magát, és elkeseredve szippantott a burnótból.

Bauernebel egy ideig rejtélyes mosollyal ajkán járt föl s alá, aztán megállt Pető előtt.

- Ösmer ön, igen tisztelt uram - szólt titokzatosan -, egy Quastl nevű fiatal pesti urat?

- Nem - felelte Pető határozottan, mert Q-val kezdődő nevet ő is csak egyet ösmert: Quentzert.

Az aranypolgár még egyszer körüljárta a szobát, aztán így folytatta:

- Kár, hogy nem ösmeri. Mert Quastl úr igen jóravaló és fölötte tehetséges ember.

- Az szép dolog - felelt Pető, egyre az ajtót nézegetve. - És mi ez a Quastl úr?

Bauernebel újabb séta után válaszolt neki.

- Hogy mi? Nos, Quastl úr fiskális. Igenis, ügyvéd. De milyen ügyvéd, milyen más fából faragva, mint Fabriczius! Az öreg Fabriczius már nem ér egy pipa dohányt. De ez, ez friss ember, okos, opportunus és circumspectus, ahogy jó ügyvédhez illik. Mind e jó tulajdonságait az ösmerkedés első percében észre lehet rajta venni!

- Ne mondja!

Bauernebel fölényesen mosolygott.

- Ön csodálkozik? Nos, elmondom első találkozásomat Quastl úrral. A dolog így történt: a napokban, egy esős, kellemetlen délután a Harmincad utcánál beszálltam az omnibuszba. Kívülem nem volt senki más a kocsiban, s így döcögtünk a Deák utcáig. A templom előtt, a kofáknál valaki megállítja a kocsit, s fölszáll egy pápaszemes, piros képű fiatalember, aki a jól nevelt emberek udvariasságával köszönti az idősebb útitársat. Pár perc múlva már beszélgettünk, hogy honnét jön, hova megy ebben a rossz időben, hogy mit szól a rossz kövezethez és így tovább. Útitársam, aki magát mint doktor Quastl fiskálist mutatta be, kijelentette, hogy a kalapkereskedőtől jön. „És mit tetszett vásárolni?" - kérdem én. „Szalmakalapot" - feleli ő nyugodtan. Nekem első pillanatban, bevallom, leesett az állkapcsom. „Szalmakalapot - kérdem, mert úgy lehet, talán rosszul hallottam szavait -, szalmakalapot, októberben?" „Igen." Nem értettem a dolgot. „Kegyed azt hiszi, doktor úr - mondom, hogy idén még van kilátás szalmakalapot viselni?" „Nem, azt nem hiszem" - feleli ő. Igen, szóról szóra ezt válaszolta, s most azt kérdem, mit szól ehhez ön, Pető úr?

A diák vállat vont.

- Azt, hogy Quastl bolond.

Bauernebel mosolyogva rázta meg a fejét.

- Tévedni tetszik, tisztelt barátom. Quastl úr nem bolond, nem hóbortos, ellenkezőleg, fölötte logikus fej, ami azonnal kiderült abból a magyarázatból, amelyet új ismerősöm a sajátos vásárláshoz fűzött. A megfejtés a következő: Quastl úr azért vett októberben szalmakalapot, mert októberben már senki se vesz szalmakalapot, minek következtében a szalmakalap ára hihetetlenül esik. Az emberek ilyenkor bundát, lábzsákot, kőszenet vásárolnak, s nem gondolnak arra, hogy eljön még a május, amikor szalmakalapra lesz szükség, de amikor annak ára természetszerűleg magasabb lesz. Quastl úr ezzel ellentétben, igenis, tudta, hogy eljön a május, hogy akkor kalapra lesz szüksége, s a tények megállapítása mellett igen bölcsen cselekedett, amikor a divatcikket októberben fele áron megvette.

- És ez nyerte meg annyira az ön tetszését? - mosolygott gúnyosan Pető, aki a szalmakalap csodálatos történetében semmi különöset sem talált.

- Igenis, ez - jelentette ki az aranypolgár. - Mert miből lehet erre induktíve következtetni? Arra, hogy Quastl úr nemcsak az apróságoknál, de minden más, komolyabb, nagyobb dolgában is körültekintő, éles judiciumú ember. Ezenfelül pedig takarékos ifjú is, amilyenhez hasonlót keveset lehet találni a mai világban...

Ez célzásnak is beillett, s így Pető nem tagadhatta meg magától azt az élvezetet, hogy vissza ne lőjön Bauernebelre.

- Ha önnek az ilyen szalmakalap-vásárlások igazságokat jelenthetnek - válaszolta nyugodt szemtelenséggel -, akkor figyelmébe ajánlom egy Barnabás nevű kollégámat, aki még Quastl úron is túltett körültekintés dolgában.

- No, servus humillimus - mosolygott gúnyosan a háziúr -, erre már magam is kíváncsi vagyok.

- És nem ok nélkül, Bauernebel úr. Hallgassa csak meg az esetet. Az én barátom tudniillik nagy sörivó, él-hal a komlós italért. Ez az ő alfája és omegája, akár önnek a pörlekedés. De ne kalandozzunk el. Ez az én cimborám egy nap azt olvassa az újságban, hogy Pilsenben a sör fél literje három krajcárral olcsóbb, mint Pesten. Nosza, neki se kell több, azonnal csomagokat, vasútra ül, és átköltözik Pilsenbe. Hogy miért? - kérdi ön. Azért, mert ha ott a fél liter három krajcárral olcsóbb, mint itt, akkor ő, aki napjában nyolc-tíz litert szokott bekebelezni, pro die hatvan krajcárt takarít meg, ami egy hónapban tizennyolc, egy évben kétszázhúsz forint, vagyis oly tekintélyes összeg, amelyen már földet lehet venni Szentmihályon.

- Ez rabulisztika! - felelt az aranypolgár. - A sör és a szalmakalap oly messze állanak egymástól, mint az erény és a bűn. S ezért ez a csodálatos történet nem akadályoz meg abban, hogy Quastl urat ne tegyem meg barátomnak, sőt esetleg Fabriczius utódjául.

A diák tágra nyílt szemmel nézett Bauernebelre.

- Ön azt hiszi, tisztelt háziuram, hogy meg tud élni Fabriczius nélkül?

- Vagyok bátor hinni.

- Akkor tévedni méltóztatik. Akkor nem tetszik önmagát ismerni.

- Csakugyan? És vajon mivel indokolná ezt meg, ha szabad kérdeznem?

Pető vállat vont.

- Azzal, hogy önnek Fabriczíusra annyira szüksége van, mint a mindennapi kenyérre, a levegőre, a vízre. Azzal indokolom, hogy ön pörlekedés nélkül egy percig sem képes élni, s azzal, hogy e célra a báránytermészetű Fabriczíusnál jobb áldozatot millió forintért se kap.

Bauernebel nem sodortatta ki magát a kerékvágásból.

- Nagyon szép - felelte a mellényét simogatva -, majd elválik. Hiszen ön, kedves Pető úr, gyakran fején találja a szöget. Lehet, hogy most is eltalálta. De azért Quastl úr mégis átveszi a jogi ügyeim kezelését, sőt ő az egyetlen ember, akit képesnek tartok, hogy a galambpört lábra állítja!

A galambok!

Pető lelki szeme előtt újra fölvillant Maurer csizmadia hagyatéka, a sárgásveres, haragoszöld és szürke pöttyös galambok, a bélyeges papirosok, a vég nélküli bírói ítéletek, és lassan körülkeringtek-forogtak a szoba gyér világításában. Nem, nem! El a galambokkal! A diák visszavonhatatlanul fölállt, és ajánlotta magát...

- Most jut az eszembe, Bauernebel úr - jelentette ki hirtelen -, hogy kollokviumom van. Szíves engedelmével tehát távozom.

A háziúr kezet nyújtott, de még egy kísérletet tett a menekülő visszatartására.

- Nagyon sajnálom, hogy ilyen gyorsan távozik. Mert még egy fontos dologban szerettem volna nézetét meghallgatni.

- Az én nézetemet? - szerénykedett a vendég. - De csak nem a galambokat illetőleg?

Az aranypolgár megrázta a fejét.

- Nem, nem a galambokat illetőleg. Egy más kérdés van itt, amelyhez az ön ítéletére kíváncsi vagyok. Mert szeretem nézeteit hallani. Ön sajátságosan, de egyenesen gondolkodik, s aki szavaiból le tudja vonni a levonandókat, elég értékes anyagot kap. Kérem, ne tiltakozzon, velem szemben, mint tudja, az úgyse ér semmit. Az én nyilatkozataimba bele kell nyugodni,

ellenesetben disputa következik, ami önnek nincs ínyére. Azért hát legyen türelemmel, és mondja meg őszintén: mit szólna ön ahhoz, ha Quastl urat kombinációba venném egy családi viszonylatot illetőleg?

- Tessék?! - kérdezte a diák tágra nyílt szemmel. - Ön Quastl urat vejének szemelte ki?

Bauernebel nyugodtan folytatta:

- Mi különös volna ebben? Miért ne szemelhetném ki vőmül?

A diák még mindig nem találta meg az egyensúlyt.

- Miért?... miért?... De hát ösmeri-e ön legalább közelebbről az ügyvéd urat?

A háziúr a szekrényből egy csomó írást szedett ki.

- Egyrészt - válaszolta -, nekem az emberekről első percben megvan a véleményem, amely ritkán változik. Ha valakiről prima vista megállapítom, hogy gazember, hát arról e nézet helyessége előbb-utóbb bebizonyosodik, ha pedig valakit megkedvelek, az ritkán lesz érdemtelen bizalmamra. De hát lehet, hogy ezek csak föltevések. Azonban vannak pozitívumok is. Itt vannak az írásbeli referenciák és információk Quastl úrról. Egész halmaz, s mind a lehető legjobbak. Valamennyien fukarnak, hideg gondolkodásúnak, de emellett szorgalmasnak, ébernek és jómódúnak jellemzik Quastlt. Amikor megházasodtam, ugyanily módon kerestem magamnak feleséget, és mondhatom, nem választhattam volna szerencsésebben; nem látom tehát az akadályát, a leányom miért ne lehetne boldog hasonló alapon?

- De a szív? - vetette ellen Pető. - A szívnek is vannak jogai.

Az aranypolgár nevetett.

- A szeretet: a megszokás, fiatal barátom; az ilyesmin a lányom bizonyára túlteszi magát. Ő az én vérem, az én fajom, az én szívem. És jómagam sohase hajlottam a regényeskedéshez, ilyesmi a Bauernebeleknél nemigen fordul elő. De mindettől eltekintve, semmi kifogásom, ha Quastl doktor és Tilda ezenfelül egymásba szeretnek, aminek komolyabb akadálya aligha lesz, miután mindketten ifjak és elég csinosak is.

Bauernebel szünetet tartott, s aztán hozzátette:

- Egyébként pedig ez a dolog még csak terv, amilyent az ember egy nap tízet-húszat is csinál, akárcsak időtöltésből is. Most azt határozza, hogy sétálni megy, rögtön rá azt, hogy mégis jobb lesz a házbérszámadásokat átnézni, majd hogy talán inkább kitisztítja a pipáit, míg aztán a legokosabb gondolatnál megállapodik. A tervnek, mielőtt tetté válna, alaposan ki kell jegecesedve lennie, aminthogy magam minden teendőmet mindig az összes oldalukról meg szoktam hányni-vetni. Miután azonban nemcsak az önmagam bölcsessége alapján ítélek, hanem más nézetére is kíváncsi vagyok, bátor voltam az ön véleményét is kikérni.

Pető szabadkozott:

- Hogy lehetne ilyesmire első hallás után válaszolni? - tért ki óvatosan, és szeme előtt egyszerre megjelent a szerencsétlen fagottista alakja, aki e pillanatban még nem is álmodja, milyen katasztrófa előtt áll...

Az aranypolgár helyeslőleg bólintott.

- Természetesen, természetesen. Jó mindenre aludni egyet. Zeit bringt Rat, és remélem, még lesz önhöz szerencsém. Ismétlem, ön furcsán, gyakran lehetetlenül, gyakran őrülten gondolkodik, de valami igazság akad a szavaiban.

- Ön lekötelez, Bauernebel úr - hajlott meg a jogász, és végre csakugyan eltávozott.

Az ajtó bezáródott mögötte, és Pető a folyosón volt. Az ifjú előkotort egy szivart.

- A dolog nem megy, a dolog sehogyan se megy - mondotta némi elkeseredéssel, és mérgében a falon húzta végig a gyufát.

12

Az embert a csekélységek viszik nagy elhatározásokra. Nerotonnak a fejére esett alma adott indítóerőt a nehézkedés törvényének megállapítására; a középkor véres vallási küzdelmeiben egy *i* betű játszott első szerepet. Mi köze volt Petőnek Buchwald Bulcsu mester szerelméhez? Semmi. És mégis, a jogász észrevétlenül belelovalta magát a dologba, terveken, megoldásokon törte a fejét, és három hétre lemondott volna a biliárdozásról, ha kifoghat az aranypolgáron. Lehet, hogy a harcra az a természetes ösztön hajtotta, amely adott esetekben mindannyiunkban a gyöngébb fél javára megmozdul, lehet, hogy a rokonszenv: elég az hozzá, a diákban egyre erősebb lett a meggyőződés, hogy Tilda és Bulcsu egymáshoz illenek, s hogy a *Nero* szerzőjének boldognak kell lennie. De hogy és mint lehetne a Bauernebeleket megfogni?

Egy nap aztán Petőnek elfogadható ötlete támadt. Valósággal csoda, hogy rögtön rá nem akadt! A dolog alapjában egyszerű volt. Ha az ember Bauernebellel jó viszonyba akart jutni, szívességet kellett neki tennie. Mily módon volt ez lehetséges? Sem jó szóval, sem pénzzel, sem figyelmességgel. Ennek az embernek megvolt mindene: vagyona, tekintélye, gőgje, akarata, meggyőződése, e téren vele boldogulni nem lehetett. Csak egy pont akadt, ahol az aranypolgárt meg lehetett fogni: ez a várossal való pöre volt. Itt lefőzték, kijátszották a terézvárosi Krőzust, s itt megtört a hatalma, a pénze, az akarata. Tehát itt kell megközelíteni, itt kell lefegyverezni.

Pető elkezdett gondolkodni. Hogy volna, ha az ember valami újat eszelne ki a galambpörben, ha talán valami módon ki tudná javítani a marasztaló ítéletek tömegét? Az ifjú jobb ügyhöz méltó buzgalommal latolgatta az esélyeket. Hátha föl lehetne fedezni valahol a Maurer-örökösöket? Vagy ha az ember megtalálná a hagyatékot? Esetleg, ha az ember a városi statutumokból kiböngészne valami paragrafust, amely az elszaporodott galambokról intézkedik?

Hiába volt. A Maurer-örökösök elrejtőztek, mint a mezei egér mennydörgéskor, és bár Pető végigkutatta az összes e néven ösmert budapesti lakosokat, egyetlenegyet sem talált, aki valamelyest atyafiúi összeköttetésben állott volna a rejtélyes csizmadiával. Ami pedig a hagyatékot illette, a diák mihamar belátta, hogy egy dikicset meg egy csirizestálat, ha egyszer elvesztek, még Lecocq úr sem tudna megtalálni.

A városi statutumokban se akadt paragrafus, amely ez ügyben a reménynek akár csak leghalványabb sugarával szolgált volna, így tehát a dolog ez oldalról is vigasztalannak látszott.

Ekkor azonban az ifjúnak újra eszébe jutott valami. Az a valami, ami a legtöbb ember lelkében föltámad, ha már minden kötél elszakadt. Ez a valami a bosszú. A bosszú, amely évezredek hosszú során számos ember lelki egyensúlyát állította helyre, amely ezer meg ezer feloldatlan csomót vágott ketté. Igen, ez az egyetlen mód: Bauernebelnek a sarkára kell állnia, és meg kell magát bosszulnia a városon, meg kell mutatnia, hogy ő is valaki, valami, hogy Pest első polgárán nem lehet bántatlanul végigsétálni.

Mégiscsak okos ifjú vagyok - állapította meg magában Pető, azzal rohant fel Bauernebelhez.

Az aranypolgár a kályha mellett ült, és a galambpör aktáit lapozgatta, amikor a diák beállított hozzá.

- Akar-e a város felett győzni? - kérdezte az ifjú, in medias res ugorva.

A háziúr szippantott egyet a tubákosdobozból:

- Hogyne akarnék - válaszolta nyugodtan.

Pető gyorsan beszélni kezdett.

- Akkor figyeljen reám! Napok óta veszkődöm ezzel az átkozott galambpörrel, Maurerrel, a hagyatékával, a megszökött örökösével. Nem tudom, miért, az agyamba fészkelte magát a dolog, és addig nem lesz nyugtom, amíg keresztül nem gázolok rajta. De ez mellékes. A fődolog az, hogy rájöttem a dolog nyitjára, mit lehetne itt cselekedni.

- Nos, mit? - csillant fel a háziúr szeme.

A diák szünetet tartott.

- Semmi egyebet - jelentette ki kezét ünnepélyesen az aranypolgár vállára téve -, mint, nos, mit gondol, mit?

- Mit? Mit?

- Mint: bosszút állani! Rettenetes, vérfagyasztó bosszút!

Bauernebel tétován nézett maga elé.

- Bosszút? Bosszút? De hogyan?

- Akárhogyan - felelte Pető.

- De nem csuknak be érte? - ébredt fel az óvatos ember az aranypolgárban.

- Nem fogják érte becsukni - válaszolt a jogász fölényesen. - A bosszúnak okosnak kell lennie; az ostoba bosszú a borbélylegények szerelmi tragédiáiba való. Ön bölcs ember és hozzá még gazdag is. Ha kedve van, kikezdhet egy egész vármegyével.

- No, no - szerénykedett Bauernebel.

A diák egy percig gondolkodott.

- Csak egy baj van - mondotta aztán megfontoltan. - Az, hogy ön rettenetesen fukar. Ha az ember valami komoly ügybe bocsátkozik, akkor pénzt tegyen a mellényzsebébe, mint Zrínyi Miklós.

Az aranypolgár hunyorgatott.

- No, no, humillime. Hiszen ez más dolog, mintha arról van szó, konfortáblison vagy omnibuszon menjek-e haza. És más az is, ha az ember a szenvedélyének áldoz, mintha a napi szükségletek fedezéséről van szó. Sok embert ösmerek, aki egész éven át falun él, krumplit eszik, az eke szarvát nyomogatja, aztán egy szép nap berándul Pestre, és akkor még a kutyája is kávét iszik. Más embernek meg az a passziója, hogy kártyázik, s inkább nem eszik, nem iszik, csak hogy kártyázhasson. Hiszen ezt egyszer már elmagyaráztam önnek. Nekem a szenvedélyem, hogy velem ne packázhasson senki, hogy rajtam ki ne foghasson senki, s erre a célra - ha kell - áldozni is akarok. Én tudom, hogy ki az aranypolgár, mit ér az aranypolgár, és nem ijedek meg egypár zöld hasú bankótól.

Pető helybenhagyólag bólintott, és így szólt:

- Akkor az óra jól jár, kedves Bauernebel úr. Figyeljen tehát reám.

- Csupa fül vagyok.

- Az első dolog, hogy ön holnap kátránygyárat nyit...

Az aranypolgár kitáguló szemmel bámult a diákra.

- Kátránygyárat?

Pető nem vesztette el a nyugalmát.

- Igenis, kátránygyárat, aszfaltgyárral összekapcsolva.

- De hát micsoda összefüggésben van az aszfalt a Maurer galambjaival? - kérdezte az elképedt háziúr.

A jogász szerényen mosolygott.

- A lehető legegyenesebb összefüggésben, kedves Bauernebel uram. Mert, mondja csak, van-e kellemetlenebb dolog a világon, mint a következő. Ön sétálni megy a Váci utcába. Szívja a friss levegőt. Egyszerre megjelenik a sarkon az aszfaltoskocsi, és pokoli bűzt, füstöt terjesztve döcög végig ön mellett. Az ember krákog, prüszköl, káromkodik, de végre is nem tehet ellene semmit. Nos, mit szólna hozzá ön, ha valaki húsz-harminc ilyen kátrányoskocsit járatna végig a városon? Mit szólna a közönség? Mit mondana a tisztelt tanács? Vagy vegyük a következő esetet. Önnek van egy szép nagy telke a Kerepesi úton, a város legforgalmasabb pontján. Micsoda esemény volna, ha a telken ön krumplit, kukoricát vetne, s augusztusban a főváros szívében gyönyörű falusi kép bontakozna ki, nagy örömére azoknak, akik Pestet leendő világvárosnak képzelik? Vagy micsoda szép dolog volna, ha a Koronaherceg utca kellős közepén egy barátságos tanya épülne, istállókkal, ólakkal körülvéve, vígan kukoríkoló kakasokkal, láncos komondorokkal, bégető báránykákkal?...

Bauernebelnek a szeme fölcsillant, de aztán aggodalmai támadtak.

- De szabad-e tehenet a városban tartani?

Pető meg tudott rá felelni:

- Tessék csak bemenni a piaristák udvarára. Az első traktus mögött van egy kis négyszögletű telek, azon évek hosszú sora óta békén legelészik két tarka tehén. Ami az egyiknek szabad, nem lehet tilos a másiknak sem. A precedens megvan reá. És azután: ha lovakat lehet a városban tartani, mért ne álljon fönt ugyanaz az eset egyéb háziállatoknál?

Bauernebel a kezét dörzsölte.

- Tényleg - szólt elismeréssel -, ön tehetséges ember. Fabricziusnak ilyesmi soha nem jutott volna az eszébe. Ha csak ez kell, meg tudom én úgy bosszantani az én kedves szülővárosomat, hogy öröm lesz nézni. És ha kell, hát áldozni is fogok e célra: de egy Bauernebellel senki se próbáljon ujjat húzni.

A háziúr fölkelt, és föl s alá sétált szobájában.

- Micsoda gyönyörű dolog lesz egy kakastelep a Koronaherceg utcában! A legválogatottabb kakasok fognak benne föl és alá sétálni, s ígérem, hogy a legdrágább szimentáli tehenet veszem hozzájuk pajtásnak. Ön ügyes ember, kedves Pető, nagyon ügyes.

A diák szerényen meghajlott.

- Az elismerés mindig jólesik, kedves Bauernebel úr.

- Nos és mikor látunk tetthez? - kérdezte a háziúr.

- Akár holnap.

- Rendben van.

- Vagyok bátor magamat ajánlani.

- Servus humillimus, kedves Pető barátom.

13

Pár nap múlva történt, hogy Pető, aki Bauernebellel az ügyek fordulása révén gyakran összejött, pár percre egyedül maradt Tildával. Az öregúr a lakatosokat ment ellenőrizni, s e rövid időközt a diák megragadta, hogy kissé tájékoztassa magát a fiatal leány érzelmeit illetőleg. A legcélszerűbb kiindulópontnak e célra Quastl úr szolgált.

- Azt hallom, kisasszony - kezdte el tehát a diák -, hogy a közeli jövőben egy szép családi ünnepélynek leszünk tanúi. Megengedi, hogy kissé eléje nyúljak az eseményeknek, és már most szerencsekívánataimat tolmácsoljam?

Tilda futó tekintetet vetett a diákra.

- Mit ért ön családi ünnepély alatt?

Pető mosolygott.

- Istenem, mit? Hát az eljegyzést, az ön mátkaságát Quastl úrral.

A leány egy kissé elvörösödött, aztán nyugodtan nézett a fiatalemberre.

- És ha tényleg úgy volna?

- Nem állítottam az ellenkezőjét.

Egy ideig csönd uralkodott az ódon szobában, aztán Tilda szólalt meg:

- Ha nem veszi rossz néven, kérdezek öntől valamit.

- Tessék parancsolni.

- De őszintén feleljen. Hogyan tetszik önnek az az úr, akiről az előbb beszéltünk?

A jogász egy kis szünetet tartott, aztán szembenézett Tildával.

- Ad valamit a nézetemre?

- Miután okos embernek tartom, tehát: igen.

Pető tényleg okos ember volt, s azért megállapította, hogy ez a legalkalmasabb pillanat, amikor Quastl urat jó alaposan eláztathatja. Soha többet ilyen kedvező alkalom.

- Nos tehát - kezdte el a diák -, mindenekelőtt meg kell állapítanom, hogy én Quastl urat csak felületesen ismerem. A minap találkoztam vele először édesapjánál, és akkor húsz vagy harminc szót váltottunk egymással. Azt hiszem, ez nem elegendő alap arra, hogy valaki fölött végleges ítéletet mondhassunk.

Tilda száján gúnyos mosoly jelent meg.

- Ön, úgy látszik, ki akar térni a válasz elől - mondotta ajkbiggyesztve.

- Legkevésbé. Nekem megvan a magam véleménye Quastl urat illetőleg, nem tudom azonban, vajon ez a nézet megegyezik-e az általános benyomásokkal. Egy ember társadalmi megbírálását illetőleg csak a közvélemény összessége dönthet, s könnyen meglehet, hogy szerény felfogásom elszigetelten fog állani a többség nézetével szemben.

- És mi ez az ön véleménye?

- Az, hogy olyan ember, aki decemberben szalmakalapot vesz, lehet igen jó üzleti szellem, sőt lehet jó ügyvéd is, de vőlegénynek vagy éppenséggel amorozónak nem alkalmas.

- És miért?

- Mert könnyen megeshetik, hogy Quastl úr mátkasága egy világos pillanatában következőképpen gondolkodik. Az okos ember végeredményképp azért házasodik, hogy legyen, aki rendben tartsa a házát, a konyháját, aki öreg napjaiban ápolja, aki a fehérneműjét számon tartsa, és a leszakadt gombjait fölvarrja. De ha ezt akarom elérni, sokkal bölcsebb, ha rögtön tapasztalt gazdasszonyomat veszem el, semmint egy fiatal kisasszonyt, aki regényeket olvas, a zongorát veri, és a korcsolyapályára jár. És így megeshetik, hogy Quastl úr önt egy szép napon cserbenhagyja, és a szakácsnőjét vezeti oltárhoz.

Tilda arca kigyulladt.

- Ön elfelejt egyet - szólt haragosan -, azt, hogy...

Pető közbevágott:

- Azt, hogy ön a vagyonos osztályhoz tartozik. Ez mindenesetre ok rá, hogy a fiskális úr jobban ragaszkodjék kegyedhez, mint a gazdasszonyához.

Tilda visszanyerte nyugalmát. Már gyermekkorában uralkodni tudott az idegein, és tisztában volt vele, hogy a vitában csak a nyugalom visz előre, azért gyorsan visszasietett sáncai mögé.

- Nos, ha így is van - felelte csipkekendőjével játszva -, akkor is elsősorban rajtam áll a vásár. Nekem ez az úr minden egyébtől eltekintve: tetszik, talán épp azért, mert az egész világ ellene nyilatkozik. Szeretek a magam útjain járni.

A diák észbe kapott.

Teringettét! A leány véletlenül elszólta magát. Persze, hogy azért tetszik neki Quastl, mert a fiskálist illetőleg mindenki az ellenkező véleményen van. Tilda nem lett volna igazi Bauernebel, ha pörbe nem akarna szállani az egész világgal. Mentől inkább iparkodik valaki őt valamiről lebeszélni, antul szilárdabbá fogja tenni elhatározását. És ő, az okos Pető, még malmára hajtaná a vizet!

A jogász gyorsan köpönyeget fordított.

- Kedves kisasszony - jelentette ki mosolyogva -, meg kell vallanom, hogy ön páratlan lény. Szívemből gratulálok, ön a próbát jelesen állta ki.

Tilda csodálkozva nézett az ifjúra.

- Miféle próbát?

- A legnehezebbet. Mert az ember a vőlegényének sok mindent megbocsáthat, az ifjúkori botlásait, az adósságait, az egykori szerelmeit, csak egyet nem lehet elfeledni: azt, ha a jegyesünk nevetséges. Aki ezen túl tudja magát tenni, az bebizonyította, hogy igazán szerető szív, és még a síron túl is ragaszkodni fog a szerelméhez. Tisztázzuk az eszméket. Quastl úr, bár komoly férfinak látszik, apró szőrszálhasogatásaival mégis nevetséges benyomást tesz. Novemberben szalmakalapot venni! Júliusban újévi gratulációkat vásárolni! Ki tudná az ilyesmit - ha fiatal és okos - mosolygás nélkül elnézni? Ön azonban más fából van faragva, önnek helyén van a szíve, és ez a szív önzetlenül, mellékkörülményekre való tekintet nélkül ver Quastl úrért. Ön ez ifjúnak a lelkét szereti, s ahogy a vőlegényének el tudja nézni, hogy nevetséges, éppúgy napirendre tudna térni afölött, hogy lopott avagy gyilkolt. És ez, igen

tisztelt kisasszony, az igazi, a föld felett lebegő, a tisztult szerelem, amelyre csak kevés halandó hivatott.

Pető befejezte a szónoklatot, és - miután már megszokta - nagyot húzott Bauernebel úr tubákosszelencéjéből.

A leány összehúzta a szemöldökét.

- Önnek tehát nincsen kifogása ellene, hogy ha Quastl úrnak nyújtom a kezemet?

- Én önt nagyra becsülöm és tisztelem, akár a Gracchusok anyját - felelte ünnepélyesen az ifjú. - Sőt becsülöm Quastl urat is, mert aki iránt kegyed hajlandóságot mutat, az feltétlenül derék, kitűnő ember kell, hogy legyen. Mondhatom, öröm lesz, ha közelebbről fogok megismerkedni az ön leendő férjével.

Az ördögöt csak a falra kellett festeni: abban a pillanatban megnyílt az ajtó, és Quastl úr, az aranypolgárral súlyosbítva, megjelent a küszöbön.

- Servus humillimus - intett kezével az ajtóból a háziúr. - Nagyon jó, hogy itt találom. Rögtön áttérhetünk a galambokra.

A galambokra! A jogász hátán végigfutott a hideg. Hogy gyűlölte e derék, szegény állatokat, és mégis mennyit kellett velök foglalkoznia! De hiába. Halottak nélkül nincsenek harci sikerek.

- Nagyon szívesen - felelte tehát meghajolva. - Előbb azonban engedje meg, hogy Quastl urat üdvözöljem, és becses egészségéről tájékozódjam.

A fiskális peckesen megbiccentette fejét. Láthatólag jólesett neki az a tisztelet, amelyet irányában Pető tanúsított. Komoly, hosszúkás fejével, kampóorrával, vékony lábszárával e pillanatban erősen hasonlított a tyúkketrec kakasához, aki ünnepélyes, sőt szomorú nyugalommal fogadja a körötte csipogó csirkék hódolatát. A férfiból kevés volt az ügyvédben, petyhüdt arca inkább tudákos vénasszonyokéra emlékeztetett; ruházata, amely az Alt Wient jutatta észbe, egy puha és kellemeteskedő kor hangulatát terjesztette maga körül.

- Engedje meg kijelentenem - szólalt meg Quastl úr vékony hangon -, hogy üdvözlése kellemesen érint. És engedje meg, hogy hasonló módon tudakozzam az ön hogyléte iránt.

Pető mosolygott.

- Köszönöm kérdését, jól érzem magamat.

Az ügyvéd letette ébenfa pálcáját és a nyakába csavart hosszú gyapotkendőt.

- Optime - felelte nyugodtan.

A diák most Bauernebelhez fordult.

- Valóban - mondta komolyan -, amerre az ember jár-kel, mindenütt csak a legjobbat hallja Quastl úrról. Sokan benne látják a jövő Magyarország Justinianusát. A jeles Wenzel professzor éppen tegnap jelentette ki egy kollokviumon, ahol egyikünk se tudott felelni: „Ah! Csak itt lenne Quastl, az majd megmagyarázná önöknek a jus civilét!”

A fiskális belülről rohamosan hízott, külsőleg azonban higgadt maradt, és szinte leereszkedőleg fogadta Pető hazugságait.

- Ó, igen, a jó Wenzel tanár úr! Ő nagyon kedvelt! És magam is ragaszkodtam hozzá. Sokat köszönhetek neki.

A szót újra Pető vette fel.

- Hát még a praxisban mennyit hall az ember Quastl úrról! Beadnak egy érdekes pöriratot. Ki csinálta? Quastl úr! Megnyernek egy lehetetlen pört. Ki vezette? Quastl úr! Csak mi, jogászok, tudjuk őt egész nagyságában megérteni.

Tilda, aki eddig elgondolkodva ült, megszólalt.

- Mi, jogászok, mondja ön? Tehát Quastl úrnak vannak jó emberei is?

- Hogy vannak-e?

- Nos, igen. Én azt hittem, hogy Quastl urat a rendszeretete és tudása miatt irigylik, gáncsolják, talán gyűlölik is.

Pető megrázta a fejét.

- Csak a felületes emberek, kedves kisasszony, csak a felületesek. Azok, akik a tehetséget méltányolni tudják, a legnagyobb tiszteletet tanúsítják vele szemben. És ezzel csak a kötelességüket teljesítik, mert bár jogász nép vagyunk, igazi Justinianusaink nincsenek.

A leány nem felelt, az arca azonban azt jelezte, hogy nincs éppen megelégedve a kijelentésekkel. Ő szeretett ujjat húzni a világgal, s eredendő tulajdonsága volt a feketére fehéret mondani.

Egy pillanatig csönd támadt, és Bauernebel mohón ragadta meg a kedvező alkalmat.

- Talán térjünk át a galambokra - mondotta gyorsan, nehogy félbeszakíthassák. - Mennyire vagyunk a várossal?

A diák megadással sóhajtott egyet.

- A várossal elég jól állunk, kedves Bauernebel úr. Tegnap példának okáért bátor voltam az ön részére húsz kocsi szalmát rendelni, s azokat a Koronaherceg utcán át vezényeltem a budai telkére. Éppen ünnepnap délelőtt volt, és az utca hemzsegett a sétálóktól. Mondhatom, mindenki hazavitt a kabátján egy-két szál szalmát, mert az utca oly szűk, hogy egy konfortáblis alig fér el rajta.

Bauernebel nevetett.

- És mit szóltak a járókelők?

- Mit szóltak? Mérgelődtek és szitkozódtak. Épp akkor ment arra a polgármester, aki egy angol vendéget kalauzolt végig a városon. A jó angol ugyancsak bámult, amikor húsz szalmásszekeret látott a City középpontján végigdöcögni, a polgármester pedig csaknem elsüllyedt szégyenletében.

Az aranypolgár a kezét dörzsölte.

- Kitűnő! Kitűnő! És nem érdeklődött a polgármester az iránt, hogy kié ez a sok szalma?

Pető bólintott a fejével.

- Dehogyisnem! De mennyire érdeklődött! Meg is kérdezte az egyik kocsist, hogy kié ez a sok szalma? Mikor a fuvaros kijelentette, hogy a szekerek Bauernebel úr portékáját szállítják, a polgármester vörös lett, és marokra fogta a sétabotját.

A terézvárosi Krőzus úgy elkezdett nevetni, hogy belefogózott a székbe.

- Ez kell nekik! - kacagott harsányan. - Ez kell nekik! Nagyon jól van, humillime, nagyon jól van!

Quastl úr is mosolygott, azonban volt egy ellenvetése.

- Úgy gondolom, hogy a tanács mihamar intézkedni fog, hogy a város legforgalmasabb pontjain ne mehessenek keresztül szalmásszekerek.

Pető legyintett a kezével.

- És ha úgy volna? Az ember legfeljebb valami újat talál ki.

- Igaz, igaz - hagyta helyben a fiskális, mintha valami újat kitalálni a legegyszerűbb dolog lenne a világon.

E percben az ablak alatt dobpörgés, majd vidám rezeshangok hallatszottak. A Jozefin veteránjai vonultak fel széles muzsikaszóval!

Bauernebel felszisszent.

- Hah! Csak őrajta tudnék kifogni! Csak ezen tudna segíteni, barátom uram! Mert megöl ez a veterán zenekar! Megöl!

Petőre is hatott a hadastyánok dobpörgetése, ám ellenkező irányban: eszébe juttatta Jozefint és azt az egyre növekedő meleg érzelmeket, amelyet a szép asszony iránt táplált. Mert, mi tagadás, az ifjú természetesen szerelmes volt, s álmaiban gyakran jelent meg egy karcsú, lovaglóruhás hölgy, aki kecsesen nyújtja csókra finom kezét. Sőt. Pető továbbment: képzeletében gyönyörű békeünnepélyt látott maga előtt, amelyben a Bauernebel család összes tagjai, továbbá Bulcsu mester és saját csekélysége vesznek részt, és halálra ítélik a pereskedés nemtőjét, amely szomorúan fordítja lefelé fáklyáját.

A diák úgy gondolta, hogy nem ártana egyet sétálni Jozefin ablaka alatt. Ha a zenekar kivonult, a szép asszony mindig az erkélyről nézte a komédiát.

- Bocsánatot kérek - szólt az ifjú, kalapja után nyúlva -, időm lejárt.

Bauernebel sajnálkozott.

- Igazin kár. Milyen szépen meg lehetett volna beszélni a következő eseményeket.

Quastl ünnepélyesen nyújtotta kezét az ifjúnak.

- Örvendek, hogy önnel találkozhattam.

A jogász mélyen meghajolt.

- Enyém a szerencse, doktor úr. Fölöttébb kitüntetve érzem magamat.

14

Egy esős napon Pető omnibusszal döcögött ki a Terézvárosba. Amint a kocsi a Sugár úthoz ért, beszállt Tilda kisasszony, megrakodva mindenféle cókmókkal. A leány láthatólag rosszkedvű volt, aminek rögtön magyarázatát is adta.

- Csupa csaló ez a város, maholnap már egy jóravaló üzletet se lehet találni. Itt van például ez a csomó selyemszál. Közönséges sárga selyemszál. Mit gondol, hogy jutottam hozzá?

- Sejtelmem sincs.

- Mályvaszínű selymet akartam venni. Elhinné, hogy öt üzletet jártam végig, és egyikben se akadt mályvaszínű?

- Ne mondja!

- De mondom. Végre aztán a hatodikban nagy nehezen megtaláltam. Veszek egy jókora csomót, és megkérdezem, mit fizetek? Egy forint és harminc krajcárt. Hogyan? Egy forint harminc krajcárt? Lehetetlenség! Ennyi pénzen már ékszert is lehetne venni. A kereskedő ötöl-hatol, végre enged tíz krajcárt. Ki van zárva, felelem én. Akkor enged még tíz krajcárt. Nem lehet róla beszélni, válaszolom az ajtóból. Hát mit ád érte a kisasszony, kérdi a boltos. Nyolcvan krajcárt, jelentem ki erélyesen. A jó ember gondol egyet, aztán felcsap. Isten neki, mondja, ma még úgyse kerestem semmit se - és azzal már be is akarja csomagolni a selymet. Ekkor azonban nekem eszembe jut valami. Kitalálja, hogy mi?

- Nem.

- Nos hát, az jutott az eszembe, hogy az olyan üzlet, amelyikben valami portékáért elsőbb egy forint és harminc krajcárt kérnek, aztán öt perc múlva ezt a portékát nyolcvan krajcárért ideadják, az nem lehet tisztességes bolt, s nem érdemli meg, hogy az ember ott vásároljon. És éppen azért fogtam magamat, és otthagytam a derék kereskedőt mályva selyemszálaival együtt, és miután a többi boltosnál ilyen színű portéka nem volt, hát sárgát vettem.

No, ez igazi Bauernebel-logika - gondolta Pető, de egy szót sem szólt, mert föltette magában, hogy világért se keveredik Tildával vitába.

- És így jártam a többi bevásárlásaimmal is - folytatta a leány. - Az ember jobb, ha otthon marad, a városban egyebet se lehet tenni, mint bosszankodni.

A diák udvariasan mosolygott.

- Vannak az életnek szerencsére kellemesebb oldalai is. Mit törődik az üzleti dolgokkal az, akinek gazdag és színes a lelkivilága? A boldognak nem ütnek az órák, és nem kukorékolnak a kakasok.

- Bolondság? - mosolygott gúnyosan a leány. - Nem vagyok olyan dőre, hogy álomképek után futkossak. Ha férjhez megyek, első jelszavam a józanság lesz.

- Nos és a józanságot nem véli föltalálni Quastl úrban, ebben a páratlan férfiúban?

- Páratlan férfiúban! Micsoda lehetetlen jelző! Van-e egyáltalában páratlan ember a világon?

- Ha valaki az, úgy elsősorban a doktor úr. Pontos, rendszerető, okos, takarékos, kifogástalan erkölcsű, szóval az összes jó tulajdonságok gyűjtőtára.

- Külsőleg és jellemileg mindenesetre.

Pető úgy érezte, hogy a hal horogra akadt.

- Hogyan érti ezt a kisasszony?

- Úgy, hogy már sok embert láttunk, aki vén napjaira veszti el a fejét. Ha az ördögből öreg-korára remete lesz, úgy a remete is, ha megvénül, ördöggé válhat.

- Csak nem tesz fel ilyesmit egy komoly és köztiszteletnek örvendő férfiról?

Tilda nem válaszolt.

- Ha a hallgatás beleegyezést jelent - vette fel újra ravaszul a szót a jogász -, akkor bátor vagyok az ellenkező véleményen lenni.

Ellenkező vélemény! Ezt nem lehetett büntetlenül egy Bauernebelnek odamondani. Az arany-polgár családja e tekintetben könyörtelen volt, és Tilda sem volt kivétel a szabály alól.

A leány tehát nem is hagyta annyiban a dolgot.

- Hallgasson rám, Pető - mondotta nyugodtan. - Meg fogom önt róla győzni, hogy nincs igaza.

- Arra kíváncsi vagyok - tódította nevetve a jogász.

- A dolog egyszerű. Próbára fogjuk tenni Quastl urat, és ő maga fog dönteni, ki ítélt jobban.

- És mi lesz a próba?

- Azt bízza reám. Valami csekélység. Például, rá lehetne-e venni, hogy Quastl úr a ma esti álarcosbálba elmenjen?

- És ha elmegy, azzal már bebizonyította, hogy hajlandósága van a könnyelműségre?

- Legalább részben. Hiszen lehet őt aztán egyéb feladatok elé is állítani.

Pető megrázta a fejét.

- Rosszul esik hallanom, hogy ennyire bizalmatlan egy jeles férfiúval szemben.

- A bizalom a saját tulajdonom.

Pető meghajtotta fejét.

- Az természetesen magától értetődik.

Egy ideig csönd volt, az omnibusz recsegve-nyikorogva döcögött az utcán. Utóbb ismét a diák vette fel a szót.

- Ön azt mondotta, hogy az ördögből vénkorára remete lesz, és megfordítva.

- Én csak a lehetőségét állítottam fel e tételnek.

- Nos, ha ez a tétel helyes volna, vagy a helyességnek csak a látszata lengne rajta, úgy a legmintaszerűbb emberek egyikének Bulcsu mester ígérkezne.

- A fagottista?

- Igen, az a kellemetlen szomszéd, aki egész nap egyebet se tesz, mint hogy azt nyikorgatja okarináján: „Míg ifjú voltam, sok...” De hiszen ön is betéve ösmeri e nótát. Nos, ez az úr volna rá hivatva, hogy a legderekabb férjet adja, mert ő a világ legnagyobb korhelye.

- És ön ezt kizártnak tartja?

- Körülbelül. Sőt: egyenesen.

- És miért?

- Mert ez a Bulcsu mester született korhely, aki egész életében cigány volt, és mindig az is marad. Nem lesz, nem volt soha egy krajcárja, ami részben szerencse, mivel ha pénze volna, véglegesen az italnak szentelné ifjúságát, férfikorát és agg napjait.

Tilda egy ideig hallgatott, aztán így szólt:

- Azt hittem, hogy Bulcsu önnek a barátja. Mindig együtt szoktak járni.

- Az nem zárja ki, hogy a *Nero* szerzője ne lehessen csélcsap ifjú.

- Mi az a *Nero*?

- A Bulcsu leendő operája. A nyitány első üteme már meg is van. Az üstök szólnak, s ugyanakkor a hegedűk pizzicato játszanak. Pokoli ötlet. Kár, hogy a leendő mester még nem érkezett el a második ütemig, s így nem részletezhetem tovább dalművét.

- Nem szép, ha az ember barátairól kedvezőtlen véleményeket terjeszt - jegyezte meg a kisasszony.

- Amit róla közöltem, csak az igazság megállapítása volt.

- Talán mások nem így gondolkodnak róla.

A diák kacagott.

- Ó, persze! Kérdezze csak meg a szabóját, a mosónőjét vagy a suszterját. Azok Bulcsut a világ legrettenetesebb emberének tartják.

A leány elgondolkodott, majd valami eszébe jutott.

- Mennyire nincs igaza - mondta diadalmasan. - Emlékszem, egy ízben Lámpl úr azt említette előttem, hogy Bulcsu szépen hegedül.

- Lámpl úrnak bizonyára kitűnő zenei érzéke van - bólintott gúnyosan Pető.

- És egyébként, a gyalázatos okarináját kivéve, a zenészre más panasz még nem volt a házban.

- Nos? És az okarina nem elég? Egy fiatalember, aki pénzért bosszantja a háziurat? Nemes dolog ez?

- Bizonyára azért teszi, hogy kenyérrevalója legyen. Ha önt nem látnák el a szülei, örülne, ha legalább ezen a módon szerezhetné meg a mindennapit.

- No, ez nem egészen így van - jegyezte meg Pető, sértődöttséget színlelve.

De Tilda nem törődött a műérzékenységgel, és tovább folytatta. Már benne volt az ellentmondásban!

- Ha valaki az életben küzd, és emellett eszményeket hord a szívében, az tiszteletet érdemel. Bulcsu egész nap okarinázik, éjjel pedig arról álmodoz, hogy egykor jeles férfiú lészen, aki csak a művészetnek fogja magát szentelni. És ha nem volna a röghöz kötve, szegény fiú, talán már megírta volna művét. Igazán sajnálom, hogy eddig oly rossz véleménnyel voltam róla, de azt hittem, hogy nem ér egy hajítófát sem. Okarinázni rendesen a cirkuszi bohócok szoktak; arról sejtelmem se volt, hogy Bulcsu az akadémiára jár.

Pető - ha szabad ezt a túl merész kifejezést leírnom - a lelki kezeit dörzsölgette. Hisz ez a siker első lépése volt. A győzelem első sugara! Tildában felébredt az érdeklődés Bulcsu iránt, aki mellett eleddig szótlanul, hideg közömbösséggel haladt el!

A kocsi a terézvárosi templomhoz érkezett. Le kellett szállniok.

- A viszontlátásra - nyújtotta kezét Tilda. - És ne nézze le a szegény embereket meg a munkát.

Pető meghajolt, és szerényen mosolygott, körülbelül úgy, mint a fiatal Napóleon Toulon bevételénél.

15

Történt, hogy egy napon a jogász összeakadt Jozefinnel, aki éppen a ligetbe ment sétálni. A szép asszony kegyes volt, és megengedte, hogy a diák elkísérje. Pető örömmel kapott az alkalmon, azonban mihamar kellemetlen fölfedezést tett. Ő, aki oly bőbeszédűen és vígan tudott elcsevegni Bauernebellel, Fabricziussal, sőt Quastl úrral is, ő, aki Tildát észrevétlenül, csupán beszélgetések útján, ellenkező véleményekre tudta bírni, Jozefinnal szemben elfogult és hallgatag volt, mint egy harmadik gimnazista. Jóllehet már egy negyed óráig sétáltak az úgynevezett Bimbó vendéglő és a zöld hínáros tó körül, sehogyan se találta meg a társalgás fonalát, és összevissza kalandozott a leghétköznapibb tárgyak, sőt még az időjárás és a húsdrágaság között is. Be kell látnunk, hogy ez az ifjút kissé bosszantotta, mert ostoba embernek nem kívánt látszani.

Ám, ha Petőt gondolatszegénysége bántotta is, a szép asszony látszólag jól mulatott a jogász zavarán, és mivel se járult hozzá, hogy a csevegést talpra segítse. Az ifjú egy ideig ötölthatolt, aztán úgy vélte, hogy az egyenes út mégiscsak a legjobb, s azért így szólt:

- Meg kell vallanom, nagyság, bár ezt ön furcsának nevezheti, hogy a társaságában ostobának érzem magamat. Ne tessék félreérteni, kegyed szellemes asszony, akivel mások bizonyára kellemesen tudnak elcsevegni. Csak én vagyok elfogult, ha önt látom, pedig máskülönben elég jó beszélőszervekkel áldott meg a sors. Miután szeretek természettudományi alapon állani, kutatom az okokat, amik arra vezetnek, hogy a kegyed közelében állandó zavarban vagyok. De érdekli ez?

- Ó, hogyne - mosolygott Jozefin jóindulatúlag. - Egészen bátran beszélhet.

- Akkor hát bátor leszek. Meg fogom állapítani elfogódottságom okát, de kérem, ne ijedjen meg tőle. Én ugyanis azt hiszem, hogy szerelmes vagyok önbe.

A szép asszony nevetett.

- Be kell ösmernem - mondotta aztán -, hogy ön eredeti ember.

- Nem haragszik? - tudakolta a jogász, kissé megijedve a vitézségén.

Jozefin nem felelt, az arca azonban nem mutatott haragot, azért Pető, aki, ha benne volt valamiben, az ördögtől se ijedt meg, tovább folytatta:

- Igenis, én szeretem önt, minden jel arra vall. Éjjel önről álmodom, reggel versíráshoz van kedvem. Gyakran szórakozott vagyok, és tegnapelőtt is az omnibusz helyett egy zöldségeskocsira szállottam föl. Továbbá: gyakran minden ok nélkül magyar népdalokat énekelek, és félrevágom a kalapomat.

- Ez tényleg a szerelem - vélte Jozefin jóindulatúan.

- Tessék elhinni, hogy az. Én ösmerem magamat. Még sohase történt meg velem, hogy omnibusz helyett zöldségeskocsira szállottam volna fel. Sőt még egy élményemet közölhetem. A minap egy trafikba mentem, szivart vásároltam, és aztán szivar helyett az esernyőmre gyújtottam rá, az esernyőmet pedig a zsebembe akartam tenni.

- Szegény barátom!

- Bizony, szegény. Mert úgy érzem, hogy ez az én szerelmem dőre álom, utolérhetetlen álomkép. Mindegy, örülök, hogy ezt önnek elmondtam, és ezennel sorsomat kezébe tettem le.

Egy ideig hallgattak, aztán újra a lendületbe jött jogász vette fel a szót.

- Kétségtelen, hogy első perctől fogva igaz érzéssel vonzódtam önhöz. Emlékszik arra a - nekem oly szép! - napra, amikor ön lovagolni volt, és a csirkefogók Edwardsot rothadt almákkal dobálták meg? Még ma is előttem áll a találkozás minden mozzanata. Megfogtam egy suszterinast, az kegyelemért esdeklett kegyedhez, majd mikor szabadjára bocsátottuk, a kapuból ezzel a megszólítással tisztelt meg: „Duna-vadász."

- Tényleg, azt mondta: Duna-vadász - hagyta helyben Jozefin kissé elgondolkodva.

- Azóta mindazt, ami önnel összefügg, tisztelni és szeretni tanultam meg. Nemcsak a karcsú alakját, a nemes homlokát, bájos vonásait becsülöm nagyra: ragaszkodással nézem el a lakás ablakait, a paripáit, sőt még a veterán zenekarát is. Gondolja, hogy ez nem szerelem?

- Meglehet - felelte Jozefin, aki végre maga is még ifjú volt.

- Mennyire örvendek, hogy ezt hallom! - lelkesedett Pető. - Mert meg kell vallanom, amikor vallomásomba kezdtem, úgy hittem, hogy pofon lesz a vége, s éppen ezért választottam ki mondókámra ezt a helyet, ahol egy kutya se jár.

Tényleg: a liget néptelen részébe kerültek. Vékony nyírfák közül feléjük villant a kopott Fuit sírkő.

- Jó lesz visszafordulni - indítványozta az asszony.

Hazafelé mentek, mialatt Petőből hatalmas sugárban ömlöttek a szavak.

- Micsoda gyönyörű érzés a szerelem! Milyen másként látja az ember a világot! Mennyivel különb szemében az utolsó hangya is! Lehet akármilyen borús az ég, rám azért nap süt, romba dőlhet az egész város, azért én a tavaszt érzem magam körül! Nem hittem soha, hogy ilyen hangulatok foglalhassanak helyet bensőmben, meg voltam róla győződve, hogy cinikus, hideg ember vagyok, és most, íme, azt látom, hogy a szívem tele van melegséggel, ragaszkodással és jó gondolatokkal.

Mindezt már elmondták százezerszer Pető előtt, de azért e szavaknak még mindig van hatása. Jozefin is szívesen vette tudomásul, hogy a jogász szívében tulipánok virulnak, és hogy lelke az erények központi gyűjtőpénztára lett. A szép asszony elgondolkodva nézett maga elé, és nem mondott ellen a fiatalúrnak, aki végre is elég csinos és kellemes embernek látszott.

Sajnos, semmi sem tart örökké, és végre ők is a kapuhoz értek.

- Szabad-e remélnem - kérdezte Pető régi lovagok módjára -, hogy viszontláthatom e nemes virágszálat?

Jozefin mosolygott.

- Majd meglátjuk - felelte óvatosan, és csókra nyújtotta kezét.

A diák boldogan illesztette ajkát a puha kesztyűkre, aztán emelkedett hangulatban tért haza. Gondolatai még visszakalandoztak a Városligetbe és az elhangzott körmondatokra, amikor a költészetből egyszerre a kötött nyelv birodalmába hullott. A kötött nyelv országát Bulcsu képviselte, aki zordonan állt meg előtte.

16

A zenész szokása szerint el volt szontyolodva.

- No, te ugyan szépen képviseled érdekeimet - mondotta kesernyésen. - Egész délután Jozefinnal beszélgetsz, szavalsz, és az én ügyem kátyúban reked.

Petőnek jókedve volt.

- Hadd el - szólt pajtása vállára csapva. - Biztos remény van, hogy lesz még szőlő, sőt lágy kenyér is. Érdekeidet szívemen viselem, és ha Isten megsegít, diadalra is viszem.

Bulcsu orra nem lett rövidebb e vigasztól.

- De vajon hogy és mikor? - kérdezte zordonan.

A jogász eddig nem közölte volt a barátjával beszélgetését az omnibuszon. Még várni akart, hogy a dolgok jobban kifejlődjenek. Most azonban, hogy örömében osztályosa legyen, úgy vélte, illik Bulcsut is kissé felvillanyozni, s ezért nagylelkűen beavatta őt titkába.

- Ám hallgass rám - kezdte el titokzatosan -, és aztán ítéld meg, helyes nyomon járok-e? De ne szólj ellent, míg be nem fejeztem.

- Úgy lesz, ahogyan parancsolod.

- Tehát, tervem kiindulópontja az, hogy a Bauernebelek mind önfejű, a saját utaikon haladó emberek, akiket valamire rábeszélni nem lehet. Nekik mindenről megvan a maguk nézete, s ez a véleményük rendszerint ellentétben van az általános fölfogásokkal. Ilyen az öreg Bauernebel koponyája, ilyen a Jozefiné, ilyen Tildáé is. Reájuk hatni egy aranyszájú János sem tudna, Démoszthenészről nem is beszélve. Hogyan tudnám hát én Tildát valamire persvadeálni?

- Nos, ez csinos vigasz - vetette közbe a *Nero* szerzője.

- Csak lassan, barátom. Arra, hogy az ilyen embereket valami véleményre bírjuk, van más fegyver is. És ez a ravaszság. És a ravaszságon kívül: az ellentmondás. Ha én valamiről egy Bauernebelnek azt jelentem ki, miszerint az fehér, az igazi Bauernebel lelki tulajdonságainál fogva azt fogja felelni: „Nem igaz. Ez fekete." Érted?

- Egy kukkot sem - felelte Bulcsu megrémülve a logikai fejtegetések láncaitól.

- Tehát példákkal fogom a dolgot megvilágítani. Ha én rólad azt fogom mondani egy Bauernebelnek, hogy te a világ legderekabb embere vagy, az aranypolgár azt fogja kijelenteni: „Ez a Bulcsu a mérsékelt földöv leghaszontalanabb frátere." De ha én helyezkedem rá arra az álláspontra, hogy Bulcsu közönséges pernahajder, akkor Bauernebelék azonnal, csakhogy ellentmondhassanak (mert ez a vérükben van), ki fogják jelenteni, hogy soha szeretetre méltóbb halandót nem ösmertek, mint csekélységedet.

Bulcsu arca kezdett földerülni.

- Teringettét! - felelte. - Kezdem érteni. Hisz ez az ellenpont, ahogy mi, zenészek, mondjuk.

- Igen, ez az ellenpont. Avagy a contredanse, ahogy mi, jogászok, mondjuk.

A muzsikus megállt, és a földre koppintott botjával.

- Mégis lángész vagy te, Pető! - jelentette ki erélyesen. - Ilyesmi csak a te agyadban teremhet.

- No mármost - folytatta a diák -, a helyzet a következő. Én állandóan rosszakat fogok rólad beszélni Tildának, viszont Quastl urat égre-földre magasztalom. Aminthogy az részben már meg is történt. Ha helyesen számítottam, a kisasszony ennek következtében rólad jobb véleménnyel lesz, mint eleddig, Quastl úrba vetett bizalma pedig csökken. És így is van. A minap együtt jöttem haza Tildával, és kísérletképp kissé befeketítettelek. Elmondtam, hogy csélcsap vagy, tehetségtelen, pénzért mindenre kapható.

- Nem volt kicsit sok?

- Ó, nem. A hatás bekövetkezett. Tilda, aki eddig rád se nézett, védelmébe vett, és azt mondta. „Ha valaki az életében küzd, és emellett mégis eszményeket hord a szívében, az tiszteletet érdemel." Majd meg: „Ha Bulcsu nem volna a röghöz kötve, szegény fiú bizonyára megírta volna már korszakalkotó zenekari művét, a *Nerót*."

- A *Nerót*!?

- Igenis. A *Nérót*.

- Ő érdeklődik e munka iránt?

- Érdeklődik.

- Tán elmondtál neki róla egyet-mást?

- Igen. Azt, hogy az első taktus megvan, és üstpörgést nyújt, amelyhez a hegedűk halk pizzicatóval csatlakoznak. Kár - tettem hozzá -, hogy csak egy ütem kész.

- De hisz ez nem igaz. Az első ütem: vadászkürtök con affetto. És már az utolsó aktus is megvan.

- Éppen azzal költöttem föl érdeklődését, mert lusta és terméketlen embernek akartalak odaállítani. És így lassan belemélyedtünk a beszélgetésbe, én támadtalak, ő védett, míg az omnibusz végre szerencsésen kikötött a terézvárosi plébániánál. Azért tehát ne csüggedj, és ha a dolog így fejlődik tovább, úgy a szénád rendbe jöhet.

Bulcsuból kitört a rég elfojtott lelkesedés.

- Pető! - kiáltott fel elragadtatással. - Nagyszerű fiú vagy!

Karonfogta barátját, és boldogan hurcolta el sétálni, azt se tudta, merre. Csak mentek, mentek, a zenész összevissza fecsegett mindenféléről, dicsőségről, G-kulcsról, ellenpontról, üdvösségről, míg egyszerre észrevették, hogy a Paskál-malomnál vannak. Szomorú hely ez, egy ócska csárda, tehénólak és káposztáskertek közé ékelve, de Bulcsuban még ez is szép gondolatokat ébresztett, mert így szólt a jogászhoz:

- Pető, tudod-e, mi a szerelem? Az eszményi, a tisztult szerelem?

- Úgy rémlik, tudom - felelte a jogász, akinek most jutott eszébe, hogy éppen eleget sétált már ma.

- Te szerelmes vagy? - kérdezte Bulcsu csodálkozva.

- Hogy az ördögbe ne! - méltatlankodott a diák. - Azt hiszed, kizárólag a te kedvedért találták föl ezt a portékát?

A *Nero* szerzője egy ideig gondolkodott, aztán hirtelen a homlokára csapott. Eszébe jutott, milyen lelkes szavalások közt kísérte volt haza barátja a szép özvegyet.

- Jozefinbe? - szaladt ki Bulcsu száján a szó.

Pető nem akart érzelegni barátja előtt, aki benne eddig a józan, hidegen cselekvő férfit tanulta meg ösmerni. Azért röviden végzett az üggyel.

- Igenis, Jozefinbe - jelentette ki szárazon. - De most menjünk haza, mert majd leszakad a lábam. A szerelem végre is nem a járkálásban fejeződik ki. Ha ez így volna, akkor Rómeó levélhordó volt, ami pedig köztudomásúlag, nem felel meg a valóságnak.

17

Akik még vissza tudnak emlékezni a régi Pestre, bizonyára nem feledkeztek meg arról a förtelmes telekről, amely annak idején az úgynevezett Úri utcát megcsúfította. A város szívében egy külvárosi zöldségeskert helyezkedett el, karalábészaggal, napraforgókkal, salátával és sárgarépával. Ház az ócska palánkkal övezett területen nem volt, mindössze egy szalmafödeles viskó, amelynek oldalán kezdetleges ólak húzódtak meg. A felügyelő szerepével egy szürke ingű bolgár volt megbízva, aki, ha jókedve volt, kiállt a kapu elé, és onnét eregette bűzös pipafüstjét az égnek. Bentről, az ólak sötétségéből panaszos tehénbőgés hallatszott, reggelente pedig a kakasok olyan kukorékolásba kezdtek, hogy a szomszéd házak lakói mérgesen tömték be gyapottal a fülüket.

Nem kell elárulnom, hogy ez a zöldségestelep a Bauernebel kontra főváros indított pörben az aranypolgár bosszúja volt. Mit törődött ő azzal, hogy ezen a területen, ahol ő borjúkat nevelt, és salátát termelt, háromemeletes, jól jövedelmező palota emelkedhetett volna? Mit hederített ő rá, hogy a derék belvárosi kereskedők és lakók folyton megújuló petíciókkal fordultak a tanácshoz, hogy segítsen az áldatlan állapotokon, és közben a sárga földig legyalázták a terézvárosi háziurat? Ő bosszút akart állani, s ezt a célját el is érte, mert a polgármester majd kibújt a bőréből, valahányszor útja az Úri utcán vezette végig. De nemcsak a polgármester, a tanácsnokok, a városatyák is szégyenkezve ballagtak keresztül az utcán, egyéb fegyver híján behunyván a szemüket, mikor a Bauernebel-féle gazdaság mellett elsétáltak.

A régi Pestnek az Úri utca volt a szeme fénye. Itt láttuk a legjobb üzleteket, itt emelkedtek a legelőkelőbb házak, itt forgolódott vasárnap délelőttönként az úri nép. A vidékieket erre vitte első útjuk; a bennlakók a Párizsi udvarral és a Trattner-Károlyi-házzal voltak legnagyobbra. És mikor várni lehetett, hogy ez az utca még jobban kifejlődik, kiszínesedik, hogy világvárosi színvonalra emelkedik, egyszerre jön Bauernebel, és teheneket, kakasokat, trágyadombokat telepít belé.

Az aranypolgárnak három telke volt az Úri utcában. Az egyiken ócska ház meredezett, azon már a terézvárosi Krőzus nem tudott változtatni. Így legalább annyit megtett célja érdekében, hogy nem tataroztatta az épületet, és azon kopottan, piszkosan, viharverten, ahogy évek óta volt, hagyta a házat szomorkodni. A lakók lassan mind kimenekültek belőle, mert a falak repedeztek, a tető szélben erősen ingadozott, de mit érintette az Bauernebelt? Csak hadd legyen a Nepomukkal ellátott ház még kopottabb, még düledezőbb: annál jobban mérgelődik a polgármester! A másik telken a már említett és részletesen megrajzolt zöldségeskertészet helyezkedett el. A harmadikon Bauernebel annyi szénát és szalmát helyezett el, amennyit össze lehetett vásárolni Pest környékén. Ugyaninnen indultak útjukra a kátrányosszekerek, pokoli bűzt és füstöt okádva maguk körül. De nemcsak az Úri utcában volt ilyen a helyzet. Ahol a városban Bauernebel-terület volt, az mind a tanács bosszantásán fáradozott. Az egyiken éktelen pajta emelkedett; a másikon rozsdás kályhacsöveket és elromlott díványrugókat gyűjtöttek; a harmadikon az aranypolgár juhászkutyákat tenyésztett, amelyek holdtölténél panaszos karban fordultak az égbeli vándor felé.

Pető megmutatta, hogy képzelőtehetsége a helyén van, és nem múlt el nap, hogy valami újat ki ne talált volna. Hogy pedig a megindított mozgalom el ne aludjon, a jogász buzgó ellenőrző szemléket tartott a különböző telepeken; elég hangosak-e a kakasok, elég jól fejlődik-e a karalábé, elég élénkek-e a komondorok? Ilyen látogatásoknál a jogász gyakran összetalálkozott Tildával, aki szintén érdeklődött az ügyek állapota iránt.

Mikor éppen egy ilyen inspekcióról hazasétáltak a Terézváros ódon házai felé, Pető mindig talált rá módot, hogy szóba hozza zeneszerző barátját. Hol szidta, amiért megint reggel vetődött haza, hol amiért minden pénzét dohányra és borra költi. Tilda természetesen más véleményen volt. Ő, csakhogy ellentmondhasson, meg tudta érteni, ha egy művészlélek kissé letér a józan nyárspolgáriasság útjáról, és a szesz meg a nikotin által élénkíti a fantáziáját.

- De hát meggyőződött-e ön legalább róla - kérdezte egyszer Pető -, hogy ennek a mi barátunknak egyáltalán van tehetsége?

Tilda bólintott fejével.

- Igenis, meggyőződtem róla. Tegnap találkoztam Bulcsuval a folyosón, és megkértem, ha ideje engedi, mutassa be nékem a *Nero* néhány részletét. Bulcsu ma délelőtt nálam volt, és eljátszotta a nyitányt. Mondhatom, szép részletek vannak benne.

- És fagotton játszotta el? - elmáskedett a diák.

- Nem, zongorán. Bulcsu tudniillik igen jól zongorázik.

Pető megállt egy pillanatra.

- Hát nem kár, hogy az ilyen ember elzüllik?

- Semmi ok sincs rá, hogy ezen a nézeten legyen - felelt Tilda kissé sértődötten. - Mindenkinek megvannak az életben a maga küzdelmes esztendői. És Bulcsu eddig sem nem lopott, sem nem sikkasztott, sőt becstelenséget sem követett el.

- Ön tehát azt hiszi, hogy lehet rajta segíteni?

- Igenis, azt hiszem. Sőt föltettem magamban, hogy kissé gondot viselek rá. Szegény fiúnak nincs senkije, nem csoda, hogyha nem tud zöld ágra vergődni.

- Én azt hiszem, hogy van neki valami szerelme. Állítólag az a hölgy, aki a „Kék Macská"-ban idomított kecskéket mutat be.

- Az nekem mindegy - felelt kurtán a leány.

Tilda ilyen módon egyre jobban kezdett érdeklődni Bulcsu iránt. Ő, aki azelőtt hideg gúnnyal nézte a karbonáriköpönyeges zenészt, most másnak, nemesebbnek, csinosabbnak látta alakját, s éppen nem volt ellenére, ha a *Nero* szerzője az utcán is csatlakozott hozzá. És miért ne? Bulcsu a maga nagy szerénységével és ügyetlenségével rokonszenves benyomást keltett, s miután soha nem mondott ellent senkinek, Tildával se gyűlhetett meg a baja. A muzsikus vakon, szinte kétségbeesve szerette Tildát, kutyánál hívebben követte minden lépését, és boldog volt, ha a leány csak rá is tekintett. Egy ideig a bálványa ugyan nem sokat gondolt dacból készült új barátságával, utóbb aztán egyre melegebben érezte Bulcsu szeretetét, végül pedig maga is vonzódni kezdett ehhez a kócos fiúhoz, aki ha nem is szólt róla, bizonyára szívesen a tűzbe ment volna Tildáért.

Pető mindezt éles szemmel figyelte meg. Esténként, ha Bulcsuval összeültek, a jogász elismeréssel ütött barátja vállára.

- A dolog jól megy, kedves öcsém, a dolog nagyon jól megy!

Bulcsu hízott a boldogságtól, és szerette volna, ha pajtása is meg lenne elégedve.

- Hát a te ügyed rendben van-e? - kérdezte egy nap Petőtől.

A jogász megvonta a vállát.

- No, úgy közepesen - felelte röviden. - Tudod, Jozefin szeszélyes asszony, és az sincs kizárva, hogy kicsit kacér. Nála az ember sohase lehet biztos a dolgában.

- Ez szomorú.

- No, azért még nem ijedek meg. Kitartással az ember sokra megy, azután meg, hiszen arra sincs okom, hogy kétségbeessem. Jozefin szívesen fogadja bókjaimat, rózsacsokraimat, sőt kegyes többször letekinteni az ablakból, ha alatta sétálok. De lehet, hogy csak szórakozásnak tekinti ezt a kis kalandot, amelynek nem lehetnek komolyabb következményei.

- És te? Igazán szereted őt?

- Azt hiszem, igazán. De hát miért ne? Hiszen oly szép, oly fiatal és oly bájos!

Bulcsu gondolkodni kezdett, aztán többet nem szólt az esetről. Mikor azonban hazaérkezett odvába, és az okarinán kínos keservek között elvégezte föladatát, újra töprengeni kezdett a barátja ügyén.

Nem lehetne lódítani a cimbora szekerén? Nem kellene segíteni Petőn, ahogy ő is segített az ő ügyén? Dehogynem, csak az a kérdés, milyen formában. A zenész egész éjjel álmatlanul hánykolódott ágyában, reggel azonban diadalmasan olyat csapott a homlokára, hogy a feje közepén diónagyságú daganat támadt.

18

A kulcs megvolt. Szinte hihetetlen, hogy előbb az eszébe nem jutott, amikor az eset oly egyszerű. Hiszen Jozefin is a Bauernebel család tagja, következésképp Tildához és az apjához hasonlatosan gondolkodik; erre vall egész élete. Ha tehát Tildát az ellentmondásra való ingerléssel más nézetre lehetett bírni, az orvosságnak hatni kell Jozefinnél is! A kétszer kettő nem lehet világosabb - minél fogva Bulcsu azonnal el is határozta, hogy Petőnek kellemes meglepetést csinál, és titokban meghódítja számára a szép özvegyet.

Az életben sok dolog jön kapóra, és így esett, hogy másnap - éppen elseje lévén -, Bulcsu mester átment Jozefinhez, hogy nála az úgynevezett júdáspénzt fölvegye. Az asszony rózsaszínű kuvertában nyújtotta át a *Nero* szerzőjének a bűnnel szerzett összeget, aztán a lornyonjával játszva, így szólt:

- Apropos, Bulcsu. Ismeri ön azt a fiatalembert, aki odaát lakik ön mellett?

A muzsikus csak erre várt.

- Hogyne ismerném, nagyságos asszony. Az az ifjú: Pető, a jogász.

- Úgy? És miféle ember máskülönben? - tudakozódott közömbös arcot mutatva az özvegy. - Én tudniillik csak futólag ismerkedtem meg vele.

Bulcsu lélegzetet vett.

- Nagyságos asszony, őszinte választ akar?

- Mindenesetre, kedves Bulcsu.

- Akkor méltóztassék kérdezni, én majd felelek.

Jozefin a karosszékre mutatott.

- Üljön le, barátom, és gyújtson rá. Azután pedig kezdjük el a dolgot. De nehogy valami ostobaságra gondoljon; Pető engem csak azért érdekel, mert talán fel tudom használni eszközömül.

Tudom - gondolta magában a zenész.

- Mindenekelőtt tehát: mióta ismeri a jogász urat?

- Ó, nagyon régen - füllentette Bulcsu. - Együtt jártunk iskolába, ketten mindig a szamárpadban foglaltunk helyet.

- Nagyon szép. De hát az régen volt. A kérdés az, milyen ma Pető? Megbízható-e?

A muzsikus a tempo megrázta a fejét.

- Nem! Ezerszer nem! Bár barátja vagyok neki, de meg kell állapítanom a színigazságot. A helyzet a következő. Nem törődik ez a fiú semmivel, pedig szép tehetségek laknak benne! Az apja egyáltalán szóba se áll már vele, az anyja pedig minden héten azt írja kedves fiának, hogy a sírba fogja vinni.

Jozefin egy kicsit elképedt.

- Nekem Pető azt mondta, hogy jó viszonya van a szüleivel.

Bulcsu gúnyosan fölkacagott.

- Hát persze, itt van mindjárt a második hiba. Az én barátomnak átka - mint mondani szokás -, hogy még tréfából se tud igazat mondani. Vele született hazugságban szenved. Ha egy kutyát lát az utcán, azt fogja mondani, hogy macska volt. Ilyen a természete.

- Furcsa.

- Mindenesetre. De hát legyünk elnézők, talán ő maga se tehet róla.

Jozefin elgondolkodott, aztán tovább folytatta a kérdéseket:

- Milyen egyébként az ön barátja életmódja? Tanul-e legalább? Nem korhelykedik?

A zenész újra lélegzetet vett.

- Ami a tanulást illeti, az utolsó alapvizsgáján egyik professzor találóan jegyezte meg Petőnek, hogy csak egy kérdésre tudna felelni. Arra, hogy hány óra van. De még arra se, mert az órája zálogban van.

Jozefint a zenész fölvilágosításai nem valami kellemesen érintették, ő Petőt jóravaló, komoly és tehetséges embernek tartotta, bár kissé könnyen gondolkozik, alapjában tartalmas és érző léleknek látszott. Éppen azért az aranypolgár leánya némileg elkedvetlenedve nézett a magyarázgatásban szinte kipirult Bulcsura.

- Nos és még egyet - vette föl újra a szót az asszony. - Milyen az ön barátja érzelmi világa?

- Hogy méltóztatik ezt gondolni?

Jozefin közömbös arccal fordult a muzsikushoz.

- Nos úgy, hogy van-e szíve? Szereti-e az embereket és talán a szép asszonyokat? Nincs-e valami titkos szerelme?

Csak ez kellett Bulcsunak!

A *Nero* szerzője metsző gúnnyal mosolygott, aztán úgynevezett műszünet után így szólt:

- Ha van-é, kérdi nagyságos asszony? Hahaha! Látszik, hogy nem ismeri Pető urat! Távolról sem ismeri! Mert ha csak valamelyest érdeklődött volna ez ifjú magánügyei iránt, tudná, hogy az én jogász barátom Pest város legkétségbeejtőbb szoknyavadásza.

Jozefin szeme káprázott, aztán haragos pír futotta el szép arcát.

- Pető szoknyavadász?

- Szakállamra, az - felelte meggyőződéssel Bulcsu, aki amióta joga volt Tildát az utcán elkísérni, mindennap megborotválkozott.

Őnagyságának nem kellett több. Dacos ajka megremegett, a torka pillanatra összeszorult. Hát ennyire vagyunk Petővel? Ez az a nemes érzelem, amelyről neki a diák a városligeti tó örökzöld hínára mellett szavalt? Ez az a melegség, ragaszkodás és kristálytiszta gondolkodás,

amelyet belőle a szerelem kiváltott? És ez az ember akarja elhitetni vele, az okos asszonnyal, hogy szórakozottságában az omnibusz helyett a zöldségesszekérre szállott föl?

Nem, nem; elég belőle! Dőreség volt egy pillanatra is ráhallgatni és elhinni, hogy különb a többi ifjú joghallgatónál, akik vadul robognak minden szoknya után, csak szoknya legyen.

Jozefin fölkelt.

- Köszönöm, Bulcsu úr - szólott hidegen. - Nem akarom tovább tartóztatni.

A zenész tiszteletteljesen hajolt meg, titokban azonban a padmalyig szeretett volna ugrani örömében. Hogyisne: amennyi rosszat ő most hirtelen elmondott Petőről, százszor elég volna rá, hogy az asszony - a juszt is elvénél fogva - a diák pártjára álljon! Hadd működjön az ellenpont!

Ez sikerült - mormogta magában megelégedetten a *Nero* szerzője a lépcsőn, a kapuban, az utcán és végül a szobájában. - Ezt jól megcsináltam volna.

Azalatt pedig Jozefin elkedvetlenedve, megbántva, megalázva ült karosszékében, és megállapította magában, hogy a jogászok a világ leghaszontalanabb, legrosszabb, legszívtelenebb teremtései.

- Gyűlölöm, igen, gyűlölöm! - ismételte magában a szép asszony százszor és százszor.

De ez csak szó volt. A szíve bensejében egy addig ismeretlen hang támadt föl, és - akár hiszik, akár nem - egész komolyan ezt mondta:

- Tévedni tetszik, Jozefin.

19

Quastl úr, a derék fiskális, egy nap arra a felfedezésre jutott, hogy Tilda kisasszony szeszélyes. Ez magában véve nem lett volna nagy baj, sokkal kellemetlenebbül érintette azonban az ügyvédet az a tény, hogy az ifjú hölgy éppen vele szemben éreztette a szeszélyességét. Tilda mindig talált valami kifogásolni valót a vőlegényén, hol a kalapját, hol a jogi fejtegetéseit, hol a világnézeteit kifogásolta. Emellett a lány állandóan annak a gyanújának adott kifejezést, hogy a fiskális csak a világ előtt mutatja a komoly és megfontolt embert, titokban azonban éppen nem veti meg az élet apró örömeit.

Quastl úr egy ideig nyugodtan tűrte mindezt. Tőle Tilda beszélhetett, az ügyvéd úr komolyan - mint a halottaskocsik tollbokrétás lovai - bólingatott hozzá a fejével. Egyszer azonban a lány oly területre tévedt, ahol Quastl úr nem értette a tréfát.

Mint tudjuk, a fiskális arca csupaszra volt borotválva, mindössze az állán fityegett egy furcsa kis kecskeszakáll, amilyet régi szepesi polgárok arcképein lehet látni. A Quastl családban, amely szintén felvidéki volt, családi hagyomány volt ez a furcsa szakáll. Az ügyvédnek az apja, a nagyapja, az ükapja is ilyet hordott, és az unokák bizonyára szintén ilyen díszt fognak viselni.

Egy napon Tilda ránézett vőlegényére, és így szólott:

- Hogy lehet, kérem, ilyen lehetetlen szakállal járni?

A fiskális majd hanyatt esett e sértésre. Hogyne: hiszen a Quastl-szakáll olyan jellegző családi vonás volt, mint a Habsburg-ajak vagy a Hohenzollern-áll.

- Lehetetlen szakáll? - dadogta tehát. - Csak nem gondolja ezt komolyan?

Tildát hidegen hagyta az ifjú megdöbbenése.

- Igenis, lehetetlen szakáll. Ilyet ma csak kucsébereken látni. Miért nem visel mindjárt fülbevalót is?

- De Tilda kisasszony! Dédapám, a sultész, nagyapám, a rektor, és apám, a tanácsnok is ezt a szakállt hordta.

A leány hidegen nézett rá vőlegényére.

- Az nekem mindegy. Nekem ez a szakáll nem tetszik, s ha becsül valamire, holnap leborotváltatja ezt a pamacsot.

Pamacs! Quastllal forgott a világ. De végre a galambnak is van epéje, sőt még az ügyvédnek is. Az ifjú tehát felállt, az égnek fordította tekintetét, és elhatározottan így felelt:

- Azt nem fogom megtenni, kisasszony. Azt semmi esetre se tehetem meg.

A leány gúnyosan bólintott fejével.

- Tehát annyira tisztel, hogy ezt a szerény kívánságomat is visszautasítja?

A vőlegény begombolta a kabátját.

- Sajnálom - válaszolta szilárdan -, de e kérdésben nem engedhetek. Kívánjon akármit, szívesen kapitulálok, de a Quastl-szakáll tradícióit nem tagadhatom meg.

A leány nem szólt többet. Szépen fölszedte kézimunkáját, és átment a szomszéd szobába, magára hagyva az elképedt ügyvédet.

Szegény Quastl, mit tehetett volna? Egy ideig csevegett a kanárival, amelyet többszörös „Mándi! Mándi!” megszólítással tüntetett ki, aztán kinézett az ablakon, és megszámlálta, hány ember megy el alatta, végül azonban látva, hogy Tilda nem tér vissza, fogta magát, és komoly léptekkel ballagott haza. Komoly léptekkel, mondón, de ah! bensejében a fiskális csalódással vegyes keserűséget érzett. Soha nem tételezte volna föl Tildáról, hogy ilyen kegyetlen tudjon lenni, sohase hitte volna, hogy a nőknek áldozatot is kell tudni hozni, végül sohase gondolt arra, hogy a szerelemben más tényezők is legyenek, mint a házassági szerződés, az egyházi összeadás és a férji magánjogok. Hogy valakinek a boldogsága egy szakállon forduljon meg, egészen új és megdöbbentő dolog volt Quastl úr praxisában.

Az ügyvéd tehát kissé elkeseredve érkezett haza, és némileg a Goethe Wertherjéhez hasonlatosnak érezte magát. Igen, a fiskális úr el volt szontyolodva, és többször e szavakat ismételgette magában:

- Ez nem helyes. Ez nagyon nem helyes!

(Végre is: az ő vérmérsékleténél ez a kitörés elég erélyes volt.)

Minekutána körülbelül százszor elmondotta volt e szavakat, Quastl úr elborult ábrázattal hívta be a gazdasszonyát.

- Lizi néni! - szólt zordonan. - Hozzon föl nekem egy kancsó karviniki sört.

A jó öregasszony állkapcája leesett ijedtében.

- Sört? - hebegte. - Azt tetszett mondani, sört?

- Igen - felelte az ügyvéd szigorúan.

- Sört... sört - dadogta még mindig Lizi néni, aztán sűrű fejcsóválások között engedelmeskedett a parancsnak.

- Vajon mi üthetett hozzá? - tépelődött a szegény asszony a lépcsőházban. - Életében egyszer kért csak sört, mert egy kliense bepanaszolta a kocsmárost, hogy hamisított sört árul, és bizonyítékra volt szükség.

Quastl úr mohón hajtotta föl az árpalét, aztán a postája elintézéséhez látott. Mindenféle hivatalos iratok, törvényszéki értesítések feküdtek az asztalán, az egyik kék papiros mellett azonban kihívó szemtelenséggel nevetett feléje egy rózsaszínű, apró boríték.

- Hát ez mi? - dörmögte Quastl úr, és feltéve pápaszemét, komolyan vágta föl a piros levelet.

Bizony ez szép meglepetés volt. A borítékból egy tűzvörös, csókolózó galambokkal ékesített lap hullott ki, amelyre kissé férfias vonásokkal ez volt írva.

„Tisztelt uram! Gyakran hallottam már, hogy ön Magyarhon legjelesebb jogásza. Égek a vágytól, hogy e jeles férfiúval - noha szerény és tudatlan nő vagyok - megismerkedhessem. Ma este sárga dominóban ott leszek az álarcosbálban, ismertetőjel: egy oleander virág a bal kézben. A nagy jogász ismeretlen tisztelője: Bellaria. N. B. Biztossan eljöjjön."

Quastl úr mindenekelőtt megállapította, hogy ezt a szót: biztosan, egy *s*-sel írják, aztán elgondolkodott az eseten. A dolog nem volt mindennapi, őneki legalább még ilyen bókot nem adtak írásban. De ha megtisztelő tény is volt, hogy ismeretlen hölgyek érdeklődnek iránta, a másik oldalról kétségbevonhatatlanul bűnös dolog álarcosbálba menni és ott hölgyekkel csevegni. Az ilyesmit megtehetik könnyelmű ifjak, a Petők, Bulcsuk, de komoly fiskális nem bocsátkozhatik bele ilyesmibe.

Mindez bölcsen volt mondva, ha a dolognak nem lett volna egy bibije. Ez a bibi pedig a hiúság volt, a hiúság, amely még Cicero, sőt Justinianus fejéből sem hiányzott - hogy állhatott volna tehát ellent neki Quastl úr? Ha egy hölgy azt mondta volna neki: „Adonis vagy!", sőt esetleg azt: „Meghalok érted!", a fiskális ellen tudott volna állani. De ha valaki azt mondta neki: „Te vagy a hon legnagyobb jogásza!" - Quastl úr meg volt fogva, annyival inkább, mert közben a sör karviniki szelleme is föléledt benne, és kidüllesztette a mellét.

De hát miért ne beszélhetnék egy tisztelőmmel? - töprengett magában az ügyvéd. - Hátha egy nevezetes törvényszéki esetről van szó? Hátha valami zsíros pört akarnak reám bízni?

Az utolsó érv döntőleg hatott, és Quastl elhatározta, hogy elmegy a rejtelmes „Régi Lövöldé"-be, az álarcosbálba.

20

Egy barátságos téli estén - ahogy a régi regényírók mondanák - különös dolgokat látunk a Bauernebel-házban, éspedig az aranypolgár lakásában történni. Az ebédlőben hárman vannak együtt: Tilda, Bulcsu mester és Pető, aki rejtelmes női ruhában áll a tükör előtt. Ez a titokzatos ruha nem más, mint egy sárga dominó, amilyent annak idején nagy előszeretettel viseltek az álarcosbálokba járó hölgyek. Míg Pető bizonyos megelégedéssel szemlélgette magát a tükörben, Tilda és a zenész egy sarokban ültek és beszélgettek, közben-közben segítségére menve a jogásznak, aki a ruhakapcsokkal nehezen jött tisztába.

- Mondja, Bulcsu - szólt a leány a *Nero* szerzőjéhez -, mit tenne maga, ha egy hölgy arra kérné, hogy vágassa le a kecskeszakállát?

- Nekem nincs kecskeszakállam.

- De ha volna?

- Természetesen rögtön levágatnám - felelte a zenész habozás nélkül.

Tilda elgondolkodott.

- Persze, ezt könnyű mondani - szólt aztán -, mert önnek nincs kecskeszakálla. Ha volna, esetleg meggondolná a dolgot. Mert a dolgot nemcsak a szakáll, de a hozzáfűződő tradíciók teszik. Vannak családok, ahol a kecskeszakáll-viselet évszázados hagyomány, s így az illetőknek nehéz tőle megválniok.

Bulcsu meg volt sértve.

- Kérem - mondotta határozottan -, a zenészeknél is tradíció a hosszú haj, akár a Sámsonoknál. Ettől megválniok éppoly nehéz, mint a katonáknak az egyenruhától, a papnak a reverendájától. Én azonban, ha felszólítanak rá, szívesen meghozom ezt az áldozatot, sőt megteszem azt akkor is, ha senki se kívánja tőlem.

És ezzel a *Nero* szerzője gyors mozdulattal vette ki Tilda munkakosarából a pamutvágó ollót, és mielőtt megakadályozhatták volna, két nyisszantással lenyeste lobogó hajdísze nagy részét.

- Tessék! - mondotta olyan vitézül, ahogy Dugonics Titusz dörögte volt a töröknek azt, hogy: „Gyere, öreg!"

Pető visszafordult a tükörből.

- Meg vagy őrülve? - kérdezte nyugodtan, aztán újra a kapcsokhoz tért vissza.

A leány csodálkozva nézett a *Nero* szerzőjére. Szegény Bulcsu, alaposan el volt csúfítva; félig levágott hajzatával inkább megtépázott kakashoz, mint komoly zeneszerzőhöz hasonlított. De Tilda e pillanatban nem azt nézte, tisztelője mennyit vesztett külsőségekben, hanem azt, hogy mennyit nyert az lelkiekben. Hiszen ha nem is cselekedett rendkívülit, az ifjú mégiscsak áldozatot hozott érte, oly áldozatot, aminőre Quastl úr sohase lett volna képes.

- Maga mégis jó fiú - mondotta Tilda halkan.

A zenész boldogan egyenesedett ki.

- Akarja, hogy levágjam az egyik fülemet? - kérdezte tőle telhető hevességgel. - Feleljen: akarja?

- Az istenért! - sikoltott fel a leány. - Legyen esze! Tegye le azt az ollót!

Bulcsu szerényen mosolygott.

- Mi az, egy fél fül? Semmi! Savonarola annak idején mukkanás nélkül égette el a fél karját.

A zenész láthatólag összetévesztette Savonarolát Mucius Scaevolával, de ez mindegy volt, a hatás nem maradt el, és Tilda megdöbbenve, szinte tisztelettel nézett föl a *Nero* szerzőjére. Egy percig csönd volt a szobában, az a néma, titokzatos csönd, amelyben hirtelen addig rejtett érzelmek sarjadnak ki a lélekből, aztán Pető fordult Tildához:

- Ezek a kapcsok sehogy sem fogadnak szót - mondta prózai hangon szakítva meg a beszélő némaságot -, kérem, adjon talán egy biztosítótűt.

Tilda fölkelt, s átment a másik szobába tűt keresni. Mikor az ajtóhoz ért, a leány önkéntelenül végigsimogatta homlokát.

- Te Bulcsu - szólt a jogász a zenész mellé telepedve -, meg kell vallanom, hogy egész jól csinálod a dolgodat.

- Kérlek - szerénykedett a fagottművész.

- Nono. Ennyit tulajdonképpen nem is tételeztem volna föl rólad. Nemsokára itt az ideje, hogy a magad szárnyára bocsássalak. Mert ha ez a leány nem szeret téged, akkor egész életemben sárga dominóban járok.

- Pető!

- Én értek az ilyesmihez, és láttam azt a pillantást, amit rád vetett, amikor azt kérdezted, levágjad-e a fél füledet? Tehát csak üsd a vasat, megérdemled, hogy boldog légy, és két füled legyen.

- Te jó barátom, te! - tört ki a zenészből a lelkesedés. - Remélem, hogy te is megérdemled!

- A fülemet illetőleg elég nyugodt vagyok - felelte Pető, aki közben a legyezőjét próbálgatta -, de egyébként nem vagyok tisztában magammal. Tegnap is találkoztam vele, és őnagysága nem a legmelegebben viszonozta üdvözlésemet.

Bulcsu mosolygott magában.

- Ó, ne félj - nyugtatta meg komoly ábrázattal a barátját -, a te ügyed nem kerül kátyúba. Vannak jó szellemek - tette hozzá szerényen -, akik őrködnek lépteink fölött.

Tilda visszatért a biztosítótűvel, és így aztán Pető végre elkészült az öltözködéssel. Az ifjú még egyszer odaállt a tükörhöz, és megelégedetten jelentette ki.

- Zenész legyek, ha Quastl úr nem vall ma nekem szerelmet!

Tényleg: az ifjú oly előkelő és tiszteletre méltó volt sárga dominójában, hogy a hatást még kissé nagy és kissé piros kezei se tudták lerontani.

- Akkor hát menjünk! - indítványozta Bulcsu, és az ifjak útra keltek.

- Nehogy rosszat halljak magáról - szólt Tilda a fagottművészhez, és megszorította a *Nero* szerzőjének kezét.

Pár perc múlva a két jó barát már a „Régi Lövölde" fenyőgallyakkal díszített termében volt, újabb néhány perc múlva ráakadtak Quastl úrra, aki bizonyos megilletődöttséggel szorongatott bal kezében egy oleander-virágot, és újabb pár perc múlva a magyar Justinianus már ünnepélyes komolysággal magyarázta hölgyének a római perjog alapelveit.

- Tudja-e ön, kisasszony, mi az az actio libera in causa? - kérdezte néhány „séta jobbra" után szellemesen.

- Ó, igen - felelte vékony hangon a jogász, aki konyított egy kissé ehhez a tárgyhoz -, ez azt jelenti, hogy a tettes beszámíthatatlan állapotban jogsértő eredményt idéz elő, de ez a magatartása beszámítható állapotban történt elhatározásra vezethető vissza.

- Nagyszerű! Fulmináns! Önnek ily nagy jogismeretei vannak? - csodálkozott Quastl úr.

- Szeretek joggal foglalkozni - szerénykedett a sárga dominó. - És épp ezért kívántam önnel, a híres tudóssal is megismerkedni. De, nem adná nekem az oleandervirágját?

- Ó, szívesen. Valóban, meg kell mondanom, hogy ily művelt hölggyel még nem hozott össze utam. Talán azt is tudja, mi az actio quanti minoris?

- Hogyne - darált Pető -, ez egy olyan kereset, amelyet a vevő indít az eladó ellen, s amelyben az áru hiányos voltára hivatkozva, a vételár aránylagos leszállítására törekszik.

- Fenomenális! Ön a női Werbőczi - szólt a fiskális.

- Ön leköteles, uram. Azonban, nem mennénk vacsorázni?

Quastl urat ez a közbevető mondat kissé lehűtötte, de miután gavallér volt, a karját nyújtotta, és az étterembe vezette hölgyét.

- Mit parancsolnak az uraságok? - kérdezte a sólyomként lecsapó pincér.

- Vaddisznófejet mártással! - indítványozta a jogi dolgokban annyira járatos Bellaria kisasszony, és aztán könnyedén felsóhajtott.

Vaddisznófej mártással? - döbbent meg magában a takarékos fiskális. - Hiszen ez az étlap legdrágább fogása! Mintha egy borjúszelet nem éppúgy tenné meg, s hozzá nem lenne táplálóbb!

De már késő volt. A pincér előkelő kézmozdulattal hozta el a vaddisznót, és letette a sárga dominó elé, aki alapos étvággyal látott neki a ritka csemegének.

21

Az alkotmányos éra helyreállítása után történt, hogy a király hosszas tartózkodásra Pestre igyekezett. A hírt természetesen általános öröm fogadta, s az egész város már hetekkel előbb nekilátott, hogy méltóan fogadja az uralkodót. Diadalívek emelkedtek, az utcák járdáit kijavították, a középületeket rendbe hozták, a király szeme hadd lássa mentől tetszetősebb díszben a magyar fővárost. Ekkor történt, hogy a polgármesternek, amint végigjárta az utcákat, megnézendő, minden rendben van-e, az álla hirtelen leesett. Amint ugyanis a derék férfiú végigment a Koronaherceg utcán, egy teleknél majd fölfordította két bozontos kuvasz, amelyek jobb ügyhöz méltó buzgalommal üldöztek egy acélkék színű kakast. A kakasnak tudniillik kedve volt egyet sétálni, s átröpült a palánkon, amit a komondorok nem hagyhattak szó nélkül, és utánairamodtak a Koronaherceg utcába. Hogy a kép teljes legyen, a telek belsejében egy tehén keservesen bőgni kezdett, míg a kuvaszokat egy ingujjas bolgár követte, aki, kezében vasvillájával, harsányan ezt kiáltozta:

- Burkus! Filax! Vissza! Azt mondom, hogy vissza.

A polgármester elkékülve nézte az ázsiai képet.

- Mi ez, atyámfiai az Úrban, mi ez? - hebegte a szegény városfő, és homlokán verejtékcseppek jelentek meg. - Mi akar ez lenni, az Isten szerelmére? Tatárok törtek be?

Hogy mi volt? A kakas, a két komondor, az ingujjas bolgár természetesen a hírhedt Bauernebel-telek tartozékai voltak. Hogy is kerülhettek volna másképpen a Koronaherceg utcába? A polgármester is csakhamar rájött a dolog nyitjára, és szomorúan felelt önmagának:

- Ez a Bauernebel műve! Ez az ember még a penzióba visz mindnyájunkat! Ha őfelsége meglátja ezt a telket, meghallja a tehén bőgését, a komondorok vonítását... jaj, nem is merek a következményekre gondolni.

És a polgármester szomorúan ballagott tovább. Útja elvitte a másik Bauernebel-ház mellett, amely piszkosan, töredezett vakolatos falakkal bámult reá, káposzta- és szénaszag lengett rajta. A közigazgatási hatóság első tisztségviselője egyszerre elhatározottan kapta föl a fejét.

Nem, nem - mondotta magában -, ez nem maradhat így! Ki kell egyezkednünk ezzel a Bauernebellel, mert soha többet a király nem jön Pestre, ha azt látja, hogy a város első utcájában szénaszag, káposztaraktár van, és bőszült kuvaszok lökik fel a járókelőket! Itt tenni kell - fejezte be elmefuttatását -, mégpedig sürgősen!

Másnapra a tanács már össze is volt híva, és a Bauernebel-ügy szőnyegre került. Mindnyájan igazat adtak a polgármesternek, hogy ez ázsiai állapotokon segíteni kell, s hogy erre csak a barátságos út alkalmas, mert az aranypolgár tovább viszi pénzzel, ravaszsággal, mint a tisztelt törvényhatóság. Mit érnek vele, ha el is tiltják tőle, hogy a Koronaherceg utcában káposztát és kuvaszokat tartson, másnap kieszel valami újat, és talán még jobban bemártja őket az uralkodó előtt! Azért tehát határozatba ment, hogy Bauernebellel meg kell békülni, s e célra rögtön bizottságot is alakítottak.

Az aranypolgár egy délután éppen szobájában üldögélt, és a pénzét számolgatta, mikor nyílik az ajtó, és belép három fekete kabátos, köcsögkalapos úr: Sartoris Vince, Gutfreund Erazmus és Gámauf Péter, a város küldöttei, akik némi köhögés után rátérnek jövetelök céljára, a Koronaherceg utcai telkekre.

Végre tehát!

Ez a perc Bauernebel életének legszebb pillanata volt. Íme, előtte állanak hát ellenségei, és a béke olajágát lebbentik meg előtte. Íme, a büszke város megalázkodik az egyszerű polgár előtt. Íme, a dacos polgármester belátni kénytelen, hogy Pest legfontosabb faktora nem ő, hanem Bauernebel Jeromos. Diadal ez, oly fényes diadal, amilyet álmodni se mert volna, s amely egyszerre elfeledtette a viselt hadjárat minden kellemetlenségét, nehézségét, borsát, sőt költségeit is!

Az aranypolgár egy ideig szótlanul élvezte a győzelem édes mámorát, aztán kegyesen intett kezével.

- Üdvözletem a nemes uraknak!

A deputáció tagjai szaporán hajbókoltak.

Bauernebel újabb szünetet tartott, majd így szólt:

- A Bauernebelek egész földi pályafutásukban józan belátásúak és méltányosak voltak. Küzdelmeikben sohase vezette őket a bosszú, csak az igazság kutatása, soha rosszindulat, csak az őket megillető jogok törvény adta tiszteletének keresése. Ez volt célom (majdnem azt mondotta: célunk) a galambpörnél is. Tudtam, hogy igazam van, és bántott, hogy a hatóság ezt nem ismeri el. Ezért harcoltam, ezért lettem volna kész utolsó forintomat is csatába vinni. Ha azonban azt látom, hogy jogaim elösmertetnek, hogy az igazság győz, akkor leteszem a fegyvert, és szívesen nyújtok jobb kezet. Tehát, mindenekelőtt: mi lesz a galambokkal?

Sartoris Vince szaporán kapta el a szót.

- E tekintetben nyugodt lehet, Bauernebel úr. A galambokat a város megveszi, kisajátítja, agyonlövi, ahogyan ön kívánja, s amikor ön kívánja.

Bauernebel komolyan intett fejével.

- Lőjék agyon őket.

- Úgy, úgy - bólintotta vissza Gámauf Péter.

- És a kártérítés? Ki fizeti meg azt, hogy a galambokat évszámra tartottam, hogy azok részben elriasztották lakóimat, részben tönkretették szépen vakolt falaimat?

- A költségeket is a város viseli - mondta Gutfreund Erazmus, hogy ő is szóljon valamit.

- Akkor kitűzhetjük a fehér lobogót! - jelentette ki az aranypolgár méltóságteljesen. - A béke meg van kötve!

Így fejeződött be a híres galambpör, amelynek aktái mai napig megtalálhatók a főváros levéltárában, és így esett, hogy a Koronaherceg utca sétálóit ma már nem veszik űzőbe haragos alföldi komondorok.

22

Az oleandervirág és az álarcosbáli jelenet végleg betette az ajtót Quastl úrnak. Mikor a derék fiskális másnap látogatást akart tenni Tildánál, az aranypolgár lánya nem fogadta el látogatóját, hanem a szobaleánnyal egy levelet kézbesíttetett neki, amelyben ez állt:

„Vaddisznófej mártással!"

Quastl úr elsápadt, s megsemmisülve tántorgott haza. Többé nem merte a lábát Bauernebelékhez betenni, ha pedig disznót látott, hátán végigfutott a hideg. Tényleg: a vaddisznófej mártással a világ legdrágább eledele - tőle elvitte Pest városa leggazdagabb eladó leányát.

Pár nap múlva a nevezetes esemény után Pető lélegzetvesztve rohant be Tildához.

- Tudja-e, mit beszélnek a városban? - kérdezte rémülten. - Van sejtelme róla, hogy mit beszélnek?!

- Hogy túladtam Quastl úron?

- Nem! Ezerszer nem! - kiáltotta a jogász, aki még mindig levegő után kapkodott. - Azt beszélik, hogy Bulcsu megkérte az ön kezét, és ön nem dobta ki a zenészt!

Tilda ránézett a jogászra.

- És mi köze önnek mindehhez? - kérdezte hidegen.

- Hogy mi közöm? - csodálkozott Pető. - Hogy mi közöm? Az a közöm, hogy én önt nagyra becsülöm, tisztelem, és meg akarom óvni az ilyen könnyelműségtől! Ön és Bulcsu! Inkább tűz és víz, nap és éjszaka, mint kegyed és ez a korhely zenész! Nem, nem - tette hozzá fejét rázva -, ez nem valóság, ez tréfa, ez lehetetlenség!

Az aranypolgár leánya a sarkára állt.

- Kedves Pető úr - mondta erélyesen -, nincsen semmi szükségem az ön tanácsaira. Hogy mit cselekszem, az kizárólag az én dolgom, akár tréfának, akár lehetetlenségnek tetszik azt fölfogni.

- Tehát igaz? - dadogta művésziesen Pető.

- Az nem kell, hogy önt érdekelje - válaszolta Tilda, és visszavonult a szobájába.

A jogász láthatólag lehangolva távozott, amint azonban a folyosóra ért, egyszerre vígan kezdett el fütyürészni, és hatalmas ugrásokban tartott a fagottista lakására.

- Bulcsu! - kiáltotta az ajtóból. - Bulcsu! Hamar, kapd magad, szaladj át Bauernebelékhez, és kérd meg Tilda kezét. Egy pillanatig se késlekedj, mert még meggondolhatja magát!

- Mit beszélsz? - ijedt meg a *Nero* szerzője. - Megkérjem a kezét, hogy kidobasson Lámpl úrral?

- Nem fog kidobni! - emelte föl két ujját a diák. - Esküszöm, nem fog kidobni!

Bulcsu tétovázott.

- Az lehetetlen - jelentette ki igen szerényen. - Én ösmerem magamat. Egyszer vallottam csak szerelmet egy leánynak, és az is hozzám vágta a pamutoskosarát.

- Ezúttal nem fogják a pamutoskosarat a fejedhez vágni, én mondom, Pető, aki a vesékbe lát. Vedd a kalapodat, a botodat, és menj át, vagy viszlek!

És nem is várva meg a zenész válaszát, a jogász fejébe vágta barátjának a kalapját, kezébe nyomta a botját, és azzal végighurcolta a folyosón, becsöngetett Bauernebelékhez, és belökte az ajtón a *Nero* mélyen megdöbbent szerzőjét.

- Végre! - kiáltott fel a jogász, és azzal a tekintettel nézett az ajtón lógó Karpfenbiller-táblára, mint Napóleon Saint-Cloud-ra.

23

Önök, kedves olvasóim, akik jártasak a világtörténetben, bizonyára tudják, hogy Saint-Cloud nem volt az utolsó stáció Napóleon diadalmenetében. Következett még Marengo és Ulm bevétele. Marengo az adott esetben azt jelentette, Bauernebel Jeromost megnyerni Bulcsu részére, Ulmnak pedig tegyük meg Jozefint, akihez való vonzódását Pető napról napra erősebben érezte.

Marengo aránylag könnyen adta meg magát. Az aranypolgár ugyan első pillanatban majdnem leesett a székről, amikor Pető elárulta Bauernebelnek, hogy Tilda és Bulcsu az apai áldását kívánják. Pető azonban mihamar lábra segítette Bauernebelt, megmagyarázva neki, hogy Bulcsunál jobb férjet keresve se találhat a leányának, mert a zenész úgy beleszokott a nyomorba, hogy a hatost is tüneménynek nézi, s ehhez képest becsüli is meg, továbbá, mert: a *Nero* szerzőjének sejtelme sincs róla, mi a fiáker, a pezsgő, az úri kényelem, következésképpen nem is vágyik rája, végre, mert Bulcsu a legjobb üzletember, aki még a fogsorát is el tudta adni kettőszáz forinton, amire nem volt eset a földön. Azonkívül, ha a zenésszel békét köt, a förtelmes fagotthangversenyek is elmaradnak, s Jozefin egyik leghathatósabb támaszát veszti el. Mindezeknek tetejébe Pető még szerényen megemlítette a galambpört, amelyben ő (mármint a jogász) némi kárpótlásra tart igényt, s ezt olyan módon állapítja meg, hogy az aranypolgár adja áldását az ifjú párra. Ha ez nem következik be, jelentette ki Pető, úgy csekélysége át fog pártolni a város oldalára, és akkor a polgármester talál rá módot, hogy a pört újra fölvegye, és Bauernebelt megtáncoltassa.

Az aranypolgár egy ideig ötölt-hatolt, azután megadta magát. Hiszen tény, hogy a legjobb az olyan vő, aki nem ismeri az élet édes bűneit, fényűzéseit, a szegény ifjú még a garast is megbecsüli, míg a gazdag kérőnek még az igényei is gazdagok.

- Áldásom reájuk - dörmögte tehát Bauernebel. - De egyet kikötök. A fagott első napon a kályhába kerül!

Petőt az újabb győzelem arra ösztönözte, hogy most már Ulm ellen induljon. Ami sikerült a *Nero* szerzőjének, az neki sem lehetetlen. Fölhúzta tehát gérokkját, és beállított Jozefinhez. A jogász nem volt bátortalan gyermek, s azért rögtön gazdag érzelemvilágára hivatkozott, és fokozott szerelméről biztosította a szép özvegyet.

A szavak, amelyeket Pető ez alkalommal használt, oly szépen voltak összefonva, hogy nem tudom őket szerény tollammal hűen visszaadni. Ennek dacára azonban a hatás elmaradt, mert Jozefin végig hagyta ugyan beszélni az ifjút, egy szót nem beszélt közbe, denique azonban nyugodtan ezt jegyezte meg:

- És mindezt elhiggyem önnek, kedves Pető úr?

A jogász meghőkölt.

- Természetesen - felelte önérzetét összeszedve. - E földön ön az egyetlen lény, akit imádok.

Jozefin gúnyosan mosolygott.

- Az egyetlen? Nem rossz, ön tehát nem szoknyavadász?

- Én és szoknyavadász? - méltatlankodott Pető. - Hogy tételezheti ezt föl rólam?

A szép asszony nyugodtan nézett tisztelőjére.

- Bizonyítékok alapján - jelentette ki aztán hűvösen. - Kétségtelen adataim vannak rá, hogy ön a főváros legrettenetesebb szoknyavadásza, s hogy emellett a legzajosabb korhelyéletet éli, hogy nem törődik a földön senkivel, semmivel, és hogy tréfából se tud igazat mondani. Azt hiszem, ennyi bizonyíték elég rá, hogy ne higgyek önnek, s hogy az ön barátságát kételkedő mosollyal kísérjem.

Pető leesett az égből. Saint Cloud és Marengo után, íme, nem Ulm, hanem Fontainebleau következne! Teringettét, ki számított erre?!

- Asszonyom! - kiáltotta fölháborodva a jogász. - Esküszöm önnek, hogy mindez csúnya rágalom, amelyet ellenségeim találtak ki. Ha ifjú is vagyok, azért nemesen gondolkozom, hűen teljesítem kötelességeimet, nem futok szoknyák után, s ön az egyetlen eszményem. Méltatlan dolog az, ami velem megesett!

A diák elkomolyodott, és lelógatta fejét.

- Van egy ember - folytatta szomorúan -, aki tudja, mily végtelenül szeretem önt, mennyit gondolok hónapok óta önre, és hogy önön kívül nincs senki sem a világon. Hallgassa meg ez embert, és ha hisz neki, akkor meg fog róla győződni, mily nagy tévedésben van, és mily alaptalanul kételkedett bennem!

Jozefin fölbiggyesztette ajkát.

- És ki ez az ember? - kérdezte közömbösen.

- Ez az ember Bulcsu! Hallgassa meg őt, s ő el fogja mondani, mint gondolkozom kegyedről, mily tisztelettel, ragaszkodással hordozom képét szívemben!

A szép asszonyból kitört a gyilkos kacagás.

- Bulcsu! És amit ő fog önről mondani, az igaz?

- Az igaz - bólintott fejével a jogász, aki természetesen mit sem tudott róla, mit cselekedett a meglepetést csinálni akaró zenész a háta mögött.

Jozefin Pető vállára tette kezét.

- Jól van, barátom - szólott gúnyosan -, kívánsága szerint lesz. Sőt, többet mondok, én már beszéltem Bulcsuval, és óhajához képest hittem is neki. Sőt még többet közölhetek önnel: a föntebbi adatokat, hogy ön megbízhatatlan, ingatag, csélcsap és szoknyavadász, éppen az ön tisztelt barátjától kaptam.

- Tessék!?

- Igen, tőle. Bulcsutól. Tőle.

„Tőle." Ez volt a szép özvegy utolsó szava. De azt már Pető nem hallotta. A jogász ész nélkül kapott kalapja után, és vad vágtatásban robogott át a zenészhez.

A *Nero* szerzője otthon volt, és a gérokkját tisztogatta, hogy az ódon ruhadarab méltó legyen az eljegyzéshez.

- Bulcsu! - rontott be ajtóstul a házba a diák. - Mit tettél velem!? Szerencsétlen ember, mit tettél velem!?

A zenész rémülten ejtette ki kezéből a gérokkot.

- Mit tettem?! - dadogta kétségbeesve.

- Hogy mit? - kacagott föl pokolhoz hasonlóan Pető. - Tönkretettél, elpusztítottál, megcsaltál, a kétségbeesésbe löktél! Végem van, igen, végem - tette hozzá, és oly elkeseredéssel ült le egy székbe, hogy az menten összeroppant alatta.

- De beszélj hát! - könyörgött a zeneszerző, lábra segítve barátját. - Én nem tudok semmiről sem! Én nem tettem semmit ellened, hiszen örök hálára vagyok neked lekötelezve!

Pető iparkodott összeszedni magát. Az okos ember még kétségbeesésében sem veszti el a fejét. Azért tehát ő is csillapodásra intette idegeit, azután így szólt:

- Te azt mondottad Jozefinnek, hogy én csélcsap vagyok, hogy tréfából sem mondok igazat, hogy szoknyákra vadászok?

Bulcsu komolyan intett fejével.

- Igen, azt mondtam neki.

Pető a padmalyig ugrott mérgében.

- Azt beszélted neki, hogy hazudom, hogy korhelykedem, hogy minden nőnek utánafutok, és egyben tagadod, hogy tönkretettél, megcsaltál, kétségbeesésbe döntöttél engemet, legjobb barátodat? Miféle erkölcseid vannak, te szerencsétlen! Miféle erkölcseid!?

Bulcsu tágra nyílt szemmel nézett barátjára.

- Miféle erkölcseim? Azt hiszem, a legjobbak. Igaz ugyan, hogy a hazugság magában véve nem szép, de gyakran célravezető, s a cél szentesíti az eszközöket. Ha azt mondottam rólad, hogy haszontalan fráter vagy, az volt a tervem, hogy téged diadalra juttassalak Jozefinnál. Hiszen tőled tanultam, hogy a Bauernebeleket csak ellentmondással lehet a nekünk kívánatos véleményre bírni. Ha valamiről a Bauernebeleknek azt mondjuk, hogy az fehér, ők örök ellentmondásra hajló lelki tulajdonságuknál fogva azt fogják rá kijelenteni: „Nem igaz. Fekete!” Hiszen ez a rendszer fényesen bevált nálam, megkíséreltem tehát nálad is, és éppen ezért feketítettelek be Jozefinnél. Ez az ellenpont, hogy mi zenészek mondjuk - fejezte be szavait a *Nero* szerzője -, avagy a contredanse, ahogy ti jogászok hívjátok.

Pető alatt egyszerre kitisztult a helyzet. Teringettét, ez más! Szegény Bulcsu, titokban segíteni akart rajta, és amilyen szerencsétlen ember, éppen a jóindulatával döntötte kátyúba a szekeret. A jogásznak akaratlanul is nevetnie kellett a komédián.

- Na, ezt megcsináltad, muzsikus - jelentette ki a *Nero* álmélkodó szerzőjének. - A helyzet tudniillik az, hogy Jozefin mindent elhitt neked, szóról szóra, ahogy elmondtad.

- Elhitte? - esett le Bulcsu álla. - Ó, én tökfej! Ó, én százszoros tökfej!

A szegény exfagottista kétségbeesve rohant föl és le szobájában, azután hirtelen szökéssel kint termett a folyosón, s ahogy volt, kalap, kabát nélkül, rohant át Jozefinhez. A szolgák nem akarták beereszteni, de a zenész félrelökte őket, és betört a szép asszonyhoz, térdre borult előtte, és sírva mondotta el neki az egész dolgot, úgy, ahogy volt, a tudatos hazugságok

indokait, az ellenpontot, amelynek csalhatatlanságában oly szentül hitt, s amely íme, ekkora keveredést idézett föl.

- Soha többé nem teszem, Jozefin! - esküdött meg végül Bulcsu. - Csak az egyszer bocsásson meg! Csak az egyszer, különben a Dunának megyek!

És a kegyes Jozefin megbocsátott a *Nero* szerzőjének, mi több, hitt is neki, mert hiszen aki szeret, az úgyis szívesen hisz.

Így történt, hogy pár hét múlva a második eljegyzés is megtörtént, abban a reményben, hogy Pető mielőbb leteszi a vizsgáit, és beáll komoly ügyvédnek. A jogász ezt megígérte, meg is tartotta, s két év múlva már cifra címtábla fityegett az irodája előtt. Pöre, az mindjárt akadt. Tudniillik egy borzalmas dolog történt, amire még ki kell terjeszkednem.

Egy napon kiderült, hogy Maurer, a rejtélyes csizmadia annak idején nem halt meg, csak gyorsan elköltözött régi lakásáról, és azért terjesztette halála hírét, hogy a hitelezői ne zaklassák. Évek múlva azonban Maurer jobb módba került, és egy meggondolatlan pillanatában elment a régi Bauernebel házba megnézendő, megvannak-e még a galambjai? A galambok azonban már nem voltak meg, épp egy héttel előbb vette át őket a város, és agyonlövette a pecérrel valamennyit. Maurer persze nem hagyta a dolgot, valaki a fejébe magyarázta, hogy neki nemcsak az egykori galambokra, de azok leszármazóira is joga van, s miután ezek eltűntek, Bauernebel kártérítéssel tartozik neki. A csizmadia kötélnek is állott, és bepörölte az aranypolgárt.

Képzelhetni Pető rémületét, amikor egy nap beállított hozzá az apósa - aki mióta megbékült a várossal és Jozefinnel, senkivel sem veszekedhette ki magát -, és azt a kijelentést tette:

- No, öcsém! Tudod-e, mi újság? Nagy dolog! Holnap tovább folytatjuk a galambpört! Itt van Maurer, és rajtam követeli a gerlicéit!

Az ifjúval forogni kezdett a világ.

Megint a galambok! Ismét előkerülnek hát a métermázsás pöriratok, elleniratok, föllebbezések, megint fölvonulnak a tanúk, a hatósági emberek, az eltűnt örökösök, az eltűnt hagyatéki tárgyak: a csirizestál és az ár! Nem, nem, elég volt belőlük!

- Kedves Jeromos! - indítványozta megilletődve Pető. - Hagyjuk ezt a tengeri kígyót békén nyugodni. Fizessen tíz pengőt Maurernak, és az ügy el van intézve.

- És az igazság!? - kiáltott föl Bauernebel, akiben pokolian égett a vágy pörlekedni. - Oda-adjam az igazamat, a jogomat! Soha! Csak tessék perelni! Majd megmutatom én annak a csizmadiának, hogy Bauernebel Jeromossal nem lehet kikezdeni! Fiat justitia, pereat mundus! Tessék csak fölvenni a pört! Ezer ördög! Majd befűtök én annak a csizmadiának!

Tíz történet

(1899-1914)

A szülei ház

- Íme, a leányom, Ágnes - szólt Simon, és sugárzó arccal nézett körül a társaságon. - Szép gyerek, mi? Egészen az édesanyja! Nos, mit mond hozzá, orvos úr? És ön, kedves Fábián? És önök mind, uraim?

A feldíszített ebédlőn látszott, hogy tánc készül. A nagyobb bútorokat mind kihordták, s a fényesre fölsúrolt teremben csak két tucat szék meg egy hosszú asztal állott, megrakva kerék nagyságú tortákkal, meredt szemű halakkal és piros meg sárga, reszkető kocsonyákkal. A vörösre izzadt kályha körül egy csomó frissen beretvált arcú és fekete kabátos, vidéki úr álldogált.

- Valóban - szólalt meg a gimnázium igazgatója -, szerencsét kell önnek kívánnunk, kedves Simon. Adja az Isten, hogy amit remélek, még sok öröme legyen a lányában. Azt hiszem, valamennyiünk érzelmét tolmácsolom, mikor egyszerűen csak annyit mondok: el vagyunk ragadtatva.

A szoba közepén viruló fiatal lány állt, és kissé elfogultan, de bátran és vidáman nézett az igazgató szemébe. Most jött haza a nevelőintézetből, s tele volt friss hangulatokkal: örült a szabadságnak, a szülei háznak, az életnek, s fiatal szíve csupa bizalom meg várakozás volt. Az édesanyja ott állt pár lépésre mögötte, mosolygott, és csipkekendőjével olykor végigsimított a homlokán. Még mindig szép asszony volt, bárha a szeme szöglete körül csillagot vetettek az apró ráncok. Tényleg hasonlítottak egymásra, mindkettő jó növésű, aranyszőke és olajbarna, ragyogó arcú volt. Még a szájuk körül játszó sajátságos vonás is egyformának tetszett, s olyan kifejezést adott nekik, mintha tudnának valamiről, amit a nagyvilág előtt titkolnak.

- Nos, ha így van, akkor ezennel közéjük bocsátom őt - nevetett a háziúr, és megdörzsölte a kezét. - Kitűnően táncol, kedves albíró úr, szépen hegedül, kedves Fábián, és szereti a verseket, Kopeczki barátom. Illeni fog hozzánk. Mert azt akarom mondani, uraim - folytatta, és ajkát ravaszkásan összecsucsorította -, hogy minden úgy marad, ahogyan volt. Azt óhajtom, hogy a portámról a jövőben is azt mondják: a Simon-ház a legvígabb épület a városban. Nos, Fábián, mért olyan kedvetlen? Nem jól érzi magát?

A megszólított alacsony termetű, gömbölyű arcú, csókaszemű ember volt, aki pápaszemet viselt, és nyugtalanul nézegetett szét mögüle. Akárhol járt, akármit csinált, mindig csak az egészségére és sajátságos gyógymódjaira gondolt, amelyeket a világ legkülönbözőbb orvosaitól szedett össze. Nem evett borsos ételeket, zsebe tele volt különböző porokkal, s világért nem ivott volna étkezés közben, hanem csak fél órával utána, ahogy egy híres orvos Bismarcknak javasolta. Megkísérlette már a hideg vizet, a villámot, sőt kuruzslókhoz is fordult tanácsért. Kellemetlen ember volt örökös emésztési zavaraival, gyáva elővigyázatosságával és receptgyűjteményével, de a város mellett nagy birtoka volt, s azért Simon igen tisztelte, s titokban a lányának szemelte ki.

- Azt hiszem - felelte Fábián nyugtalanul -, hogy a só mégiscsak rendbe fog hozni. Csak só és zöldség, sok séta és kevés alvás, kedves Simon. Ez önnek is jót tenne.

A házigazda nevetett. Ilyenkor volt a legfurcsább, szája a füléig szaladt, s az ember beleláthatott a nyeldeklőjéig. Arcán, mintha késsel vágták volna, mély barázdák szaladtak szét, s ádámcsutkája föl és alá szállt. Már meglehetősen öreg ember volt, mi több: kopott, deresedő hajának nem volt fénye, fogai elsárgultak, s kipödört, fakó bajuszából egy-két szál sehogy sem engedelmeskedett a kenőcsnek, és fáradtan csüngött lefelé. Ezeket a szomorú vonásokat azonban nem könnyen lehetett rajta észrevenni, jókedve elpalástolta őket, apró szeme mindig mosolygott, s keze olyan fürgén járt, mint akiben valami nagy öröm lakik, amely ki szeretne törni. Mindig jó hangulatban volt. Mikor reggel fölkelt, már megdörzsölte a kezét, s vígan szaladt az udvarra, megnézni a teheneket, s aztán megreggelizni a hárs alatt. Délben leplezetlen örömmel mesélte feleségének, miféle pletykákat hallott a gyógyszertárban, délután gyerekes elragadtatással bújt vadászcsizmáiba, s este megint vígan dörzsölte a kezét, és azt mondta:

- Milyen remek idő volt ma, Jolán, a hegyoldalban! Ezer pokol, az ember megfiatalodik! Megfiatalodik, ha mondom; úgy érzem, hogy egy házat fel tudnék emelni, még ha a kövér járásbíró bent is ülne... - Tovább nem tudta folytatni, a kövér járásbíróra való emlékezéskor elkezdett kacagni.

Ha pedig rossz idő volt, Simon megint csak nevetve jött haza, és lelökve sáros csizmáit, így szólt:

- Ez aztán eső! Tíz év óta nem volt ilyen zápor! A csizmámban annyi a víz, hogy egy malmot el lehetne vele hajtani!

A társaság ezalatt helyet foglalt, s elkezdett kocsonyákat meg halakat enni. Az asztalfőn az asszony ült, mellette egy pirospozsgás képű birtokos s egy fiatal tiszt, aki a szomszéd városból rándult át. Az asszony ugyanolyan víg kedélyű volt, mint Simon, nagyon szeretett táncolni, és rajongott a regényekért. A híre nem volt a legjobb, azt mondták, hogy kedvesei voltak, köztük több olyan férfi, akikről nem is igen lehetett tudni, hogy kerültek vele össze. Így emlegették a megyéspüspököt, a volt főispánt meg egy gazdag különcöt, akinek birtokai arrafelé húzódtak. Némelyek azt állították, hogy a lány ezé az emberé, aki valahol Dalmáciában gazdaságot is íratott volna rá. Bizonyítani persze az ilyesmit nem lehetett, s a mendemondák kútforrásai csak öreg cselédek voltak. Kétségtelen az, hogy az asszony igen tudott a férfiakkal bánni, felfogta és megnevette minden tréfájukat, nem utálta őket, ha egy kicsit mámorosak voltak, s reggelenként, átmulatott éjszakák után oly kedvesen énekelt nekik, hogy még azoknak is tetszett, akik egyébként idegenkedtek tőle. Így hát udvarlója állandóan sok volt, örege, fiatalja egyformán, s a többi asszonyok méltán haragudhattak rá.

Az asszony mellett ülő két férfit érdemes volt megfigyelni. Simonné nem akarta mutatni, hogy valamelyiknek kedvez s inkább csak érezni lehetett, hogy a tiszt felé húz. Néha, amint körülnézett a társaságon, hogy van-e mindenki előtt ennivaló, tekintete rávetődött a fiatalemberre is, s egy vonalnyit titokzatosabb lett, de a következő pillanatban újra a figyelmes gazdasszony volt, aki egyformán szíves minden vendégéhez. Néha maga elé nézve elmosolyodott, és aztán összeborzongott: ki tudná, miért? Hogy a tiszt némelyes előnyben van, azt a bal szomszéd, a pirospozsgás birtokos igazolta leginkább: rosszkedvű volt, haragosan ette a pecsenyéket, és gúnyos tekinteteket vetett vetélytársára. Tulajdonképpen azt akarta mutatni, hogy lenézi őt, s ő a legény a csárdában, de az arcjáték nem sikerült, és rosszul leplezte, hogy a birtokos szekerének rúdja kifelé áll.

A hangulat csakhamar élénk lett. Az urak szorgalmasan ittak, és gőzmalmokról, kutyákról, puskáról és választásokról beszéltek, miközben az arcuk olyan piros volt, mint a főtt ráké. Egy öreg, borvirágos orrú inas komoly képpel hordta körül a tálakat, s néha sóhajtott egyet. Már ösmerték ezt a gyöngéjét, s azért némelyek ki is zsákmányolták: amikor cérnakesztyűs mar-

kában a pecsenyéstállal tovahaladt, és egyet sóhajtott, az egész társaság elkezdett kacagni. Az inas nem szólt semmit, csak megköszörülte a torkát, és szörnyű komolysággal ment egy vendéggel odébb. A lány mellett Fábián ült, aki nem evett semmit, s ahányszor az inas megkínálta valamivel, fáradtan intett kezével. Szomszédnőjével különös dolgokról beszélt; így a lelki rokonságról, a láthatatlan dimenziókról és a háziiparról. A lány azt a csöndes megvetést érezte, amelyet a nőkben a beteg és gyáva férfiak keltenek, s amely egy pillanat alatt határozott, eltörülhetetlen képpé jegeceződik. Ha csak szerit tehette, nem nézett az udvarlójára, de azért megérezte közelségét, ahogy megérezzük, ha háttal fordulunk is feléje, egy dohos barlang szádájának fuvallatát. Fábiánnak tetszett a lány, mert erős és egészséges volt, különb, mint ő, akinek minden pillanatban orvos és patika kellett. Kellemesnek találta a mély hangját, fiatalos mozdulatait és sajátságos arcbőrét, amely sima és fényes volt, mint egy keleti gyümölcs. Simon az asztal végéről gyakran vetett kérdő pillantásokat a lánya felé; mikor meglátta, hogy Fábián udvarol neki, megdörzsölgette a kezét, és gyorsan fölhajtott egy pohár bort.

Mire a vacsora véget ért, a társaság már igen zajos volt: lármásan vitatkoztak, nagyokat nevettek, sőt egyesek énekelni is próbáltak. Ebben a pillanatban felbukkant a cigányprímás barna feje, s pár perc múlva a sóhajtó inas már ki is hordta az asztalt, s a tánc elkezdődhetett. A keringőt a pirospozsgás birtokos kezdte meg a háziasszonnyal, azután Fábián a lányt kérte föl. A többi úr szétterpesztett lábbal állt a kályha körül, és helyeslőleg bólingatott, míg Simon boldog vizslaként szaladt föl és alá, mindenkinek dicsérte a lánya táncos tudományát. A vendégek egymás után győződtek meg róla: furcsa mozdulatokkal, fekete kabátos faunokként ugráltak körül vele a termen, s az egyes fordulóknál nagy íveket írva le száguldottak tova.

A lány egy kis csalódást érzett: nem ilyennek képzelte a mulatságot meg a táncot, és Fábián udvarlása is terhére volt. A feje kicsit meg is fájdult. Átment a másik szobába, hogy kipihenje magát. Ott a füsttől alig lehetett az asztal körül borozó vendégeket meglátni. A harmadik szobában még nagyobb füst volt: itt kártyáztak, nagy hahotával űzték a pagátot. Úgy érezte, hogy jót tenne, ha egy kicsit kimenne a friss levegőre, s azért magára kapta csipkekendőjét, és kiment a kertbe. De künt barátságtalan idő volt, a szél tördelte az ágakat, s egy rézkakas szüntelenül nyikorgott. Megint visszament hát a lakásba, és ledőlt a sötét hálószoba pamlagjára. A homály jólesett szemének, s a messziről hangzó cigányzene most egyszerre más, könnyedebb, kellemesebb volt.

Alig feküdt ott pár pillanatig, mikor egyszerre kinyílt az ajtó, és egy női alak meg egy férfi sötét árnyéka suhant be.

- Mit kíván? - kérdezte az asszony kedvetlenül. - Nem tudom belátni, miféle sürgős közlenivalója lenne, és éppen ma?

A lány megdöbbent; az anyja hangja volt. A következő pillanatban már megszólalt a férfi. Nyersen kacagott.

- Hogy mi mondanivalóm van? Nem rossz. Az a közölnivalóm, hogy nem hagyom magam ellökni, mint egy használt kesztyűt.

A lánynak összeszorult a torka, s a szíve hevesen kezdett verni. Fel akart ugrani, de nem tudott, lenyűgözte egy hatalom, talán a végtelen szomorúság és keserűség, mely egyszerre a szívébe lopózott.

- Így ne beszéljen velem - szólt az asszony. - Engedjen ki.

A férfi tompán felbődült, s toppantott egyet.

- Így fogok beszélni - kiáltotta rekedten -, mert jogom van hozzá. Én ösmerem az életét, tudom azt, ki mikor volt a kedvese, s tudom, hogy mindnek kiadta az útját, mert gyávák voltak. De engemet nem fog ilyen röviden kilökni, ha az enyém akart lenni, hát legyen, és maradjon is az enyém.

- Eh! Hagyjon! - pattant föl az asszony, s kisuhant a másik ajtón. A férfi egyedül maradt, egy hirtelen mozdulattal végigszaladt a szobán, és dühösen káromkodott egyet, s azután végigbotorkálva a szobán, nagy nehezen megtalálta a kilincset. Az ajtón át pillanatra bántó fénykéve szaladt szét a bútorokon, s aztán megint sötétség lett.

A lány arca égett. Felugrott, és egész testében remegni kezdett, aztán olyan heves sírás fogta el, hogy le kellett ülnie egy székre. Mérhetetlen fájdalom szállt szívére, és lelkében undor támadt, mintha egyszerre a világ minden csúnyasága reászakadt volna. Künt tovább szólt a zene, mintha halottas menet haladt volna, olyan szomorúan zengett. A leány felugrott, megtörülte szemét, és elhatározta, hogy odamegy apjához, és mindent megmond neki.

Simon nem volt már a kvaterkázók között. Nem bírta az italt, s miután hirtelen egypár pohárral felhajtott volt, szédülni kezdett, s kivonult egy mellékszobába, ahol keserves arccal ült le egy székre, és meredten bámult maga elé. Az ajka csöndesen járt. Simon érthetetlen szavakat mormolt, és siralmas állapota dacára olykor egy-két szót próbált elénekelni. Mikor a leány odament hozzá, bambán nézett rá, és így szólt:

- Íme, a leányom, uraim. Kitűnően táncol, kedves albíró úr... szépen hegedül, kedves Kopeczki, és hogy szereti a verseket, kedves Fábián... Egészen önnek való, szavamra, uram, önnek való...

Ostobán nevetett. A leány közel ment hozzá, és iszonyodva súgta oda:

- Az anyám... az anyámnak kedvese van...

Azt hitte, hogy az apja fel fog ugrani, és összezúzza, de Simon rekedten nevetett.

- Hehehe - kacagott -, már teneked is elmondták? És te elhiszed? Az anyád a legderekabb nő a világon, és megesküdött rá... De mit beszélek... A világ rossz, a bor jó... Igen, uraim, ez a leányom.

- Apám! - sikoltotta Ágnes, és meg akarta ragadni Simon vállát. Arcuk közel ért egymáshoz: a leány visszatántorodott a szörnyű borgőztől. Utálat fogta el, s a szülei ház egyszerre undok rablóbarlangnak tetszett, telve piszkos emberekkel, fekélyekkel és csúszómászó állatokkal. Simon folytatta:

- Az anyád a világ legderekabb asszonya... esküszöm rá... és én boldog vagyok vele, akárhogy áskálódtok ellenem... A püspök meg a főispán nem igaz... csak hazugság az egész...

Feje lassan lehanyatlott, elaludt a széken. A leány leverten, dermedten állott mellette. Reggel még tele volt ragyogó hangulatokkal, most ott állt előtte az igazi élet, a nyomorúsággal, piszokkal teli, amely nem tűr álmokat, és nem enged létet az ábrándoknak. Szeméből keserű könnyek fakadtak, s tekintete kétségbeesve kereste a menekülés útját. De hiába, mindenütt homály volt, s a tűzből két nagy parázsszem bámult rá, mint a sötétség párduca, amely ugrásra készen áll, hogy zsákmányát magával ragadja.

Ebben a pillanatban megjelent Fábián az ajtóban.

- Szabad egy tourra? - kérdezte mélyen meghajolva. A leány felkelt, és megadással hajtotta le fejét.

- Megyek, uram - mondta, és karját Fábián karjába akasztotta. Egy pillanatig arra gondolt, hogy így fognak egykor az esküvőre menni, aztán kiértek az ebédlőbe, és elkezdtek táncolni.

A tor

Estére befútta az utat a hó, és a principálisom meg én az első falunál megakadtunk. Úgy kellett volna lennie, hogy még vacsoraidőre elérjük azt a kis községet, ahová a másnapra kitűzött hagyatéki tárgyalásra indultunk, de miután principálisom késő délutánig az irodában volt elfoglalva, a szánkó csak lámpagyújtás után indulhatott el, s mindjárt az első lankánál szerencsésen be is rekedt. Ez a falu - Árvakő - olyan volt, mint a rendes felvidéki fészkek: sűrűn hintett, vályogos vackokkal, fűzfasövényekkel és apró ablakokkal, amelyekből gyönge fény szivárgott széjjel. A falu közepén, sírkert oldalán állott az ódon templom, mellette egy fekete, ormótlan, nyolcszögletes kastély, amelynek udvarából kutyák szűkölése hallatszott. A hold, amely soká bujkált a felhők között, egyszerre fénnyel öntötte el a vidéket, és a homályból varázslatként bújtak elő a gazdasági épületek, az iskola, a parókia eddig rejtett fehér falai s a pár lépésnyire fekvő folyó, amelynek hullámait papírvékony, fehér jégbúra takarta el.

A kocsmánál kötöttünk ki. A pipafüsttel teli, gyöngén világított ivószobán keresztül a kocsmáros szobájába jutottunk, ahol éjjelre szállást kaptunk volna. Egy csomó gyerek játszott az asztal lámpása körül.

- Menjetek az ivóba! - szólt a kocsmáros, egy hosszú szakállú, fekete ember. - Tessék csak itt lerakodni - fordult aztán hozzánk.

- Csak ez az egy szoba van? - kérdezte principálisom, körülnézve az alacsony homlokú, piszkos szobában, amelynek repedezett falai nyugtalan éjszakát jósoltak.

- Van még egy - felelt a kocsmáros. - De az el van foglalva.

- Úgy? Talán valami korhelycsapat? Csak vallja be, spektábilisz!

- Nem, kérem: ott tor lesz.

- No, az még megjárja, elég szerény szórakozás.

- Alázatos jó éjt kívánok!

- Servus humillimus!

Leültünk. Afféle rendes vidéki kocsmaszoba volt, a falakon vallásos képekkel, Zrínyi Miklós kirohanásával és hímzett háziáldással. A tarka festésű falakon salétromos foltok csillogtak; a levegő káposztaszagú volt. A kocsmáros még egyszer visszajött, a berámázott italmérési engedélyt hozta át, és rakta föl az almáriomra.

- Itt, kérem, biztosabban lesz - szólt hajlongva. - Reggel ne tessék megijedni, a kondás itt az udvaron szokott pattogtatni.

- Eszerint - szólt principálisom, a biztonságba rakott ócska italmérési engedélyt nézegetve - itt mégis készül valami brachium?

- Tor, kérem alássan, tor. Persze nem tetszik tudni, a földbirtokos úr felesége halt meg. Abban a hosszú kastélyban, a temető mellett. Tetszik hallani, hogy vonítanak a kutyák?... Áldott jó asszonyság volt.

Elhallgatott, és maga elé nézett. Az ebek vadul szűköltek; a hangjuk olyan volt, mintha tíz kenetlen tengelyű kocsi csúszna le a lejtőn.

- Mi baja volt? - kérdezte principálisom a csizmáit lerúgva. Vérében volt a kérdezősködés.

- Régen betegeskedett, ó, nagyon régen. Most aztán meghűlt, és meghalt. A nagyságos úr nagyon szerette, nagyon szerette, ámbár néha nem jól bánt vele. De most gyönyörűen temettette el. Eperjesről hozatott koporsót és énekes diákokat. Meg tetszik engedni, hogy egypár üveget vegyek ki az almáriumból?

Leguggolt a földre, és egy csomó vörösboros palackot szedett ki a polcról. Közben tovább beszélt.

- Egy kisfiú maradt, kérem; az is itt van; persze fél otthon a szegény. Az egész család férfia mind itt van különben, valami öten. Igen előkelő család, tetszett is hallani bizonnyal a nevét: Gergő de Topolya; Topolya volt a régi birtok neve... Nyugodalmas jó éjt kívánok!

Eloltottam a lámpát. A principálisom lefeküdt az ágyra, míg nekem egy rövid kanapé jutott, amelyről lecsüngtek a lábaim. Egy ideig csönd volt, de aztán a főnököm olyan erősen kezdett horkolni, hogy az álom egyszerre kiszaladt a szememből. Lemondtam az alvásról, és nyitott szemmel bámultam szét a sötét szobában, amelybe csupán a szomszéd ajtó hasadásán át szűrődött egy kis fény. Odaát nem hallatszott semmi; csak néha zörrentek a palackok, és koppantak az asztalhoz a kiürített poharak.

Egy óra múlva a kocsmáros csöndesen besurrant. Odacsúszott az almáriumhoz, és megint egy rakás vörösboros üveget vitt át. Aztán ismét csönd lett, amelyben a principálisom hortyogása a fűrészmalom robajával garázdálkodott. Megpróbáltam, nem tudnék-e én is elaludni, de minden erőlködésem hasztalan volt. A szűk és szúrós kanapén nem tudtam fordulni, a hortyogás meg hol fölbőszített, hol pedig csöndes megadásra kényszerített. Fölkeltem, és körültapogattam a szobát, hogy legalább egy szivart találjak. Az ablakhoz érve félrehúztam a zöld függönyt, és kinéztem az útra, ahol arasznyi hóban egy pár sandlaufer várakozott; a lovakra csöndesen hullott a hó. A hold fényénél megtaláltam a szivarokat, rágyújtottam, és visszaültem nyugvóhelyemre. Egy idő múlva a kocsmáros megint visszatért.

- Nem tetszik aludni? - kérdezte meglepetve.

- Nem vagyok álmos. Adjon, kérem, egy gyertyát, hogy legalább olvashassak.

- A másik nagyságos urat nem zavarja a világosság?

- Neki mindegy, nagyon egészséges álma van.

A kocsmáros fölnyalábolta a borospalackokat, aztán gondolkozva állott meg.

- Ha nem tetszene aludni, akkor talán - szólt - idehozhatnám a nagyságos úr kisfiát, a Jancsikát. Szegény elálmosodott, és kiment az ivóba, ott alszik egy padon. Meg tetszik engedni?

- Hozza csak ide! - mondtam.

Kiment, pár perc múlva visszatért a gyerekkel. Nagy fejű, vézna testű kisfiúcska volt; hirtelen összerótt fekete ruhácskájában, tágra nyílt szemével maga a szomorúság. Tétován állt meg előttem, aztán csöndesen ült le a pamlag végére, és szótlanul nézett maga elé. A kocsmáros gyertyát gyújtott, és magunkra hagyott.

- Feküdjél le, kisfiam! - szóltam önkéntelenül megindulva.

- Nem tudok aludni - felelt csöndesen. - Kint sem aludtam; a papa azt mondta, hogy én is igyam bort, és most úgy szédül a fejem.

Homlokára tettem kezemet, merő forróság volt.

- Hány éves vagy?

- Ötesztendős vagyok - szólt, egyre maga elé bámulva.

Elhallgatott. A szomszéd szobában lassanként elevenebb élet támadt, a poharak megmegcsendültek, a borospalackok nagyobbakat koppantak, a tort ülők hangosan beszélgettek. Egy mély férfihang rövid beszédet mondott, aztán a falhoz vágott poharak csendülése hallatszott át, utána meg egy fuldokló, nehéz zokogás, mintha széjjel akarná vetni a sirató keblét. Aztán mély csönd következett.

- Ez a papa volt - szólt a gyerek. - Ugye, nem fogok mostohát kapni? - kérdezte, szemét rám vetve. - A szegény mama mindig attól félt, és mikor már nagyon beteg volt, az ágyához hívott engemet meg a papát, és megkérte, hogy ne vegyen nekem mostohát. Aztán megígérte, hogy ha jó leszek, hát küld nekem a mennyországból egy kis báránykát. Vajon mikor küldi?

A kocsmáros megint bejött az almáriumhoz.

- Viszek a cigányoknak - szólt suttogva. - Most hozatta őket a nagyságos úr.

Pár perc múlva zene hallatszott át, szomorú, régi nóták, amilyeneket csak a legöregebb cigányok ismernek még. A klarinét és a brácsa versenyt keseregtek, a kisbőgő panaszos hangja megrezegtette az ablaktáblákat; közben egyre sűrűbben vágódtak földhöz a poharak. Aztán megint az a mély férfihang vette át a szót. Odament a cigányokhoz, és reszkető, dörmögő hangon egy gyerekaltató nótára tanította őket.

Nyugodjál már virágom,
Meghervadt arany ágom,
Jézus fényes csillagom!
Árván maradt édesanyád,
Aki gondot viselt reád,
Jaj, jaj, édes magzatom!

Akkor azt egyfolytában kellett játszani, s mikor fél órája húzta a cigány, hallatszott, amint valaki földre veti magát, és keservesen, vadul, állati hangon sír.

- Ezt énekelte nekem a mama - szólt a gyermek, maga elé bámulva.

Lassan hajnalodni kezdett. Odaát most egyre vadabb lett a tor: székek és asztalok recsegve-ropogva törtek össze, palackok süvöltve vágódtak a földhöz, aztán a tükrökre, képekre és ablakokra került a sor. A kocsmáros megrémülve jött át új meg új borért, a cigányok már holtrészegek lehettek: vadul játszottak. A férfiak összevissza kiabáltak, sírtak, énekeltek és romboltak, míg végre nem maradt már semmi épen, csak a lámpa. Akkor valaki megkapta, és úgy vágta a falhoz, hogy a petróleum felrobbant, s meggyújtotta a padlót. Hallottam, amint odaát a kocsmáros rémült kiabálással locsolta a tüzet, a korhelyek futvást menekültek; aztán csönd lett és sötétség.

Principálisom fölébredt a rémítő zajra.

- Meg vannak odaát bolondulva? - ordította. - Mi az ördög történik itt?!

Fölkelt, és az ablakhoz ment. Akkor már kint volt az egész társaság, kuszált hajjal, föveg és kabát nélkül kapaszkodott föl az egyik kocsira. Egy erős, zömök ember félrelökte a kocsist, a lovak közé csapott, és egyenesen a folyó partjának tartott.

- Az őrültek! Belemennek a vízbe! - kiabálta főnököm megijedve.

A lovak, amint észrevették a veszedelmet, meghorkantak, de kocsisuk közéjük vágott, s a következő pillanatban a kocsi ráesett a jégtáblára, amely sercenve nyílott meg alattuk. A szekér fölborult, a benne ülők a fagyos vízbe zuhantak, a lovak vadul kapálták a jégtáblát,

aztán elmerültek. Egy csomó paraszt, aki munkára készült, szerencsére hirtelen ott termett, és kimentette a részeg csapatot.

A kocsmáros egész testében remegve jelent meg az ajtóban.

- Ide hozzák, ide hozzák! - szólt hátra a parasztoknak, akik az erős, zömök embert támogatták. Az alig állott a lábán, csuromvíz volt, a szeme keresztbe állott, összecsapzott szakállán jégdarabok csillogtak, egész teste remegett, melle fuldoklott.

- Nem történt baja, nagyságos úr? - kérdezte a kocsmáros sápadtan.

- Semmi... semmi... - dadogott ez. - Bocsánat... uraim... - szólt felénk fordulva és félszegen meghajolva.

Egy pillanatig tétován állott ott, aztán megpillantotta a gyereket, aki sírva állott előtte. Odatámolygott, fagyos kezével megfogta a fiúcska fejét, és magához ölelve zokogta:

- Fiam, édes, kicsi fiam... Nincsen már édesanyád!

A néma bűn

1

A kis vidéki kávéházban öt katonatiszt szórakozott. Ketten biliárdot játszottak, ketten a foltos márványasztalnak támaszkodva a lökéseken mulattak, az ötödik, egy körszakállas, nehézkes ezredorvos a sarokban ült, és az étlapokat nézegette. Kellemetlen, falusi nyári este volt, a szomszéd söröskertből tamburaszó és kancsózörgés hallatszott át, a bal oldali pékműhelyből káromkodás és feleselés. Az apró helyiségre csöpögős olajlámpa vetett fényt; a biliárdasztalra csak kevés világosság esett, a padmalyra annál több: nagy legyek mászkáltak a kopott vakolaton. A játék, melyet egy hosszú lábú, szarvasbőr nadrágos főhadnagy meg egy tejfölösszájú, pirospozsgás fiatal hadnagy folytattak, unalmassá kezdett válni. Az egyik kibicelő tiszt ásított, a másik az aprópénzt csörgette zsebében. Már két hete voltak az állomáson, s alig várták, hogy továbbmenjenek.

Ebben a percben kinyílt az ajtó, s egy alacsony, vászonruhás ember lépett be rajta. A hosszú lábú tiszt mulatságosan csücsörítette össze ajkát, s letette a dákót. A fiatal hadnagy is nehezen bírta mosolygását visszatartani, és ravaszan sunyítva a pénztáros kisasszonyhoz ment, a többiek pedig jókedvű leereszkedéssel néztek a vászonruhásra.

Az újonnan érkezett vendég valami telekkönyv-vezető vagy adóhivatali írnok volt. A tisztek nem érdeklődtek közelebbről vagyoni viszonyai és társadalmi állása iránt, nekik elég volt, hogy kedvöket tölthették rajta. Erre Burián jó alkalmatosság volt. Soha rossz néven nem vette a vele űzött tréfákat, sőt a tisztek barátkozása hízelgett neki. Amint este bejött a cukrászdába, rendesen egy pohár tejet ivott meg, és az újságokat olvasgatta. Azután letette csontkeretes okuláréját, amely beesett, beretvált arcát a foltozó vénasszonyéhoz tette hasonlatossá, és szerényen közelebb ülve hallgatta a tisztek vitatkozásait. A maga jószántából soha bele nem elegyedett volna a beszélgetésbe; csöndesen, vállait mintegy örök bocsánatkérésre magasra húzva guggolt a széken, s lassan mozgó szemét a biliárdasztal lábai felé fordította. Ha valaki hozzája szólt, zavarba jött, az állát simogatta, s bizonytalanul felelt. Szeme ilyenkor nagy ijedtséget árult el. A telekkönyvvezető fél kilencig maradt a kávéházban, s aztán előkereste zöld, kopott esernyőjét, és alázatosan meghajolva hazabaktatott.

A tisztek mindenféle tréfát engedtek meg maguknak vele szemben. Így megtörtént, hogy a felöltőjét nehéz kövekkel tömették meg, hogy az esernyőjébe egeret rejtettek, vagy a kalapját papírral tömték ki, s bebizonyították neki, hogy a feje a tejivástól rohamosan dagad. Elhitették vele, hogy a másfél órára fekvő vasúti állomáson a tehervonat kiszaladt a sínekből, és a falu végéig futott, avagy pezsgőport tettek a poharába, s mikor Burián vizet töltött, az méternyi magasságra szökött fel. Egyéb híján ez is jó mulatság volt, és nem került pénzbe. A megtréfált nem neheztelt meg; másnap újra megjelent a kávéházban, és zavartan mosolyogva ezt mondta:

- Tegnap megint szépen felültettek az urak.

Az ember szinte azt hihette, hogy büszke a farsangjáratására.

Mikor Burián ma este megjelent, az egyik tiszt így szólt hozzá: - Öregúr, ma nem iszik tejet. A névnapom van. Legyen a vendégem!

A telekkönyvvezető ijedten nézett szét, kezével nyugtalanul keresgélt háta mögött a levegőben, s hebegve felelt:

- Nagyságos uram, igen megtisztel... érdememen felül... de én sose iszom bort!

A főhadnagy legyintett a kezével.

- Ez elég szégyen. Ideje, hogy ezt a hibát kiköszörülje. Legyen szerencsém!

A pincér egy üveg bort és hat poharat tett az asztalra. A tisztek koccintottak, és Buriánnak ki kellett inni a borát. Furcsa érzés volt: a bor köszörülte a torkát, s égette a mellét, de aztán egyszerre igen kellemesen érezte magát, mintha egy láng gyúlt volna ki a gyomrában, s a második pohár már gyorsabban sietett le a torkán. Mikor a harmadik poharat elébe tették, egyszerre hazagondolt, s hosszú arca elkomolyodott. Maga előtt látta feleségét, amint szemét egyforma szigorú tekintettel a hímezőrámára szegezi, s kisfiát, ki most már ágyában fekszik, s nem sejti, hogy az apja rossz fát tesz a tűzre. Alázatosan megbiccentette a fejét, felkelt, s így szólt:

- Köszönöm, nagyságos uram, mára úgy érzem, elég volt. Uraim...

- Csak nem akar már menni? - förmedt rá az egyik tiszt jóakaratú durvasággal. - Még egy nótát sem énekelt velünk, moly bácsi.

- Ha nem méltóztatik rossz néven venni... Távoznom kellene... A kisgyerek sincs egészen jól...

- Ez rossz kifogás, Burián úr. Csak nem akarja a társaságot megsérteni?!

A telekkönyvvezető fülig pirult: hogy ő a hadsereg és a polgárság közti jó viszonyt megbontsa, s esetleg kardaffért okozzon!

- Isten őrizzen attól! - dadogta, s megivott még egy pohárral.

Ez már sok volt a jóból, érezte, hogy a cukrászda lassan, mint a meginduló ördögmotolla, forogni kezd vele. Minden mosolygott: a képek a falon, a tükör, a pincérek, a pénztáros kisasszony, a tisztek bulldogjai, a biliárdasztal pedig mintha mindig két lépést előre és két lépés hátra tett volna. Burián lecsukta szemeit, de a látományok most sem távoztak, sőt tüzes karikákba foglalva jelentek meg. Kellemes bágyadtság nehezedett rá, ha nem lett volna a tisztek közt, most nyilván elalszik.

A főhadnagy intett a tejfölösképű hadnagynak, aki a pénztárból egy hosszú, tarkán rojtozott papírbóbitát szedett elő, s észrevétlenül Burián gallérjába dugta. Amint előrebillent fejjel, üstöke felé emelkedő, kék-piros papírbokrétával ült, olyan volt mint egy bohóc, aki meghúzta

a parókája zsinegét. Ez volt a mai est tréfája. A telekkönyvvezető bizonyosan nem veszi észre az élcet, s feldíszítve megy végig a városon.

Burián tényleg nem vett észre semmit; félálomban egyre maga előtt látta a feleségét, amint szapora öltésekkel hímez, és felkelt.

- Most már igazán mennem kell! - szólt félénken, és előkereste az esernyőjét. - Van szerencsém magamat jóindulatukba ajánlani, uraim.

Ezúttal távozni engedték. A tisztek még megitták a maradék bort, s aztán átmentek az ebédlőbe.

2

A telekkönyvvezető lassan ballagott haza. Meg-megállt útközben, és furcsán mosolyogva hallgatta a tamburaszót, azután egy bokorról letépett egypár szál jázmint, s elhatározta, hogy a feleségének viszi. Néha csiklandozást érzett a tarkóján, s hessegetett a kezével.

- Nem mégy, te sehonnai! - dörmögött vissza. - Adta haszontalan legye!

De a légy nem akart elszállani.

- Hátha éppen úgy tetszik - nevetett Burián -, gyere velem. Majd megszököl, ha egypár napig koplalsz. Mert nálam, fiam, ugyan nem találsz semmit.

Többet nem törődött a léggyel, s így a papirosbóbita csöndesen lengett hátán. A járókelők megfordultak utána, és nevettek, de a telekkönyvvezető nem vett észre semmit, szemével az út köveire célzott, mert úgy érezte, hogy a kockák ki akarnak siklani a talpa alól.

Mikor hazatért, feleségét a konyhában találta: egy kis baltával jeget tört. Burián bizonytalanul nézett a sovány, gondterhelt arcú asszonyra, aki háttal állt feléje, s nem látta, amint az ura a konyhába lépett. De csak egy pillanatig csodálkozott, aztán egyszerre nagy ijedtség fogta el; eszébe jutott, hogy mikor a főnök halálán volt, akkor is jeget törtek a konyhában.

- Valaki beteg? - dadogta rémülten.

Az asszony feléje nézett, leejtette a baltát, és egyszerre keservesen sírni kezdett.

- Ki beteg? - kérdezte még egyszer a férfi, s homlokán hideg verejték gyöngyözött.

Felesége a szoba felé mutatott.

Burián ledobta az esernyőjét, és tágra nyílt szemmel-szájjal rontott be az ajtón.

A kis kuckóban gyér világosság mellett állt az orvos, és a gyerek ütőerét mérte. A kisfiú csöndesen, félrefordulva feküdt, szeme komolyan nézett a padmalyra. Csak a lélegzetén hallatszott, hogy beteg, mintha messziről kellett volna levegőt merítenie, torka hörgött, s a tüdeje fütyölt.

A telekkönyvvezető odaszaladt az ágyhoz, és megfogta a kisfiú kezét. Forró volt, mint a tűz.

- Mi bajod van, édes, kicsi fiam? - nyögte, és könnyei végigperegtek fakó arcán.

A gyerek nem felelt, csak komolyan, hallgatagon nézett a padmalyra.

- Orvos úr! - rikácsolta Burián, és térdre esett az orvos előtt. - Mi történt az én szegény kisfiammal? Mit csináljunk... az életemet vedd el, Isten, inkább az én életemet... - dadogta egész testében remegve.

Az orvos megmosta a kezét.

- A baj komoly, uram! - mondta halkan. - Jó volna, ha még egy orvost hívnánk.

- Talán az ezredorvos úr... - suttogta Burián.

Az orvos bólintott.

- Jó. Én majd érte megyek, és a gyógyszertárba is beszólok! - mondta kalapja után nyúlva. - Addig tegyenek a nyakára friss borogatást!

Burián egyedül maradt a gyerekkel. Leült melléje az ágyra, fejéhez hajtotta fejét, és reszkető kezével simogatta izzadt, összecsapzott haját.

- Akarsz valami játékot, kisfiam? - kérdezte dörmögve, és körülnézett a gyerekszoba szegényes babái és háromlábú állatai között.

A gyerek nem felelt. Mintha évtizedekkel öregedett volna meg, szeme komolyan nézett maga elé, úgy látszott, hogy valami nagy kérdésen gondolkodik el.

- Beszélj egy szót, édes kisfiam! - könyörgött az apja kétségbeesve. - Szólj apádhoz, hiszen mindig szerettelek, mint senkit ezen a világon, ugyebár? Csak egy szót szólj, édes mindenségem!

A kisfiú megmozdult, és elnézett apja feje fölött.

- Itt van a temetés... - mondta lassan. - Ott áll a ló.

Burián rémülten vetette rá szemét. Nem bírt felelni, csak vékonyan, állati hangon sírt, ahogy a szegény nyomorultak sírnak.

A gyerek elbámult a telekkönyvvezető feje fölött.

- Ott áll a ló... - folytatta a gyerek, s minden szavára rémes hörgés volt a visszhang. - Ott van a bokrétája a fején!

Az apa reszketve nézett hátra. Csak a puszta falat látta.

- Nincs ott semmi, kisfiam! - felelte megtörten. - Ne félj.

- Ott a tollbokréta rajta! - ismételte a gyerek fáradtan. - Én jól látom, atyám.

Arca elkényszeredett, komor szeme megint a padmaly felé fordult. Burián fölállt, és kezét fejére szorítva várt valamire, talán a csodára, mely ezt a szörnyű álmot elűzze. Teljes egészében érezte kicsiségét és gyöngeségét; még a léggyel se tudott volna megbirkózni, nemhogy ezzel a rémmel, mely egyre jobban zakatolva közeledett feléje.

Az ajtó kinyílt, s a két orvos meg az asszony beléptek. Az ezredorvos egy pillantást vetett a szobára, s az ágyat kereste, ölébe vette a gyereket, s míg az asszony gyertyákat gyújtott, a kisfiú szájába nézett.

Aztán összeharapta az ajkát, és kémlő tekintetet vetett a telekkönyvvezetőre. A másik orvos megértette, mit akar, s az asszonyt magával vitte a szomszéd szobába.

- Barátom! - szólt az ezredorvos komolyan, ahogy Burián még sose hallott beszélni. - A baj nagy. Ön férfi, nyíltan fogok beszélni.

A telekkönyvvezető térdei reszketni kezdettek.

- Így van ez mindnyájunkkal! - szólt a doktor komoran. - És...

Szeme, amelyet eddig oldalt fordított, egyszerre Burián fejére esett. Az összetört ember széles fülei mögött ott lebegett az esteli szórakozás tréfája: a kék és piros papírfodrok jobbra-balra billentek, s összevegyültek a nedves, gyér hajjal.

Az ágyból kétségbeesett, tompa köhögés hallatszott, mintha messze valami koporsót szögeznének, s az apa odaugrott, hogy megviaskodjék a láthatatlan rémmel.

Az orvos észrevétlenül kivette a telekkönyvvezető gallérjából a bóbitát, és észrevétlenül zsebre tette.

3

A kisfiú lelke reggelre elköltözött.

Az ezredorvos rosszkedvűen, összehúzott szemöldökkel ment a kaszárnya felé. Az ezred éppen hazatért a gyakorlatról, s a fiatal hadnagy mosolyogva ült ficánkoló paripáján. Friss nyári nap volt, a kisváros ragyogott a verőfényben, a gyönge keleti szél végigfodrozta a hársak lombjait. A doktor intett a hadnagynak.

- Tudod, mi történt azzal a szerencsétlennel, akit az este megtréfáltunk? - szólt komoran.

A tiszt nevetett, s egy földszintes ház felé tekingetett, amelynek csipkefüggönyei jobbra-balra lebegtek.

- Talán megártott neki az ital? - kérdezte félvállról.

Az orvos szembenézett vele.

- A kisfia meghalt hajnalban - szólt csöndesen.

A hadnagy összerezzent, és elfordította szemét a földszintes házról. Alapjában jó fiú volt és egy legyet sem tudott volna bántani, csak azt tette, amit a többitől látott. Arca most egyszerre kipirult, az esteli tréfa jutott az eszébe.

- Szerencsétlen ember... Fejbe szeretném magamat vágni! - tette hozzá nyersen.

A doktor megvonta a vállát, s aztán így szólt:

- Szegény gyerek, talán jobb neki így. De egy dolgot igazán röstellek. Tudod, mi volt az utolsó szava? A temetési kocsi lovát látta maga előtt, és azt mondta neki: „Ne bánts."

- Félrebeszélt?

Az orvos elfordította tekintetét, és úgy felelt:

- Félig. Az apja nyakára tűzött bóbitát nézte tollbokrétának.

A hadnagy elsápadt, és tágra nyílt szemmel nézett barátjára. Végtelen utálat fogta el maga iránt, s az esti tréfa gazságnak tűnt föl előtte. Ebben a percben kezet csókolt volna annak, aki leszidja, mint egy hitvány kölyköt, vagy összetöri rajta a kardját. Maga előtt látta a fuldokló kisfiút, a szegényes szobát s az ügyefogyott apát, amint szomorú, beesett öregasszony-arca mögött a cifra papirosok lebegnek. Leugrott a lóról, és sapkáját szemére húzva, öntudatlanul indult neki a mezőknek. Füle zúgott, a belsejében pedig olyan undort érzett, mintha valami utálatos folyadék szaladt volna szét az ereiben. A szembejövők csodálkozva tértek ki az útjából, egy kutya pedig, amelyik valami paraszttal ballagott, utánafutott, és vadul ugatott rá.

Sokáig ment, anélkül hogy számot tudott volna adni arról, hogy mi történik vele. Olykor megállt, és az ajkát harapdálta, azután végigsimította homlokát, és tovasietett. Úgy érezte, hogy megnyugodna, ha törni-zúzni tudna, s lovaglóbotjával dühösen csapta a kórókat. De szeme elől nem akart eltűnni a kisfiú: ott állt előtte kékülő ajakkal, tágra nyílt szájjal, és a temetési kocsi lovaira bámult.

Mikor végre kissé összeszedte magát, elhatározta, hogy meglátogatja Buriánt.

A telekkönyvvezető a szomorú, kopott vakolatú ház előtt ült, és maga elé nézett. Az udvaron látszott, hogy temetés készül, egy gyászhuszár ki- és bejárt a szobába, s a szomszéd gyerekek hallgatagon, csoportba verődve álldogáltak a lefüggönyözött ablak előtt. A tornácon szegényes, örökzöldből és mezei virágokból fonott koszorú lógott.

A hadnagy megállott Burián előtt, és levette sapkáját.

- Bocsásson meg! - szólt remegve, és keze a telekkönyvvezetőé felé nyúlt.

Burián alázatosan fölkelt, és csodálkozva nézett rá.

- Mit méltóztatik parancsolni? - szólt zavartan, és ő is levette fövegét.

A tiszt nem mert a szemébe nézni.

- Hogy bocsássa meg a tegnapi estét... azt az ízetlenséget! - tette hozzá ajkát harapva.

Burián nem tudott válaszolni. Nyugtalanul simogatta állát, amely az éjjelen át még ráncosabb és soványabb lett, és tétován tekintett maga elé.

- Megbocsátja? - kérdezte a tiszt még egyszer, és a tornácon lógó koszorút megpillantva, némán meghajtotta fejét.

A telekkönyvvezető összeszedte magát.

- Nincs mit megbocsátani a nagyságos uraknak! - szólt dadogva. - Hiszen mindig oly szívesek voltak velem szemben... Az ezredorvos úr is egész éjjel itt volt, és semmit se akart érte elfogadni. Mit bocsássak meg? Nekem kell megköszönnöm, hogy olyan jók egy ilyen szegény ördöghöz.

A hadnagy látta, hogy hiába kérleli, s lelkiismerete furdalása még nagyobb lett e tehetetlenség láttára.

- Engedje meg - szólt fejét lehorgasztva -, hogy egy virágot vigyek ebből a koszorúból.

Burián megtörten baktatott a tornácra, s letépett egy szál jázmint.

A tiszt hallgatagon tette el tárcájába a virágot, s aztán kezet szorított a telekkönyvvezetővel.

- Isten önnel! - szólt halkan. - Legyen könnyű neki a föld!

- Mindörökké, ámen! - dörmögte Burián, keresztet vetve.

A hadnagy csöndesen ballagott haza az országúton. Érezte, hogy egy néma bűn véget vetett gondtalan fiatalságának, bűn, amelyért senki meg nem fizet, amelyért gazembernek nem tartanak, de amely végighúzódik egész életünkön, s jobban fáj, mintha a testvérünket vesztettük volna el.

A gyilkos

Az asszony csupa ideg volt, homlokán a vékony kék ér nyugtalanul lüktetett, s az ajka untalan kicserepesedett, míg a férfi csöndesen olvasgatott a teraszra kitett tengerparti kosárban. Jómódú emberek voltak, ez nemcsak a tengerparti kosárról, hanem a lakásról is látszott, amelynek ezüsttárgyai, régi festményei, sárgaréz veretes bútorai előkelő, meleg hangulattá tömörültek. A villa egyszerű, de nagyon csinos volt, kettős fedél ült rajta, mint a régi kastélyokon, míg az áttört függönyök, a sárga faredőnyök, az izzólámpák és a ház mellett álló kis motor az új időket hirdették. A kertben tiszta vászonnadrágban, komoly arccal egy nagy kalapos kertész locsolgatott, odébb a foxterrierek ugráltak. Minden tiszta és rendes volt, mintha most fényezték volna be.

A teraszon ülő pár, mint látható, párbeszédet szakított félbe. Nyilvánvaló volt, hogy a férfi hagyta abba - udvariasan elvágta a vitatkozást, s kezébe véve az újságot, nyugodtan olvasgatott. Az asszony azonban ideges volt, mint rendesen, akármily csekélységről volt szó. Most is apróságról beszéltek, a szép hölgy szemrehányást tett a férjének, amiért csak kutyákkal és lovakkal tud foglalkozni, a férfi pedig azt vitatta, hogy a kutyákban és lovakban több jellem van, mint az emberekben. Az emberek ugyanis mind hiúk, tartotta, az állatok ellenben őszinték. Hiú az egyik ember a szépségére, a másik a vallására, a harmadik a ravaszságára, a negyedik a dinnyéire, az ötödik a gyerekeire, sőt olyan is van, aki a gazságával hivalkodik. Az asszonyt mindig felizgatta az ilyen fejtegetés, mert meg volt róla győződve, hogy az ura ingerkedik vele. A férje, úgy vélte, kitalálja ezeket a dolgokat, hogy mentegesse végtelen szárazságát és örökös künológiai érdeklődését. Egyenesen meg is mondta neki, hogy unalmas embernek tartja, s maga se tudja, miért szereti. A férfi ilyenkor nevetett, s megsimogatta szép fekete szakállát, amely mint a sötét acélpenge csillogott.

- Egyébként - szólalt meg egyszerre Illenczi -, be fogok önnek mutatni egy érdekes embert, akihez, ha megunt, férjhez mehetne. Most jut ugyanis eszembe, hogy reggel találkoztam Marjai főhadnaggyal.

Az asszony idegesen kapta föl a fejét.

- Hagyjon nekem békét ezekkel a novellai alakokkal! Marjai főhadnagy... ez már előre úgy hangzik, mint egy elbeszélés címe. A főhadnagy összetör minden szívet, s aztán lelövi az asszony férjét. Alapjában pedig Marjai főhadnagy késsel eszi a halat.

A férfi mosolygott.

- Marjai főhadnagy kivétel a szabály alól. Marjai agyonszúrta a feleségét, ki őt megcsalta.

Az asszony meglepve nézett urára.

- Ez az a Marjai, akiről az újságok annak idején annyit írtak? Azt mondják, hogy az udvarlót is lelőtte?

- A házibarát csak úgy szabadult meg, hogy egy szekrénybe bújt, s nem engedte az ajtót kinyitni.

- Érdekes ember - szólt az asszony. - Ez, lássa, őszintén véleményt mondott. Itt lakik?

Illenczi kinézett a kosárból.

- Éppen erre jön. Vagyok vele olyan jó viszonyban, hogy fölhívhatom. Együtt szolgáltunk Krakkóban.

Tíz perc múlva Marjai főhadnagy, egy nyurga, angol bajuszú úr, beállított a szobába. Nem volt egyenruhában, a hadseregtől az emlékezetes eset után megvált, s ma már alig valami sejtette az egykori katonát. Egyszerűen, de választékosan volt öltözködve, azonban az ujján nagy, kirakatba való ékszerek csillogtak. Modorán bizonyos öntudat ömlött el, a tekintetében is volt valami követelő, mint azokéban, akik tudják, hogy valakik, s megkívánják, hogy a világ is tudomást vegyen róla. Nála az okot rá egykori gyilkossága adta, azóta, hogy az eset megtörtént, az előbbi udvarias ember követelőző lett, fürdött a népszerűségben, s lenézett mindenkit, aki nem képes rá, hogy a feleségét leszúrja.

Meghajlott az asszony előtt, s helyet foglalt az egyik angol székben. Látszott, kíváncsi rá, vajon Illencziné tudja-e, hogy kivel beszél. Mikor az asszony megmondta, hogy már hallotta a hírét, elmosolyodott, mint a művész, ha előző esti sikeréről beszélnek, és megelégedetten, bár alig észrevehetően biccentett a fejével.

- Meg kell önnek mondanom - szólt az asszony -, hogy igen érdekes embernek tartom. A halál az Isten joga, az az ember, aki magához ragadja e hatalmat, bizonyos mértékben Prométheuszra hasonlít.

- Minden bizonnyal! - vetette közbe Illenczi. - Marjait azóta népszerűség is veszi körül. Úgy mondják, sok virágot is arattál ezen a réven?

- Bizonyos, hogy az embereket, bár ez kissé mosolyogni való, de érdekli személyem! - vette föl a szót élénken a főhadnagy. - Amerre járok, mindenütt megcsodálnak, s a hátam megett összesúgnak: „Ez az a főhadnagy? Ez ölte meg a feleségét? Nem zárták be?" És így tovább. Úgy látszik, a világon még ritkák az olyan emberek, akik képesek becsületüket megtorolni. Véleményem szerint csak az férfi, aki hasonló esetben hasonlóan jár el. Nemde?

- Feltétlenül! - bólintott Illenczi. - Kár, hogy a katonai pályád ez eset miatt félbeszakadt. Emlékszem, annak idején szerettél matézissel foglalkozni. Nem mennél a mérnöki pályára?

Marjai intett a fejével.

- Ó, nem, az nagyon unalmas dolog... Egyébiránt, hogy a tárgynál maradjak, gyilkolni tulajdonképpen szép dolog. A teremtés is nagy, ám nemde a rombolás is. Isten megalkotta a hegyeket és tengereket, de nagyobb munkát végez majdan az, aki eltörli a hegyeket és a tengereket. Én minden gyilkost megértek, mert értékelni tudom a bátorságot, amelyet tette elkövetésében kifejt. A legtöbb ember gyáva, és e gyávák többsége teremtette meg a törvényt, amely tiltja a gyilkolást. Holott a természetben minden leöli a másikat: a sas a nyulat, a tigris a bárányt, a vidra a halat, a pók a legyet, a nap a sötétséget, a nyár a telet. Ez az én külön filozófiám.

- Érdekes... - szólt Illenczi, míg az asszony csöndesen ült, s a vendég vonásait vizsgálgatta. Hideg, komor vonások voltak, mintha belemarták volna magukat az arcbőrbe. - Azonban szükségesnek érzem, hogy figyelmeztesselek valamire.

- Parancsolj! - szólt a főhadnagy kissé kelletlenül, amiért ismét kizavarták elbeszélése sodrából.

- Tulajdonképpen mosolyogni kell rajta. Téged azonban esetleg érdekel. Nemde, a gyilkosság tíz év előtt történt?

- Igen, tíz év előtt.

- Az emberek ennyi idő alatt felejtenek, talán tudva is kitörölnek egyet-mást az emlékezetükből. Így például a múltkor egy társaságban fordultam meg, ahol a te esetedről szólva egy ismert notabilitásunk ezt mondta: „Én azt hiszem, ez az egész gyilkosság csak mese."

Marjai hitetlenül, de kissé meglepve nézett föl.

- Mese? Benne volt minden újságban. Otthon vannak mind, sorba rakva. Az egyikben le is vagyok rajzolva.

- Mégis többen akadtak - folytatta a háziúr -, akik mosolyogtak a báró szavaira, s azt mondták: „Tényleg nincs kizárva a dolog.” Tudod, tíz év nagy idő.

A főhadnagy kissé izgatott lett.

- Engedelmet kérek, nem olyan nagy idő. Az ilyen dolgok nem évülnek el egyhamar. Milyenek az emberek... hihetetlen! Nevetséges, de úgy van: irigylik tőlem az esetet, nemde?

- Mindenesetre. Én természetesen melletted foglaltam állást, és azt mondtam: „Felelek a dologért”, de mégis, mint jellemző esetet, fölemlítem. Ugyanakkor abban a társaságban, amelyben nagyon sok előkelő ember volt, az olasz királygyilkosról kezdtek beszélni, s azt mondták, hogy valóban bátor ember volt.

- Az egy közönséges gazember volt! - vette ellen Marjai főhadnagy. - Pénzért bérelték föl: tettében nincs semmi nemes vonás. Csak nem gondolod, hogy ideális gyilkos?

- Ó, dehogy! - nyugtatta meg Illenczi. - Eszményi gyilkos vagy például te, aki a becsületért cselekedtél, de nem ő, aki az anarchizmust szolgálta.

Egy pillanatig csönd volt, aztán Marjai vette föl a szót.

- Amit az előbb mondottál, nem megy ki a fejemből. Rosszakarat volna ez avagy feledékenység? És sokan hallották? Bizonyára tovább is terjesztik a hírt, s kiderítik, hogy nem gyilkoltam, sőt talán még a feleségemmel élek, nemde?

Megsimogatta homlokát.

- Voltaképp itt tenni kellene valamit, hogy ez a rágalom elüljön. Jó volna, ha felelősségre vonnám az illetőt? - kérdezte meg a háziurat.

- Azt, kérlek, ne tedd, mert diszkréció alatt mondtam el a dolgot.

- De hát valamit mégiscsak ki kell eszelni. Végre is ez sértő inszinuáció, mert annak idején a becsületemet toroltam meg, s erre ma is súlyt helyezek.

- Mindenesetre gondolkozni kell e dologról - hagyta helyben Illenczi. - Én is úgy tartom, hogy a neved megkíván valami reparációt. És különben se árt, ha az emberek megint visszaemlékeznek egy kissé a dologra. A te eseted nem oly közönséges, hogy kifacsart citromként el lehessen dobni.

- Nagyon köszönöm baráti szívességedet - szólt Marjai fölkelve -, és még igénybe fogom venni. Fogadd hálámat. Kezét csókolom, nagyságos asszony, talán nem untattam azzal, amiről beszélgettünk.

Meghajlott és elment. Illenczi elmosolyodott, és így szólt a feleségéhez:

- Íme, az őszinteség és az érdekesség. Most megy a nagyharanghoz, és kihirdeti, hogy igenis ő a gyilkos, és leteszi rá a szavát, hogy ő az. Boldogtalan volna, ha valaki elfeledné, hogy Marjai főhadnagy meggyilkolta a feleségét. Ez olyasmi lenne, mintha Hamletet nem Shakespeare írta volna.

Az asszony is elmosolyodott.

- Valóban, ez az ember vérrel kendőzi az arcát, de mégiscsak kendőzi! - jegyezte meg.

Illenczi a felesége vállára tette a kezét.

- Én az istállóban lakom egész nap, ő meg a morgue-ban, nos, melyik a jobbik? Ő nem tud ellenni két percig anélkül, hogy ne arról beszéljen, mint ölte meg azt a szegény asszonyt, akinek végre is igaza volt. Ki ne csalná meg ezt a hőst? Ha száz halált hal a szerencsétlen, akkor is jobban jár, mintha hozzá volna láncolva.

Leült a kosárba, s kezébe vette az újságot. Az asszony a párkányra támaszkodott, és kiengesztelődve mosolygott.

- Ha pedig nem hagy békében - szólt Illenczi az első sorokat átfutva -, akkor én is érdekes ember leszek. Majd elválik, hogyan fog velem boldogulni.

Feje fölött holló

1

A naszályi négyezer holdas birtokot az utolsó Zernyesth elhunyta után a stolti gróf örökölte. Amikor az új tulajdonos egy esős napon, bécsi palotájában, a gazdatisztek jelentéseit nézegette, a következő sajátságos tételek ragadták meg figyelmét:

aug. 13.	Garas Petinek	6 pár csizma,
szept. 13.	dtto	5 oldal szalonna,
dec. 13.	dtto	3 trombita lőpor,
jan. 13.	dtto	2 hordó sör

- Ki ez a rejtélyes Garas Peti? - kérdezte a gróf titkárjától.

A szekretárius böngészni kezdett az aktákban, a végrendeletben, a birtokleírásban, az inventáriumban, s aztán így válaszolt:

- Garas Peti az elhunyt Zernyesth Miklós gróf őméltósága rendelkezése alapján kapja a fölsorolt természetbeni dolgokat. Ami Garas foglalkozását illeti, ez az ember szegénylegény, s nehogy emberéletben kárt tegyen, a megboldogult méltóságos úr kiegyezett vele, s minden hónapban, ahogy az a múltban sok úri birtokon szokás volt, bizonyos járandóságokat adatott ki neki.

A naszályi nábob mosolygott.

- Hogyan? Magyarországon még vannak szegénylegények?

- Úgy kell lennie - bólintott a titkár -, mert a gazdatisztek mind megbízható emberek, akiket a birtok átvétele után hosszabb ideig a főváros legügyesebb detektívjeivel ellenőriztettem.

- Szeretnék egyszer egy eleven szegénylegényt látni! - szólt a gróf. - Ha a jövő héten lemegyünk Magyarországba, juttassa eszembe a dolgot!

2

Pár hét múlva a gróf, több barátja kíséretében, leutazott Naszályra. A bécsi urak és hölgyek vígan lovagoltak, vadásztak, táncoltak, s amikor egy napon már belefáradtak a mulatságba, a házigazda így szólt hozzájuk:

- Ma este olyasmit fogtok látni, ami ritkaságban vetekszik a bölénnyel. Hat órára öltözzetek jól föl, ki fogunk szánkózni a Vályú-csárdához.

- Mit fogunk látni? - kíváncsiskodtak a hölgyek.

- Mondja meg, gróf! Talán tűzijátékot vagy farkasvadászatot rendez?

- Nem! - felelt a háziúr mosolyogva. - Eleven szegénylegényt fogok bemutatni.

Az asszonyok elsikoltották magukat, de amikor a gróf minden látogatójának egy koromfekete browningot nyújtott át, megnyugodtak, sőt utóbb igen mulatságosnak találták az ötletet, és a ritka alkalomra való tekintettel legszebb prémjeiket rakták föl magukra.

3

Szomjas Áron, az öreg kasznár, akinek ügykörébe Garas Peti tartozott, körülményesen elmagyarázta volt a grófnak, miként bonyolódik le a szalonnák, lőporok, miegyebek ügye a szegénylegénnyel. A dolog így állott.

Garas Peti sohase mutatta volt magát a kastélyban vagy a gazdatiszteknél. Évtizedes megállapodás volt, hogy minden hónap tizenharmadik napján az előírt természetbeni járandóságot kivitték a félig beomlott Vályú-csárdába (a régi híres betyártanyába), ott lerakták a küszöbre, s azzal az átadás be volt fejezve. Reggelre a lőpor, vagy a szalonna vagy a csizma eltűnt: Garas Peti az éj homályában eljött érte, titokzatosan, soha föl nem ismerve, soha meg nem feledkezve a 13-i dátumról. Az átvétel jeléül nyáron egy szál rozmaring, télen egy zöld fenyőgally feküdt az ivószoba ablakrácsában.

4

Csikorgó téli este volt, amikor a jókedvű társaság útnak indult a Vályú-csárdába. A szánok, nehogy gyanút keltsenek, csak a folyóig mentek, onnét a hölgyek és urak gyalog tették meg az utat a füzesig; itt az ódon törzsek közé rejtőzve várták a fejleményeket.

Már kilencre járhatott az idő, mikor a behavazott síkságon lépések recsegése hallatszott, s a szomszédos nyárfák közt egy emberi alak jelent meg. Bár a főúri társaság tíz emberből állott, mégis bizonyos izgatottság vett rajtuk erőt, az urak elővették a browningot, s a hölgyek szorosabban simultak gavallérjaikhoz.

Az éjjeli vándor lassan, meg-megállva, mint a pusztai róka haladt; nyilván ügyelt rá, nehogy valaki észrevegye. Egy ideig csak fekete körvonalak látszottak a homályban, de aztán egyszerre kibújt a hold, és tette rá fénysugarát a titokzatos betyárra.

- Ah! - kacagott föl az egyik asszony. - Hisz ez egy aggastyán!

Csakugyan, galambősz, sánta ember ballagott a havon. Alakja meggörnyedt, jobbjában görcsös koldusbotot szorongatott, vállára öreges bekecs borult. Az egész ember inkább árnyékhoz, mint élőlényhez hasonlított.

A gróf előbb bosszankodott, de aztán nevetett.

- Persze hogy aggastyán! - mondta zsebre vágva browningját. - Nekem már Bécsben gyanús volt a dolog. Az utolsó komoly szegénylegényt köztudomás szerint a hetvenes években látták az Alföldön, s azóta innen-onnan negyven év múlt el.

Az éjjeli vándor a szavak iránya felé fordította a fejét, aztán meghökkenve állott meg. Egy pillanatig nem tudta, mit csináljon, majd hirtelen eldobta bekecsét, és bukdácsolva, mint a meglőtt nyúl, a nád felé kezdett szaladni.

- Hahó! Megállj! - kiáltotta a házigazda. - Megállj! Nem bántunk!

Garas Peti azonban nem hitt a szónak, öreg lábait sebesen szedegetve menekült a havas síkságon, közben ijedten nézegetve hátra.

A gróf, aki fiatal korában pompás atléta volt, hirtelen lelökte bundáját, és utánairamodott a betyárnak. A harc hamar eldőlt. A patak szélén a szegénylegény megcsúszott, elbukott, s mire föl akart tápászkodni, üldözője már a vállára tette kezét.

- Mit akarnak tőlem? - szólt az öreg haramia összehúzva magát, mint a kutya, amikor botot lát.

- Semmit, cimbora, semmit! - felelte a gróf, és talpra segítette az áldozatot. - Bejössz velünk a kastélyba, és megiszol egy pohár meleg bort.

A betyár gyanakodva nézett üldözőjére.

- Nem adnak ki a pandúrnak? - kérdezte, mert ijedtében hirtelen megfeledkezett róla, hogy a pandúrok ma már csak a vármegyeház padjain pipázgatnak, vagy a polgármester szobáját söprik.

- Szavamat rá, hogy nem lesz bántódásod - jelentette ki a naszályi nábob határozottan. - Egy-kettő, ülj föl a szánra a kocsis mellé!

5

Egy óra múlva a kastély ebédlőjében ült a társaság: jókedvű urak, szép asszonyok, köztük kísértetiesen lengő hajszálakkal, viaszsárga, barázdás arccal a naszályi ócska szegénylegény. A háziúr nagy figyelemmel bánt ritka vendégével, maga kínálta meg minden tál ételből, és szaporán töltötte poharába a piros bort.

Garas Peti eleintén aggódva nézett körül a nagy fényességben, és folyton az ajtót leste, mikor lép már be rajta a pitykés nadrágú perzekútor, hogy elfogja. Amikor azonban látta, hogy semmi baja sem történik, hogy mindenki jóindulattal beszél hozzá, s amikor a bor is melegíteni kezdte, az aggastyán szeme egy kissé megcsillant, és halovány ábrázata - amely a megvénült saskeselyűéhez hasonlított - megélénkült.

- Tudsz-e valamit énekelni? - kérdezte a gróf vacsora után.

- Tudok - felelte az öreg betyár megfontoltan.

- Ha van hozzá kedved, énekelj nekünk valamit! - szólt a házigazda, egy pohár tokajit tolva vendége elé.

A szegénylegény fölállott. Egy ideig maga elé nézett, mintha gondolkodna rajta, mit daloljon, aztán lehunyta szürke szemét, és tompán csengő, mély hangon énekelni kezdett.

Holló károg utam elé,
Varjú követ mindenfelé,
Kezemben a csákány pereg,
De szememből könny csepereg.

A nóta hangjai lassan, mint a beteg madár, szálltak szerte a teremben. Az öreg hangja néhanéha megcsuklott, olykor a szövegből egy-egy szó nem jutott eszébe, s ilyenkor az énekes egy percre megállott, de az egész dal - amelyben egy letűnt, visszahozhatatlan kor dőre árnyéka

bolyongott - mégis oly sajátságosan érzelmes, oly fakón szomorú volt, hogy a társaság jókedve elszállott, és a nóta befejezése után mélységes csönd borult a teremre.

Garas Peti csöndesen állt a terem közepén, aztán kinyitotta szemét, lassan végignézett a termen, majd kihúzta magát, és komoly, ünnepélyes arccal táncolni kezdett. A régi, híres betyártáncot akarta eljárni, a bakonyi kopogóst, amelyet nála különben senki se járt el a világon.

Az aggastyán tagjai azonban csak nehezen engedelmeskedtek. Sánta lába meg-megcsúszott, keze remegve kísérte teste mozdulatait, arca a vergődéstől verejtékes lett. Szomorú kísértet imbolygott a teremben, hajlott le a földre, és toppantott a padlóra, egy kopott árnyék, amely mintha sírdombok, néma keresztek közt járt volna. Amikor a betyár halk, rekedtes kurjantással befejezte a táncot, az asszonyok szemén könnycsepp csillant meg.

- Igyál, betyár, múlik a nyár! - szólt a házigazda, teletöltve Garas Peti kancsóját.

A fáradt aggastyán mohón nyúlt az ital után. A társaságot üdvözölve magasra emelte föl a serleget, aztán egy hajtásra itta ki a nehéz bort, amely folyékony tűzként szaladt szét ereiben.

Ó, micsoda ital volt ez! Kemény, szilaj, mint a ménesről kipányvázott csikó; üdítő, mosolygó, mint a tavaszi erdő. Garas Peti elgondolkodott. Ivott ő már egyszer ilyen bort. De hol is, mikor is? Talán a Bácskában, a Vojnicsok birtokán, vagy Tokajon, amikor a király pincéjét fölfeszítette? Nem, nem. Hopp! Megvan! A Vályú-csárdában mértek ilyen jó bort negyven esztendő előtt, amikor még végig láp volt a vidék, és a betyár lova zsombékok, tocsogók, nádak közt baktatott. Igen, ez a testvére lesz annak a bornak, hiszen egy birtokon termettek: de amaz, amaz még ennél is jobb volt, mert a Vályú-csárdás felesége töltögette volt a poharakba.

Hej! Micsoda asszony volt az! Az öreg szegénylegény szeme előtt fölvillant a karcsú csaplárosné alakja. Darázs a dereka, kaláris az ajka, a szeme meg a legszebb kökény, ami az egész Felvidéken termett. Kemény fehércseléd volt; ha kellett, fél vállra tudta kapni a liszteszsákot, ha kellett, kis fokosával kiverte az egész csárdát, de amikor Garas Peti a szemébe nézett, az asszony elkezdett sírni, mint a gyerek, és az arca hófehér lett, mint patyolat.

Aj! Ti szép idők! Hova lettetek?! Ti szép idők, amikor még nem volt vasút a síkságon, amikor az erdő, a láp, a rét mind a szegénylegényeké volt, amikor az útonállók még nem jártak tolvajlámpákkal, bicskával, amikor még dicsőség volt szegénylegénynek lenni, pandúrral harcolni, akasztófán meghalni!

- No, öreg!... - szólt a házigazda. - Most szedelőzködjön szépen össze, és menjen békességgel haza. Isten áldja meg!

Garas Peti fölkelt, illemtudóan megcsókolta az asszonyságok kezét, s aztán érzelgős lélekkel vágott neki a síkságnak.

6

A vén zsivány lassan baktatott a naszályi lapályon, amely csöndes hófelhőbe burkolózott. A bortól nekitüzesedett emlékezőtehetséggel Garas Peti sorba visszaemlékezett azokra az eseményekre, amelyek vele e síkon hajdan lejátszódtak. Itt állt az öreg fűz, amelynél egymaga fosztotta ki a Bertóti-tanyáról visszaérkező vicispánt, nótáriust és fiskált; itt a Krisztus-feszület, amelynél golyót kapott a tüdejébe, úgyhogy a szentkép oszlopa, imapadja tele lett vérrel; itt az öreg hárs, amelyre a statárium legjobb cimboráját, Fekete Bandit akasztotta föl, és itt, itt a Vályú-csárda, ahol a csaplárosné esténként türelmetlenül leste a szegénylegény érkezését.

Milyen más világ volt! Ha még egyszer visszatérne, ha legalább egy órára újra daruszőrű paripáján ülhetne, perzekútorokkal harcolhatna, ha még egyszer úgy el tudná járni a kopogóst, mint Rózsa Sándor idejében, ha még egyszer megpörgethetné híres fokosát, amelynek puszta említésére libabőrös lett a pandúrok háta! Beh sokért nem adná, ha még egyszer elélhetné életét!

Az úton szánkó csilingelése közeledett. A lovak léptei szaporán kopogtak, nyilván valami úri fogat lehetett, amely mulatságból iparkodott haza. Hajdan az ilyen szánkók nem jutottak simán a kúriáig!

A vén betyár szeme villant egyet; a következő percben Garas Peti már az útszéli százados tölgy mögött húzódott meg. Ott állt dobogó szívvel, elfulladó lélegzettel, égő ábrázattal, és várt, várt, amíg a szánkó közelebb jött. Amikor az alkotmány már csak húsz lépésnyire volt tőle, a szegénylegény, minden erejét összeszedve, hirtelen kihúzta magát, kiugrott az útra, elkapta a nyerges gyeplőjét, megforgatta fűzfahusángját, és elkiáltotta magát:

- Pénzt vagy életet!

A szánkóban valaki sikoltott, aztán egy pisztoly dördült el.

A következő percben Garas Peti fölfordult, és a hóban rángatózni kezdett.

- Nini, hiszen ez a mi esti vendégünk! - szólt egy, a szánról leugró úr, aki sápadt volt, mint a fal.

- Csakugyan... - hagyta helyben a gróf. - Érdekes dolog. Hetvenéves korában, sántán, bénán még kedve volt szánokat megtámadni. Nyilván becsípett a piros bortól. Szegény ördög!

- Így elrontani a mulatságunkat... - vélte egy hölgy. - Úgy örültem az éjféli szánkázásnak, és most vége. Remélhetőleg nem történt baja.

A hold teli fénnyel sütött rá a hóban fekvő zsiványra, aki egyre lassabban mozgott, s aztán káromkodott egyet.

A lövés zajára egy varjú fölébredt, és magasan felröpülve, panaszosan károgni kezdett.

Bárányfelhők

Podraczky Nepomuk János felsőpénteki járásbíróval egy felvidéki fürdőhelyen ösmerkedtem meg, ahol mindketten a tört lábunkat gyógyítottuk. Egy karácsonykor aztán Felsőpéntekről sürgönyt kaptam, amelyben a járásbíró meghívott, hogy a szilvesztert töltsem el náluk. Miután szeretek a Felvidéken járni, s egyéb dolgom nem volt, engedtem a fölszólításnak, és az év utolsó napján, délután öt órakor, hóban, fagyban megérkeztem Felsőpéntekre.

Amint kiszálltam a vasúti kocsiból, az állomásfőnök, egy harcias bajuszú, magas férfi elém állott, és így szólt:

- A Podraczky úr pesti vendége? Nem csalódom?

- Valóban az vagyok - feleltem bemutatkozva.

- Süveggyártó, állomásfőnök! - csapta össze katonásan bokáit a harcias bajuszú úr. - Legyen szerencsém egy kis papramorgóra.

Egy perc múlva már fent is ültünk az állomásfőnök szalonjában, a rendes vidéki környezetben, kávébarnára pácolt puhafa bútorok, Makart-csokrok, terrakotta díszek és utazó rácoktól vásárolt szőnyegek között. A szögletben könyvszekrény állott, megtömve mindama művekkel, amelyeket részletfizetésre lehet kapni; a lámpán, vörös selyempapírból kivágva, mosolygó arcú balerina csüngött. A falon a díszhelyet egy nagy fotográfia foglalta el, amely Süveggyártó Pált volt iskolatársai zord körében ábrázolta. A szobában ánizs- és narancsszag lengett.

- A szilveszteri mulatság az állomási vendéglőben lesz - szólt Süveggyártó Pál, megkínálva a papramorgóval és a hozzá tartozó kenyérszeletekkel. - Ilyen dáridót még nem látott! Engedje meg örömömnek kifejezést adni, hogy önt körünkben üdvözölhetem, és engedje meg azt is, hogy most bemutassam a feleségemet.

Mintegy végszóra kinyílt az ajtó, és a szobába az állomásfőnökné lépett be, egy erősen rizsporozott, kövérkés asszony, aki nem oly régen még nagyon csinos lehetett.

- Íme, Valerie, a nőm! - szólt Süveggyártó mosolyogva.

Elbeszélgettünk tücsökről-bogárról, a pesti szalonokról, a legújabb táncokról, a divatos hajviseletről, a rossz és a jó cselédekről, az utóbbi időben fölbukkant magyar nótákról, miközben az állomásfőnökné gyakran vetette rám álmatag kék szemét. Mikor már kimerítettük mindama eszméket, amelyeket Felsőpénteken egy új ösmeretség első negyedórájában kimeríteni lehet, fogtam a kalapomat, és ajánlottam magamat.

- A viszontlátásra! - szólt a még mindig szép asszony, és melegen fogott velem kezet.

- Viszontlátásra! - feleltem, és határozottan viszonoztam a kézszorítást.

Podraczky Nepomuk János barátom, díszes csibukkal a kezében, nagy báránybőrös bundában, már a tornácon várt reám. Mikor megpillantott, a szeme megcsillant, s az arca kivörösödött.

- Hahohó! - szólt nagyot kacagva, mintha megérkezésem valami igen mulatságos dolog lenne! - Hahohó! Itt az ipse! Üdvözöllek, barátom!

Ezzel a járásbíró két alapos csókot nyomott ábrázatomra, mialatt a csibukkal csaknem kiégette sárga városi bundám hátát.

Az úriszobában komoly ábrázattal, ünnepi ruhában állt a család. A járásbíróné fején entreprise-szerű tollbóbita lengett, vállára hófehér csipkekendő borult; a két leányon rózsaszínű ruha, széles kék övvel, amely hatalmas csokorban végződött. A szobában katonás rendben sorakoztak a székek, asztalok, pamlagok; a vázákban cineráriák és örökzöldek.

- Tehát - vette föl hangosan a szót Podraczky - íme, ez a feleségem, született ostróczi Ostróczy Antónia. Itt a nagyobb lányom: Malvin, ez a kicsi pisze meg a Julis. Most egy kissé meg vannak hatva, mert sokat - és természetesen jókat - beszéltem rólad, de ha majd fölmelegednek, mind a hárman igen derék teremtéseknek fognak mutatkozni. Csókold meg őket!

- De bátyám - ellenkeztem szerényen -, nem véled, hogy kissé még fiatal vagyok az ilyesmihez?

- Hahaha! - kacagott a járásbíró. - Fiatal?! Hiszen éppen azért kellene megtenned.

- De Podraczky! - szólt feddően az asszony, aki az urát mindig a vezetéknevén szólította. (Miért? Nem tudom.)

- No, jó, jó! - mosolygott a háziúr. - Csak nem kell haragudni, gyerekek. Csak nem kell haragudni! Tehát nincs csók, pajtás.

- Julis - vette fel a szót a járásbíróné, leoldva derekáról a kulcsait -, nézz utána, hogy az uzsonna az asztalra kerüljön. Kedves vendégünk - fordult aztán hozzám - lesz szíves az ebédlőbe átfáradni.

Udvariasan karomat nyújtottam őnagyságának, és átlebegtünk az ebédlőbe. Itt már terítve volt az asztal, amely megroskadt az almáskosarak, kerék nagyságú torták és ezüst süteménytartók súlya alatt. Bár a hófehér abroszon kávéscsészék állottak, azért a nefelejccsel kivarrt futón aggasztóan nagy borosüvegek is sorakoztak.

Mikor tehát leültünk a hatalmas uzsonnához, az ajtó egyszerre kinyílt, és egy ravaszkás arcú, nagy ádámcsutkás úr tolta be fejét.

- Hahó! - kacagott föl a járásbíró. - Itt van Beczkó! Ez aztán derék dolog!

- Nem zavarok? - kérdezte az új vendég, és egy sárga mandzsettába csavart virágcsokrot nyújtott át a háziasszonynak.

- Leülni, leülni! - harsogta a háziúr jókedvűen, s aztán megmagyarázta nekem, ki tulajdonképpen Beczkó.

Nos, Beczkó fegyházigazgató volt, mert Felsőpénteken tudvalevőleg fegyház is van. A direktornak azonban csak a hivatása volt szigorú, a magánéletben a törvény kemény végrehajtója jókedvű, aranyos kedélyű gavallér, aki a legmulatságosabb emberek egyike. Ő tudta az egész Felvidéken a legsikerültebb tréfákat csinálni, ő volt az, aki nagy ebédeken az összes jelenvoltakat az asztalhoz varrta úgy, hogy mikor a társaság föl akart kelni, magához húzta az abroszt; ő volt az, aki a gyanútlan idegen poharába pezsgőport hintett úgy, hogy mikor az bort öntött a kupába, az ital általános derültség közben a padmalyig szökött; ő volt az, aki a vendégszoba ágyaiba a lepedő alá keféket rakott, hogy mikor az ember lefeküdt, rögtön nagy ijedten ugrott ki a dunyha alól; ő volt az, aki... szóval, ő volt a jókedv megteremtője és fenntartója Felsőpénteken!

Írjam le, meddig tartott az uzsonna, és mi minden jót juttatott nekünk? Nem teszem, hiszen olvasóim közül bizonyára mindenkinek volt már szerencséje hasonló mulatsághoz, amelynél krémes lepényt és malacpecsenyét kellett ennie, édes kávét és savanyú bort kellett innia. Így csak annyit, hogy az uzsonna kitűnő hangulatban folyt le, s a jókedv tetőpontra hágott, mikor a sarokban egyszerre, pokoli robajjal, tüzesbékák kezdtek el durrogni.

- Ó, ez az imposztor Beczkó! Ez az imposztor! - kacagott Podraczky, s a könnyei végigcsurogtak fehér mellényén. - Mindig kitalál valami újat, mindig kitalál valamit!

A járásbíróné tréfásan duzzogva biggyesztette föl ajkait.

- Úgy rám ijesztett! - szólt a fegyházigazgatóhoz. - Most büntetésből nem táncolom magával a négyest.

- Hát lehet rá haragudni? - fordult kacagva felém Podraczky. - Akármit csinál, az ember elnézi neki.

Tekintetem véletlenül a járásbíróné hervatag arcára esett. Őnagysága vonásain - csak egy pillanatra - férje utolsó szavainál könnyű derű húzódott végig, s ugyanekkor Beczkó ábrázatán is végigfutott egy gúnyos villanás. Mindez szempillantás műve volt, majd a fegyházigazgató megköszörülte a torkát, felállt, s egyik kezében kávéscsészével, a másikban egy pohár szamorodnival, ékes tósztot mondott rám, ama hő reményének adva kifejezést, hogy mihamar vendégeként tisztelhet házában. Kitűnő!

Az uzsonna tehát zajos derültség közt ért véget. Fölkeltünk, és miután az idő már nyolc órára járt, elhatároztuk, hogy átöltözünk a mulatságra. Kezet csókoltam a hölgyeknek, azután stílszerűen így szóltam Podraczkynéhoz:

- Szépasszony, egy kérésem van. Tisztelje meg frakkomat egy szál virággal.

A járásbíróné mosolygott, majd a Beczkó által hozott csokorhoz sietett, és kitépett belőle egy égőpiros rózsát.

- Nos, készen vagy-e már? - dörömbözött fél óra múlva az ajtómon Podraczky.

Éppen a nyakkendőmet kötöttem volt meg.

- Csak még egy rózsát kell fölraknom! - feleltem. - Egy perc, és kész vagyok!

Mikor a virágot a gomblyukamba akartam tűzni, különös dolog történt. A rózsa a szobában levő meleg következtében egészen fölnyílt, s mikor a fölösleges szirmokat le akartam róla tépni, az égő kehelyből egy apró papírlap esett ki.

Vajon hogy kerülhetett a rózsába a cédula? - kérdeztem magamtól, fölemelve a papírlapot... de a következő pillanatban már meg is kaptam a választ.

A vékony cédulán ceruzával írva ez állott: „Holnap este. - Imádlak." Ez persze nem nekem szólott. Hát kinek?

Ah... Tehát Beczkó meg a járásbíróné... És ily szellemes úton leveleznek egymással... Hirtelen megértettem azt a különös tekintetet, amely az asszony vonásain az imént férje szavai nyomán fakadt, megértettem azt a...

- Nos, megvagy-e már? - kérdezte újra Podraczky, erőteljesen megrázva ajtómat.

Gyorsan tűzbe dobtam a cédulát, és átmentem a szalonba.

A társaság - bundában, kendőben, botosban - már együtt volt. Beczkó úgy beburkolózott köpenyébe, hogy csak az orra látszott ki; a leányok annyira föl voltak fegyverkezve a hideg ellen, hogy nem tudtak megmozdulni, úgy kellett őket ölben a szánhoz vinni.

A fenyőgallyakkal ékesített vasúti vendéglői teremben már vígan húzta a cigány. Az egyik sarokban széles mellkasú, feszes vidéki urak, akiknek fehér kesztyűje veszedelmesen dagadt piros öklükön, szaporán járták a csárdást, a bársonypamlagon kipödrött bajuszú öregurak és komoly, ízléstelenül öltözött mamák diskuráltak a hajdani jogászbálokról. A szomszéd teremben sűrű füstfelhőben fürgén csattogott a kártya, a III. osztályú váróteremből átalakított büféből pedig víg pohárcsengés hallatszott ki. Az ajtóban olykor megjelent egy már kapatos úriember, és így szólt:

- Igen tisztelt uraim és hölgyeim! Félve szólamlok meg e díszes társaságban...

Tovább a szónok nem jutott, mert barátai érte jöttek, és jókedvűen tuszkolták vissza.

Miután nem vagyok szenvedélyes táncos, én is bevonultam a büfébe, és két fiatalember mellé telepedtem le. A két gavallér, akik közül az egyiken fővárosi szabású frakk volt, míg a másikon erdészuniformis szorult, kissé be voltak csípve, s élénken beszélgettek.

Mikor melléjük ültem, hirtelen abbahagyták a vitatkozást, közömbös dolgokról csevegtek velem, utóbb azonban pár poharat fölhajtva, egész megfeledkeztek csekélységemről, s újra az abbamaradt kérdésre tértek vissza.

- Velem nem lehet csak úgy elbánni! - szólt az erdészuniformisú haragosan, és a szeme megvillant. - Őnagysága azt hiszi, hogy engem eldobhat, mint egy elhasznált kesztyűt? Ó, nem, nagyságos asszonyom, ez tévedés, ez nagy tévedés!

- De kérlek - vetette ellen a másik -, úriemberek vagyunk, és te is csak az vagy. Mit akarsz csinálni? Az ilyesmit nem lehet erőszakkal elintézni.

Az erdész, akinek a nyelve kissé nehezen járt, megrázta a fejét, és úgy tette az asztalra a poharat, hogy az rögtön kettément.

- Ez nem a módja valakivel elbánni! - kiabálta. - Ez nem módja! Ezerszer is, nem a módja! És tőled, tőled, öreg cimborától se vártam volna, hogy ezt teszed velem.

- De kérlek - csitította a frakkos lovag pajtását -, én is csak ember vagyok. Gyönge ember, és hiába... szeretem Valerie-t. Nem tehetek róla, szeretem.

Valerie?! Ezt a nevet mintha már hallottam volt aznap valahol. De merre, hol? Ó... Persze! Az állomásfőnök szép feleségét hívták így. Szemem előtt egyszerre fölvillant az asszony rizsporos arca, sötétkék szeme és fehér homloka. Aztán egyszerre érezni kezdtem azt a meleg kézszorítást, amellyel búcsúzáskor megtisztelt.

- Szereted?! - kacagott gúnyosan az erdész. - Persze, te szereted őt, ahogy szerettem én is, és szerette Zelmánovics barátunk is. De az asszony, barátom, a szépasszony, az bizony egyikünket se szeret, se téged, se engem, se Zelmánovicsot, aki most miatta csücsül csöndesen, ott lent, a fegyházban, a patak partján, mint egy nyugalmazott pintyőke. Gyönyörű egy teremtés őnagysága, gyönyörű, még a sörénye is olyan, mint a fenevadaké.

- Nem engedem, hogy így beszélj róla! - kiáltotta szikrázó szemmel a frakkos úr. - Ez komiszság!

Az erdész egy pillanatra meghőkölt, elsápadt, de aztán kitört rajta a részegség, elkezdett nevetni, és hahotázva dűlt vissza székében, amely bizonytalanul ingott jobbra-balra. Látszott, hogy teljesen kapatos, és már nem tudja, mit beszél és cselekszik. A frakkos egy ideig haragosan ült vele szemben, de aztán ő is meggondolta a dolgot, rágyújtott egy cigarettára, és nyugodtabb hangon így szólt:

- Semmi bolondság, Domokos. Légy úriember és jó barát... megértetted? Semmi bolondság!

Ebben a pillanatban a fegyházigazgató száguldott végig a szobán.

- Négyes! - kiáltotta harsányan. - Négyes! Tessék foglalkozni a francia négyesre!

- Gyere táncolni! - szólt a frakkos gavallér az erdészhez. - Van itt szép lány, mint a pelyva. Gombház, ha leszakad, lesz más; nos, induljunk, öreg!

- Gombház... - dadogta a letárgyalt udvarló nevetve... - Gombház... Szép szó ez, hogy gombház... Még egy gombház, még öt gombház, sőt még száztizenkét gombház.

A terem üres maradt. Egy pincér kinyitotta az ablakot, hogy a négyes alatt a füstfelhő kissé kitisztuljon. Amint a hideg éjszakai levegő megérintett, egyszerre érezni kezdtem a korai kelést, a hosszú utazás fáradtságát, és összeborzongtam.

- A nagyságos úr megfázott - szólt a pincér üzletszerűen mosolyogva. - Talán parancsol egy teát?

- Adjon inkább egy pohár meleg bort! - feleltem, és kezemet dörzsölgetve fölkeltem.

A pincér meghajolt. Nyilván tetszett neki a frakkom, amelyet évek előtt, jobb időkben, Londonból hoztam volt.

- Majd beviszem a bort a gardróbba - szólt előzékenyen -, ott meleg van, és a nagyságos úr egyedül lesz.

Az utóbbi szavakat fraternizáló, csöndes gúnnyal mondotta, a pincérek finom orrával megszimatolva, hogy nem érzem jól magamat a frakkos és erdészuniformisú gavallérok közt.

A ruhatárban - melyet a II. osztályú étteremből alakítottak át - tényleg meleg volt. A hosszú asztalokon békén sorakoztak a bundák, lábzsákok, nagykendők; senki se ügyelt reájuk. Vidéken minden ember betéve ösmeri a másik kalapját, kabátját; semmi értelme sincs, hogy elcserélgessék őket, így tehát nem szükséges rájuk vigyázni. A teremben sötétség honolt, csak a kályha fénye világított pár lépésnyire.

A pincér gyufát kotort elő.

E percben kitűnő ötletem támadt. Hogy volna, ha egy félórát aludnék? A vasút úgyis irgalmatlanul összerázott, a mulatságnak déli tizenkettő előtt nem lesz vége, nem fog ártani tehát egy kis pihenés. Úgy hittem, elég lesz, ha a vacsoránál lépek újra tényleges állományba.

- Hozza ide a bort, de ne gyújtson föl! - szóltam elnyújtózkodva egy derék öreg farkasbőr bundán, amely a földre csúszott volt le.

A kályha kellemes melegének közelében, a bundák prémeinek könnyű illatában pompás fekvés esett. Már éppen el akartam aludni, álmos szemem előtt összefolytak a napi események: az idegen emberek, az új női ösmeretségek körvonalai, a mulatságos fegyházigazgató, a harcias állomásfőnök, a sikkasztó Zelmánovics, mikor egyszerre ajtónyílást hallottam, és a szoba félhomályában két alak jelent meg: egy hölgy meg egy úr.

- Kálmán, ez őrültség - szólt a hölgy, akinek reszkető hangja ösmerősen csengett -, ha valaki meglátna bennünket! A maga felesége úgyis olyan különösen nézett megint rám egész este. Ha valamit sejtene!

- Csak egy csókot, Malvin, csak egy csókot! - könyörgött szilajon a férfi. - Hiszen olyan ritkán látom... és oly nagyon, nagyon szeretem!

A sötétségben hosszú, forró csók csattant el, aztán a lány asszonyosan, mélyen fölsóhajtott. Egy pillanat múlva az ajtó halkan kinyílt, s a pár, ahogy jött, lopva, lábujjhegyen távozott. Amint átlépték a küszöböt, a külső terem világossága pillanatra ráesett a hölgy karcsú alakjára. Mindjárt megismertem. A Podraczky nagyobb leánya volt.

Megittam a boromat, s fölkeltem a bundáról. Az álom kiszökött a szememből. Egy kis undort éreztem. A vidék mindig mint a tisztaság, az egyszerűség, az őstermészet szűzi fogalma állott előttem, és most íme, ibolyák, vadvirágok, pacsirták helyett moszatos hínárban, piszkos iszapban járok. Felsőpéntek, úgy látszik, közelebb fekszik a nyugathoz, mint azt a térkép jelzi.

A mulatság odabent vígan folyt tovább. A hosszú keringő után hosszú vacsora következett, amelynek nem utolsó szenzációja volt, hogy a fegyházigazgató mindazokat, akiknek begyében tósztot sejtett, titokban odakötötte székükhöz, úgyhogy a szónokok az adott pillanatban nem tudtak helyükről fölemelkedni. Ilyen és hasonló tréfák közt múlt el a régi esztendő. Pontban éjfélkor aztán az összes lámpák hirtelen kialudtak, majd egy tucat malac élénk sivalkodás közt vágtatott végig a termen, mire a zenekar pléhtányérokkal, kereplőkkel fölfegyverkezve a Rákóczi-indulóba kezdett.

Reggel hat órakor a fegyházigazgató, aki meglehetősen elázott, így szólt hozzám:

- Pajtikám, nekem most egy percre le kell mennem az intézetbe. Van egy ötletem. Nem volna kedved egyet szánkózni? A friss levegő egyikünknek sem fog ártani. Odalent megborotválkozunk, megmosakszunk, aztán visszajövünk; helyes?

Az eszme megnyerte tetszésemet. A termek oly porosak és füstösek voltak, hogy az ember két lépésre se tudott látni, a frakkom hófehér lett, a torkom száraz és kormos, mint a kályhacső. Fölkaptuk tehát bundáinkat, és lementünk a szekerekhez. Az újév, úgy látszik, nemcsak odafent, az urak közt köszöntött be jókedvvel, hanem lent a nép közt is, a pincérek, kocsisok, cselédek mind be voltak csípve, és vígan ugráltak a havas udvaron, amelynek közepén nagy tűz lobogott.

Mikor nagy nehezen megtaláltuk Beczkó szánját és a hozzátartozó tót legényt, az egyik sarokban, a lépcsőház mellett csődület kerekedett. A kocsisok röhögve verődtek össze egy tarka kendős cselédlány körül, aki vadul nézett széjjel, és a kezét fenyegetően szorította ökölbe.

- Ezt meg fogja keserülni! - kiáltotta a leány tótul. - Ezt meg fogja keserülni a járásbíró úr, esküszöm, meg fogja keserülni!

- Mi baja van annak a leánynak? - kérdeztem a fegyházigazgatótól.

Beczkó nevetett.

- Ostobaság! - szólt megvonva vállát. - Féltékeny Podraczkyra. Vén bolond: mindig cselédlányok után futkos, egyszer még pórul jár. Hej! Gábris - kiáltott rá egy harcsaszájú pandúrra, aki nagy léleknyugalommal pipázott egy rozzant kocsin. - Eredj, és vidd már a pokolba azt a némbert.

A fegyház sárgán, józanon, hidegen emelkedett ki a patak menti rozzant füzesből. A kapuban peckesen állt az őr, és katonásan tisztelgett, mikor a szán az épülethez fordult.

- Minden rendben? - kérdezte Beczkó szárazon.

- Igazgató úrnak alássan jelentem, minden rendben van.

Végigmentünk egy sötét folyosón, amely keményen visszhangozta lépteinket, aztán az igazgató szobájába értünk. Már világos reggel volt, a januári napsugár halványan verődött végig a rideg, tiszta bútorzaton, a komoly íróasztalon, őfelsége tábornoki arcképén. Az igazgató asztalához ült, és átlapozta a jelentéseket, én pedig az ablakhoz mentem, és kinéztem az udvarra.

A négyszögletű havas térségen éppen megsétáltatták a rabokat. Az udvar közepén két, szilvaszín kabátos, fegyveres őr állott, körülöttük egyesével haladtak a fegyencek, széles kört taposva az olvadó hóba. Amint szamárszürke darócruhájukban, alaktalan sapkájukban, nagy lépésekkel haladtak egymás mögött, inkább állatokhoz, mint emberekhez hasonlítottak. Legtöbbjük ábrázata viaszsárga volt, csak az álluk volt fekete az ütköző szakálltól.

A rabok közt egy vékony, magas fiatalember ballagott. Arcára elmosódott, finomkodó vonások rajzolódtak, tartásán látszott, hogy egykor jobb társaságban forgolódott. A sovány fegyenc csak nehezen bírta a gyors járást, és olykor köhögni kezdett; az éles hang ilyenkor megrezegtette az ablaktáblákat.

- Ki ez az ember? - kérdeztem Beczkótól.

A fegyházigazgató fölemelte pápaszemét, és kinézett az ablakon.

- Azt a vékonypénzűt gondolod? - felelte hivatalosan. - Ez egy sikkasztó postatiszt, a neve Zelmánovics Pál Péter, ötévi fegyházat kapott, mert a hivatalos pénzeken rózsákat vett az állomásfőnöknének.

Zelmánovics... Igen, ezt a nevet említette a borozószobában a részeg erdész is. Ez az a Zelmánovics, aki most a nyugalmazott pintyőke szerepét játssza a patakocska partján. A rab megállott, és kiköhögte magát.

- Nem beteg ez az ember? - kérdeztem tovább barátomat.

- A torka talán nincs rendben - dörmögte Beczkó pápaszemét tisztogatva. - A dolog úgy áll, hogy Zelmánovicsot tulajdonképpen már föltételes szabadságra lehetne bocsátani. Miután azonban Zelmánovics Pál Péter nem mutat megbánást, sőt úgy nyilatkozik, hogy boldogan szenved bűnéért, a szabályok alapján szépen tovább kell ülnie. Ami nem is árt neki, mert mindig összeférhetetlen, önfejű ember volt. Mindenesetre sajnálatos dolog, hogy úriember létére idáig jutott, és szégyent hozott derék rokonaira és jó barátaira.

- És a sikkasztott pénzt csakugyan mind rózsákra költötte?

- Bizonyosan, mert egyébként igen pontos és szerény ember volt. De menjünk talán borotválkozni. Elkészültem a munkámmal.

Elgondolkodtam a történtek fölött. Mégis furcsa az élet. Íme, a fegyházigazgató, aki betör legrégibb barátja családi szentélyébe, szabadon jár; a vakmerő Kálmán úr, aki férjes ember létére sötét szobában fiatal leányokat csókolgat, szintén büntetlenül garázdálkodik a világban; a cselédkergető járásbírónak éppúgy nem görbül meg a haja szála, mint a szép állomásfőnöknének, aki egymás után bánt el Zelmánoviccsal, az erdésszel, a frakkos úrral - csak éppen a dőre postatiszt, aki rózsákat küldött szerelmesének, és aki négyévi nehéz raboskodás után is bolondul, makacsul szereti azt, aki róla rég megfeledkezett, csak őneki kell a börtönben sínylődnie, mert lelke van, és szerelmét föléje helyezte mindennek, embernek, istennek, még a büntető törvénykönyvnek is.

- Min gondolkodol? - szólt Beczkó vállamra téve kezét. - Tán egy kis szilvóriumon?

- Semmin, édes öregem, azaz: egy csekélységen - feleltem mérgesen. - Azon, hogy egész Felsőpénteken egy jóravaló ember van, és az is börtönben tengődik.

A fegyházigazgató nevetett.

- Be vagy csípve, pajtás! - mondta jóindulatúlag. - Ha nincs ellenedre, megeszünk a „Biká”-ban egy korhelylevest. Az rögtön talpra állít, jótállok érte!

Az igazságról

1

Ha az ember az István-kórháznál felül a barna villamoskocsira, tíz perc múlva falun van. A kaszárnyák, menedékhelyek, gyárak, bérházak a vasúti töltésnél elmaradnak, s a poros láthatáron feltűnik három nagy, keskeny palástú jegenye, alattuk sárga házikóval, a Határ-csárdával. Itt már szántóföldek, libalegelők és ökörfarkkórós tarlók húzódnak. Nyaranta pacsirták lógnak a levegőben, ősszel erre húznak el a legszebb vadludak. Aki rászán félórát, és kissé keletnek tart, különös, szalmával kitömött gödröket fog találni a pusztaságban; a vecsési vadászok úgy mondják, itt már túzokra lesnek.

Szentlőrinc tömzsi villasorát a telefondrótok csak lazán kötik a fővároshoz. Az élősövény kerítések közt öreg tölgyfák terpeszkednek, ágaik télen fekete keretbe foglalják a házakat. Temérdek vadgalamb jár erre, még több szarka, főleg pedig fekete varjú. A varjak a budai hegyekben laknak, és csak átrándulnak az akácsorokba ékelt zöld vetésekre, közben élénk figyelemmel kísérve a barázdákban ballagó rókákat, amelyeknek útja döghöz vezet. Este a varjúsereg rátelepedik a szőlőkarókra, aztán egyszerre kereket old, és hosszan elnyúlt felhőben tér haza, a budai ormokra.

Mária Terézia idejében Grassalkoviché volt az egész vidék. Akkor még Némedi, Vecsés, Szentlőrinc között erdő húzódott, tele szarvasokkal, vadkanokkal, őzekkel. A sűrűben később Rózsa Sándor bujkált, a lesüppedt Szarvas-csárda szemöldökfáján még most is meglátszik a fokosa éles nyoma. Azután eltűnnek a nyírott fajú parkok, a griffmadarak, sisakos angyalkák, hamuszürke kővedrek, karcsú őzek, fáradt szegénylegények, és futószél szaladt el a gyáli temető fölött. Sajátságos pusztai istenkertje ez. Sehova sem tartozik, nincs útja sem jobbra, sem balra, árok se jelöli, hol végződik az élet, hol kezdődik az elmúlás, mégis évről évre újabb meg újabb lakókat kap, minden évben - így képzelem el - akad egy-két különc ember, akinek az a vágya van, hogy itt, a kietlenségben, az elhagyatottságban akar pihenni. És akkor kihozzák őket ökrös szekéren, a puha fövényben a koporsó gyorsan siklik le, fejfának valaki elültet egy sovány papsajtbokrot.

A temető körül pedig - lassan, kényszerűen - terjed az élet. A pusztaságot itt is, ott is lebírja egy akácerdő, egy-egy napon sütkérező szőlőtelek, egy vállalkozó természetű bolgár ültetvénye. Elvétve kutyák ugatnak, a szántásokban macskák egerésznek. Házak is bújnak ki a földből, apró gunyhók, hasonlatosak ahhoz a fészerszerű kalyibához, amilyent uszályhajókon lehet látni. Némelyik nádas szélén csónak hever, az ingoványok peremén keréknyomok látszanak, de emberrel csak elvétve találkozol. Órákig elkóborolhatsz a haraszti mocsarak, a vecsési sovány szántóföldek, az üllői ákácok közt, míg valakivel összeakadsz. És ha végre kaputot, süveget látsz, bizonyosra veheted, hogy az sem egész ember, hanem szegény félkegyelmű: a virágbolond, a hatvanéves kóbor diák, aki az ér szélén ül, vagy kavicsokkal játszik, megfontoltan, ravaszul, mintha valami titkot tudna. Ha közelébe érsz, az aggastyán, akinek keze, zsebe, cipője tele van mezei gazzal, kökörcsinnel, szarkalábbal, tétován emeli föl karját, és nyugodtan így szól:

- Mindnyájan meg fogtok halni.

Ha Szentlőrincet elhagyod, kis ákácos következik, összeverődő lombozata nyáron nagy, zöld vánkos, amelyen a falu fehér falai, búbos kéményei könnyen megpihennek. Azután mély homokba keveredel, majd kavicsos vasúti töltésen kell átmásznod. A fövénytenger végén falu fekszik, Péteri, félig nyaralótelep, félig cigánysor: szegény emberek, postások, hivatalszolgák építették, uraskodó vággyal, üres pénztárcával. Zsebkendőnyi területeken apró házikók, a födelük kátránypapiros, kerítésük zsineg, ablakaik, ajtaik lebontott fővárosi házakból vetődtek ide. Messziről olyanok, mint egy-egy nagy kutyaól. A háziúr egyúttal az építőmester, a falak ferdék, fölpattogzottak, mint a rosszul sült kenyér, az alapzat belecsúszott a homokba. Utca nincs, mindenki oda épít, ahová jólesik, a kapukat cölöpök jelzik. Hajnalban az egész telep fölkerekedik és begyalogol a városba, a gyárakba, hivatalokba, ahonnét este kerülnek vissza. Addig a kutyák az urak Péterin, bősz kuvaszok, amelyek nem riadnak vissza se kőtől, se ostortól.

Ha átjutottál ezen a furcsa falun, hat szép fenyőfát látsz. Félkörben ültették őket, karcsú, könnyű alakjaikat - amelyek ódon karos gyertyatartókhoz hasonlatosak - még Ócsáról is megpillantod. Íves elhelyezésükkel, finom vonalaikkal messziről görög szentélyre emlékez-

tetnek, zöld foltjuk nyugodt színt ád a vidéknek. Sokszor elnéztem őket, és sokszor láttam, egyszerű eszközökkel mekkora hatást lehet elérni.

A látóhatár másik végén Krisztusfaerdő, azután zsombékos síkság, majd egy csenderes tarka, összevissza gabalyodó vonalai. A földje nyáron is tele sárga levéllel. A napsugár, ráverődvén, ezer arany pálcikára törik. Ki gondolná, hogy a nyáron sötétzöld, télen barna gallykárpit mögött emeletes ház áll, réztornyocskával, színes ablaktáblákkal, fontoskodó tornáccal? Pedig nem látomás, csakugyan úri ház, ha jól bevilágítsz szemeddel a sűrűségbe, még a galambdúcot, az üveggömbös aranyvirág kört és a nyárfából készült kerti padokat is megpillanthatod körülötte.

Néha pedig egy-két embert, akik, mint a foglyok a vetésben, meglapulnak a ház örök árnyékában. Kik lehetnek? Nem gazdálkodnak, köröttük nincs szekérnyom, sem gazdasági udvar, sem a házikisasszonyt dicsérő gyöngytyúkok, fiatal kacsák. Nem is nyaralók, havas, téli estéken ballagva az ablakokban piros és zöld fénysugarakat látok, s a kéményből keskeny, fehér füst húzódik az égnek. De soha semmi nesz, csak egy páva rikácsol. Miért éppen ezt a förtelmes madarat választották bajtársnak?

Egy délután ólmos eső esett, s mikor szürkületben, felgyűrt gallérral hazatértem a vadászatról, a páva fönt ült a galambdúcon, és rosszkedvűen perelt a mélyen járó felhőkkel.

Egy női hang szólalt meg a tornácról.

- Csönd legyen, Duchesse! Te csúfság! Csönd legyen!

De a páva tovább haragudott. A női hang újra megszólalt, közömbösen, mintha tudná, hogy úgyis hiába akarja meggyőzni a csökönyös madarat.

- Csönd legyen, Duchesse!

Aztán hallatszott, amint valaki beteszi az üvegajtót.

Egyszer megtörtént, hogy egy kopó, amely ugyanazon a váltón törekedett haza, mint én, bement a csenderesbe, ott leült, maga elé bámult, és nem akart kimozdulni. Bár tudom, hogy az ilyen kopók idegennek nem fogadnak szót, mégis utánamentem, és haza próbáltam csalogatni. Hiába. A kopó nyugodtan ült, rám nézett, meghempergette magát, aztán megint leült, kiöltötte a nyelvét, s nem törődött tovább velem.

Végre is abbahagytam a dolgot, utamra akartam menni. Most vettem észre, hogy közvetlenül a szögletes, szürke ház mellett vagyok. A tornác előtt tolókocsin egy kendőbe pólyált, elhízott, gondosan beretvált arcú férfi ült, mellette fiatalasszony, hárászkendővel a vállán. Az asszony arca okos, türelmes, azonban elhatározott, mintha állandóan valami ravasz veszedelemmel állana szemben, és akarata teljességére volna szüksége. Ez a vonás nyugtalanná tette a nézőt.

Köszöntem, és bocsánatot kértem az alkalmatlanságért és a kiáltozásért. A férfi óvatosan mosolygott, és udvarias fáradsággal intett a kezével, hogy lépjek az udvarra. Közelebb mentem, és bemutatkoztam. Pár percig beszélgettünk, a háziúr érdeklődött a kopók, a vadászat iránt, az asszony egy csésze teát hozott. Mikor visszatért, katonacsákós kislány kapaszkodott a szoknyájába. A gyerek tisztelettel nézett sáros lovamra, és később, titokban, kinyújtotta felém a nyelvét. A páva a háttérben mint egy nagy, színes üveggömb csillogott.

Lassan megösmertem a ház lakóit. A férfi roncs volt, és el akart tűnni az emberek elől, akik a beteget éppúgy elhagyják, mint a fecskék rossz mellű társaikat. A nagy világ, az idő eseményei, az akarat terei nem virultak neki, megtörve, megalázkodva, avagy - ami valószínűbb - tele gyűlölséggel, irigységgel az egészségesek iránt, nos bárhogy is, búcsút mondott halandó társainak. Az élet napsugarából, színeiből, melegségéből csak egyet vitt magával a bozótba:

ezt az acélkék szemű asszonyt, aki nyugodtan, határozottan, csaknem gőgösen hordta keresztjét. Vajon érezte-e, mily igazságtalanság történik huszonnégy esztendejével, mily gonosz hozzá a sors, mikor béke, családi örömök helyett betegszobába tette? Elém idézem arcát, és elnézem a rajta veszteglő, tétován dacos vonást.

Az évek során át utam gyakran vitt el a csenderes mellett. A ház körül a kép alig változott. A béna férfi egyre hízott, beretvált arcával, gondos öltözékével, fehér selyemsapkájával azt a benyomást tette, mintha nem is volna semmi baja, mintha bolonddá tenné a világot, s egy pillanatban jókedvűen nevetve, prüszkölve ugrana ki a párnákból. Mindig igen udvarias volt, szavai közé, édes cukorkákként, francia szavakat kevert, és szeretettel, sőt tisztelettel beszélt irodalmi tevékenységemről. A feleségével is mindig figyelmesen bánt, de mosolygó ajkai, előzékeny modora mögül néha kivillant egy elfojtott mérgű, epés szó, amilyenek sajátságosképpen többnyire a betegszobákban - az irgalom és a megbocsátás hazájában - teremnek.

Az asszony nyugodt arccal fogta föl a tűszúrásokat. Sem nem pirult értük, sem vállat nem vont, talán még gondolatban sem. Arcán egyre ott ült az ostoba elhatározás, hogy meg kell birkóznia az élettel, nem szabad gyöngének lennie; hogy kötelességeket vállalt, amelyeknek eleget kell tennie.

A sors úgy hozta magával, hogy mikor egy őszi délelőtt az akácos mellett ellovagoltam, belekerültem a frissen ásott szőlőbe. A ló elejével elsüllyedt, s én oldalt buktam a földre, felhasítva homlokomat. Bementem a szürke házba, hogy lemossam a vért. Az asszony bekötötte zsebkendőjével a fejemet, s közben ujjai az arcomhoz értek. Soha ilyen fagyos ujjakat, csak a haldokló ajkára tett vasfeszület lehet ilyen biztosan hűvös.

Ez adott volna hát erőt rá, ez a hűvös vér, hogy megbékéljen a sorsával? Nem. Pár hét múltán friss havon közeledtem a házhoz, a puha takaró felfogta a lépések zaját. A kopár fákon át messziről megláttam az asszony alakját. A kerti hintán ült, rövid bundában, és lassan lóbálta magát. Oldalt tőle a gyermek épített hóvárakat, előtte a páva állott, és rászegezte kocsonyaszemét.

- Menj innen! - kiáltotta az asszony a madárra. - Menj hát el!

A páva ívben hajtotta meg nyakát, kiöltötte nyelvét, és mozdulatlanul állott.

- Takarodj! - kiáltotta az asszony újra, látszólag ok nélkül kétségbeesve.

Gyűlölte ezt a fontoskodó állatot, amely mint a tulajdon sorsa kietlensége, dőre cifrasága állt előtte.

- Menj el! Menj el! - könyörgött végre a madárnak, aztán egyszerre elkezdett sírni, leugrott a hintáról, és félénken szorította ökölbe a kezét. Most látszott, milyen törékeny, még ezzel a bárgyú pávával sem tudott elbánni, még ez is meg tudta bántani.

Tíz év telt el azóta.

A férfi még mindig az, aki volt, csakhogy alig fér már bele a tolókocsiba. Az asszony kissé megöregedett, de nem csúnyult meg. Sőt most szép igazán, most bontakozik ki a fölénye, a biztonság, tekintetében dőrén biztos meggyőződés ül, hogy nem kell már semmitől tartania, leküzdte sorsát, elfeledte a külső világot, a napfényt, elhervad. Nincs benne hivalkodó vonás, színpadi lemondás, és mégis, nyugodtan van a homlokára írva, hogy az akarat diadala legfőbb értéke az életnek. Hogy ez az akarat idegen területre tévedt, hogy erejét, amely röpülésre való, igás szolgálatra kényszerítették, nem zavarta: biztos lépésekkel járta a maga utait, amelyek hidegek, elhagyottak és egyenesek voltak, mint a téli nap sugarai.

Körülötte minden tiszta és rendes. A férj szeszélyei nem találkoznak ellentmondással, a betegség elhagyatott sziklavárát viruló lonc övezi. A gyermek hajadonná serdült, már gimnáziumba jár, és beszéde óvatos, tartózkodó, mint az édesanyjáé. Ha az ember szemben áll vele, mintha keresztüllátna rajta. Az asszony maga szintén sokat tanul, olvas, fest, zongorázik, és életében minden úgy a helyén áll, mint a bútorok, képek és lámpák a szobáiban. Minden rendben van, anélkül hogy pontosságot, keresettséget mutatna; ahol egy fülke komorrá válik, virágcserép ékesíti, ahol az érzelgősség úrrá akar lenni, megjelenik egy keskeny női mosoly, és elkergeti.

A sors igazságtalan akart lenni ehhez az asszonyhoz, de a női kéz lebírta és megszelídítette, átalakította, a tulajdon jelleme erejévé változtatta. Ki tudja, mi lett volna ebből a lélekből, ha nem kerül megpróbáltatások közé? Talán ma ő is úgy élne, mint legtöbb társnője, a fénynek, a mosolygásnak, az élet derűjének, a mának, nem találva meg célját, amely így, hűvösen és mégis keményen rajzolódik le élete hátterére. Az ilyen emberek megtanítanak rá, hogy földi sors soha nem lehet igazán zord, s mindennek van értéke, még az igazságtalanságnak is.

De elérkeztem az érzelgősségig, s ideje, hogy történetem másik részét, az élénkebbet, megírjam. Búcsút mondok tehát a szürke háznak, amelynek lakóiról ma már nem lesz többet szó.

2

Egy késő nyári délelőtt történt, hogy végigkocogtam a tarka vecsési jegenyefasoron, amelyet szintén még Grassalkovich ültetett. Mikor a nádhoz értem, amely néhány fiatal ákáchoz támaszkodik, balra fordultam és az ócsai erdőnek tartottam.

Alig mentem száz lépést, három embert látok kijönni. Kettő közülük csendőr (az egyik vékony bajszú és szűk vállú, a másik tömött és nehézkes, szinte látszik, hogy süllyed le minden lépésnél a homokba), a harmadik személy pedig egy kisírt arcú, bársonycipős, széles rokolyás, szeplős parasztasszony, aki untalan összehúzza állán a selyemkendő csücskeit, amelyek azonban rögtön újra meglazulnak.

A vékony bajuszú csendőr megáll előttem, és szalutál.

- Nem tetszett, kérem, valamerre egy gyerekkocsit toló embert látni? - kérdezi a hivatalba bekerült paraszt furcsa mondatszerkezetével, és megigazítja gallérját.

- Nem láttam indulásom óta senkit.

- Merről tetszett jönni? - kérdezi a zömökebb, akinek arca mályvavörös, mint egy kifestett színészé.

- Végig a jegenyefasoron.

A vékonybajuszú egy kicsit gondolkodik, aztán óvatosan átveszi a szót.

- A dolog úgy áll - mondja bólintva, mintha valami kellemes dologról volna szó -, hogy ezt az ócsai asszonyt hajnalban, mialatt kiment a mezőre, kirabolták. Elvitték minden holmiját, a fehérneműjét, a csizmáját, az ébresztőóráját, a selyemkendőjét.

- Tizennyolc forintba kóstált - veti közbe az asszony.

A csendőr folytatja.

- A holmikat gyerekkocsin vitték el, azt a tanítónőtől lopták. Itt vannak a nyomok a homokban, egy órája követjük.

Nagy keze - amely útmutatóhoz hasonlított - a földre szegeződött. Csakugyan. A homokban két párhuzamos, vékony csík szalad, elárulva a menekülő zsivány irányát. Kezdő lehet, hogy ilyen ügyetlenül csinálta, gondolom magamban.

A nehézkes csendőr tartózkodva mosolyog, készen rá, hogy ha visszautasításra talál, azonnal visszazökkenjen hivatalos határai közé.

- Arra kérnők a tekintetes urat - mondja végre -, hogy minekutána lovon van, kövesse ezt a nyomot, nem lehet már messze az a gazfickó. Ha nem terhelnők - teszi hozzá, és pillantást cserél társával, aki helybenhagyólag bólint.

- Mindenemet elvitték! - sír az asszony, és összehúzza a kendője csücskét. - Még a mozsaramat sem kímélték!

Nem sokat gondolkodom.

- Nos, és ha megtalálom, mit csináljak? - kérdezem a szűkvállútól.

- Akkor... akkor persze tessék feltartóztatni - szólt egy kis habozás után. - Mi is hamarosan ott leszünk.

- Ez azonban nemcsak rajtam múlik. Hátha nem áll meg?

A kövér csendőr legyint kesztyűs kezével, amely mint a légycsapó zuhan át a levegőn.

- Kapcabetyár ez - feleli biztatólag -, de ha mégis zavar lenne, tessék megfigyelni, merre fut. A Récésnél van telefon, majd értesítjük a szomszéd őrsöt.

Nos, jó, elindultam a keréknyomok után. Eleintén lassan, aztán, hogy szemem megszokta a keskeny csíkok keresését, gyorsabb járásra tértem át. A két nyom egyenes vonalban haladt a nagy, öreg nyárfának, amelyen a vidék legrégibb gólyafészke gubbaszkodik. Hébe-hóba megálltam, és végignéztem a láthatáron, nem tűnik-e föl valahol a menekülő tolvaj alakja? Sehol semmi. Tovább haladtam tehát, tekintetemet a földre szegezve. Homok, tarló, libalegelő, zsombék: egyforma zöldes szürkeséggé szaladt össze előttem, csak a vékony sávot láttam, amint - akárha gyerekkéz rajzolta volna - gyöngén jobbra-balra táncolva jelölte meg az irányt.

Mikor a nyárfához értem, amely dombocska tetején áll, a nyom egyszerre megszűnt. A fűtalaj itt kőkemény, akár a városi járta, még őszi esők idején is porzik. A gyerekkocsi tehát errefelé nem tudott barázdát hasítani. Jobbra-balra nézek. Semmi. Egyenes vonalban lovagolok tovább egy bedőlt gémeskútig, ahol újra homok kezdődött, de a jómadár, úgy látszik, éppen itt hajlott el jobbra vagy balra. Bosszantó!

Eszembe jutott, mit csinál a falkár, ha kopói - a vadászat hevében túlnyargalva a helyes nyomon - elvesztik a szimatot. Megállítja a falkát, s nagy, kilométeres átmérőjű kört ír le velök ama pont körül, ahol a hajsza megszakadt. Valahol csak átmetszi a róka útja az ívet, s akkor megint folytatni lehet a hajszát.

Fogtam magamat, és én is nagy kört kerítettem a nyárfa körül. Tekintetemet mohón szegeztem a hepehupás homokra, lovam ügyesen siklott el a vakondtúrások, ürgelyukak közt. Egyszerre fölvillan a szemem - hopp! Itt megy tovább a két keréknyom! A siker melege érintett meg. A zsivány tényleg elbillent volt balra, és most a soroksári szőlőknek tartott. Tehát: utána! Belehevültem a dologba. Izgalom melegét éreztem a homlokomon. Gyorsan! Pótoljuk, amit elmulasztottunk a keresgéléssel. Ki hitte volna, hogy ilyen érdekes pandúrnak lenni!

A nyom most ingatagabbá lett, táncolt, mint a légnyomásjelző toll, a kocsit mozgató kéz tehát már fárad. Annál jobb. Egy helyen vargabetűt látok, aztán egy magányos nyírfa mellett szétnyomott földet, mintha valaki a fövényre feküdt volna. A zsivány nyilván nehezen bírta a terhet, és kissé leült. Ahogy a földre nézek, egyszerre fényes tárgyat látok. Közelebbről veszem szemügyre. Fehérvári bicska. Leugrom a lóról, és elteszem a bűnjelet, aztán tovább haladok. A homok lassan mocsaras fűre változik.

A soroksári síkságot nagy csatorna szeli ketté, amely a kenyérsütő falutól indul el, és kövér hínárok közt Vecsésig húzódik. A csatorna lehet vagy tíz kilométer hosszú, s mindössze három, feltöltött szélű, keskeny palló vezet át rajta. Az árkon átugrani nem lehet, két oldala oly süppedékes és mély, hogy a beléje tévedő ló elsüllyed. Földmíves parasztok téli estéken, tűzhely körül gyakran mesélik, hogy ebben a mocsárban karácsony első napján egy istentelen gazda megrakott szénásszekere lovastul, rakományostul, kocsistul együtt eltűnt, hogy csak az ostor csücske látszik ki mindmáig is.

A betörő nem ismerhette a vidéket, mert nem tartott a pallónak, hanem találomra nekivágott a mocsárnak, és át próbált mászni az árkon. Az innenső partról látszott, ahogy lépései mélyebbre és mélyebbre süllyednek a fekete hínárba, ahogy jobbra is, balra is keresgette a gázlót - a dolga sürgős volt, nem ért rá visszafordulni. Vajon átjutott-e a gádoron? Nem veszett-e bele a bugyborékoló sárba nyomorúságos zsákmányával, az ébresztőórával, a nefelejcs kendővel és a rézmozsárral? Nem sokat gondolkodtam rajta, jobbra fordultam, átlovagoltam a mélyre lehajló deszkapallón, és a túlsó oldalon ismét balra véve az irányt, kopóként fürkésztem a nyomokat.

Amit nem hittem lehetségesnek, megtörtént. A zsivány átjutott a mocsáron, bár nehéz küzdelmek árán, az iszap széjjel volt túrva, egy törpe fűzfa gallyai letörtek: a menekülő ezekbe kapaszkodott bele. Azután néhány préda a földön, a mozsár, az üst, a gyúródeszka; könnyíteni kellett a kocsi súlyán. De azért a keréknyomok nem szűnnek meg, egyre ott kacskaringóznak előttem az újra felbukkanó finom homokban, és nekivezetnek a szőlőknek.

Lassan - milyen dőre az ember! - annyira izgatott lettem, hogy a szívem dobogni kezdett. Vajon sikerül-e utolérnem a menekülőt? Nem jön-e közbe az országút, amely tele van kocsinyomokkal, s amely a helyiérdekű vasút állomásához vezet? Ha a betyár odáig jutott, kisiklott a kezem közül! De talán - vigasztalódtam meg - a zsivány úgy okoskodott, hogy bemegy a szőlőkbe, meghúzódik valami csőszkalyibában, és kipiheni fáradtságát. Nos, akkor megvagy! A fő, hogy ne vesztegessük az időt.

Rászóltam a lóra. Vágtatásba csapott át, fölemelte fejét, mintha a kopókat látná maga előtt, aztán rátámaszkodott a szárra, és haragosan fogta meg a zablát.

Mintha vadászaton volna - gondoltam el magamban. - Vadászaton!

Egyszerre fanyar érzés futott végig rajtam. Kipirult arcomat hűvös szellő csapta meg. Furcsa. Csakugyan, vadászaton vagyok, de az űzött vad nem róka, nem szarvas, hanem a legnemesebb vad: az ember. Valóságos ember, ugyanabból a húsból és vérből, ugyanabból a nagy családból, mint én. Akit kergetek, akit el akarok fogni, ugyanúgy érez, szeret, gyűlöl, szenved, mint én, ugyanúgy küzd az élettel, ugyanolyan irgalomra érdemes, mint jómagam. Neki is van anyja, aki imádkozik érte, neki is az én napom süt, és ő is ugyanabban a földben fog pihenni, mint én.

Rosszkedvűen állítom meg lovamat. Egyszerre látom, mibe keveredtem. Hogy is felejtkezhettem meg ennyire magamról? Mit csináltam? Aki dolgozószobám lámpájánál nyugodtan tudok mindent megérteni és megbocsátani, aki néha tollal, néha tettel az emberiség egyenlősége mellett szállok síkra, aki azt képzelem, hogy tanulásom, ítéletem, iparkodásom emberré

tett, hogyan válhattam kopóvá, amely bőszen, izmai megfeszítésével, szíve dobogásával iparkodik az űzött vad vére után?

Undor fogott el. Törpévé és ostobává lettem. Arcon szerettem volna magamat ütni. Ez volnék hát én, aki annyit tartottam a műveltségemre, finom érzéseimre, aki sírni tudtam, ha egy szép könyvvel, egy szép dallal megismerkedtem? Szégyen! Letöröltem homlokomról a verejtéket, aztán fölemeltem a fejemet! Vége! Bizonyosan rossz álom volt, menjünk haza. Két-három puskalövésnyire fehérlik a soroksári gőzmalom, utam az lesz, ellenkező irányban a csendőrökkel.

Amint lassan, rosszkedvűen haladok befelé, egyszerre szemem ijedten kapcsolódik a közeli szőlőkre. Jól láttam? A karók közti keskeny mezsgyén sáros, tépett ember vánszorog kávébarna felöltőben, szalmakalappal a fején, előtte zöld kasos gyermekkocsi. Mikor meglát, hirtelen lefekszik a barázdák közé, mint a róka, mikor már megmerevedett a futástól. A melle gyorsan emelkedik, a lélegzete talán fütyöl a túlerőltetéstől. Az ajkamba harapok. Mit tegyek? Továbbmenjek? Fogjam el? Ezt a deres hajú, nyomorult férget, aki agyagsárga arccal fekszik a földön, aki kétségbeesett futásával, a mocsár halálveszedelmével százszorosan levezekelt? Ez volna hát a bűn, a gonoszság, ez a vacogó fogú emberke? Tétovázva megyek közelebb. A tolvaj csókaszeme félénken pislog felém: arca ideges és sáros, mint a meghajszolt ebé. Látszik rajta, hogy nem tudja, mit csináljon: a földön maradjon-e, vagy fölkeljen, avagy rám támadjon? Végre is föltápászkodik, homlokán verejtékcseppek gyöngyöznek, aztán szeme egyszerre rémülten szegeződik a háttérbe, s a térde megcsuklik. Rossz színészek szokták az ijedt embert így ábrázolni, pedig talán csakugyan ilyen.

Visszanézek. A fűzfáknál a csendőrök kakastollai jelennek meg. Az ő útjuk könnyebb és rövidebb volt, mint az enyém. Mialatt magamnak két nagy fordulót kellett végigfutnom, és cserkészésem derékszögű volt, ők a folyton előttük látszó paripa irányát követve az átlós vonalat választhatták. Csillogó alakjuk gyorsan közeledik, jobb karjuk szabályosan himbálózik, mint az óra ingája.

- Nincs más hátra, mint megadni magadat! - szóltam rosszkedvűen a tolvajhoz.

A kapcabetyár keresztet vet, aztán leül a földre, és nyugodtan maga elé néz. Arca öreg madáréhez hasonlít, szeme csöndes szemrehányással vetődik néha reám.

A parasztasszony diadalmasan kiált föl, mikor a szőlőkarók közt megpillantja a holmiját. Első gondolata az, hogy ököllel rohanjon rá a tolvajra, aki válla közé húzva gömbölyű fejét, megadja magát a törvénynek. A két csendőr szalutál.

- Köszönjük a tekintetes úr fáradságát - mondja a kövérebb, és ahogy fejével megfontoltan bólint, valahogy a halottaskocsik fekete paripái jutnak eszembe. Köszönök és távozom.

Ami történt, abban - ugyebár? - nem volt semmi erkölcsi hiba. Az igazság, a jogos megtorlás győzött, egy tolvaj elvette jutalmát. Hasonló eset száz meg száz történik egy napon. És mégis, a gyomrom émelygett, s úgy éreztem, mintha egy darab emberi érzésem rekedt volna kint a mocsarak, szántóföldek, tarlók között. Egy darab emberi méltóság, amelyet az a tudat, hogy az igazságszolgáltatás lovagja voltam, nem tudott pótolni.

Az Aranykéz

Rápolty már tizenkét éves korában szerelmes volt Zsuzskába, a későbbi feleségébe, azzal a makacs, titokzatos és mélységes gyerekszerelemmel, amely mint egy elsüllyedt város harangszava egész életünkön titokzatosan rezeg végig. Rápolty tizenkét esztendős korában ugyanaz a komoly, szorgalmas és megbízható ifjú volt, aki később e három képességből mindazt kibányászta, amit belőlük ki lehet bányászni; szerette a könyveket, a magányos órákat, az elmélkedéseket, hitt a vallásban, a hivatásban és az igazság diadalában. Zsuzska lelke mindennek az ellenkezője volt: hiú, fölületes, gyorsan lelkesedő, gyorsan kétségbeeső, kényelmes és megbízhatatlan; a könyvek közül csak a verseket kedvelte, szívesen hallgatta a bókokat, rajongott a zenéért, és órákig tudta egy nyári éjszaka nagy csillagjait elnézni.

Egy este hármasban tértek vissza a majálisról: Zsuzska, Rápolty és egy Titusz nevű diák, aki egy iskolába járt Rápoltyval. Titusz nem tisztelte a szerzett jogokat, és kihívóan udvarolt a tízesztendős Zsuzskának, aki, jóllehet az idő hűvös volt, folyton legyezte magát, és lassan emelte föl és csukta le nagy szempilláit. Mindez a tizenkét éves Titusznak szólt, aki nagy lépésekkel haladt az út szélén, és titokzatos rablótörténeteket mesélt.

- Ha pedig elkészülök a vizsgáimmal - szólt ünnepélyesen -, leutazom Fiuméba, és jelentkezem az Aranykéznél megbeszélés szerint pont éjfélkor, a világítótoronynál.

- Ki az az Aranykéz? - kérdezte Zsuzska negédesen.

- Az Aranykéz a nagy, fekete kalózkirály, akit már huszonnégy esztendő óta hasztalanul üldöznek az összes sónerek. Hajójának csomósebessége oly nagy, hogy még az angolok sem tudják utolérni, ezenkívül a hajót tizenkét alumínium ágyú védi, és van egy titokzatos csavarja, amely akkora örvényeket tud csinálni, hogy körülötte a víz kilométeres távolságban járhatatlan.

Zsuzska szeme csillogott.

- És hogy kerültél össze Aranykézzel? - kérdezte félénken, és közelebb húzódott Tituszhoz.

- A titkos ügynöke révén.

- És ki az?

- A púpos sírásó fia - felelte Titusz, és a sötétségben gyorsan és ügyesen megcsókolta Zsuzska kezét.

Rápolty mindezt csöndes megvetéssel hallgatta. Tudta, hogy Titusz hazug természetű, ezt az iskolában évek óta megszokta, de amikor most vetélytársa odáig merészkedett, hogy megcsókolja Zsuzska kezét, nem állta tovább, és fölemelte szavát.

- De Titusz - szólt, és haragjában majdnem sírni kezdett - hiszed-e mindazt, amit itt elmondasz? Hiszed-e?

Titusz fölháborodva állt meg. Fél fejjel volt nagyobb Rápoltynál, ez följogosította arra, hogy gúnyosan és fölényesen mérje végig ellenfelét, és az ökölre bízza a vita eldöntését. Mindjárt neki is készült, ledobta a földre a kabátját, és föltűrte a piros Garibaldi-inge ujját. Rápolty, akinek erejét az igazságérzése megkettőzte, követte a példát, és vívóállásba helyezkedett.

Már-már megindult a harc, mikor Zsuzska fölsikoltott, és Titusz vállára borult.

- Nem, nem engedlek bántani! - szólt, jobb karját magasra emelve, ahogy egyszer a nyári színházban látta. - Csak az én testemen át!

A harc sorsa ezzel eldőlt. Rápolty behúzta a fejét a nyakába, és az első fordulónál eltűnt, Titusz pedig továbbfolytatta a borzalmas történetet Aranykézről meg a fekete kalózhajóról, amely huszonnégy év óta bolyong az óceánon, és napéjegyenkor megholt emberek lelkét szállítja át a Fehér-szigetre.

Rápolty ezen az éjszakán nem aludt, hanem a holdvilágba bámult, és a Zsuzska lelkét bontotta részeire. Tisztán, biztosan látta maga előtt a leány lelkét, olyan tisztán és biztosan, ahogy csak gyerekkorunkban tudunk a más ember bensőjébe belepillantani. Mint a kert öreg szobrai az erős holdvilágban, oly világosan rajzolódott le előtte a szerelmese jelleme, hiúsága, megbízhatatlansága, gyöngédsége, de egyben, mert nemes gondolkodású volt, meg is bocsátott neki. Valószínű, elmélkedett magában, hogy minden nő ilyen; nagybátyja, aki, ifjúkorában tiszt volt a Mincio partján, mindig megvonta a vállát, ha asszonyokra fordult a szó, és Rápoltynak eszébe jutott a dal a *Rigoletto*-ból, amelyet a nagyanyja papagája reggeltől estig énekelt. Az a pár színdarab és regény, amelyet ösmert, megerősítette hitét: az asszony törékeny portéka, finom játékszer, arany nádszál, amely cél nélkül hajlik jobbra, balra az élet viharában. Titusz bizonyára ösmerte a nőket, azért hazudott Zsuzskának Aranykézről, ezzel hódította el a szerelmesét. Mit tegyen hát? Vívjon éjféli párbajt Titusszal? Vagy bocsásson meg neki, és vonuljon el a világ elől egy barlangba, mint a régi egyházatyák? Rápolty hajnalig töprengett, és végre az ablakpárnára hajtva könnyáztatta arcát, aludt el.

Ettől az éjszakától kezdve Rápolty kettős életet élt, az egyiket a maga számára: okosan, higgadtan, becsületesen, férfiasan, a másikat Zsuzskának, az ő könnyű és fölületes lelkéhez alkalmazkodva, az ő ábrándjaihoz, törékeny világfölfogásához simulva. A maga világában minden egyszerű és könyörtelen volt, Rápolty már gyerekkorában tudta, hogy az élet kötelességekből áll, hogy minden lépésért meg kell küzdeni, hogy az igazságnak végre győznie kell; a Zsuzska benső életéből azonban e vasgyökerek hiányoztak, és tarka lepkéknek, könnyűvérű színeknek, a mosoly és a hiúság apró játékainak adtak helyet. Ezzel a furcsa kis lélekkel csínján kellett bánni, ez nem érett meg az élet nagy küzdelmeire, nem látta a zord különbségeket a jó és rossz, az igazság és a hamisság között, nem érezte a felelősség nagy súlyát, nem volt kedve a földi árnyakkal megbirkózni. Zsuzska csak mosolyogni, dalolni és táncolni tudott, a látszatot többre becsülte a valóságnál, és bizonyára össze is roppant volna az első nagy csatában. Gyermek volt tízéves korában, és talán gyermek marad az egész életen át, akit a sors végesnek és mosolygónak teremtett, és aki az életből nem volt egyébre kíváncsi, mint annak ragyogó fölszínére. Meg lehetett-e ezért ítélni?

- Istenem, ő csak nő - szólt az ifjú Rápolty, és jól megjegyezte magának Aranykéz tanulságát.

A Titusz esete rövidesen és zordul intéződött el. Titusz megbukott a vizsgán, és ekkor az apja beadta inasnak a fűszerkereskedőhöz. A fiumei kirándulás így elmaradt, és Titusz reggelente szigorú arccal söpörte föl a fűszerkereskedés padlóját. Zsuzska első nap rémülten nézett rá, amikor kék babos kötényében cukrot és kocsikenőcsöt hozott nekik, de aztán mosolyogva vont vállat, és visszatért Rápoltyhoz, akinek nem kellett vizesnyolcasokat rajzolnia, és aki meg is változott utolsó találkozásuk óta. Míg azelőtt a szerelmes Rápolty történelemről és földrajzról beszélt neki, és mint az élet legfőbb céljáért, a hitoktató ásványgyűjteményéért rajongott, most virágokat lopott Zsuzskának a líceumi kertből, és verset írt hozzá Daphnisz kővé változásáról. Zsuzskának ez a vers igen tetszett, és sohase tudta meg, hogy e költeményt Rápolty a tisztes Faludi Ferenc jezsuita atya műveiből lopta ki.

Így telt el az ifjúságuk, és a gyermekkor szerelme nem szűnt meg akkor se, amikor Rápolty az egyetemre került. Most is szerette Zsuzskát, mint tizenkét éves korában, de nem feledte el, hogyan kell Zsuzskával bánni; és féltékenyen őrizte a titkos kulcsot a szíve mélyén. Megmaradt szorgalmas, megbízható diáknak, hidegen, pontosan teljesítette a kötelességét, makacsul küzdött az élet nagy céljaiért, de ha Zsuzskával beszélt, mindig eszébe jutott Aranykéz, és nem bocsátotta be a leányt a maga hűvös, könyörtelen világába. Zsuzska számára neki, az igazság barátjának, mindig volt valami színes hazugsága, hol egy bók, hol egy figyelmesség, hol egy regényes helyzet, egy rajongó vallomás, egy titkos csók, és Zsuzska boldogan tűzte a keblére ezeket a virágokat, amelyek üdévé és illatossá tették az ifjúságát. Rápolty néha napokig éhezett, hogy Zsuzskának Budapestről ibolyákat rendelhessen, és egyszer egy egész évig tanította a pékmester fiát ábécére, hogy a Zsuzska névnapjára cigányokat hozathasson a szomszéd városból.

Huszonhat esztendős korában Rápolty nőül vette a huszonnégy esztendős Zsuzskát. Mikor a mézeshetek, amelyeket a tengerparton töltöttek el, véget értek, Rápolty szükségét látta, hogy levesse álarcát. Egy este elmondta Zsuzskának anyagi helyzetüket, okosan, férfiasan, őszintén. Nem, nem voltak gazdagok, ellenkezőleg: Rápolty tanári jövedelme alig volt elég, hogy egy ember szerényen megélhessen belőle. El kellett tehát kezdeni az élet küzdelmeit, le kellett mondani a cigányokról, a színházról, a virágcsokrokról, a selyemszalagokról, a tánccipőkről, és Zsuzskának, aki néha délig szeretett heverészni az ágyban, korán kellett fölkelnie, mert csak egy cselédet tarthattak. Minden másnak ígérkezett, mint odahaza; a báli ruhát a legjobb lesz eladni, és a szalongarnitúrán okosabb rajtahagyni a vászonborítást: majd ha egyszer jobb sorsban lesznek, akkor újra hívhatnak vendégeket.

- És mikor lesz az? - kérdezte Zsuzska félénken.

- Tíz év múlva! - felelte Rápolty öntudatosan, és összeadta egy elhasznált levélborítékon a várható korpótlékjait. - Tíz év múlva, de ha gyerekeink lesznek, akkor, nos, akkor talán húsz évig kell várni, Zsuzska!

Zsuzska nem felelt.

- Igen! - szólt Rápolty, nagy lépésekkel járva föl és alá, és azt érezte, hogy fiatal, erős, egészséges. - Sok küzdelem vár ránk, de érzem, hogy győztes maradok! Ez az élet: küzdeni, megroppanni, megint fölemelkedni, és sohase csüggedni! Nos, van kedved hozzá?

Zsuzska ijedten bólintott, de arcáról lerítt a félelem; egyszerre a könnyei patakban eredtek meg.

- Ah! - szólt csüggedten. - Nem hittem, hogy ilyen szegények vagyunk!

Rápolty meghökkenve nézett a feleségére. E percben mintha nem a szép, illatos Zsuzska ült volna előtte, hanem egy megtört asszony, akinek az élettől már nincs mit várnia, aki elkészült az erejével, a reménységeivel, a bizodalmával. Szeméből kihúnyt a fény, az ajka elsápadt, és egy hajfürt szomorúan csüngött le a homlokáról a szájáig. Egy perc alatt évekkel öregedett meg, és a válla lassan fölfelé emelkedett.

„Nem hittem, hogy ilyen szegények vagyunk” - Rápoltynak eltűnt a homlokáról a büszke vonás; az ajkába harapott, és elhallgatott. „Nem hittem, hogy ilyen szegények vagyunk.” A falon az alkonyati fényben hirtelen megjelent az Aranykéz, és titokzatosan emelte föl a mutatóujját. Igen, ez még mindig a régi Zsuzska volt, aki az életet csak a fölszínéről ismerte, és aki irgalmatlanul összetört az első szélviharban, nem: már az első zord szellőben.

Nem beszéltek többet a dologról; az asszony próbált belenyugodni a sorsába. Megadással kelt föl reggel hatkor, egész nap fájt a feje, türelmesen viselte az igát, de házasságuk első évében egy furcsa vékony ránc képződött a homlokán, amely mintha az elmúlt élet határmezsgyéjét jelentette volna.

Esküvőjük első évfordulóján Rápolty egy nagy csokor rózsával lepte meg Zsuzskát.

- Nos, kiálltad a próbát - szólt mosolyogva, de a szíve mélyén éles fájdalmat érzett -, és most már minden megint rendben van: az én Zsuzskám megmutatta, hogy erős, okos és jó tud lenni; a próba ím, véget ért! Lásd az életet újra vidámnak, boldognak, könnyűnek, és maradj az én dalos madaram, aki jókedvűen ugrálsz ágról ágra.

Zsuzska szeme fölragyogott.

- Igen - folytatta Rápolty -, minden megint úgy lesz, ahogy volt, leszedheted a bútorokról a takarókat, ezentúl két cselédet tartunk, és estére vendégek jönnek, és íme, két jó helyet is béreltem a színházban. A próba véget ért! - tette hozzá erőltetve.

Zsuzska az ura nyakába borult, a szíve fölnevetett az örömtől.

- Ó, hogy szeretlek! - szólt könnyezve, és szemében kigyúlt a régi fény, és tekintete a falon lógó tükröt kereste.

Rápolty ezóta véres verejtékkel kereste a pénzt. A fizetéséből nem tudott megélni, ezért elvállalta a dohánygyári igazgató két fiának a tanítását, és éjjelenként különböző szakmunkákat végzett a villamos vállalatnak. Az egészsége megroppant ugyan, de azért még győzte; csak néha, hajnalban roskadt össze, és ijedten gondolt rá, hogy szükségünk van valakire az életben, akivel megosszuk a gondjainkat, aki nemcsak mosolyogni, de sírni is tud velünk. De ki legyen az? Zsuzska csöndesen aludt a szomszéd szobában, és az arcképe, amely mint tündérkirálynőt ábrázolta egy jelmezes estélyen, titokzatosan mosolygott le a falról. Szép volt, szebb és virulóbb, mint valaha, ő volt a legszebb asszony az egész megyében, és Rápolty maga elé képzelte, amint kivágott ruhában áll a báli terem közepén, amint a nevetése könnyen, játszva siklik el a virágok, fehér vállak és a falikarok lángocskái között, és a tekintete szelíden jár végig a lovagjain. Ez a mosoly szinte testté alakult át, egy nagy, viruló orgonaággá, amely végighúzódott az utcán, a városon, és most tétova árnyékot vetett a falra.

- Ó, hogy szeretlek! - szólt Rápolty csüggedten, és a homloka ráborult a tervrajzokra.

Rápolty ezután már nem nyitotta meg a felesége előtt a lelkét, és kettős élete, amelyet gyermekkorában kezdett élni, biztosabb és hazugabb volt, mint valaha. Küzdött, kész volt az utolsó leheletéig küzdeni, hogy győztes maradjon a csatatéren, nem volt hatalom, mely legyűrhette volna, de mindebből Zsuzska mit sem sejtett, és Rápolty sohasem árulta el magát. Bár érezte, hogy az idegei egy nap meg fogják tagadni a szolgálatot, mosolygott, az ölébe vette a feleségét, és arról mesélt neki, hogy idővel gazdagok lesznek, házat vesznek maguknak a tengerparton, és akkor csak egymásnak, a boldogságnak, az apró örömeiknek, a két kisleányuknak fognak élni. És Zsuzska nevetett, összeborzolta ura furcsa szakállát, és egy kis pónifogatról beszélt, amilyenre már régen vágyott, és amely mint a gazdagság és az előkelőség titokzatos jelképe lebegett előtte. Rápolty is nevetett, megígérte a fogatot - de valahányszor reggel az iskolába ment, mindig betért a homályban úszó nagytemplomba, leborult a mellékoltár előtt, és ima helyett mélyen, fájdalmasan fölsóhajtott.

Tízévi házasélet után Zsuzska elkezdett betegeskedni, és télen az állapota aggasztóra fordult. Egy este behívta az urát, és így szólt hozzá:

- Én érzem, hogy meghalok, és elbúcsúzom tőled! Áldjon meg az Isten, és ne felejtsd el a te Zsuzskádat.

Rápolty szólni akart, de a felesége fölemelte fehér kezét, mosolygott, és tovább folytatta:

- Egy dolgot ígérj meg - mondta, és hangja hízelgővé vált, mint amikor egy új ruhát, egy új ékszert akar kicsalni a férjétől -, egy dolgot ígérj meg: ne hagyj a földben elporladni! Ah! Úgy félek a férgektől, ugyebár, ígérd meg: sírboltot építtetsz a földi maradványaimnak. Ezt meg kell fogadnod, és minden vasárnap virágokat fogsz hozni, és leteszed a vasajtó elé. Én pedig föntről le fogok nézni, és Zsuzska nem fog aludni tudni, ha megfeledkezel a virágokról.

- És milyen virágok legyenek? - kérdezte Rápolty, és az ágytakaróra hajtotta le fáradt fejét.

- Ibolyák és pipacsok - felelte Zsuzska, és megsimogatta az ura homlokát. - Boldog voltam veled, nem fogom elfelejteni, hogy mindig igaz voltál hozzám.

Elhallgattak.

- És mit fogsz csinálni, ha meghalok? - kérdezte az asszony hirtelen, és tágra nyílt szemmel nézett Rápoltyra. - Mit fogsz csinálni?

- Zsuzska - felelte az ura könnyeivel küszködve -, én bizonyára utánad halok.

Az asszony félénken mosolygott. Tudta, hogy ez csak bók, és Rápolty tovább fog küzdeni a gyermekeiért, de az utolsó figyelmesség, az utolsó hazugság jólesett neki, és ujjai óvatosan cirógatták meg a férfi furcsa szakállát.

Rápolty megtartotta az ígéretét, és sírboltot építtetett Zsuzskának, fehér márványból, amelyet rózsaszínű kőrózsák szegélyeztek. Uzsorásoktól kérte kölcsön a pénzt; és hogy alapja legyen erre a kölcsönre, még egy munkát vállalt, egy szakmunka szerkesztését, amelyért ívenként tizenöt forintot fizettek neki. A síron minden vasárnap ott feküdtek a kacér ibolyák, a mosolygó pipacsok, és Zsuzska a magasban halkan fölkacagott, és Rápoltynak úgy rémlett, hogy kiterjeszti fölötte a kezét: egy finom, karcsú aranykezet, amelynek fénye bevilágított a sírbolt mélyébe. A két kislányuk - két szakasztott szőke, fekete szemű Zsuzska - türelmetlenül állt mellette, és nem értette a dolgot.

- Mesélj inkább valamit! - nógatták az apjukat, és tarka kavicsokat kerestek a sírbolt körül.

- Igen, igen... - felelte Rápolty, és megigazította a virágokat, és a kezével elsöpörte a sárga leveleket a lépcsőről. - Mindjárt mesélek, bogaraim.

Az út a hegyoldalon át vitt haza a temetőből. A két gyerek kifáradva a sok járástól, nyűgösködött, az egyik meg is fázott, és köhögni kezdett.

- Mesélj hát valamit! - szólt a nagyobbik, és megrángatta az apja kabátját.

Rápolty megsimogatta a homlokát, amely még most is olyan forró volt, mint a felesége temetésekor. Mit meséljen? A szíve tele volt gonddal, keserűséggel, az ő egészsége is megroppant az évek folyamán, és ha néha fölsóhajtott, a melléből olyan hang tört ki, mint egy megkínzott verébé. Szeme előtt a Zsuzska aranyhaja összekeveredett az uzsorások sárga váltóival, a villamosművek tervrajzaival, a magányos éjszakák árnyékjaival, a hajnali homályban úszó templom barna oltárképeivel.

- Mesélj hát! - szólt a kislány zsarnokoskodva.

- Igen... - bólintott Rápolty szórakozottan, és végighúzta kezét a szakállán. - Tudok egy szép mesét, de nem szabad köhögnöd, csak úgy mondom el, ha megígéred, hogy nem köhögsz. Tehát, hogy is volt csak? Igen: volt egyszer egy kalózkirály, akit huszonnégy év óta hiába kergettek az összes sónerek. A hajóján fekete zászló lobogott, és a hajó olyan gyors volt, hogy senki se tudta utolérni, azonkívül volt egy titokzatos csavarja, amely akkora örvényeket csinált, hogy körülötte a víz járhatatlan volt. A kalózkirály tetőtől talpig fekete volt: a szakálla, a haja, a ruhája, az arca, még a szeme fehérje is koromfekete volt. Aki ránézett, az elkezdett reszketni, és a kalózkirály neve ez volt: Aranykéz!

A két kislány megszeppenve és boldogan húzódott Rápoltyhoz.

- De szép! - szólt a nagyobbik negédesen. - Ezentúl mindig mesélj a kalózkirályról.

- Aranykéz! - bólintott hálásan a kisebbik, és elfojtotta a köhögését, és félénken csókolta meg Rápolty ujjain a fekete kesztyűt.

A keresztúton

Az északról és délről jövő postaút közel Bécshez, Sankt-Pöltennél találkozott, s innét együtt ballagott Szent István hamuszürke tornya felé. Téli alkonyaton a két postakocsi egyszerre érkezett az állomás elé. A lovak gőzölögtek, az aranypaszomántos legény minden ok nélkül trombitált bele a ködbe. A postamester hósipkában, karmantyúval a lépcsőn állott.

Az egyik kocsiból hölgy szállott le, piros, prémes bunda volt rajta, s a fején lengyel sapka. Ez az utas Bibiani úrnő volt, az olasz balett csillaga, aki Innsbruckból jött, ahol negyednapja elkártyázta az utolsó krajcárját. Egyelőre a komornája segítette ki a bajból. A táncosnő arca ragyogott, az úton jól kialudta magát, most úgy rémlett előtte, mintha az innsbrucki kalandot álmodta volna. A gavallérja alakja könnyű párának tetszett. Bolondos német lovag! Eljátszotta a pénzét, az aranyóráját, gyémánttűit, szagos vizeit, két komornyikját, hintaját, okuláréját, becsületét. Aztán a signora próbált helyette szerencsét, hátha vissza tudná nyerni a sok tarka holmit, hiszen kár lenne értök, de nem sikerült, ő is otthagyta a fogát. Hova lett a gavallér? Eltűnt? Ej, jobb is, elég volt ebből a portékából - gondolta magában a signora. - Egy tapasztalattal több, a kártyások sem érnek semmit. Sőt, a férfiak általában mind, a szerelem, a csalódás, a fölkiáltójeles levelek, a kétségbeesések, az eskük, a pisztolygolyók nem érnek semmit.

- Lovam csak reggel lesz - szólt a postamester -, szobám azonban van.

A signora mosolygott. A másik utas, aki most cihelődött le a délről érkező, narancssárga kocsiról, nem nyugodott bele ilyen könnyen a helyzetbe.

- Ha nincs kocsislova, én majd belovagolok Bécsbe - szólt, és egy ménkő nagy kardot húzott ki egérszürke kabátja alól.

Ez az utas tehát tiszt volt. Volt, csakugyan volt, éppen hétfőn küldték nyugdíjba. Miért? Asszonyhistória miatt. Ez már a tizedik kalandja volt, amely bajba vitte. Az első a kadétiskola lapjára tartozott (az ismert profósz-kisasszony), az utolsó a halszagú olasz stációéra, ahol az ezredes felesége tetszett meg neki a vidám markotányosné helyett. Hol bezárták, hol pretereálták, hol megvágták, hol kifosztották, most aztán betelt a mérték, mehetett haza mocsaras,

nyírfás, magyar szülővároskájába. Mit fog ott csinálni? Gazdálkodni és verseket írni; a katonák akkoriban sok verset írtak.

- Hátaslovam - szólt a postamester -, az sincsen. Az utolsót tegnap ették ki a farkasok a rendőrfőnök alól.

- Akkor az ön hátára teszem a nyerget - mondta a katona szigorúan.

- Ej, chevalier - méltatlankodott halkan a táncosnő, majd bement a házba, amelynek teteje tele volt zúzmarával és jégcsapokkal, akárcsak karácsony éjszakája lett volna.

- Excusez! - dörmögte a katona, és ő is bement a házacskába.

A szálában szaporán égett a tűz, a cselédek cinkkandelábereket raktak az asztalra. Egy roppant sárgaréz vízforraló üzletszerűen pöfögött. A signora letette a bundáját, a tiszt is. Leültek, és egymásra néztek. A katona végigsimította fehér frakkját.

- Signora Bécsbe megy? - kérdezte olaszul, mert tudott ezen a nyelven, eleget szolgált Milánóban, a Fekete Borzhoz címzett laktanyában.

- Igen, Bécsbe, hála az Istennek, Bécsbe.

Csönd.

- Én is Bécsbe megyek - folytatta a katona - onnét pedig tovább, a penzióba. Ezt az asszonyoknak köszönhetem! Az asszonyoknak! Különben, nem vagyok jó társalgó, bocsánat!

- Akkor hát inkább én kérdezek, és ön felel - indítványozta a táncosnő.

- Igenis!

- Mért haragszik az asszonyokra? Oka van rá?

A katona kelletlenül nevetett.

- Mert mind megcsalnak. Ez furcsa dolog, három hétig bolondulnak értem, aztán egyszerre, minden ok nélkül cserbenhagynak. Miért? Nem tudom az okát kifürkészni, azt hiszem, nem tudok velük bánni. Vagy gyöngének, vagy ostobának tartanak. Lehet az is, hogy túlságosan dohányszagú vagyok. Szóval valami hibámnak kell lenni. De most vége, hála a papnak, vége, hazamegyek a falumba, és gazdálkodni fogok, meg verseket írok. A szerelmet, bizony mondom, nem ilyennek képzeltem!

Bajuszáról leolvadt a zúzmara, arcáról eltűnt a dér okozta zsíros pirosság. A vastag szemöldök alól - micsoda meglepetés! - két nefelejcskék szem bújt ki egyre jobban és jobban.

A signora nevetett.

- Ha szabad kérdeznem, tulajdonképpen milyennek képzelte ön a szerelmet?

- Milyennek? Istenem! Valami szelíd dolognak. Mondjuk, az ember valahol, az isten háta mögött van állomásban, aztán egy este levelet kap messziről, és azt a levelet a frakkja alá teszi, aztán a csatába megy, és a levél a szívén fekszik. Avagy megsebesül, lázban forog, hideg ispotályban, aztán egy reggel arra ébred, hogy finom női kéz simogatja a véres haját. Vagy az ember a karosszékben ül, és az ölébe borítja a sublót tartalmát, hervadt virág, tarka szalag, kotillonordó, táncrend, egy ócska selyemcipő s hasonló dőreségek akadnak a keze ügyébe. Ilyen az igazi szerelem, gyermeteg és barátságos.

A signora még nem találkozott ilyen furcsa katonával. Sőt talán ilyen furcsa emberrel sem. Száztizennégy kalandja között akadt mindenféle: iszákos, verekedő, ábrándozó, fukar, pazarló, hóbortos, irgalmatlan, ostoba, fecsegő, római karakter, adóbérlő, hitoktató, hamispénz-

gyártó, de ilyen katona, aki hazautazik verseket faragni, aki a kályha mellett a kotillonordókat nézegeti, még nem. A szerelem mint egy zenélőóra dallama csendült meg fülében. Egy kis millefleurs-illat, a falon néhány papírrózsa, az égbolton rózsaszínű bárányfelhők, ez nem is csúnya dolog. Semmi eskü, semmi zokogás, kétségbeesés, a poklok kapujának döngetése, pisztolyok durrogása, semmi becsmérlő búcsúlevelek, átkozódó, elhagyott menyasszonyok; ez a katona nem is olyan ostoba, amilyennek ismeretségük első pillanatában hitte, amikor a postamestert föl akarta nyergelni.

- És milyenek voltak valójában a szerelmei? - kérdezte a hölgy, és a karosszék szögletébe húzódott.

- Párbajok, mellőzések, gorombaságok, áthelyezések, felbőszült férjek, zokogó apák, bősz hitelezők: ezek a végeredmények. Csatazaj, mintha a világ sorsa függne tőle, hogy egy szegény bakahadnagy kinél hogy boldogul. Rettenetes nekikészülődések, riadó, a cakompakk megmozdulása, a katona nekiindul, jön a roham, a rajta-rajta, aztán egyszerre az ember mégiscsak kint van az utcán, és sajnálja a pipáját, amelyet útközben összetört.

A postamester a szobába lépett.

- Ha az uraságok netán szórakozni akarnának - szólt egy márki szeretetreméltóságával -, jelenthetem, hogy a városban színház van. Az idegenek páholya rendelkezésre áll. A társulatunk nem rossz, különösen a drámai.

- Kitűnő - bólintott a signora. - És mit adnak?

- *Troilus és Cressidá*-t.

- Ah!

A táncosnő intett a komornának, aki könnyen sóhajtva kereste elő bugyellárisát. A postamester ájtatos mosollyal távozott.

- Mi az ön neve? - kérdezte a signora a tiszttől.

- Ábel.

- Nem csúnya név. Engem Viktóriának hívnak.

- Így hítták a nagyanyámat is - bólintott a katona. - De ő már nem él.

- Messze van az ön hazája?

- Nyolcnapi utazás gyorskocsin, föltéve, hogy a Tisza nem árad ki. De mindig kiárad.

- És csakugyan próbált már verset írni?

- Eddig még nem. De ha otthon leszek, és kialudtam, kipihentem magamat, megkísérlem.

- És soha többé nem jön el a hazájából?

- Soha. Elég volt.

A signora az asztalra könyökölt.

- Tudja - szólt fontoskodva -, én majd írok egyszer magának. De felelnie nem kell, nem is szabad, csak ha valami igen nagy baja van, akkor ír. Ez bolondság, Ábel, ugyebár, avagy ártatlan játék, igen, nevezzük játéknak.

- Sok értelme nincs - felelte a katona.

Óvatosan néztek egymásra.

Ez a katona talán csak a bolondját járatja velem - elmélkedett a táncosnő -, és amint fölmelegszik, egyszerre ő is elkezd kártyázni, százrőfös leveleket írni, esküdözni, talán neki is van menyasszonya, aki átkozódni fog, s a végén megint csak előkerül a tokból a mordály, és Ábel véres fejjel esik az asztal alá.

Ez a nő talán meg akar fogni - gondolkodott a lovag -, talán a nyakamra küld valami zsoldos tisztet, akivel zsebkendővégről kell megverekednem, vagy egy chevaliert, aki fáraón elnyeri a pénzemet, maradék becsületemet, esetleg nyugdíjamat is, avagy a signora magával hurcol a fél világon át, eláraszt a könnyeivel, megfojt a csókjaival, véresre karmol a körmeivel, féltékeny lesz, aztán kacér és megint féltékeny, térden fog csúszni, kacagógörcsöt fog kapni, és a végén kilök az utcára, mint Anita, Marianka, Valeszka, Susanne és Borbála és valamennyien. Vigyázzunk, lovag!

A hintó, amely a színházba vitte őket, nagy dörömbözéssel fordult a lépcső elé.

Pandarus a színpadon mélyen meghajolt, mikor a signora és a katona beléptek a skarlátvörös, csillagokkal díszített páholyba. A nézőtér meglehetősen üres volt, ha csak a fülkékben álló fehér szobrokat nem számítjuk látogatóknak. A padmalyról faragott aranycsillár lógott le, és lassan forgott vastag, zöld zsinórján. A teremben narancsszag és rosszul takarított lámpák illata.

Most Cressida lépett a színre. Amint meglátta a páholyban Ábelt, összecsapta a kezét, és udvariasan mosolygott. A katona megfontoltan simogatta fehér frakkját.

- Hervadt nő - szólt a signora -, és ugyebár, egy kicsit kancsal? Maga ismeri?

- Nem kancsal - felelte a tiszt. - Ismerem.

Az előadás barátságos lassúságban folyt tovább. Az első felvonás után egy piros kabátos, harisnyás szolga, aki kopott és szomorú volt, mint egy megázott lampion, a páholyba lépett, és - kellő tisztelettel - egy összehajtogatott cédulát nyújtott át a tisztnek.

- Megengedi, signora? - kérdezte a katona.

A hölgy biccentett. Ábel kibontotta az írást - cukorkapapiros volt -, elolvasta a tartalmát, aztán intett a lakájnak.

- Válasz? - kérdezte a piroskabátos kenetes hangon.

- Ah, igen. Pardon!

A katona előkotorta aranyceruzáját, amelyet annak idején Velencében, kártyán nyert egy bolondos városi tanácsnoktól, és a piros irónnal lassan írni kezdett. A signora egy pillantást vetett a kezére. A levél - franciául - így kezdődött:

„Vigasztalhatatlan vagyok, asszonyom...”

- Teát! - szólt a táncosnő a lakájhoz.

A második felvonást a páholy hátteréből nézték. Hector zordonan, szigorúan pattogott Heléna ellen, de sem ez, sem Cassandra üvöltése nem érdekelte őket. A borvörös bársonyfüggönyök közé csak olykor furakodott be egy haragos kiáltás, egy éles kacagás.

- Honnét ismeri ezt a nőt? - kérdezte a signora.

- Klagenfurtból, alhadnagy koromból. Jó leány, de inni szeret, és akkor kiszámíthatatlan. A tulajdon kardommal döfte át a kezemet. Ezért mégiscsak megharagudtam rá.

Ábel föltűrte a kabátját, és mint már annyi nőnek, megmutatta ütőere fölött a rosszul összefoltozott sebet. A kar fehér és gömbölyű volt, mint egy asszonyé.

- A maga falujában is vannak ilyen nők? - kérdezte a signora.

- Hála istennek, nincsenek. Ott a nők hímeznek, és katonákat adnak a hazának. Bolondság! Fiatal voltam.

- És mikor utazik?

- Holnap - felelte a tiszt.

Összenéztek megint, óvatosan, ravaszul, és ki akarták fürkészni egymás gondolatait. Kölcsönösen ki is találták, min jár az eszük, és ekkor elmosolyodtak. Végre Ábel fölkelt, és megigazította az asszony egyik hajfürtjét, amely a homlokába csúszott. A signora tartózkodó mosollyal biccentett.

A függöny nyikorogva gördült le, aztán nagyot koppanva hallgatott el. Az ajtó kinyílt, és a piros bársonymentés szolga újra megjelent a küszöbön. Meghajolt, és ünnepélyesen nyújtott a katona felé egy aranypecsétes levelet, amelyből kellemes illat áradt.

- Hagyjon minket békében! - méltatlankodott a signora, és elvette az írást, amelyet a páholy peremére tett.

A tiszt bólintott, és nagy, gömbölyű ezüstpénzt adott a lakájnak, aki boszorkányos ügyességgel tüntette el túl hosszú, hímzett mellényébe.

- Ön nem éhes? - kérdezte Ábel a hölgyhöz fordulva.

- Éhes vagyok. Ez után a kép után vacsorázni megyünk.

Előreültek, és figyelemmel hallgatták a harmadik fölvonást, amely a nagy szakálla alatt már verejtékező Pandarus, továbbá Paris és Heléna jelenésével kezdődik. Heléna, akinek nem volt oly éles szeme, mint Cressidának, többször kérdőleg nézett föl a páholyba, láthatólag iparkodott, hogy eszébe jusson, honnét ösmeri ezt a vastag bajuszú katonát; végre tágra nyitotta a szemét, és megrázta parókás fejecskéjét. A tiszt szigorúan nézett reá, ő már az első percben tudta, hogy ez a hölgy öntött annak idején mérget a pezsgőjébe, valahol a meleg Pádovában.

- Ez is mindig ilyen fonnyadt volt? - kérdezte a táncosnő.

- Nem! Kedves leány volt, de féltékeny természetű.

- Menjünk tehát! - indítványozta a hölgy.

Fölkeltek. A lakáj szertartásszerűen adta rájuk a bundákat, és lámpával kezében kísérte ki őket a sötét folyosóra. A signora a tiszt jobbjába kapaszkodott, Ábel pedig az egérszürke prém alatt lassan Viktória kezére tette nehéz kezét.

- Énekelj a szerelemről - szavalta a színpadon, szerepéhez híven Heléna -, az semmisít meg mindnyájunkat, ó, Cupido, Cupido, Cupido!

Ezer ördög! - gondolta magában a katona. - Ennek nem lesz jó vége.

Ennek nem lesz jó vége... - szólt magában a signora, aztán mentegetőzve sóhajtott egyet, és vállat vont.

Halkan lementek a díszhintóhoz. Ábel az ódon falitükörben mintha már látta volna magát, amint újra esküdözik, amint egy kisírt nő kacagógörcsben vonaglik a szobájában, amint éjfélkor, hóviharban, zordan jár föl és alá egy jégcsapos erkély alatt, amint egy pisztoly fekete

szeme ránéz, és amint végül egy chevalier fáraón elnyeri a pénzét, becsületét, a nyugdíját, az életét. És íme, a sarok felől komor katonai halottas menet közeledik, a kocsi tetején a borzas vaslovag lassan rázatja magát, és a koporsóban egy kopott tiszt fekszik, és csöndesen elmélkedik róla, milyen ostobaság az élet, és milyen kár volt nem falura menni, verseket írni.

A signora gyorsan lélegzett.

- Dőreség - szólt, aztán megrázta magát, mint a vízből kiemelkedő sirály. - Voilá, ez a sors, Helénának igaza van.

Az aranyozott kocsi türelmesen döcögött velük az „Arany Szarvas" felé.

Árnyéktánc

Gyermekkoromat egy nagy, sárga házban töltöttem el, amely szivárványos ablakaival, durva kőfaragásaival és az előtte álló, elmosódott márványkereszttel, álmatlan éjszakáimon még most is gyakran jelenik meg előttem. Falusi úriház volt, a hozzátartozó elvadult kerttel, hosszú kőkerítéssel és mohaszagú, reves filagóriával, amelyből egy ferde alakú nádasra lehetett látni. Ez a nádas mindig zizegett, szeles éjszakákon olyan hangosan loccsant, hogy fölébresztett álmomból, míg nappal csodálatos rejtelmeiből legtarkább madarak szálltak az égnek.

Két öreg kisasszony nevelt föl. Gyönge gyermek voltam, családomban gyakori volt az idegbetegség, és azért nagyon vigyáztak reám, sok zablevest és tejeskását kellett ennem, és csak keveset volt szabad olvasnom. A könyveket, amelyeket már kora gyermekségemben szívesen forgattam, elvették tőlem, és ehelyett rugókra erősített acélgyűrűket kellett huzigálnom, hogy megerősödjem. Gyűlöltem ezeket az acélgyűrűket, amelyeknek érintése hideg és utálatos volt, és gyűlöltem a zablevest, a tejeskását, a csukamájolajat, az ánizsszagú nappalit, ahol türelmesen kellett ülnöm, mialatt nagynénjeim tépést csináltak, és rokonaink különböző sorsáról, a szerencsétlen Leontinról, a kalandos természetű Barnabásról és a felfuvalkodott Ábrisról beszélgettek.

Két barátom volt életem első éveiben. Az egyik a dajkám volt, a vörös Johanna, egy csúf, szeplős leány, aki, ha a filagória elé ültünk, mindig arról beszélt, hogy mérget fog inni a kovácsmester miatt, és aki esténként, lefekvés előtt, életem legszebb meséit mesélte el nekem. Furcsa, vad képzelőtehetsége volt, mindig borzalmas dolgokról beszélt, gonosz vándorlegényekről, púpos uzsorásokról, fülbevalós vadorzókról, bosszúálló csempészekről és kóbor kísértetekről, amelyek éjfélkor a nádasból világgá mennek, de előbb egy percre bezörgetnek hozzánk. Délceg királyfiakról, hófehér hercegnőkről sohasem mesélt, annál többször kegyetlen rablólovagokról, akik kifosztják az utazó kereskedőket, meg piros ruhás bakókról és egy szökött katonáról, aki csöndesen tilinkózik az akasztófa alatt. Mialatt suttogva mondta el rettenetes meséit, a hideg kirázott; féltem, gyakran sírtam, és megkértem Johannát, hogy ne menjen el éjjel az ágyam mellől, de azért boldogan hunytam le a szememet, és álmaimban tovább szőttem a véres meséket a piros ruhás bakókról, a félfülű rablókról és Trenk görbe kardú, hosszú üstökű pandúrairól, amint szilajon vágtatnak végig az avaron.

Egyik nagynéném egyszer kilesett bennünket, és végighallgatta az istentelen Markusz történetét. Markusz nagypénteken kártyázott, és mikor már elnyerte volna a pajtásai pénzét, óráját, becsületét, a fal egyszerre kettényílt, és az ördög ugrott ki belőle, leült Markusszal szemben, és ő kártyázott tovább vele. Lelkekbe játszottak, és az ördög elveszített ezer lelket. Tüzet fújt, az asztalra ütött, ám azért tovább veszített, és mikor egészen kiürült a zacskója,

fölkapott egy ócska csizmára, és ellovagolt vele a pokolba, hogy friss pénzt, friss lelkeket hozzon.

A szemem csillogott, és kicserepesedett ajakkal lestem a folytatást, ehelyett azonban nagynéném előrelépett a bokor mögül, és letéve pápaszemét, így szólt:

- Johanna, most már tudom, miért ilyen sápadt ez a gyerek. Nem szégyenled magadat? Többé nem fogsz neki mesélni, te vén bolond.

Másnap új dajkát kaptam, egy kövér tót leányt, aki mindig szuszogott, és csak egy mesét tudott, a vitéz Árgyilus királyfiról, de annak is elfelejtette a végét, és befejezés helyett egy zsoltárt énekelt el. Gyűlöltem ezt a leányt, éppen úgy, mint az acélgyűrűket, és ez a tót leány meg az acélgyűrűk az oka, ha ma is még jobban tudok gyűlölni, mint mások szeretni. Johannát tehát kitették a majorba, néha még láttam, de csak messziről, ha a városba vagy vasárnap a templomba ment, és felém lengette nagy, kék kendőjét. Pár hónap múlva csakugyan meghalt a kovácsmester miatt, de nem mérget ivott, hanem gyalogszerrel ment be a nádasba, mindig mélyebbre, mindig mélyebbre, míg végre süllyedni kezdett, és csupán keserves bömbölése hallatszott ki még egy ideig. Csak a parasztok tudnak ilyen rettenetesen és ilyen ostobán meghalni.

Második barátom egy Asztal nevű, örökké sánta kiskutya volt. A számadó juhász ajándékozta nekem pünkösdkor, és a kutya, amely első nap megharapott, és gyűlölt, ahogy csak egy mindenkitől megrugdalt kuvasz tud, idővel a barátom lett. Ő nem tudott mesélni, így tehát én beszéltem neki a púpos molnárról, a gonosz vándorlegényről és az istentelen Markuszról, amint még nagypénteken is kártyázni ül le társaival. Asztal figyelemmel hallgatott rám, néha helyeslőleg nyalogatta a szája szélét, és ha a történet nagyon ijesztőre fordult, a levegőbe szimatolt, mintha kísértetet érezne, vagy hirtelen rémülten kapta farkát a lába közé, és elfutott. Én is vele futottam, a házba szaladtunk, és magunkra zártuk a tölgyfa ajtót.

Ez a barátom is a nádasba veszett. Egyszer egy sebzett szárcsát kergetett, a madár a zsombékon át a nádba menekült, a kutya utána, és végül Asztal a hínárba került. Jól emlékszem, éppen olyan furcsa hangon bömbölt, mint Johanna, mélyen, csodálkozva, aztán rettenetes csönd borult a nádra, és egy fekete madár szállt föl belőle az égnek. Akkor azt hittem, hogy ez a fekete madár az Asztal lelke, és mialatt kis szívem hangosan dobogott, levettem a madár előtt a sapkámat.

Így maradtam egyedül a világban. Ősz volt, először életemben éreztem, hogy az ősz valami nagy és szomorú dolog, amelyet azért teremtettek, hogy az emberek lelke elfáradjon és elboruljon. De miért kellett elborulnia? Nem értettem; csak nagyon szenvedtem, egy elhagyott gyerek minden szomorúságával, és a vándorfelhők, a magasra kavargó varjak, a távozó vadludak, a kopaszodó ákácok árnyéka a lelkemre nehezedett. Most már nem volt senkim sem, és csöndesen ültem a filagóriánál, mialatt a tót leány a két tenyerére támaszkodott, és egy távoli gályán termett zsoltárt énekelt, amely lassan, mint az ökörnyál, szálldogált a vékony levegőben.

Nagynéném már hetek óta meleg felsőruhában jártak, este az ablakokat pára lepte be, és a ház oldalán a vadszőlő mint egy piros zuhatag omlott alá. Öt órakor sötét volt, és a varrógép folyton berregett, mialatt másik nagynéném a pápaszemét törölgette, és elsorolta mindazokat, akik a családból ebben az évben meghaltak. Én egy kis zsámolyon kuporogtam a kályha mellett, és a tűzbe néztem; mikor észrevették, mit csinálok, elültettek, mert féltették a szememet az erős fénytől. Egy nagy karosszékbe tettek, de ha elaludtam, fölébresztettek, mert társaságban nem illik elaludni, ha pedig megszeppent arcomon látszott, hogy gondolataim

messzire elkalandoznak, az egyik nagynéném hozzám jött, szelíden rám nézett, és furcsa, mély hangján azt mondta:

- Nem szabad.

Egy délután a kertész, aki a kövér tót leánynak udvarolt, megcsónakáztatott bennünket a nádasban. Estig jártunk a piszkos, megüvegesedett vízen, és mikor hazatértünk, úgy rémlett, mintha a rothadt, nedves szag, amely a sárga pálcák közt lappangott, az orromba, a fejembe, a lelkembe telepedett volna, és másnap nem tudtam fölkelni az ágyból. Kihítták az orvost a faluból; azt mondta, lázam van, megsimogatta a hajamat, és porokat rendelt. Mikor elment, gondosan betakartak, és meghagyták, hogy aludjak. Egyedül maradtam. A hold benézett az ablakon, és a szél csöndesen himbálta a vadszőlőt. Hirtelen furcsa árnyékok jelentek meg előttem, félig emberek, félig tárgyak voltak, apró szemmel, nagy kézzel és szakállal, mind téli bekecsbe és csizmába öltözve. Valami folyton zizegett, azt hittem, hogy a hó esik, de a kert nem fehéredett meg, és a csillagok egymás után bújtak ki az égboltból.

Mindez a láz árnyéktánca volt, a gyermek legrettenetesebb ellenségéé, de én akkor nem féltem tőle, sőt jólesett a furcsa látomások között járnom, és vidáman lengettem a sapkámat az árnyékok felé, akik mind nagyságos úrnak szólítottak, és megkérdezték, hogy szolgál az egészségem. Képzelőtehetségem, amely soha oly élénk nem volt, mint hatéves koromban, összeölelkezett a különös látogatókkal, és egymás után ismerte meg a félfülű bakót, a piros hajú vadorzót és a szökött katonát, aki óvatosan szorongatta hóna alatt a tilinkóját. Csak egy új ember volt köztük; magyar gubában járt, a kalapja mellett árvalányhaj; munkáról hazatérő, jómódú parasztnak látszott; csíkos kis tarisznya és leszerelt kasza a hátán. Mialatt a többiek a padmalyig ugráltak, vagy összefogóztak, és körültáncolták a szobát, a magyar ember az ágyam mellé ült, és buzgón farigcsált valami különös gyerekjátékot, amely azonban sehogy sem akart elkészülni. Néha rám nézett kerek, okos bagolyszemével, és én visszamosolyogtam rá.

- Te, ugye, erős ember vagy? - kérdeztem tőle, mert mint minden gyereknek, a nagy erejű emberek tetszettek a legjobban.

- Igen, én erős vagyok... - felelte elvörösödve, és tovább farigcsált.

Egy hét múlva meggyógyultam, és nagyon elszomorodtam, mikor az orvos azt mondta, hogy immár fölkelhetek. Kivittek a tornácra, bepólyáztak párnák és takarók közé, nagynénjeim mellém telepedtek, és ott csinálták a tépést. Minden órában megmérték, nincs-e lázam, már négy órakor bevittek a szobába, és egy hosszú német mesét olvastak föl a manókról, akik éjjel elvégzik a röstek munkáját. De nekem nem tetszett a mese, csöndesen gubbasztottam a sarokban, azt éreztem, hogy egyedül, végtelenül egyedül vagyok, senkim sincs a világon, és lopva a szökött katonára meg a furcsa magyar emberre gondoltam. A falióra pedig rekedten ketyegett, a bútorok hébe-hóba roppantak egyet, és idősebb nagynéném csendesen elszundikált.

Mikor már annyira talpra állottam, hogy megint kijárhattam, egy délután megkértem a kertészt, hogy csónakáztasson meg bennünket. Nem volt ellenére a dolog, mert büszke volt a pákásztudományára. Mélyen bevitt a nádasba, ahol iszapból és hínárból egy furcsa, zöld sziget képződött, és ott hangosan kurjantott egyet. Egyszerre a nád ropogni, recsegni kezdett, száz és száz tarka madár repült az égnek, és egy fekete róka éppen mellettünk úszott el. Órákig eveztünk jobbra, balra, a kertész nagyokat kurjantott, a kövér tót leány kacagott, alig találtunk haza. Vacsoránál a fejem újra kóválygott a mocsár tompa szagától, melegem volt, a fülem zúgott, és éjjel egyszerre boldogan dobogott föl a szívem. Az ablak halkan megzörrent, egy gubás, csizmás emberke mászott be rajta, és fürgén csinált utat a következőknek. Pillanat alatt megtelt a szobám árnyékokkal, a szökött katona óvatosan billegette tilinkóját, és Markusz

büszkén rakta ki a takarómra lelkeit, ahogy a gyerekek karácsony éjjelén az ajándékaikat szokták. Valaki hegedült, sokáig nem tudtam, ki lehet, végre észrevettem, hogy a sarokban Asztal, a mocsárba fúlt kiskutya ül, és egy kis hegedűt szorít iszaptól piszkos hóna alá. A magyar ember pedig türelmesen bólintott mindehhez, és megvakarta a füle tövét, mert a munka sehogy sem akart előrehaladni.

Másnap megint eljött az orvos, homlokára tolta a pápaszemét, és megint írt, azután megsimogatta összecsapzott hajamat. Egy hétig újra boldog voltam: gyermekvilágom benépesedett a furcsa emberkékkel és furcsa történeteikkel, amelyeket óvatosan, nehogy avatatlan megtudja, suttogtak a fülembe. Nem hallottam a varrógép örökös berregését, a fekete falióra rekedt ketyegését, sem azt, hogy kik haltak meg ez évben a családban, és hogy mennyi tépés kell még a bosnyák háborúra. Képzelődésem tüskön-bokron vágtatott keresztül, most India csodás fái alatt voltam, most a brazíliai őserdőkben birkóztam meg óriáskígyókkal, egy perc múlva szepesi kereskedőket állítottunk meg a keresztúton, majd pedig Nickleby Miklós fogott velem kezet, és szomorúan simította végig kopott kabátja bársonygallérját. A sárga ház messze elmaradt, és gyermeklelkem kábultan úszott a színek és képek áradatában. Azután a láz lassan csillapodni kezdett, látogatóim egymás után, nyári ködként foszlottak szét, és egy nap már csak a hold nézett be rám, míg a nádasból egy elkésett madár fájdalmas, ijesztő vijjogása hallatszott be. A magyar ember volt az utolsó, aki eltávozott mellőlem, udvariasan jó estét kívánt, mint közönségesen, és óvatosan tette be maga után az ablakot.

- Visszajössz? - kérdeztem félénken.

- Még nem tudom - felelte zavarodottan, majd köhintett, és még egyszer köszönt.

Amint megengedték, hogy kijárhassak a házból, újra megvesztegettem a kertészt, és megint kieveztünk a nádba. Elrémülök, ha visszagondolok gyermekkoromnak erre az időszakára. Az ősz hosszú volt ez évben, és én ötször voltam lázas, mindannyiszor erősen, és szervezetemet a betegség annyira megtámadta, hogy az ujjaim egészen megsárgultak, mint szenvedélyes dohányzóké. Mindig nehezebben és nehezebben lábadtam föl, de mindig újra visszavágytam csodálatos álmaim furcsa birodalmába, és amitől más kétségbeesetten menekül: a láztól, a betegségtől, az nekem a boldogság volt, a káprázat, a képzelődés, egy csodákkal, rejtelmekkel teli idegen világ meleg csókja. Ezek a látomások és árnyak voltak fiatalkori pajtásaim, vigasztalóim, arcom csillogott az örömtől, ha a magyar ember fölkapott a vállára, és körülfutott velem a szobán, ahogy más gyerekkel az apja szokott. De nekem nem volt apám, a furcsa magyar ember tanított meg a térdén nyargalni, és ő igazította meg a paplanomat, ha lázas álmomban félrecsúszott. Ő tudta a legszebb meséket, és ami mesét leírok, azt mind tőle hallottam a hosszú őszi éjszakákon.

Mikor ötödször tört rám a láz, nénjeim annyira megijedtek, hogy a városból hívattak orvost. A tanár megfogta az ütőeremet, azután kinézett az ablakon, és megfejtette a rejtélyt. „A mocsár” szólt, és mikor a tanár később a szájamba nyúlt, hogy leszorítsa a nyelvemet, megharaptam a kezét. Nem haragudott meg, csak összehúzta szürke szemöldökét, és rám nézett, mintha megértett volna, azután köszönt, és eltávozott.

Két hét múlva elhagytuk a sárga házat, nagynénjeim bérbe adták birtokukat, és a városba költöztek, egy tiszta levegőjű, tiszta vizű felvidéki városba, amelyben folyton harangoztak, és amelyben a lépések erősen kongtak, mert a város sziklán épült. Itt nőttem föl, és a tanárnak igaza volt, többé nem volt lázam, mocsár távolban, közelben nem volt, és a hegyeket körös-körül fekete fenyvesek borították.

Mit tehettem volna? Szomorúan nyugodtam bele sorsomba, és éjjelenként sajgó szívvel gondoltam vissza régi barátaimra, akik soha többé nem látogattak meg, és akikről soha többé hírt nem hallottam. Eleintén rosszul esett, hogy megfeledkeztek rólam, később azonban - az idő minden sebet behegeszt - megvigasztalódtam, sőt, hogy nagyobb lettem, egymás után feledkeztem meg róluk. Csak egyikük emléke maradt meg tisztán, frissen a lelkemben, és ma is még úgy és olyannak látom alakját, mint hatéves koromban: a szakállas, tarisznyás magyar emberét, aki a vállán nyargaltatott körül a szobában, és aki éjjel a félrecsúszott paplanomat megigazította. Ő tudta a legfurcsább meséket, és ha énekelt, bagolyszemében piros láng gyúlt ki. De én nem féltem sem tőle, sem ettől a tekintettől, pedig most már tudom, hogy gyermekkorom leghűbb bajtársa senki más, mint maga a halál volt. A halál, akitől annyian félnek, de aki az elhagyottaknak és szomorúaknak legnagyobb költője, a halál, akinek a legszebb álmokat köszönhetjük, a magyar halál, aki idő előtt megment a meddő küzdelmektől, és aki barátságosan néz ránk a vadvirágos falusi temetők mosolygó papsajtbokrai mögül.

Egy elkésett lovag

(Regényes följegyzések)

(1915)

Bevezetés

A régi gavallér csak félig élt, félig a szerző költötte alakját. Alapot rá néhány levél adott, amelyet egy furcsa életű, immár elhalt barátom írt hozzám, hol a Fokföldről, hol az Antillákból, hol a nagy magyar Alföldről, hol a világ más részéből. Nagy nőbarát volt - és nőnek köszönhette a vesztét is. Kár érette, mert az élet iskolájában megtanult gondolkodni, látni és ítélni. Amit más a lét javainak megmunkálására fordít: a szem nyíltságát, az értelem erejét, az akarat öntudatát és a lélek színkeresési vágyát, azt mind a nőknek szentelte, bennök merült ki az élete célja; de ő sohase volt elégedetlen sorsával. Az íráshoz is volt hajlandósága, ám leveleinek csak egy kis töredékét tudtam felhasználni, mert, mint sok ember, aki beszéd közben kételkedő, józan, sőt gúnyos, amint tollat vett a kezébe, érzelgőssé és áradozóvá lett, úgyhogy sokan e visszaemlékezéseknek hibául rótták föl, hogy a gerincük puha. Mikor most kiegészítem a sorozatot, arra is gondom volt, hogy e fogyatékosságot kiköszörüljem, és az olvasó figyelmét előre fölhívom *A vak ember felesége* című elbeszélésre, amely elhunyt barátomat más oldalról - jobbról vagy rosszabbról? nem tudnám megítélni - fogja bemutatni. Ennek az elbeszélésnek a váza egy, csupán huszonöt soros, Németalföldről keltezett levél, mégis meg kell vallanom, egész írói pályámon ez a pár sor volt a legfélelmetesebb emberi bizonyíték, amely a kezembe került.

Így áll tehát a dolog a régi gavallérral, ennyi az ő része az alábbi munkában, a többi, a felelősséggel együtt, az enyém; és most térjünk a tárgyra. Az első mese címe: *Theodóra*!

Theodóra

- Jöjjön velem ábrándozni, Miklós - szólt Theodóra egy napsugaras téli délután. - Fogassunk be a szánkóba, vigyünk magunkkal egy jó verseskönyvet és egy csokor gyöngyvirágot, és menjünk ki a hómezőre. A verseskönyv legyen a *Childe Harold*, kint elolvassa a negyedik éneket, amelyet annyira szeretek!

Karcsú és fehér volt, mint egy nyírfa; nagy, halaványzöld szemű, amely mindig, még mosolygáskor is neheztelt, noha semmi oka nem volt rá. Nyugtalanul beszélt, néha szinte lázasan, mintha mindaz, amit mondott, csak az idegességének lett volna a palástolása, és a lelke mélyén más gondolatok lakoznának, mint az ajkán. Már magára is kapta prémes köpönyegét. Mit tehettem volna? Engedelmeskednem kellett neki.

- De vajon alkalmas vagyok-e az ábrándozásra? - kérdeztem a gyeplőt kezembe véve. - Mit tart tulajdonképpen rólam?

Szórakozottan mosolygott.

- Ön érdekes ember - szólt fölényesen, úgyhogy nem volt okom, hogy a bókra büszke legyek -, és sohasem beszélt nekem nőkről. Ez azt mutatja, hogy gyakran volt dolga velök, sőt talán ösmeri is őket. Bizonyára sokszor került bajba miattuk, azt hiszem, az élete is nemegyszer kockán forgott. Azután: ön igen járatos az irodalomban, minden verskötetet elolvasott, és

emellett mégis férfias szellemű, azt hiszem, jól tartaná magát egy komoly párbajban. Nem? A megjelenése is jó, és olyan szerény, mint egy jól nevelt gyermek. Lehet, hogy mindez csak alakoskodás, ó, ösmertem egy férfit, aki éppen ilyen csöndes és figyelmes és szerény volt, és egy este úgy megcsókolt, hogy a vér kiserkedt a szájamból, de mindegy, önhöz jól illik mindez, és meg kell vallanom: ön az én álmaim hőse!

Nevetett; nem lehetett tudni, tréfál-e, van-e komolyabb háttere szavainak; rácsapott az elhízott, öreg lovacskákra, és tovább fecsegett.

- Őszinte legyek? Minden nőnek kell, hogy egy ilyen lovagja legyen, ez talán fontosabb, mint a mindennapi kenyér vagy az esteli imádság. Egy férfi, aki megjelenjen álmaiban, s akivel hajnalig elbeszélgessen, mialatt kint őszi eső kopog, egy férfi, akitől féljen, aki a végzetet jelentse a szemében, s aki képzeletben mégis gyöngéden hordozza őt karján! Igen, hogy is mondjam? Egy férfi, aki minden gazságra képes legyen érette, akiről tudjuk, hogy sohase lehet a miénk, hogy más asszonyok ablaka alatt járkál, mialatt mi álmatlan éjszakákon érte sírunk, és még az óra ketyegését is elállítjuk, mert minden nesz fáj a lelkünknek. Egy férfi, akihez hajnalban titokzatos leveleket írunk, amelyeket azonban sohase küldünk el, ej, szóval egy férfi, aki az álmaink hőse legyen!

Így ábrándoztunk el az éles téli napfényen, mialatt a két lovacska nehezen fújva húzta föl a bársonyszánkót a dombocskára. Mit tehettem volna, nevettem, és emelt hangon olvastam föl a *Childe Haroldból* a negyedik éneket, amely így kezdődik: „A sóhajok hídjára támaszkodva...", mialatt ő lustán sütkérezett, és olykor neheztelő szemmel járta végig az árnyék borította völgyet. Néha kivette a könyvet a kezemből, és megígértette velem, hogy meg fogok halni érette, máskor pedig rám nézett, és félénken, mint egy leckét mondó gyerek, így szólt:

- Micsoda gazságra lenne ön képes érettem, Miklós?

Meg kellett nyugtatnom, hogy sikkasztani, lopni nem nagy dolog, orvul gyilkolni is tudnék érette. Helybenhagyólag bólintott; gyorsan, mint egy hazasietó madár, fölnevetett, azután tovább tudakozódott, elkövettem-e már ilyesmit, vagy megígértem-e más nőnek is? Tiltakoztam, megesküdtem, hogy soha egy ujjal tiszta lányhoz, férjes asszonyhoz nem nyúltam, sikereimet mindössze másodrangú álarcosbálokon arattam, házmesterleányok és külvárosi énekesnők közt.

- Ah, hazudik - szólt haragosan, aztán kivette a kezemből a gyeplőt, és hazafelé fordította a lovakat.

Végig az úton nem szólt semmit, de másnap, harmadnap, két hétig megint sütött a nap, és újra meg újra ki kellett mennünk a dombocska tetején terpeszkedő síkságra. Elmondta, micsoda gyönyörűség féltékenynek lenni, hogy álmában minden éjjel lát, amint egy piros páholy hátterében egy báli ruhás hölgynek kezet csókolok, és mindig olyan szívdobogásra ébred, hogy orvosért akar küldeni. Azután újra meg újra megkérdezte, csakugyan meg tudnék-e halni érette, férfiasan, simán, mint Lermontov vagy Puskin?

- Ah nincs szebb egy halálra kész férfinál - szólt szemét lecsukva -, nincs szebb érzés, mint amikor éjjel megjelenik, akit szeretünk, viaszsárgán, holtan, homlokán piros rózsával, és a feje bocsánatkérően hajlik előre. Meghalni egy nőért, egy ostobaságért, egy mosolyért - ó, mily együgyű és mégis mily gyönyörű dolog! Ez a lovagiasság, a nagylelkűség koronája, és férfi ne szülessen e világra, ha nem nagylelkű. Nos, lássa - tette hozzá, és kinyitotta szemét -, mily jó, hogy mindez csak ábrándozás, hogy az életben mindez másképpen van. Az életben egy légynek se volna bátorságom vétení, de az álmaim borzalmasak, és mégis szépek, csudaszépek!

Alkonyodni kezdett, a téli nap bágyadtan, boldogan, mint egy gyermekágyas asszony mosolygott végig az előkelő síkságon, és a havon finom árnyékok képződtek, finom, alig látható ákombákomok, amilyeneket csak régi porcelánokon lehet látni. Theodóra a nap felé fordította fejét; lassan a köpönyege prémes gallérjára tettem a kezemet, és megcsókoltam a bal arcát.

- Ej - szólt, aztán megfogta a kezemet.

Közömbösen, kissé összehúzott szempillákkal pillantott maga elé; úgy rémlett, mintha a gondolatai távol tőlem járnának. Ez zavarba hozott; azt hittem, hogy föl fog kiáltani, vagy kinevet, vagy talán a nyakamba borul, ehelyett nyugodtan tartotta kezében a kezemet, és kissé fölemelte homlokát.

- Theodóra - szóltam végre, és elbocsátottam a kezét.

Nem felelt.

Bosszankodtam, újra ránéztem, az arca még mindig nyugodt volt, mintha mi se történt volna. Végre is vállat vontam, és az ajkamba haraptam. A faluban már lámpafény csillogott.

- Mily esztelenség! - szólt, mikor leszálltunk, és a nagy folyosón, a nagyképű szarvasagancsok közt végigkopogtattunk -, mily esztelenség! Mi értelme lenne? Nem, nem, önnek el kell innen utaznia, sohase szerettem önt, és sohase fogom szeretni! A házasság, a családi kör, a nyugalom, mindez oly idegen a lelkemnek, és ó, a kiábrándulás! Miklós! Én korán fogok elhervadni, érzem, és korán felejtenek el. Ön nem fog megérteni, én sem értem magamat, de mindez oly ostoba, oly csüggesztő; ó, higgye el, én nagyon szerencsétlen vagyok! - tette hozzá, és sírva fakadt.

Másnap nem mutatkozott, harmadnap sem; az anyja azt mondta, hogy láza van, de az arcán láttam, hogy nem mond igazat. Még egy napig vártam, azután dacosan, sértődötten búcsúztam el. Kacérkodott volna velem? - kérdeztem magamtól, és elvörösödtem, mert senki se szereti, ha a hiúságát kijátsszák. Azután megráztam a fejemet, kiegyenesedtem, mint ahogy a legtöbb ember szokta, ha valami kellemetlen dolog történik vele, és elutaztam, már magam se tudom, hogy hova.

Férjhez ment, tíz év múlva találkoztunk újra, váratlanul, egy határszéli vasúti állomáson, ahol - ő délre, én északnak - hosszabb ideig kellett a csatlakozásra várnunk. Mosolyogva, szelesen nyújtotta felém a kezét, majd elnézett a vállam fölött, és egy kicsit összeborzongott, mint amikor az ember valami kellemes álomból ébred föl.

- Áh, hogy van? - szólt nagyot lélegezve. - Mikor indul a vonatom?

Elmondta, hogy egy dán fürdőben próbált gyógyulást keresni, de a fürdőnek nem sok hasznát látta. Azután érdeklődött, hol lehet pénzt váltani, majd az anyjáról beszélt, aki tavaly meghalt, és végig igen istenfélő volt. Nyári este volt, füllesztő meleg, kisétáltunk az állomás mögé, ahol sovány libalegelőn szarkalábak és pipacsok álldogáltak. A sárgás fű közepén egy jegenye rázta a fejét, mintha nem értené, hogyan került ide. A távolban egy szélmalom forgott - akárcsak távoli, szép hazánkban lettünk volna.

- Nos, megöregedtem-e? - kérdezte félvállról, de be se várva feleletemet, tovább folytatta. - És ön? Hadd lássam! Ó, semmit se változott, de igen, valamivel szélesebb vállú és férfiasabb lett. A halántékán néhány ősz hajszál, ez mit se tesz, még most is bizonyára sok sikere van; igen, ez a fej az, amelyért a hervadó nők annyira rajonganak!

Nevettem, és vállat vontam. Több eszem volt, semhogy a múlt emlékeit felidézzem, vagy éppen a megsértettet játsszam.

- És a családja? Van-e gyermeke? - kérdeztem.

- Igen, egy kislányom van, már nyolcesztendős és szőke! Izabellának hívják, emlékszik, ez a név annyira tetszett magának. Nekem nem; hideg név, és az embernek Spanyolországot juttatja az eszébe, amelyet gyűlölök, magam sem tudom, miért? Tehát: Izabella! Ha tizenhat esztendős lesz, be fogom önt neki mutatni. Egy fiatal lány rajongjon egy férfiért, ez a lélek üdeségének, fogékonyságának a jele, és önért rajongani még ma is érdemes. Milyen furcsa szeme van, akárcsak egy öreg házikutyának; honnét örökölte ezt a két szemet? Tudja, bátorság kell hozzá, hogy valakinek kutyaszeme legyen. Úgy értem: kutyaszeme, amely mégis okosan és finoman tudjon az emberre nézni.

Gyorsan lélegezve fecsegett összevissza, tarkán fűzte egymáshoz a mondatokat, és néha, látszólag ok nélkül, fölnevetett. Mozdulatai azt a benyomást keltették, mintha nagyon sietne - hová, miért?

- A férjem jó ember és rendkívül lelkiismeretes - folytatta, és letépett egy pipacsot, amelyet azonban rögtön el is dobott. - Eleintén nem értett meg, de ma azt mondja, hogy rendkívüli asszony vagyok, vagyis belenyugodott a szeszélyeimbe. Tudja-e, hogy ön még most is sokszor jelenik meg álmaimban? És mindig olyan komoly, kifogástalan, mint egy öreg herceg, és néha a homlokomra teszi a kezét. Az életben mindez másképpen lenne! Azután látom, amint elesik értem, oktalan párbajban, egy kis ákácos szélén, még az erdőőrt is látom, amint segít önt a kocsira föltenni. És mily szépen hal meg, egy szó, egy panasz, magyarázat nélkül, magától értetődőn, csak egy kicsit duzzogva. A sírján pedig mindössze egy sárga rózsafácska áll, ennyi az egész! Néha kilép a sírból, elszí egy cigarettát, és megint visszamegy a sírba. Ah, Miklós, mily jó, hogy elváltunk egymástól, én a maga végzete lettem volna! De nem kell-e visszatérnünk? - tette hozzá nyugtalanul.

Az állomáshoz mentünk. A vonat már készen állott; Theodóra a kezét nyújtotta.

- Isten vele, lovagom - szólt mosolyogva -, és ne felejtse el: nyolc év múlva be fogom mutatni a lányomnak. Akkorra talán már őszülni fogok, és átadom Izabellának az ábrándjaimat, az álmaimat, a többi az életből úgysem ér semmit!

Beszállt a kocsiba, de az ablakon át még egyszer kinyújtotta a kezét.

- Vagy elhibáztam volna az életet? - kérdezte, és magasra húzta a vállát. - Ki tudja? Nos, Isten vele! Indulunk!

Soha többé nem találkoztam Theodórával. De őszi éjszakákon gyakran azt álmodom, hogy sírban fekszem, komolyan, öntudatosan, mint egy öreg herceg, és néha fölkelek, a szomszéd sírdombra ülök, és lassan, megfontoltan szívok el egy papirosszivart.

A vak ember felesége

Kedves olvasóm - érezted-e valaha a borzalom leheletét? Lebocsátkoztál-e a középkor költőivel a pokol tornácába, elkísérted-e Faustot a Walpurgis-éjszakába? És ha igen, nem támadt-e föl benned is a dőre vágy, ráülni egy felhőfoszlányra és végignyargalni a világ fölött, belekacagni a kéményekbe, táncot járni a gonosz szellemekkel? Ah, nem, kedves olvasó, nem merem ezt a lelkedről elgondolni, ha a lólábú ördög előbújna a kandallóból, bizonyára elűznéd, és ma már nem is járnak Antikrisztusok, Asmódik, egyéb rossz szellemek a földön. Éppen ezért a következő mese egyes részeiben talán homályos lesz szemedben; úgy lehet, évszázadokkal ezelőtt kellett volna megírnom. Ha mégis elmondom ezt a történetet, azért teszem, mert talán megkönnyebbülök, ha kitárom lelkemet; ez az emlék a kárhozat tüzével éget, és úgy látszik, sohasem tudok tőle megszabadulni.

A kis gőzhajón láttam először, az öltözete, mint egy varróleányé: egyszerű, kék szoknya, fehér blúz, regattacipő és fekete szalagos szalmakalap, de mindez igen finom anyagból, amely messziről elárulta, hogy az egyszerűségnek itt nem a szegénység a magyarázata. Mindjárt megtudtam az igazi okot; a szomszédos tábori széken szürkülő hajú, egyenes tartású férfi ült, és szemét türelmesen szegezte egy láthatatlan pontra. Vak volt; e kegyetlen testi fogyatkozása annál szomorúbb volt, mert maga a férfi csupa erő, egészség; messziről polgári ruhás katonatisztnek hitte volna az ember vagy aratásról felszökött földesúrnak, aki ösmeretséget kötött egy csinos varrókisasszonnyal, és most kirándulásra viszi magával.

- Messze vagyunk még, Olga? - kérdezte a férfi.

- Nem, már itt a part.

- Mondd, felhős az ég?

- Nem, gyönyörű időnk van, az égbolt kék.

A férfi óvatosan bólintott. Szemének feketesége e percben bizonyára sóvárogva gondolt a nagy, isteni kékségre, amely alatt mi, boldogok, akik látunk, közömbösen vagy sietve, vagy éppen bosszankodva megyünk el ezerszer és ezerszer, anélkül, hogy ez a szent gyönyörűség egy percre is megállítana.

Mindig féltem a megvakulástól, azért megszeppenve néztem a férfira, aki mozdulatlanul, a világtalan emberek elhatározott arcával ült a tábori széken. Mikor a hajó kikötött, Olga megfogta a kezét; lassan a híd felé mentek. Csak most vettem észre, hogy az asszony milyen karcsú, és milyen finom arcéle van, az öregedő Barabás szeretett ilyen óvatos vonású, a háttér semmiségén elmosódó női arcokat festeni.

Kiértek a partra, föl akartak szállani a lóvasútra.

A férfi megbotlott a hágcsón, segítettem neki, és bevezettem a kocsi belsejébe.

- Köszönöm - mondta Olga, de elfordította a fejét.

Ezután gyakrabban találkoztunk a hajón, amely a Nyilvános Kertbe vitte a kirándulókat. Szerettem ezt az árnyékos, mohos helyet, amelynek gesztenyefái alatt sok céltalan mesét szőttem. Ők is minden délelőttöt künt töltöttek el, Olga hangosan olvasott, a férfi figyelmesen szegezte rá mozdulatlan szemgolyóit. Csak néha torzult el egy kissé az arca, vonásai széjjelhúzódtak, mint egy sírni készülő gyermeké, de rögtön megnyugodott, és megcsókolta az asszony kezét, az egyetlen kincset, amelyet az élet meghagyott neki.

Végül is összeösmerkedtünk, és azután hármasban jártunk ki a kertbe. A férfi művelt, fölvilágosodott ember volt, aki még ebben a szomorú helyzetben is megőrizte a jó társaságbeli ember minden jellemző tulajdonságát. Szeretett művészeti dolgokról beszélni, így nem volt nehéz közös tárgyakat találni, mert hiszen annak idején én is festőnek készültem. De nemcsak a művészet, minden egyéb érdekelte, ami künt a színes, boldog világban történik, mindenről megvolt a maga nyugodt, finom, csaknem udvarias nézete, amelynek mélyén csöndesen rezgett a megértés és a megbocsátás arany sugára. Sohasem panaszkodott a testi nyomorúságáról!

És az asszony? Nagyon fiatal volt még, a csapás inkább megzavarta, semmint megtörte, az apácavonás nehezen helyezkedett el csinos, szürke szeme, gyors ívű szája között. Az életet bizonyára másképpen képzelte el a nevelőintézetben, de most, hogy sorsa így alakult, bele próbált nyugodni a megváltoztathatatlanba, és pontosan, elszántan, talán dacosan is teljesítette kötelességét. Ő is csak néha, pillanatra csüggedt el, ilyenkor szinte belécsúnyult, beléöregedett

a fájdalomba, a vigasztalanságba, de aztán kiegyenesedett, és tovább olvasott, vagy megigazította az ura lábán a takarót.

A kis németalföldi fürdő, ahol mindez történt, igen szerény hely volt. Alig néhány házból állt, amelyek a tengerpartra fordították keskeny, rózsaszínű ábrázatukat. Este tíz órakor már csönd honolt mindenütt, csak messziről látszott egy világítótorony, amely mint egy nagy bagoly kémlelt végig a hullámokon. Én is korán feküdtem le, és korán keltem. Egy éjszaka, tizenkét óra felé, a házat gondozó kertész kopogása költött föl álmomból. Vihar volt készülőben, a fák sisteregve rázták lombjaikat.

- Egy hölgy akar önnel beszélni - szólt a kertész, aki már a tengerparti mentőcsapat viaszosvászon ruhájába bújt volt.

Felöltöztem, és a ház elé siettem. A kis padon, könnyű selyemkabátkában Olga ült; mikor meglátott, nyugtalanul ugrott föl, és tágra nyílt szemmel, amelyben inkább csodálkozás, mint ijedtség tükröződött, kezdett el beszélni.

- Az uram rosszul van! - szólt, és megrázta a fejét, mintha nem helyeselné, hogy ez így van. - Nagyon erős rohama volt, amely összefügg a betegségével. Orvosra lenne szükség, de az idevaló orvos kirándult valahova, és csak holnap reggel tér vissza. Nem tudom, mit csináljunk; nem ösmer valami orvost a fürdővendégek közt?

Eszembe jutott egy német orvos, aki pár száz lépésre a teleptől, egy elhagyott, félig összedőlt szélmalomban lakott, és esténként gitárt pengetett a parton; ábrándos ember lehetett, bizonyára Daudet-nak vagy Byronnak képzelte magát. Mindegy; valamit mégiscsak érteni fog a mesterségéhez, gondoltam magamban. Megkértem a kertészt, hogy fogjon be a talicskájába. Pár perc múlva elindultunk.

Alig mentünk néhány lépést, a vihar nagy erővel, színpadias erővel kezdett tombolni, tört gallyakat csapott az arcunkba, és eloltotta az útmenti szerény petróleumlámpákat. Egy-egy hullám a töltésig futott föl, és morogva tért vissza. Mire célhoz értünk, csuromvizesek voltunk, mindkettőnk kalapját elvitte a szél. Az orvos még ébren volt, bizonyos verseket írt a háborgó tengerhez, vagy talán első szerelmére gondolt.

- Ó, hogyne, természetesen! - szólt, miután meghallgatta kérésünket, és megsimogatta fekete szakállát. - Rendelkezésére állok! Ez magától értetődik. Csak melegebb ruhát húzok. Bocsánat!

Egyedül maradtunk a szobában, amelynek friss forgácsszaga volt, mint egy asztalosmester műhelyének. Egy üvegbúrás gyertya furcsa árnyékokat dobott a falra. Ránéztem Olgára; rövid, szöszke haja kibomlott, választékát az eső lesimította, feje kisleányéra hasonlított, aki az iskolába készül, és az anyja fésűjét várja. Egy kicsit megzavarodtam, és örültem, mikor a doktor, Dalland-nak öltözve, nagy tengerészcsizmában, bőrkalapban visszatért.

Az út haza éppen olyan kellemetlen volt, mint oda. A talicska jobbra-balra ingadozott, és egyszer kicsi hija, hogy föl nem borult.

- A pokolba! - szóltam többször; a doktor nagyot kacagott, de egyszer a kis alkotmány olyat zökkent, hogy Olga belekapaszkodott a karomba.

- Bocsánat! - mondta dacosan, és vissza akarta húzni a kezét.

Ebben a percben rátettem kezemet keskeny ujjaira, és nem engedtem őket visszasiklani. Ellenkezett; de én még erősebben fogtam át karcsú csuklóját. Még egyszer megkíséreltе a menekülést, aztán finom izmai puhábbá és puhábbá váltak, és végre csöndesen adták meg magukat. A legtöbb csata férfi és nő között így dől el; ennyi az egész, amiből később annyi

szomorúság és könnycsepp származik. Megpróbáltam, hogy az arcába láthatnék-e, de a sötétség mint egy fekete lap ékelődött közénk. Most egy villám futott át a háttéren, egy percre megpillanthattam vonásait. Alázatosan nézett maga elé, e percben nem látszott idősebbnek tizenhárom évesnél - és mégis vékonyka arcán egy letűnt élet reménytelensége ült.

A lakásáig kísértem, aztán elbúcsúztam. Mikor magamra maradtam, egy ideig tétován álltam a zivataros sötétségben, és a tengerre bámultam. Mi történt? Mi célja volt mindennek? Összeborzongtam; de ugyanakkor ijedten éreztem, hogy ez a borzalom jólesik, hogy egy titokzatos hatalom kezébe kerültem: a gonoszságéba, és nem tudok, talán nem is akarok védekezni ellene. A fejem zúgott. Kiültem a tengerpartra, egy hideg hullám tetőtől talpig mosott, és kissé lehűtött. Hazamentem, lefeküdtem, és mélyen elaludtam, de hajnalban hirtelen fölébredtem, gyors mozdulattal ültem föl ágyamban, és tépelődni kezdtem. Lehetséges-e, hogy én, aki mindig tisztességesen gondolkodtam, és kényes voltam a becsületérzésemre, cél és ok nélkül meg akarom rabolni ezt a vak embert, akit az élet a legszomorúbb védtelenséggel sújtott? Lehetséges, hogy keresztülgázolok mindazon, amit a jóérzés, az emberszeretet köröttem felépített? Szeretem ezt a nőt? El akartam magammal hitetni, hogy igen, de egy hang, amely a tenger harsogásánál is erősebb volt, a fülembe zúgta: „Nem! Nem! Sohasem szeretted!” És Olga alakja hidegen állott előttem, nem voltam kíváncsi a lelkére, a gondolatára, a múltjára és a jövőjére, csak ajkának furcsa vonása és napbarnított nyaka érdekelt, vonzott egy távoli ország felé. Fölkeltem, felöltöztem, lementem a partra, azután hirtelen megint visszatértem, és csomagolni kezdtem, gyorsan, szinte félve, nehogy megmásítsam akaratomat.

Korán reggel becsöngettem a kertészt, hogy szállítsa poggyászomat a vasútra, és egy utolsó pillantást vetettem a tengerre. A nap óvatosan bújt ki a felhők közül, a víz az éjszaka eseményeitől fölizgatva kavargott. A tajtékos parton egy emberpár sétált; ők voltak, a férfi a tenger felé fordította fejét, mintha látná a hullámok tarka színeit; az asszony fázósan húzta össze mellén a selyemkabátkát, és néha megrázta fejét, mint az éjjel, amikor nem helyeselte, hogy az urának rohama volt. Megint összeborzongtam, és gonosz, gőgös indulattal, amelyhez hasonló sohase járta át a belsőmet, azt éreztem, hogy ennek a két embernek a sorsa a kezemben van, hogy a poklok fenekére vihetném őket le magammal, hogy darabokra zúzhatom őket, ők az enyémek: két emberlélek az enyém, a poklok legdrágább zsákmánya! A borzalom varázsa fogott el, mint egy nagy, gonosz ragadozó madár néztem le ablakomból rájuk, azután dölyfösen vontam meg a vállamat, és mialatt megdöbbentem az elhatározásomtól és hangomtól, így szóltam a kertészhez:

- Meggondoltam a dolgot, még néhány napig itt maradok. Igenis, még maradok!

Ránéztem, és csodálkoztam, hogy nem vet keresztet; de a kertész helybenhagyólag bólintott, és mosolyogva emelte meg sipkáját.

Még két hétig időztem a telepen, jóllehet minden éjjel megesküdtem, hogy másnap reggel elutazom. Úgy éltünk, mint azelőtt; mindennap átmentünk a kis gőzössel a Nyilvános Kertbe, és leültünk a kettős gesztenyefa alá. Az asszony olvasott, és én a pad karfáján, az ura háta mögött néha csöndesen megérintettem a karját. Elsápadt, de nem ellenkezett, olykor egy ijedt, hálás tekintetet vetett reám, és gyorsan visszaszorította a kezemet. Mily rettenetes volt mindez! A férfi mit sem sejtett, nyugodtan, katonás tartással ült mellettünk; nem tudta, hogy egyetlen kincsét, amelyet az élet még a tarsolyában hagyott, elvesztette, hogy a hűvös árnyékban egy förtelmes bűn árnyékai táncolnak körülötte, hogy élete immáron nyomorúságosabb az utolsó féregénél.

Egy éjjel régen meghalt leánytestvéremmel álmodtam, aki nyolcadik születése napján, fehér ünneplő ruhában a tóba fúlt, s aki azóta, fabábuval karján, gondosan fésülve, gyakran jelent meg éjszakáimban. Ez az álomkép, most, nem tudom, miért, annyira hatott rám, hogy fölugrottam az ágyból, fölkeltettem a kertészt, összecsomagoltattam vele a holmimat, és azonnal a vasúti állomáshoz hajtattam. Négy óra hosszat kellett a vonatra várnom, folyton attól tartottam, hogy visszafordulok, de az akaratom ezúttal nem hagyott cserben, és végre is kábultan, minden idegemben reszketve utaztam el a határ felé. Amint magamra maradtam a kocsiban, fülemre húztam sapkámat, zsebkendőmmel bekötöttem a szememet, hogy ne lássak, és ne halljak, és úgy feküdtem órák hosszat, míg csak hegyek és fenyvesek közé, egy más ország határaiba nem kerültem.

Még nincsen vége a történetemnek, kedves olvasó! De most már rövidre fogom szabni mondanivalómat; azt hittem, ha kitárom bensőmet, egy időre meg fogok nyugodni, újra átérzem és átkínlódom ez áldatlan emlék minden keserűségét; úgy látszik, mégsem kellett volna tollat venni a kezembe!

Egy kis német városkánál, magam sem tudom, hol, kiszálltam. A piros tetők közt vékony, fekete tornyot pillantottam meg; gépiesen arrafelé mentem, és egy klastrom templomához értem. Bementem az Isten házába, kimerült idegekkel ültem le egy padra, össze voltam zúzva, mintha nehéz betegségből lábadoztam volna föl, minden tagom sajgott; le kellett a fejemet hajtanom, mert úgy éreztem, hogy mázsás súlyú, és rögtön legurul a nyakamról. Arra eszméltem föl, hogy egy tekintélyes külsejű, jól táplált barát áll előttem, és vállamra teszi kezét.

- Uram! - szólt, és szemén látszott, hogy már máskor is talált ilyen hajótörötteket az ócska padban. - Ha netalán békességet és megnyugvást keres, a mi körünkben megtalálhatja. Hm, uram, ön bizony szenved.

Bólintottam, és követtem a szerzetest, bár tisztán éreztem a jelenet színpadszerűségét.

Szegényes kolostor volt, amelyet még a harcias német lovagrend alapított. Szívesen beleegyeztek, hogy nem fogadom el szívességüket, hanem ellenszolgálatképpen ki fogom javítani a templom kopott festményeit. Így is történt. Hetekig éltem itt a munkának, az egyszerűségnek, de megnyugvást nem találtam. Próbáltam imádkozni, de nem enyhültem meg, vallásos olvasmányokba merültem, ám a kapcsos könyvekből mindig elém bukkant Olga varróleányos öltözete, karcsú alakja, és csodálkozó szemmel nézett reám. Az arca félénk és alázatos volt - ó, mit nem adtam volna érte, ha gyűlölködő szemmel nézett volna rám! Igen, eltaláltam, ez volt az, amire szükségem volt: gyűlöletre, amely eltorzítja vonásait, megfehéríti ajkait; mert nincs csúnyább a magáról megfeledkezett asszonynál, aki megátkoz bennünket, aki összegörbíti az ujjait, és a lelke fenekéről sötéten kavargó indulatokat és varangyos szavakat lök felénk. Az ilyen nő régi, finom alakja egyszerre eltűnik előlünk, elfelejtjük a szép órákat, a megértés perceit, amelyeket vele együtt töltöttünk el, és csak a némbert látjuk, amint tajtékzó ajakkal, kétségbeesett szitkokkal támad ránk, és összetöri a tulajdon emlékét. Ó, az ilyen nők fölött oly könnyű napirendre térni, rajzuk elmosódik a lelkünkben, tekintetük elhomályosul: de akik soha meg nem átkoztak bennünket, akik tétován néztek utánunk, amikor elhagytuk őket, akik csöndesen hajtják le a fejüket, ezeket a nőket nem tudjuk kiirtani az életünkből, még a sírunk éjjeléből sem!

Levelet írtam Olgának, de nem bocsánatkérőt, megalázkodót, hanem hideg, dölyfös sorokat, amelyekben röviden, néhány üres közhellyel magyaráztam meg neki, hogy szakítanunk kell. Ej, hány ilyen levelet írtam, amelyben a józan ész nevében osztottam véres sebet! A sorok közül kiütközik az iparkodás, hogy kalandnak tüntessük föl a dolgot: - Melyik nő bocsátja meg ezt a szót? Azt vártam, hogy ő is sziszegve, a faképnél hagyott nők gyűlölködésével fog

felelni, mint Donna Anna a megszökni készülő Don Juannak, ej, mily jólestek volna káromlásai, mily jólesett volna, ha kivetkőzik abból a gyöngéd, nemes formából, amelyben lelkemben élt.

Egy hétig nem jött válasz, aztán egy hosszabb levél érkezett tőle. Nyugtalanul bontottam föl. Mintha meg sem kapta volna soraimat, részletesen elmondta, hogy élnek, hogy még mindig kijárnak a kertbe, sokszor beszélnek rólam, a német orvos nagyon szíves hozzájuk, és nemsokára már ők is a városba mennek, mert az ősz közeledik. Az ura állapota javul, de pár nap óta fogfájás kínozza. „Ne gondoljon rosszat rólam, Miklós! - így fejeződött be levele - És ne veszítse el bizalmát az emberekben!”

Kezemből kihullt a papírlap, leültem egy fa alá, a torkom összeszorult. Visszagondoltam a nyár történetére, újra magam előtt láttam a percet, amikor először találkoztunk a gőzhajón, amint elfordította finom fejét, ahogy a szél meglebbentette kalapján a fekete csokrot, aztán a német doktor szobájának furcsa forgácsillatát éreztem, és tisztán hallottam a viharban botorkáló lovak horkanását, majd újra magam előtt láttam Olgát, kibontott, szöszke hajjal, mint egy iskolába induló kisleányt. És a többi apró emlék: a magas csizmás kertész, a citromsárga gőzhajó, a Nyilvános Kert színes üveggömbjei, a lassan mozgó pálmaágak, e lényegtelen tárgyak most mind elém tolultak, és rám néztek. Tehetetlenül téptem darabokra a levelet. Fönt a templomban, az orgonán valaki elkezdett játszani, úgy rémlett, ezt, hogy: „Quid sum miser tunc dicturus!”, és akármennyire kerültem életemben az érzelgősséget, bármennyire óvakodtam mindig a hang, a zene hatásától, azt éreztem, hogy a szemem meg akar telni könnyekkel.

- Beszélnem kell vele! - kiáltottam föl, és ahogy voltam, egy kis kézitáskával a hónom alatt, még az este elutaztam a németalföldi tengerpartra.

Esőre hajló, finom őszi reggel volt, mikor a fürdőtelepre érkeztem. A legtöbb nyaraló már be volt deszkázva, a vendéglőben csak a gazda és családtagjai szolgálták ki a reggelit. A főutca tele volt sárga levelekkel, köztük egy ázott japán lampiont kergetett a szél. Hűvös volt; a füst lecsapódott a nyirkos kövezetre.

A Nyilvános Kertben találkoztam velük. Ernyő alatt ültek, a férfi egyenes tartással, napbarnított arccal, mellette Olga, úgy öltözve, ahogy a hajón, első találkozásunkkor láttam: egyszerű kék szoknyában, fekete csokros szalmakalapban, regattacipőben. Olvasott; egyszerre letette a könyvet, és észrevett.

- Miklós! - kiáltott föl, és fölugrott, és elém szaladt, mint egy gyerek, ha váratlanul rég nem látott rokon érkezik a házhoz. - Miklós! Tehát nem felejtett el bennünket!

Csak délután találtam rá módot, hogy négyszemközt beszélhessek vele. Mit mondtam neki? Nem tudom megismételni. Elmondtam neki, hogy méltatlan vagyok érzéseire, hogy kijátszottam, megcsaltam, és könyörögtem, hogy gyűlöljön, átkozzon meg; hogy ez a halálos gyűlölet az egyetlen, ami jóváteheti bűnömet, amelynél nincsen gonoszabb és oktalanabb a földön. Csodálkozva nézett rám, aztán így szólt:

- Miért tegyem ezt? Ön mindig jó volt hozzám, Miklós. És hogy el kell szakadnunk? Istenem, hiszen ez jobban van így, el kell felejtenünk, ami történt. Ez bizonyára jól van így.

- De nekem meg kell vezekelnem - feleltem, és görcsösen kerestem, de nem találtam a helyes szavakat.

- Értse meg, nekem bűnhődnöm kell, gonoszat cselekedtem, raboltam, gyilkoltam, nekem bűnhődnöm kell! Ó, hadd vezekelhessek!

Megsimogatta a kezemet, és mosolygott.

- Csak én tehetek magamnak szemrehányást - szólt fölemelve fehér homlokát. - Bűnös voltam, de, istenem, annyira szerettem önt, az Úr talán megbocsátja, hogy annyira szerettem.

- De értse meg - szóltam kétségbeesve -, értse meg, hogy megkönnyebbülök, ha tudom, hogy gyűlöl, értse meg, hogy csak játék volt, szeszély, gazság, kalandvágy, hogy méltatlan vagyok egy jó szóra. Ha valaki leütne, kezet kellene neki csókolnom; és ön rám mosolyog, Olga!

- Én mindig boldogan fogok önre visszaemlékezni, Miklós! - felelte, és csöndesen rázta meg fejét.

Elhallgattam; lehorgasztottam a fejemet; láttam, hogy minden hiába van, hogy örökké a vállamon kell hordanom ennek az emléknek a szomorú súlyát.

- Vissza kell mennem az uramhoz - szólt, és karomra tette könnyű kezét. - Isten vele! Talán még láthatom egy pillanatra. Köszönöm önnek... - tette hozzá, de nem fejezte be szavait, hanem ezt mondotta: - Ne veszítse el bizalmát az emberekben, az emberek nem olyan rosszak, ahogy hisszük, az emberek talán csak szerencsétlenek, Miklós!

Megvonta a vállát, aztán csókra tartotta a kezét, majd megint rám nézett, és odanyújtotta a homlokát is. Megcsókoltam, és csak akkor tértem magamhoz, amikor már egyedül álltam egy kis fácska alatt, amely jókedvűen dobta rám arany leveleit.

Mikor elutaztam, kijött a vasútra, frissítőket hozott, narancsokat, süteményeket, egy üveg tejet, és sokáig lengette utánam a zsebkendőjét. A szeme mosolygott - ezt a mosolyt sohasem fogom elfelejteni, irtózatosabb az minden bűnömnél, és évekig azt hittem, hogy bele kell őrülnöm ebbe a mosolyba, ebbe a jóságba, amely elől nincs kitérés, amely örökre ott fog lebegni álmatlan éjszakáim fölött.

Az államtanácsos

A nyár végét néhány éven át egy Trubez nevű kis tengeri fürdőben töltöttem el. Itt ösmerkedtem meg mai elbeszélésem hősével, egy Constant nevű úrral, aki tekintélyes külsejével, fehér pofaszakállával, aranycsiptetőjével a tizennyolcadik századbeli államtanácsosokra hasonlított; még az elefántcsontgomb és a berakott dohányszelence se hiányzott külső rajzából, csak éppen hogy parókát és csipkés ingmellet nem viselt.

Trubez, amelynek az államtanácsos csaknem húsz év óta volt a törzsvendége, közel fekszik úgy a spanyol, mint a francia határhoz. Van egy csodakútja, kitűnő visszhangja, három kis kápolnája, színháza és kaszinója, ahol régebben fáraót, most pedig divatosabb szerencsejátékot játszanak. Az utóbbi okból sok hölgy tartózkodik Trubezben, és a narancssárga parton ékszerészek, csipkekereskedők, prémesüzletek kirakatai sorakoznak egymás mellé.

Az államtanácsos minden évben július közepén érkezett meg, és szeptember elsején tért vissza hazájába, ahol három nagy selyemgyára volt. Mert elbeszélésem hőse csak külső megjelenésében volt államtanácsos, valójában nagyiparos, akinek cégét szülőfölde határain túl is jól ösmerték. A fürdőhelyen övé volt a legjobb két szoba, az étteremben a sarokasztal, a színházban a proszcéniumpáholy. Gavallér volt; angol divatnak hódolva mindig arannyal fizetett, egy komoly ország nagy bajuszú aranyaival. A fizetőpincérek, portások, ékszerkereskedők, balettpatkányok mélyen meghajoltak e nagy bajuszú aranyak előtt, én azonban az akkori időkben nem becsültem sokra a pénzt, és így keresztül tudtam látni az államtanácsos hófehér mellényén, és amit láttam, alább írom le.

Constant nem volt mindig selyemgyáros, sőt igen alacsonyan, mint hajósinas kezdte pályáját. Fiatalsága tele volt küzdelemmel, nyomorúsággal, gyakran koplalt, és a templomok lépcsőin hált. Negyvenesztendős korában kezdett csillaga emelkedni, és ötvenéves korában tetőpontján állott. Ekkor Constant hajói már keresztül-kasul szántották az óceánokat, a saját palotájában lakott, és svájci komornyikot tartott. Ami becsest és szépet az élet termelni tud, lassan mind megszerezte, kitűnő társaságban forgott, szenátorrá lett, kitüntetéseket kapott. Vasárnaponként két birtoka egyikére utazott, ahol elsőrangú vadászterülete volt. Éremgyűjteménye párját ritkította, két kórházat építtetett és tartott fönn tüdőbetegek részére, gyönyörű kosokat nevelt, a szép cserepeket igen kedvelte, egy történelmi értékű gobelinja is volt, mindezzel pedig a műveltsége is lépést iparkodott tartani. Constant szürke fejjel sokat olvasott, tanult, anélkül azonban, hogy bizonyos parlagi vonásokat ki tudott volna irtani magából. Gyermek módra büszkélkedett a gazdagságával, műtárgyaival, kórházaival, lovaival, képeivel, maga szerzette címerével, szóval minden jóból, amit az élet termelni és adni tud, okosan, sőt ravaszul kivette a részét. Ám meg kell hagyni, emellett igen szorgalmas kereskedő is volt, aki mindig hatkor kelt, este hétig dolgozott, és nyáron is csak hatheti pihenőt adott magának. Ezt a hat hetet töltötte el Trubezben, de ennek a hat hétnek is volt bizonyos gyakorlati célja, mégpedig nem érdektelen.

Constant-nak ugyanis, hogy úgy mondjam, nem volt ifjúsága, ahogy Slemilnek nem volt árnyéka, Spikher Erazmusnak pedig nem volt tükörképe; az ő fiatal évei beléfúltak egy teherhajó kazánjának, majd egy nagy gyár mocskos műhelyének párás levegőjébe. Amikor más még örülni tud egy vasárnapi kirándulásnak, egy kacér varróleány mosolyának, ő makacsul, szinte kétségbeesetten dolgozott, és ha volt egy szabad pillanata, leült valamelyik sarokba, és a jövő nagy terveit kovácsolgatta forró agyában. Mikor végre az óra ütött, és a szerencse feléje fordult, Constant, mint mondom, kipótolta mindazt, amivel az élet addig adósa maradt, megvásárolta a jólét minden termékét. Volt hát immáron palotája, hintója, komornyikja, páholya, címe, rangja, társasága, de Constant többet akart, és megvásárolta a fiatalságot is - nem: csak annak a látszatát, mert az eltűnt ifjúságot nincs pénz, amelyik visszaszerezhesse. De ha már huszonnégy esztendő lelkét nem is tudjuk a piacon megkapni, annak a másolata is ér valamit, és ezt a tükörképet az államtanácsos be is szerezte.

De nem beszélek rejtvényekben. Trubezben Constant azzal szórakozott, hogy huszonnégy éves ifjúnak, mégpedig szerelmes ifjúnak képzelte magát, bokrétákat, szerelmes leveleket küldözött, éjjelenként erkélyek alatt sóhajtozott, nappal lóháton jelent meg egy-egy szép hölgy kedvéért a tengerparton, sokat dohányzott és kártyázott, ahogy a szerelmes emberek szoktak; összeveszett a vetélytársaival, egyikkel meg is verekedett; verseket írt, otkolonnal mosakodott, és lelkesen beszélt abbé Prévost-ról. A párizsi hölgyek elfogadták az államtanácsos ajándékait, a háta mögött pedig kinevették. Ám Constant nem ütközött meg a csalfaságukon, sőt ellenkezőleg, finom mosollyal könyvelte el őket, mert hiszen kit ne nevettek volna ki huszonnégy esztendős korában, kit ne értek volna ebben az időszakban a legnagyobb csalódások? Engem is akkor hagyott el a legtöbb szép nő, amikor még fekete volt a hajam, és egészséges a szívem. A megpróbáltatások, szenvedések, Ámor furcsa játékai hozzátartoznak az ifjúsághoz, azok adnak neki varázst, színt, azokból fakadnak a legnemesebb emlékek.

Mindezt Constant éppen olyan jól tudta, mint én. Tudta, mi az, órákig várni valakire egy utcasarkon, aki sohase fog eljönni; tudta, mi az, téli éjeken leveleket írni, amelyeket reggel kimerülten és rosszkedvűen tépünk szét, tudta, mi az, ha az ember beburkolózik a köpönyegébe, és kora hajnalban magába mélyedve sétál a viharos tengerparton. Nem utolsó érzések ezek, kedves olvasó, és én is nemegyszer kivettem a részemet fanyar ízükből, fekete csillogásukból.

Amint a hat hét letelt, az államtanácsos csomagoltatott, kifizette a számláit, és hazautazott. Egy évre levetette a hódító lovaglócsizmákat, tűzbe dobta a Musset-nyakkendőket, a finom bókokat, és visszatért polgári foglalkozásához, a selyemgyárhoz, amelyben minden alkalmazottja félt a szigorúságától és a pontosságától. Tíz és fél hónapig kerülte a kalandokat, levelezéshez csak üzleti papírt használt, a színházba csupán a férfiszereplőknek tapsolt, és csak néha, ködös estéken, mikor vacsora után letelepedett esti lapjával a kandalló mellé, csak akkor tűnt föl előtte egy-egy karcsú női alak, és ekkor Constant így szólt magához:

- Volt, nincs; milyen szép őzszeme volt; és a bőrének oly finom illata, mint egy női csipkekendőnek.

Egy nyáron egy Marianne nevű fiatal hölgy bukkant föl Trubezben. Parfümkereskedést nyitott a „Francia Kosár"-hoz, mindig fehérbe öltözve járt, és mindig egy csokor ibolya volt az övébe tűzve. Csinos volt, gyors mozdulatú, élénk; ha beszélt, a csípőjére tette a kezét, a nép leányának ez a mozdulata jól állt előkelő tartásához. Este tarka báli ruhát öltött, akár egy kreol hercegnő, és álmatag mosollyal ajkán jelent meg a kaszinóban; néha az üzletét csak délben nyitotta ki. Az államtanácsos gyorsan megösmerkedett vele, és aztán mindig nála vásárolt illatszereket, este pedig rajongó arckifejezéssel jelent meg a páholyában. Magam is nem egyszer fordultam meg a „Francia Kosár"-nál, és mindig szükségét éreztem, hogy valami figyelmességet mondjak tulajdonosának.

Egyszer késő éjjel kedvem támadt végigsétálni a tengerparton. Alig mentem pár lépést, egy pálmaligetben, amely délszaki ünnepélyességével főúri ravatalra hasonlított, egy fehér selyemkabátos, síró hölgyre akadtam, összegörbülve ült a padon, mellette tollas kalapja és napernyője.

- Marianne - szóltam, mert a síró hölgy a „Francia Kosár" tulajdonosa volt -, mi baja? Elvesztette a pénzét?

- Menjen - felelte haragosan, és fölkelt a padról.

Szeretem a síró nőket; szomorúságukat inkább érdekesnek, mint kétségbeejtőnek tartom, a hangjuk megnemesedik, mélyebb, öntudatosabb, finomabb lesz, azért tehát nem távoztam el, hanem gyöngéden karon fogtam a „Francia Kosár" tulajdonosát, és megkértem, jöjjön velem egyet járni, az talán megnyugtatja az idegeit. Mérgesen nézett rám, de aztán egyszerre, hogy, hogy nem, mégis bizalma támadt hozzám, és kezét a csípőjére téve, mint egy elbocsátott cseléd, aki legalább utoljára még meg akarja mondani a nagyságának az igazat, így szólt:

- Hallott ilyet? Most már bizonyos, hogy faképnél fog hagyni - de mi mást is várhattam tőle! Most is egy hölggyel vacsorázik az Aranyházban, és nekem azt mondta, hogy Párizsba kell utaznia!

Szelíden tettem kezemet finom vállára.

- Constant?

- Igen - felelte a lábával toppantva.

- De Marianne, egy öregember! És hozzá önző és hiú - szóltam fölényesen. - Ez csak előrelátható volt?

- Az mindegy - szólt, és olyan tekintettel mért végig, mintha én lennék Constant hűtlenségének az oka. - Önnek ehhez különben semmi köze, miért is állok önnel szóba? És hogy öreg? Én is öreg vagyok, nem a testemmel, de a lelkemmel, az életemmel, az idegeimmel; én többön mentem át, mint más asszony hatvanéves korában. De minek beszélek? Elég baj, hogy ez a szerencsétlenség ért, most még meg is magyarázzam önnek?

Meghajlottam.

- Bocsánat - szóltam -, bevallom, hogy udvariatlan voltam. Engedje meg reménylenem, hogy Constant úr mihamarabb jóváteszi hibáját.

- Ezt én is reménylem - tette hozzá haragosan Marianne, és nagyon csinos volt táguló orrlyukaival, összehúzott szemöldökével -, mert különben Constant úr olyan emléket kap tőlem, amely aligha lesz az ínyére!

- De Marianne! Ne beszéljen bolondságot! Jöjjön, bérlünk egy motorcsónakot, és kimegyünk az öbölbe. Éjfélkor tűzijáték lesz!

- Köszönöm - felelte kurtán, aztán félig csodálkozva, félig bosszankodva nézett rám, mintha most ébredne tudatára, hogy semmi értelme sincs, hogy az érzelmeit velem közli; kikapta karját a kezemből, és faképnél hagyott.

Furcsa egy leány - dörmögtem magamban, és jobb mulatság híján, egyedül szálltam be a csónakba.

Másnap örömmel láttam ablakomból, hogy a „Francia Kosár" tulajdonosa és az államtanácsos kibékültek. Kirándulásra indultak, hangosan nevettek, háromszor is visszatértek a portáshoz, mert mindig elfelejtettek valamit, végre is karöltve, mint egy vidéki, újdonsült házaspár foglaltak helyet a kocsiban. Ám következő éjjel Marianne már megint egyedül sétált a parton, és mérgesen dobálta cigarettáit a vízbe.

- Marianne, megint baj van? - szólítottam meg.

Gúnyosan nézett rám, kurtán fölkacagott, aztán megfogta a kabátom gombját, és így szólt:

- De tőlem ez az úr megkapja a magáét! Hohó, én a csarnokban születtem! Mindent tudok; minden nyáron telefecsegi a lányoknak a fülét, szeptember elsején pedig odébbáll, és azt hiszi, mindenkit lekenyerezhet egy fülbevalóval vagy egy kék vasúti részvénnyel. Én fütyülök az ő kék vasúti részvényeire.

- Tehát botrányt akar?

- Bízza reám! - nézett rám dacosan.

Augusztus utolsó napján az úgynevezett hercegi parkban sétáltam, amelyet Trubez gyöngyének is hívnak, mikor éles női veszekedést hallok egy bokor mögül, majd egy furcsa csattanást, mintha egy ázott rakéta puffant volna szét. Rögtön rá, ijedt arccal, egy fehér pofaszakállas úr rohan el mellettem, aki a nyakára tartja a zsebkendőjét, és elhatározottan ezt kiáltja:

- Csendőrség, csendőrség!

Az államtanácsos volt; meg akartam állítani, de rá sem hederített, gyorsan továbbszaladt, miközben bal kezét magasra emelte, mintha kard volna benne, és erélyes hangon egyre ezt kiáltotta:

- Csendőrség, csendőrség!

A nyakáról csurgott a vér.

No, ez csakugyan megkapta, amit megérdemelt - szóltam magamban, de alig fejeztem be a mondatot, mikor a finom gyöpön, lobogó selyemkabátban, félrecsúszott kalapban Marianne futott el mellettem, könnyű lépésekkel, mint egy menekülő őz. A partnak tartott. Kezében kis revolver volt, amelyet azonban hirtelen messzire dobott el magától.

- Mindenre, ami szent, mindenre, ami szent! - sikoltotta folyton.

A part széléhez ért, beleütközött egy villanylámpa oszlopába, egy kicsit tántorgott, aztán befogta a két fülét, és ügyetlen fejest ugrott a tengerbe.

Egy pillanatra felbukkant még a vízen, kibomlott hajjal, ijedt arccal, azután a szalmakalapja elvált tőle, és lassan jobbra úszott. A következő percben Marianne megint eltűnt a hullámokban. A matrózok utánaeveztek, de a „Francia Kosár" tulajdonosát többé nem vetette föl a víz.

És most, hogy hónapok múlva, egy álmatlan éjszakán, ezt a furcsa történetet, magam se tudom, miért, följegyzem, önkéntelenül újra magam előtt látom az államtanácsost aranycsiptetőjével, fehér pofaszakállával, tekintélyes külsejével, amint a kandallója előtt ül, és lusta szivarját szívja. Vacsora utáni hangulat; a levegőben feketekávé fűszeres szaga; a szivarfüst karikát von egy perzsa szobormaradvány fölé. Körül a falakon képek, műtárgyak hirdetik az államtanácsos gazdagságát. Itt lóg a címere, nagy selyemzászlóra hímezve; egy szép, spanyol modorú kép a gyárait ábrázolja, egy másik a birtokot, ahol a híres kosokat nevelik. A szivarozóasztalka fölött gobelin, amely egykor a Hradzsin falait ékesítette. Odébb, üveg alatt Lahore utolsó nagy császárjának a koronája, fölötte egy kőszáli kecske koponyája. Egy Donatello-szobor közömbösen néz le a gazdagságra, amelyet az egykori hajóinas összeharácsolt, míg maga a hajóinas megelégedetten legelteti szemét a kincseken, azután a tükörhöz lép, és büszkén nézegeti a nyakán levő hosszú, piros forradást.

- Igen - szól talán magában -, most már mindenem megvan, amit az élet nagyot adhat, nemcsak a jómód, a rang, a becsület, de a szerelem kincsesházából is, és elmondhatom, hogy nem éltem hiába!

És igaza van: mert nincs a világnak az a gyémántja, műremeke, földbirtoka, amely fölérjen egy nővel, aki holdvilágos éjszakákon a tenger fenekén fekszik, és sápadtan, szerteomló hajjal ábrándozik rólunk, az életünkről, a lépteink zajáról, a szívünk hideg dobogásáról.

A kék napernyős kisasszony

- Ah! Miklós! Miklós! Álljon meg! Várjon meg!

Esti sétámra indultam egy barátságos, falusi úriházból, amelynek vendégszeretetével minden nyáron visszaéltem; egész délután finom eső szitált, és a réteknek üde illatuk volt, mint az alkonyatkor meglocsolt kerteknek. Pár perc múlva előttem állott a ház fiatal kisasszonya, frissen, hamvasan, karcsún, úgynevezett Üdvöske-arccal; a nyakában aranykereszt, az övében öt szál búzavirág. Világoskék napernyőjén vígan táncolt az alkonyatkor kibukkanó nap.

- Ohó, mi történt magával, Dóra? Hol a szalag a kontyából, és hol a rövid szoknyája?

A kék napernyős kisasszony büszkén mosolygott.

- Ej, ön nem tudja? Tehát: holnap leszek tizenhat esztendős, most már nagylány vagyok, és nem kell többé matrózruhában járnom. Ha tudná, hogy gyűlölöm a szalagos kontyot és a matrózruhát meg a zongoraórákat, hiszen semmi tehetségem a zongorázáshoz! A neveltetésem tehát befejeződött, miss Spenzer ezentúl csak a húgomat oktatja, és nekem nem kell többé Marokkó térképét lerajzolnom!

- Nos, ez nagy dolog! Tehát egy kész kisasszony! Engedje meg, hogy szerencsét kívánjak. Elkísér?

- Igen, elkísérem.

A rétek felé indultunk, ahogy illik, karonfogva, mert jó barátok voltunk; én tartottam Dórát keresztvíz alá, és tőlem kapta az első bábuját.

- Most tehát szabad az út az életbe - szóltam -, reménylem, hogy bölcsen fogja kihasználni. Ha nekem szót fogad, egypár évig minden férfinak elcsavarja a fejét. A kacérság nem utolsó dolog a földön: az élet, a sors, a szerencse, még az időjárás is folyton kacérkodik velünk, és ezek komoly tényezők, amelyek bizonyára tudják, mit cselekszenek.

Rám nézett, féloldalról, de nem mint azelőtt, nyugodtan, bizalmasan, hanem élesen, biztosan, mint egy jókedvű kalandra induló sólyom.

- Tudja - szólt fölényesen, mintha ezt a tulajdonságát is együtt kapta volna a hosszú szoknyával -, tudja, nekem más fogalmam van az életről és a szerelemről! Nekem csak a szomorú szerelem tetszik, az a szerelem, amely tele van finom árnyakkal, bánattal, lemondással, érzelmességekkel; ah, az ilyen szerelem mégis a legszebb. Van egy gyönyörű nagynéném, aki egész életét a tengerparton tölti, mindig fekete selyemruhában jár, a kezében fekete csipkelegyező, és kenyérmorzsát dob a sirályok felé, és senki se tudja, miért oly szomorú! Vagy Tatjána! Milyen nemes alak Larin Tatjánája, akiről környezete sem sejti, hogy kiért ég a szíve, kiért tört darabokra a lelke! Mily szép lehet így szeretni, összebarátkozva a lemondással, a büszke magányossággal, titkos könnyekben fölolvadva!

- Ej - vetettem ellent -, a szomorú szerelem bizonyára nagy dolog, de nem áll csupán néhány szép verskötetből, fekete selyemruhákból és bánatos liliomokból; az ilyen szerelemnek a mélyén sötét szenvedések és szenvedélyek is lakhatnak - és hozzá az álmatlan éjszakák!

- Ó, nincs szebb egy álmatlan éjszakánál! - csillant föl Dóra macskaszeme. - Belémerülni a sötétség, az ábrándozás árnyékképeibe, és végül is lámpát gyújtani, és egész éjjel Boleyn Anna jeleneteit olvasni a *VIII. Henrik*-ből: nem gyönyörű ez?

A szeme büszkén tekintett körül; íme, most már ő is kiveheti ebből a titkos gyönyörűségből a részét, és éjjelenként elborongva pillanthat a távoli, holdvilágos nádakra.

- Furcsa leány maga, Dóra - szóltam, és megint ránéztem.

A hosszú ruha nagyobbá, törékenyebbé tette karcsú alakját, asszonyos hajviselete kiemelte finom orrát és pár vonással megrajzolt, élénk arcélét. Nyugodtan, egy kissé gúnyosan viszonozta tekintetemet, és álmatag mozdulattal (amely különösen szőke hölgyekhez illik jól) simított végig homlokán.

- Igen - szólt elgondolkozva -, furcsa vagyok; nem tetszem így önnek?

Hirtelenében nem jutott okosabb válasz az eszembe, és ezt mondtam:

- Hogy múlik az idő, Dóra! Mintha tegnap tartottuk volna a keresztvíz alá, emlékszem, nagyon sírt és rugdalózott; az ördög nem egykönnyen bújt ki belőle! És most, tessék, egy nagy kisasszony áll előttem, és én megöregedtem.

- Csinos vagyok?

- Nagyon csinos!

- Köszönöm, és, hogy viszonozzam a bókot, tehát ön éppenséggel nem öregedett meg, ön még ma is a régi, tökéletes lovag, bárha az önéhez hasonló fejeket inkább a hervadó hölgyek szeretik. Nem tudom, miért, ilyennek, mint maga, ilyennek képzeltem mindig Percyt. Ön és Percy - nem furcsa ez?

Megszorítottam a kezét; finom, hosszúkás keze volt, és félénken hűvös, mint egy ákác lombja kora ősszel. Nem viszonozta a szorítást, de elhallgatott, és komoly lépésekkel ment mellettem. A lőportoronyhoz, sétám rendes céljához értünk; visszafordultunk. Alkonyodott.

- Tudja-e - szóltam -, hogy éppen ilyen volt az édesanyja húsz év előtt? Egy regattabálon ösmerkedtem meg vele.

- Nos, és tetszett önnek?

- Nagyon!

- Lássa, én is így gondoltam. Sőt... őszinte leszek; titokban mindig azt hittem, hogy önök közt történt valami, egyszer ki is kutattam az anyám fiókját, nem találok-e benne valami levelet vagy emléket öntől; de semmit se találtam. Különben, néha ez is gyanús. És tudja, mit gondoltam még?

- Nos?

- Azt, de ne nevessen ki! Azt, hogyha egyszer nagy leszek, elhódítom magát az édesanyámtól. Nem mulatságos?

- Nem; mert köztünk sohasem történt semmi.

Rám nézett, egy kicsit összehúzta a szemét, mintha nagyítón át vizsgálgatna: éppen úgy, ahogy az édesanyja szokta, ha reggelinél kezet csókoltam neki.

- Kár; olyan regényes lett volna! Nekem pedig, első hódításnak, igen szép eredmény!

A vállára tettem a kezemet, ahogy az ember a gyerekekére szokta tenni beszélgetés közben, de rögtön visszahúztam, mert ez a váll is mintha megváltozott volna egy éjszakán át; tegnap még szögletes és kemény volt, ma pedig gömbölyű és meleg.

- Hm - szóltam szórakozottan -, maga talán kacérkodik velem?

- Én? Miért ne? - felelte.

Megállt, megvonta a vállát, aztán egy csodálkozó pillantást vetett rám, és továbbsietett. Nagyon csinos volt, amint így féloldalról, fürkésző, követelődző tekintetével, neheztelő mosolyával, arcába hulló hajával, a fiatalságával, még a keze negédes tartásával és a kék napernyőjével is, félig tudatosan, félig akaratlanul kacérkodott velem.

A kertajtóhoz értünk, amely a rétek felől vezetett vissza a házhoz; a tornácon már a gyertyatartók üvegburái csillogtak. A kavics élesen csikorgott lábunk alatt. Egy helyen az út két magas vadrózsabokor között vezetett el, amelyek egészen közel értek egymáshoz. Egy erősen illatozó ág végigsimította homlokomat, és a következő percben, lassan, biztosan átkaroltam Dórát, mint egy gyermeket, akit az ember magához akar fölemelni, és megcsókoltam rozsdaszőke haját.

- A kalapom - szólt, és megigazította félrecsúszott vászonkalapját, aztán hozzám simult, és megcsókolt. - Miklós! - tette hozzá alázatos hangon -, én nagyon szerencsétlen vagyok, Miklós, én nagyon szerencsétlen vagyok!

A hangja egy kicsit megcsuklott, majd minden szégyenkezés nélkül csókolta meg az ajkamat, forrón, odaadóan; egy könnycseppje a bajuszom fölé hullott, és erősen csiklandozta az arcomat, úgyhogy csaknem tüsszentenem kellett. Azután hirtelen leszárította könnyeit, kibontakozott a karomból, és fölfutott a házba. Mire a tornácon utolértem, már mosolyogva rakta az asztalra a gyümölcsöt meg a süteményeket; senki se hitte volna, hogy egy perc előtt még sírt, és kétségbeesve csókolta meg az arcomat.

Éjjel hirtelen fölébredtem, és szemrehányásokat tettem magamnak. Nem tudom, más is úgy van-e vele, de én minden éjjel, közvetlen hajnalhasadás előtt, fölébredek, és ilyenkor rendbe szedem a gondolataimat; átfutom az elmúlt nap eseményeit, megítélem tartalmukat, és készü-

lök a következő reggelre. Ilyenkor mindent világosabban látok, és gondosabban megrostálok, mint nappal, persze csak amióta a halántékomnál egyre több és több jégvirág képződik; azelőtt ez is másképpen volt.

Tehát lássuk, hogyan állunk? Negyvenhat esztendős voltam, és ha koromnál nem is tarthattak idősebbnek, úgy bizonyára fiatalabbnak nem látszottam. A házasélethez, bevallom, sohase volt kedvem; nem tudtam elképzelni magamat, amint a gyermekeimet az iskolába kísérem, vagy amint karonfogva sétálok a feleségemmel a városban, és cipőt, harisnyát, háztartási cikkeket vásárolok. Elgondolni, hogy éveken át egy és ugyanazon kályha mellett kell ülnöm, a napi élet apró gondjaival veszkődnöm, hogy a holnaptól nem szabad új és meglepő dolgokat reménylenem: sohasem tudott beleilleszkedni gondolatvilágomba. A magamfajta emberek legokosabban teszik, ha a magányosságuknak, vagy nevezzük így, az önzésüknek élnek, mert ha kiszakítják magukat világukból, csak másokat fognak szerencsétlenekké tenni.

És ez a kisleány? Előttem állt karcsú alakja, amint kicsi korában, hófehér ruhában először kívánt franciául szerencsét a születésnapomhoz; amint vadászat után büszkén, mintha ez valami nagy dolog volna, lehúzta a csizmámat; amint egy este rám bízta első titkát, hogy ő volt az, aki zöld színűre festette be a kutyát; amint be-besurrant a szobámba, és arra kért, csináljam meg a német leckéjét. És most egyszerre a nyakamba borul, és azt hiszi, hogy én vagyok az ő életének a kulcsa, pedig a magyarázat talán az, hogy én vagyok az első férfi, akivel az életben találkozott, az első ember, aki egy kicsit hasonlított a regényhősökre, mert jó szabónál dolgoztat, ráspolyozza és fényesíti a körmeit, tud lovagolni, négyes fogatot hajtani, vaddisznót lőni és minden szép hölgynek figyelmességet mondani. De belől? Mi lakik bent? Önzés, sivárság, unalom, egy csomó elhervadt kaland, egy csomó bántó emlék, egy csomó lélek nélküli, elsárgult szó, amelyet a szél néha fölkavar, de amelyek rögtön rá maguktól hullanak alá az avarra.

Nem - szóltam magamban nagyot ásítva, és a fal felé fordultam -, ennek nem szabad megtörténnie!

Másnap, harmadnap azon voltam, hogy lehetőleg keveset legyek vele egyedül, ami részben sikerült is, utána való két nap vadászatra mentem, és csak igen késő este tértem haza, rákövetkező nap pedig a szomszéd városba utaztam, ahol egy régi barátomat látogattam meg, és megint csak este vetődtem vissza. Így csak vacsoránál láttam. Éreztem, hogy folyton rám függeszti a szemét, de tartózkodva vagy egyáltalán nem viszonoztam a tekintetét, és ha búcsúzásnál kezet fogtunk, gyorsan és határozottan szorítottam meg vékony ujjait, nehogy érezzem remegésüket. De hetedik nap nem tudtam előle kitérni. Éppen vacsorához csöngettek; átöltöztem volt, és átsiettem a sötét biliárdszobán, mikor valaki hirtelen megfogta a kezemet.

- Miklós! - szólt dacosan, de rögtön sírni is kezdett, ahogy a gyerekek szoktak, akik a nyakasságot összekapcsolják a kétségbeeséssel -, énnekem így el kell pusztulnom! Miért gyűlöl engem, Miklós? Mit vétettem önnek?

Az ajkamba haraptam, de azután fölemeltem a fejemet, és elhatároztam, hogy - hiszen ennek úgyis meg kellett egyszer történnie - nyíltan beszélek vele. Meggyújtottam tehát egy lámpát, és elmondtam neki mindazt, amit a minap, hajnalhasadás előtt elgondoltam. Hogy negyvenhat esztendős vagyok, semmi hajlandóságom a családi élethez, hogy a lelkem üres, és önzésben öregedett meg. Sok meggondolatlanságot követtem el az életben, könnyelmű és fölületes vagyok, mélyebb érzés híján; kértem, hogy bocsásson meg, amiért visszaéltem a fiatalságával, az ábrándjaival, ahogy mások is megbocsátottak, akiket éppen így megcsaltam, de akik azért később mind igen boldog feleségek és jó családanyák lettek: ma már legföljebb rossz álmaikban, viharos éjszakákon bukkanok föl olykor.

Ránéztem. Finoman remegve, mint a levelét hullató nyárfa, állt előttem, inkább megszeppenve, mint kétségbeesve; éppen ilyen volt az arca gyerekkorában, amikor elárulta nekem, hogy ő volt az, aki a kutyát zöldre festette. Nagy macskaszeme szinte elhagyta törékeny testét, és föl és alá járt a szobában, a zöld posztó, a fej nélküli dákók, az állóóra között. Megértette, hogy kijátszották, megcsalták, félredobták, hogy immár nem a gyermekkor ártalmatlan rémei, hanem az élet, a vaskezű sors szomorúsága áll vele szemben. Nem lázadott föl, csöndesen, rekedten köhintett egyet, mintha meghűlt volna, összébb húzta a kendőt a vállán, aztán így szólt:

- Igaza van, és én bele akarok nyugodni sorsomba; mi mást is tehetnék? Igen, hiszen én is jól tudtam, hogy mindez lehetetlenség, dőreség, de nem védekezhettem ellene, az élet gonosz, és annyira szeretem magát! Nem teszek önnek szemrehányást, Miklós, ön becsületesen cselekedett, mikor megmondta az igazságot, és én is így tettem volna az ön helyében.

Gondolkozni látszott, aztán szórakozottan vett föl egy piros labdát a tekeasztalról, és alázatos mosollyal ajkán folytatta:

- Lássa, milyen balga voltam, mikor ábrándjaimban mohón kerestem a szomorúságot, a reménytelen szerelmet; ej, most itt van, szembeállok vele, és íme, egy pillanat alatt irgalmatlanul összetört. Ah! Annyi erőm nincs, hogy ezt a labdát végiggurítsam az asztalon. Mily bohó az ember! És Miklós, az álmatlan éjszakák! Igaza van, más is lakik alattuk, mint fekete selyemszövetek és gyászos liliomok! Ha tudná, mit szenvedtem az utolsó három éjszakán! Nem, nem; az élet más, mint amilyennek képzeltem, egészen más, az élet ijesztő, dermesztő, kegyetlen, és én még gyönge vagyok rá, hiszen én még csak gyermek vagyok!

Megsimogattam a haját, és azt mondtam, amit ilyenkor mondani szokás, hogy ne lássa ennyire sötéten a dolgokat, a gyermekszerelmen át kell esni, mint a bárányhimlőn, később mindenki nevet rajta. Iparkodjon szórakozni, kérje meg a szüleit, hogy utazzanak pár hétre a fővárosba, járjanak színházakba, mulatságokba, ott majd megvigasztalódik. Mindenki így kezdi az életet!

- Nem, nem - szólt egy kicsit megborzongva -, én még gyermek vagyok, félek az élettől, én még nem tudok megbirkózni vele. Ej, az élet kegyetlen!

Rekedten nevetett, aztán karon fogott; az ebédlőbe mentünk, ahol már türelmetlenül vártak ránk.

Másnap összecsomagoltam, még egyszer végigjártam a nagy bükkfaerdőt, amelyet annyira szerettem, és harmadnap reggel útnak indultam. Mikor beléptem Dórához, hogy elbúcsúzzam tőle, éppen az íróasztalnál ült és dolgozott. Gyorsan fölkelt, és két kezével az asztalra támaszkodott, ahogy serdülő, fiatal lányok szokták. Első pillanatban idegennek, furcsának rémlett az alakja, mintha kisebbé és teltebbé vált volna, aztán megtaláltam a magyarázatot. A haja újra leányos kontyba volt fonva, benne skót szalag; és ismét a rövid matrózruha volt rajta.

- Igen - szólt megvonva a vállát -, újra iskolás leány lettem, visszamentem a tankönyveim és térképeim közé. Így jobb, ah! Fázom az élettől, a rendhagyó igék és a francia leckék mégis szelídebbek és jobbak hozzám! Nos, gondoljon reám néha!

Kezet fogtunk és elváltunk, mosolyogva és mégis nehéz szívvel, ahogy régi barátokhoz illik.

Mikor az ablaka előtt elmentem, nem állhattam meg, hogy ne nézzek be még egyszer a szobájába. Ott ült a fehér íróasztal mellett, sápadtan, összevont szemöldökkel, előtte a földgömb; finom ujjai Marokkó térképét rajzolták, és szép macskaszeméből könnycseppek hulltak alá a rajzpapirosra.

A vörös Ágnes

Késő ősszel volt, hirtelen alkonyodott, és bár egész nap derült égbolt alatt vadásztunk, estére sűrű eső kezdett esni. Messze voltam hazulról, a kocsinak nem volt födele, bőrig áztam. Eszembe jutott a vörös Ágnes, és meghagytam a kocsisnak, hogy forduljon be a Kurucz-majorba.

Ez a vörös Ágnes nevezetes nő volt. Itt született a Kurucz-majorban mint a béresgazda leánya, libát őrzött, majd tizenhét éves korában a fővárosba került, és egy kis színházban kardalosnőnek csapott föl. Szerteomló, buja, piros haja volt, ezért hívták a vörös Ágnesnek, a szeme pedig sötétkék és nagy, mint egy csokor ibolya. A tehetsége semmi, de amint a színpadra lépett hófehér arcával, lángoló sörényével, finom kezével, amelynek ujjait össze szerette görbíteni, mint egy ragadozó állat a körmeit, az ember önkénytelenül összeborzongott, és úgy érezte, nem volna jó a vörös Ágnes körmei közé kerülni.

Öt évig mozgott a deszkákon, ahol tizedrangú szerepeket játszott, aztán eltűnt, senki se tudta, hová. Némelyek szerint egy skót herceg vitte volna el magával, mások szerint férjhez ment egy asztalosmesterhez; az igazság az volt, hogy visszavonult a csatatérről, és megvásárolta a Kurucz-majort. Mindig szerette a földet, a rögöt; a színházi társalgóban, szünetek alatt tollat fosztott, és régi falusi nótákat dúdolgatott, gyakran emlegette, hogy az egyetlen kívánsága visszatérni a szülőföldjére, csizmát húzni, gereblyét tenni a vállára, és élte fogytáig gazdálkodni a szikes földeken. Vágyát már öt év múlva teljesítette a sors. Ha beutaztam a szomszéd mezővárosba lőport, szivart venni, gyakran találkoztam vele, amint kurta bekecsben, prémes sapkával a fején alkudozott az ökörvásáron, vagy amint a csapszék előtt áldomást ivott a disznókereskedőkkel.

- Nézzen be egyszer hozzám, rendben tartom-e a szénámat? - szólt hozzám többször, de én mindeddig óvakodtam tőle, hogy a közelébe kerüljek, mert még jól emlékeztem rá, amint karcsún, biztos mozdulattal állott az élesen megvilágított színpadon, és szemét mint egy finom karvaly szögezte a fekete nézőtérre.

A kocsis nagy örömmel engedelmeskedett a parancsnak; rácsapott az ázott lovacskákra; negyed óra múlva a Kurucz-majorban voltunk.

- Hol a tekintetes asszony? - kérdeztem egy fürge kisinastól, aki a kocsikelepelésre elém futott a tornácról.

- Az irodában!

Bekopogtattam. Ott ült a hosszú fenyőfa asztalnál, előtte egy csomó számadás, amelyeket csomóba kötött. Mikor megpillantott, összecsapta a kezét, és kétszer erősen megcsókolta az arcomat, ahogy a férfirokonok szokták, ha régen nem látták egymást.

- Sokáig váratott magára, de mégis megtartotta a szavát - szólt egy kicsit gúnyosan, azzal gondosan elzárta az írásait, leoltotta a lámpákat, és átvezetett az úriházba. - Most pedig itt marad vacsorára, és ha az eső el nem áll, úgy itt hál. Az utaink gyalázatosak, fél órája jelentette a vadászunk, hogy a Morgó hídját a víz még az éjjel elviszi.

Ellenkeztem, de nem hallgatott rám, tapsolt a cselédnek; meghagyta, hogy fűtsék be a vendégszobát. Azután meggyújtotta a facsillárt, és maga rakta meg az öreg cserépkályhát, hogy csak úgy durrogott. Fél óra múlva a kisinas, fényes csizmában, hófehér vászonkabátban jelentette, hogy a vacsorát föltálalták. Leültünk, fáradt és éhes voltam; nem volt szükség kínálásra.

- És most meséljen - szólt a vörös Ágnes, mikor a kapros tésztához értünk, és katonásan hörpintett föl egy pohár vörös bort -, mi újság odakint? Tudja-e, hogy azóta se jártam Budapesten? Akkor még a *Niniche*-t adták; játsszák még ezt a darabot és a *Madame Favar*-t?

- Nem, már senki se emlékszik rájuk.

- És Tamásy?

- Régen meghalt.

- De Előry csak él?

- Az is meghalt.

Csodálkozva húzta föl szemöldökét.

- Az idő múlik - szólt szivarka után nyúlva. - Nemsokára tizenöt esztendeje, hogy falun élek. Meglátszik rajtam?

- Nem - feleltem, és udvariasan mosolyogtam.

Kacagott. A fogai hófehérek és nagyok voltak, egy ragadozó állat gyönyörű fogsora.

- Ön félreért - szólt, és fölemelte keskeny kezét, amelynek árnyéka titokzatosan táncolt végig a falon -, én nem akarok bókokat. Elég volt a bókokból, sőt! Boldog vagyok, hogy nem kell többé udvarlásokat, esküket hallanom, szerelmes leveleket olvasnom; oly egyformák mind! Én parasztnak születtem, aki a goromba szót, a verést inkább megérti, mint a cifra szavakat. Ha Pesten hintón jártam, akkor is mindig az járt az eszemben: de jó lenne, ha négy címeres ökör húzná ezt a szép kocsit. És amikor a varga zöld posztóba takarva hozta a selyem- meg bársonycipőket, arra a rézpatkós csizmára gondoltam, amelyet gyermekkoromban a fehérvári vásáron láttam, s amelyhez hasonló azóta se került a szemem elé.

Nevettünk, koccintottunk.

- Nos, és maga - folytatta hetykén -, talán nem érzi néha, hogy elég volt ebből a gavallér-életből, a lovagi dolgokból, a szerelmes postákból, az esküdözésből? Bohó dolog ez, higgye el nekem, aki az orránál vezettem a fél főváros gavallérait, és aki, mikor magamban voltam, mind kikacagtam őket. Többet ér augusztus derekán egy szénaboglyán hálni vagy tavasszal a zöld rozsban megázni! Nos, nem igaz?

Bólintottam, és érezni kezdtem az erős bort.

- Hát? Mit mondjak, Ágnes? Persze; bennem is lakik egy kis falusi vér, én is szeretem az erdőt májusi reggelen, amikor hűvösen szép, mint egy fiatal hercegkisasszony, és én is szeretek télen szánkóba ülni és céltalanul bolyongani a fehér tornyok között, miközben dőre emlékekre gondolok. Hiszen egy kicsit művész is vagyok, aki a hangulatokat túlbecsüli. Szép a falusi élet az ő regényességével, és nem utolsó dolog, amikor karácsony éjszakáján a vidék tele van apró lámpákkal, mindenünnen a templom felé iparkodnak az emberek, a kis orgona nagyokat fúj, és az ablakhoz hozzáverődnek a hópelyhek. Vagy egy görög húsvét! A bora kitűnő - fejeztem be a beszédet -, de az embernek a lábába száll.

Kényelmesen hátradőltem a karosszékben, amely akkora volt, mint egy ágy, és puhán fogta körül testemet.

- Miért volna ostobaság? - szólt Ágnes, és fehér könyökével az asztalra támaszkodott. - Mondok magának valamit, ha nem is hiszi el: én már nagyon szeretnék öreg lenni, és titokban mindennap a tükörbe nézek, nem fehéredik-e már a hajam; de eddig csak szerencseszálakat találtam. Még mindig szép vagyok, jól tudom, és ha nem tudnám, mások megmondanák, mert

emberek mégiscsak járnak errefelé. És a férfiak, mondhatom, még mindig olyan bolondok, mint amikor a *Madame Favar*-t meg a *Párizsi nő*-t játszottuk; de mi haszna, ha az ember egy szegény falusi jegyzőt vagy egy korhely szolgabírót elbolondít?! Pedig lássa, elbolondítom őket, akaratom ellenére; ránéznek a piros hajamra, és végük van; nem csoda, hiszen ez a piros haj a walesi hercegnek is tetszett egy kicsit. Tele a fiókom furcsa levelekkel, egyszer el-olvasom magának, ki mindenki ír itt nekem; el fog rémülni, vagy nagyot fog kacagni. Ej, jó volna öregnek lenni, hogy az ember ne törődjék mással, mint a lelki üdvösségével, az egészségével és a magtárával.

Érezni kezdtem a nap fáradtságát; a szemem pislogott, csaknem elaludtam a tűz mellett.

- Ej, lássa - kacagott -, maga máris öregszik! Nem? Itt ülünk kettesben, kint esik az eső, éjszaka van, és maga békén elalszik, mint egy gyerek karácsony éjszakáján, pedig magától is van egy levél a fiókomban, az igaz, hogy már egy kicsit sárgulni kezd.

Tapsolt; a kisinas figyelmes arccal ugrott be, és meggyújtotta a feketekávés gépet.

- Tudja, mit gondoltam? - szólt Ágnes, nem törődve a fiúval. - Különös gondolat, de magának való, aki mindig szerette a furcsaságokat. Tehát, arra gondoltam, hogy ha mindketten meg-öregszünk, akkor ön minden héten legalább kétszer át fog járni hozzám, és el fogunk tűnődni rajta: milyen jó, hogy bealkonyodott, és a szerelmes levelek, az esküdözések, az ábrándo-zások, a sikerek és csalódások már nem érnek el hozzánk. Karácsonykor föl fogunk öltöztetni huszonnégy béresgyereket, és a régi malomból közös költségen kórházat építtetünk. A hosszú téli estéken megcsináljuk a végrendeletünket, okosan, szépen, hogy az eklézsiának, a vakoknak, az iskolának, a kórházaknak és a megye szegényeinek egyformán jusson. És még egyet fogok kikötni: azt, hogy a hajamat a temetésem napján el kell égetni, ennek okvetlenül meg kell történnie! De mikor lesz ez? Nos, mit szól hozzá?

- Hogy mit, Ágnes? - szóltam, és úgy éreztem, mintha a szomorú őszi eső a terített asztalon dobolna. - Csak az öregség szép e földön. Ugyan mit ért az eddigi életem? Egy csomó nőt én csaltam meg, egy csomó engemet: ennyi a számadásom. Mind eltűntek, a legtöbb a föld alól néz reám, és akik élnek, azoknak csak a rossz álmaikban jelenek meg. És mégis, mindig újra és újra elkezdem a táncot, és keresek valamit és valakit, aki pedig már régen egy kereszt alatt pihen, és mosolyogva vonja meg a vállát. Miért kellett tőle is elszakadnom? Mire várok még? De - tettem hozzá friss szivarra gyújtva - ezek érzékeny dolgok, holnap jót fogunk nevetni rajtuk. Ez a bolond őszi eső az oka, hogy ilyesmi az eszembe jut, nos, és a maga óbora.

Elhallgattunk. Csönd volt, künt néha egy fa álmosan rázta meg magát, mintha a másik oldalára akarna fordulni. A kályha mérgesen fújt egyet-egyet. Újra és erősebben éreztem, hogy a szemem leragadni készül; mosolyogtam, de már csak nehezen tudtam az elalvás ellen védekezni.

- Miklós - szólt a vörös Ágnes -, magának meg kell ígérnie, hogy megmondja nekem, amikor már öreg leszek, talán egy év múlva, talán tíz év múlva, de lovagi szóra! Csak annyit kell mondania: „Ágnes! Itt az ideje, hogy a betegekre és szegényekre gondoljunk”, és én boldog leszek, hogy végre megválok a piros hajamtól, a kék szememtől, amely annyi hiábavaló romlást okozott. Okozott? Ej, még most is okoz. Ha kinéznénk az ablakon az országút felé, talán egy öregurat látnánk föl és alá járni, öt gyermeke van, derék felesége, a legjobb gazdasszony a megyében. Körorvos, és itt jár, töltött fegyverrel a vállán, az országúton, és szerelmes leveleket küld be hozzám a drótos tótokkal meg a vándorlegényekkel. Bolond egy dolog! De lehet, hogy egy másik vagy egy harmadik férfit is látnánk... és ennek mind ez az átkozott vörös hajam az oka, amely nem tud, nem akar megfehéredni, nem hagy békén megöregedni. Megígéri?

Álmosan bólintottam, és azt éreztem, hogy lassan egy meleg forrásba süppedek, és az arcomat puha gallyak simogatják.

Mindjárt el fogok aludni - gondoltam magamban, és nem volt kedvem ellenkezni.

- Minden szerdán meg szombaton nálam fog vacsorázni - folytatta Ágnes -, és vacsora után kirakom magának, hogy nagy hó lesz-e télen avagy fekete karácsony. Olykor eljön a pap, és hármasban kártyázunk, vagy valaki elolvassa a szevasztopoli ütközetet egy régi naptárból. Én magam fogok befűteni a kályhába, ez külön tudomány; és igaz, nem szabad elfelejteni, hogy a papnak zsámolyt kell tenni a lába alá, mert köszvénye van. És addigra talán magának is köszvénye lesz, Miklós, és magának is zsámoly kell a lába alá. Vasárnap pedig kimegyünk a dombra, és elültetünk négy ákácfát, azok közt akarok feküdni egykor, mindig ez volt a kedvenc tervem.

Még hallottam egypár szót, aztán elaludtam, békén, mélyen, mint az öregurak, akik már csak karosszékben tudnak igazán aludni. Álmaimban lassan eveztek el előttem Tamásy, Előry, aztán a kis kalapos Niniche, a lovaglóruhás Madame Favart, egy páholynyitogató nő a régi Népszínházból, egy csomó hófehér liba, huszonnégy gyermek új ködmönben és patkós csizmában meg egy hosszú sor paraszt, amint lámpával kezükben haladnak a templom felé.

- Mindörökké - szóltam hozzájuk, és fölébredtem.

Fakó reggel nézett be az ablakon; a facsillárban még égtek a gyertyák, ám a kályha kihűlt.

- Jó reggelt - szólt Ágnes -, és tapsolt az inasnak, aki álmos arccal, de fürgén jelent meg a küszöbön a papramorgóval.

- Bocsássa meg - mondtam zavarodottan -, de a vadászat és az erős bor; és bizony, öregszünk. Szólj hát a kocsisnak - fordultam a fiúhoz. - Hadd fogjon be!

Az eső elállt, hideg szél fújt, a hegyek szaporán füstölögtek.

- Ne felejtse el, amit ígért - kiáltott utánam a vörös Ágnes, amikor kocsim nekivágott a szürke, sáros mindenségnek.

A lovak lassan ügettek végig a mezei úton; mihamar kiértünk az országútra, amely az esővíztől csillogva, nyílegyenesen húzódott föl a dombra. Mikor a feszülethez értünk, egy őszes, körszakállas férfival találkoztunk, aki puskával a vállán várt valamire. Mikor meglátott, erősen a szemembe nézett, majd ügyesen lelőtt egy varjút a fáról.

- Furcsa egy lány volt mindig ez a vörös Ágnes - dörmögtem magamban, és arra gondoltam, amint zsámollyal a lábam alatt, fehér szakállal ülök a kályhája mellett, és a vörös Ágnes megfontolva diktálja a nagy ókulárés papnak:

- Ezer forintot a vakoknak, ezer forintot az ispotálynak, ezer forintot az eklézsiának, ezer forintot a mindenkori útmesternek, aki a négy ákácfát a sírom fölött ápolni fogja, és ezer forintot annak a felebarátomnak az Úrban, aki a vörös hajamat a temetésem napján el fogja égetni! Így legyen!

Netti

- Ah! Megint itt vagy, Miklós? Ilyen gyorsan? Nos, mi baj? Bátran ki vele!

Aki ezt a pár szót szelesen, tágra nyílt szemmel mondta, Netti volt, egy hamvasszőke, eleven, úgynevezett tiroli szépség, nagy, kék porcelán szemmel, a parasztlányok egészséges fogsorával és nyugtalan, finom szájjal, amely mint egy vidám vadrózsa virított az arca közepén. A foglalkozása? Énekesnő volt, a grazi vagy brünni vagy talán éppen az olmützi operettszínház

tagja. Másodrendű szerepeket játszott, maga sem hitt művészetében, és gyakran mondogatta, hogy csak addig énekel és táncol, míg egy becsületes iparosmester vagy földvállalkozó nőül nem veszi. Akkor ő fogja a legjobb uborkát befőzni egész Olmützben.

Ez volt a legvígabb és legbolondosabb lány, akivel valaha találkoztam. Soha senki rosszkedvűnek nem látta, ha éhezett, ha jól ment a sora, mindig könnyelműen, fölényesen vonta meg a vállát, kacagva rázta meg a fejét; soha senkire nem neheztelt, az utolsó falat kenyeret megosztotta a pályatársnőivel, és nem volt ember, akinek a tekintélyében hitt volna. Még a világ, a sors szürke keze sem tudta soha igazán megijeszteni, semmitől se félt, az éhségtől, a betegségtől éppoly kevéssé, mint az irigységtől vagy a rosszakarattól, és minden szépnek, kellemesnek, csillogónak gyermek módra örült, lett légyen az egy barátságos szeptemberi délután az erdőszélen, egy prémes bunda vagy egy doboz déli gyümölcs. Sohase volt egy krajcárja, a városban minden uzsorást ismert; ízléstelenül szeretett öltözködni, de furcsa kalapjain, tarka selyemruháin átmosolygott a fiatalság üdesége.

Valahányszor az életben szerelmi hajótörés ért, és ez többször fordult elő, mindig a Netti jókedvéhez és fiatalságához menekültem. Ahogy az ember a könyvtára mélyében titokzatos, szent és jó könyveket rejteget a magányosság, a kétségbeesés, az öregség órái számára, jól teszi, ha olyan embereket is tartogat a lelki fiókjaiban, akikhez a ború óráiban elmenekülhet, akiknek verőfényénél megnyugvást talál, akik a mosolyukkal, a könnyelműségükkel mint egy nagy, virágból font legyezővel elűzik a sors árnyékait. Sajnos, ilyen ember oly kevés akad a világban! De Netti ilyen volt, és mindig hálával gondolok vissza reája, nagy porcelán szemére, egészséges paraszt fogsorára, félrecsapott bársonykalapjára, amelynek közepébe hosszú sólyomtoll volt tűzve.

- Istenem! Mi baj van hát megint? - szólt, valahányszor az esti vonattal berobogtam a ködös grazi vagy brünni határba. - Megint eladtak?

- Igen, Netti - feleltem a fejemet lehorgasztva -, és most már talán te se tudsz rajtam segíteni!

Nevetett; jobbról, balról megcsókolta az arcomat, hűvösen, ártatlanul, ahogy csak igen kis gyerekek vagy igen tapasztalt nők tudnak.

- Ne mondj ilyet, Miklós! Nem tudod te, mi az, szenvedni! Te rajongó férfi vagy, a perc lovagja, ha jó, ha rossz ez a perc, azt hiszed, az egész életed benne lakik! Ah! Én túl vagyok ezen, engem tíz évig minden este megvert az anyám, és azért mégse voltam sohasem szomorú, ej, jó is volna, ha ilyen olcsón tudnánk kiegyezkedni a sorssal!

Nem engedett felelni, máris magára kapta hamisított hermelinköpenyegét, piros bársonycipőit, magával hurcolt a girbegörbe grazi utcákon, a hosszú, visszhangos olmützi tereken, lakást bérelt számomra a rózsaszínű házban, ahol annak idején Metternich lakott, és nevetve a szárnyai alá vett. Egész nap velem volt, ő vezette a háztartásomat, beszerzett egy gramofont, rengeteg cserép virágot és egy kutyát, mert a kutya mégiscsak az ember leghűségesebb társa. Átvette a pénzemet, és mondhatom, kegyetlenül bánt vele, nem ismerte a garas értékét, a lakásom tele volt mindenféle haszontalanságokkal, japán tárgyakkal, részletre vett díszkiadásokkal, hamisított szőnyegekkel, félelmetes csatafestményekkel, amelyek az embernek egy panoráma bejáratát juttatták az eszébe, alkalmi perzsa függönyökkel és alpakkából készült dísztárgyakkal, amelyek olyanok voltak, mintha karikadobásnál nyertem volna őket. Megismertetett a társaival és a társnőivel, minden éjjel hajnalig kellett a sörházban ülnöm, és régi színészadomákat hallgatnom a csodálatos Devrient-ról és a nagy Anschützről. Mindenáron azon volt, hogy beleszeressek a primadonnába, egy kövérkés, jóképű hölgybe, abba a bizonyos gömbölyű fajtába, amelyet már csak az öregebb urak neveznek szépségnek.

- Csinálj sok adósságot - szólt gyakran, és ok nélkül fölnevetett, mint az éjjeli szállásra repülő rigó -, ez a legjobb szer, hogy az ember minden mást elfeledjen az életben! A fülemig vagyok tele adóssággal, úgyszólván ki sem merek már menni az utcára, talán ez az oka, hogy sohasem vagyok szomorú.

Boldog volt, hogy ha aranyoszlopocskákba kártyáztam (az összes titkos játékbarlangokat ismerte), és a szeme fölragyogott, ha egy művésznő, aki elvesztette a pénzét, igénybe vette tárcámat. Előkelő személyzetet kellett tartanom, francia inast és svájci szobalányt, kocsist, lovászt, egy részeges olasz szakácsot is szerződtetett; a pincém tele volt a legfinomabb borokkal.

Úgy éltem, mint Des Grieux diák; reggelenként a szobám tele volt hitelezőkkel és kéregetőkkel, és Netti mosolyogva ült köztük, és arról hazudott nekik, hogy egy porosz főhercegnek vagyok a természetes fia, és valamennyiüknek megszerzem a portugál nemességet, a hitelezőknek, a kéregetőknek, sőt még őneki is.

Ilyen volt Netti! Csodálatos ajándéka az Úristennek az olyan ember, aki könnyű hajón evez át az élet nehézkes vizein, aki sem a tér, sem az idő nagyképű fogalmait nem ismeri, aki előtt nagy és kicsi, jó és rossz, okos és bolond tarka ördögszekérként vágtat el a sors országútján. Ha mindnyájan ilyenek volnánk, a világ talán jobb, szebb, barátságosabb lenne! Igen, valamivel könnyebbeknek, következetlenebbeknek kellene látnunk a dolgokat, és sokat, sokat kellene nevetnünk, lehetőleg ok nélkül és könnyező szemmel, ahogy Netti szokta, ezért hát csöndesen tűrtem zsarnokságát, belenyugodtam, hogy mindig francia borok álljanak az asztalon, hogy ügetőlovaim és agaraim legyenek, hogy a pénznek megszűnjön az értéke, a percnek a súlya, és hogy esténként a virágkereskedő óriási bokrétákat szállítson a primadonnának a színpadra.

- Látod - szólt ilyenkor Netti, mialatt a művésznő hálásan szorította kebléhez a piros rózsákat -, ez a lány volna való neked: becsületes, szerény, és még sohase csalt meg senkit! Három udvarlója volt, mind a három megnősült, és tisztességes, bár nem nagy összegű végkielégítést adott neki. Ha premier van, mind a három egykori udvarlója elhozza a feleségét a színházba, és az asszonyok is tapsolnak neki, és posztót meg karperecet küldenek a jutalomjátékára!

Ám: nekem a kövérkés, érett szépségek sohasem tetszettek, és így a dologból nem lett semmi. Így hát Netti más szórakozást keresett, álarcosbálokba hurcolt, Teplicből cigányokat hozatott a névnapomra, tavasszal majálisokra, tél végén titokzatos szánkirándulásokra vitt magával a hegyek közé, ahol fajdkakasokra lövöldöztünk, avagy művészünnepélyeket rendezett a lakásomon, és utána még egy hétig Pierrot-k aludtak a pamlagaimon; a legrosszabb esetben fáraóbankot adott azzal a kikötéssel, hogy csak aranyban szabad játszani.

Mindig volt valami új eszméje - az élet fukarságán múlik, hogy nőn, kártyán, lovon, vadászaton kívül nemigen van szórakozás -, és amellett csinos volt, ennivalóan csinos, és ha megesett, hogy borús estéken mégis lehorgasztottam a fejemet, odaült mellém az üres kályhához, és megcsókolta a homlokomat, de amikor lassan át akartam karolni karcsú derekát, fölugrott, a sarokba szaladt, és a szemembe nevetett.

- Ah, ennyit ér hát a bánatod? - szólt, és magasra húzta a vállát. - Így vagyunk?

Hányszor utaztam csüggedten, fáradtan, öregen Nettihez, és hányszor tértem vissza tőle második Faustként, megifjodva, fölüdülve a mosolygásától, napsugaras könnyelműségétől. Hányszor gondoltam furcsa és gonosz hajótörések után, hogy az élet már csak árnyékot tartogat számomra, és hányszor csalódtam! A kacagása át- és átjárt, mint az első tavaszi napsugarak a tavalyi levelekbe burkolózó tölgyet, és leheletében az első erdei ibolyák illatát éreztem.

Egyszer késő télen, erős olvadáskor utaztam el a távoli Olmützbe. A régi pályaudvaron csurogtak a jégcsapok, a templom kétakkorára nőtt meg a ködben. A kocsis ünnepélyesen vitt el a kis külvárosi házhoz, ahol Netti lakott, de amikor becsöngettem a kapun, a házmester megrázta a fejét, mosolygott, és így szólott:

- Netti kisasszony már nem lakik itt! Netti kisasszony férjhez ment!

- És kihez? - kérdeztem, és fölhajtottam a kabátom gallérját.

Megmondta a címét; a férje a szomszéd városka egyik vasúti hivatalnoka volt, és az esküvő három napig tartott, egész Olmütz megjelent, sőt Netti engemet is várt, a házmester, egy jobb időt látott puskaműves, már ki is bérelte a régi szállásomat a Metternich-házban, de a levél, úgy látszik, elkallódott valamerre.

- Uram - fejezte be a házmester megfontoltan -, ő volt a legszebb menyasszony, akit valaha Olmützben láttam, és nekem ajándékozta a zöld kakaduját meg a hermelines kabátját!

Tanácstalanul állottam.

- A vasúthoz - szóltam végre is a kocsishoz, de aztán még egyszer megállíttattam a lovacskákat.

- Nos, adja hát el nekem legalább a hermelin-köpenyeget! - fordultam az öreg puskaműveshez. - ön úgyse veszi hasznát!

Egy kicsit gondolkozott, ellenkezett, de aztán fölment a hamisított hermelinkabátért, becsomagolta egy nagy újságpapírba, és a poggyászom tetejére rakta.

- Ő volt a legjobb lélek egész Olmützben - szólt, és óvatosan tette zsebre a pénzt.

Átutaztam a furcsa nevű morva városkába, megkerestem a hegyes-völgyes utcát, amelyet két oldalról gesztenyefák őriztek, és becsöngettem egy kis, nepomukos házba, amely mint egy furcsa álom csüggött a hegyoldalon.

- Ah! Miklós! - kiáltott föl Netti, és összecsapta a kezét. - Szent Isten! Hogy megfogytál, és milyen sárga a szemed! Rossz bőrben vagy, én szegény barátom!

Nem tudtam felelni, egy ideig ő se szólt semmit, aztán karon fogott, és bevezetett a lakásba, ahol a kályhában friss tűz égett, és erős almaszag áradt. Az olcsó bársonypamlag fölött egy pecsétgyűrűs, szakállas, Ferenc József-kabátos úr krétarajza nézett a világba: a férje volt, a helyettes állomásfőnök.

- De most már nem segíthetek rajtad - szólt Netti habozva -, az uram nagyon derék ember, de az ilyesmibe mégse megy bele. És én lassan meg is öregszem, ideje volt, hogy okosabb életre adtam magamat! Jól élünk, de most nagyon csínján kell bánnom a pénzzel, és tudod, hogy ez nem könnyű dolog, legalább nekem nem az. De mit csináljak hát veled?

Egymásra néztünk, mosolygott, megsimogatta a fejemet, aztán így szólt:

- Azt gondoltam, hogy van egy rokonom, Borbálának hívják, csinos lány, ó! jó madár; nemrég lett színésznő, azt mondják, éppen olyan, mint én. Hogy lenne, ha összeismerkednétek? Ő se tud bánni a pénzzel, és egész nap nevet, sohase tudja, hogy min, akárcsak én. Ah, emlékszel, Miklós, mikor az előszobában ültem a hitelezőiddel és a kéregetőkkel, és azt mondtam nekik, hogy egy porosz főherceg természetes fia vagy? Furcsa idők voltak; nem?

Megösmertetett az urával, aki diákpipával a szájában most tért haza a szolgálatból; náluk kellett hálnom, és másnap áthozatta az unokanővérét, Borbálát, és libapecsenyét ebédeltünk, de hiába, Borbála nem volt az, ami Netti. A mosolygásából hiányzott az ő nagy, céltalan bizalma az életben, az ő fölényes nembánomsága, és a hangja is mélyebb és szomorúbb volt.

- Nos, nos? - tudakolta tőlem kíváncsian ebéd után, mikor egy percre magunkra maradtunk.

- Nem, Netti - feleltem, és a szívem mintha összeszorult volna egy kissé -, ez nem te vagy!

Megszeppenve nézett reám.

- Nem én vagyok? - kérdezte csüggedten. - Ó, miért nem? De hát mi különös van rajtam?

- Nem tudom!

Az ura bejött, és megkínált egy óriási cseréppipával, amelyre Mac Mahon tábornok arcképe volt föstve. Nekem azonban fájt a fejem, nem gyújtottam rá, hanem elbúcsúztam a vendégszerető háztól.

- Istenem - szólt Netti -, ilyen rossz kedvvel akarsz elutazni? Maradj hát legalább még egy napig, majd gondolkodni fogok, és kieszelünk valamit. Bizonyosan kieszelünk valamit, maradj még egy napig! Így nem engedlek elmenni!

Ám nekem nem volt maradásom, kezet csókoltam Nettinek, kezet szorítottam az urával, aki mosolyogva fújta rám a kapadohány füstjét, és megsimogattam a Borbála csinos paraszt-arcocskáját. Már a kocsiban ültem, mikor Netti visszaszaladt a konyhába, és egy nagy üveg uborkát hozott ki.

- Én csináltam - szólt büszkén -, ezt haza kell vinned, és elhiheted, egész Morvaországban nincs ennél különb uborka!

Fölraktuk tehát az uborkát a poggyász tetejére, a hermelines kabát mellé, haza is hoztam mind a két olmützi emléket, a nagy, zöld üveget, a hamisított prémet, amely messziről egy rosszul festett, havas tájra hasonlított. Ha néha nagyon egyedül vagyok, és érezni kezdem, hogy már megettem a kenyerem javát, kiveszem a szekrényből a borzas hermelinkabátot, rája nézek, és magam elé idézem Netti alakját. Jól látom ma is puha tokáját, egészséges parasztfogait, vadrózsaszáját, félrecsapott bársonykalapját, amelybe egy hosszú, furcsa sólyomtoll van tűzve, és akkor úgy rémlik, hogy az életből mégsem vész el minden, és ujjammal ezt a szót írom a levegőbe: *Netti*.

A zöld oroszkás hölgy

Huszonnyolc esztendős voltam, amikor sorsom a zöld oroszkás hölggyel hozott össze, huszonnyolc esztendős, tele életkedvvel, reményekkel, fogékony, friss, mint egy fiatal sólyom, aki az életről addig csak annyit tudott, hogy repülni és rabolni lehet benne.

Karácsonytájt volt; Argentínából tértem vissza a Mirrorral; a hajón ösmerkedtünk meg; körülbelül egykorú lehetett velem; prémes, zöld oroszka volt rajta. A távoli partokon talán havazott, a szülőföldi fákról jégcsapok csüngtek alá, de kint, a végtelen vizeken világos, mély szürkeség honolt, és a hullámok éppen olyan mozgékonyak, kövérek és egészségesek voltak, mint nyáron. A szárazföld a maga temérdek színes szervével, bokraival, domboldalaival, csillogó patakjaival, e csodálatos bűvésztükrökkel minden hangulatot kétszeresen megérez, és kétszeres erővel ad tovább, a tengeren azonban minden biztos és megfontolt, a víz nem fecseg, nem szomorkodik, nem dob érzelgős vagy regényes képeket elénk, a levegő illata se változik, csak az esti olvasmányainkból, a frakkos zenekar furcsa hangulataiból tudjuk meg, hogy vala-

hol messze tél van, a háztetőkön, gémeskutakon, szélmalmokon fehér bundácskák fekszenek, és a szánkó kocsisa gyorsabb járásra ösztökéli fáradó lovait.

Az első percben megszerettem a zöld oroszkás hölgyet, és azután évekig minden éjszaka róla álmodtam. Vannak női alakok, amelyek éjjelente könnyű ködbe burkolva, bocsánatkérő mozdulattal jelennek meg szempilláink alatt, mások mintha egy titokzatos szél szárnyán táncolnának végig emlékezésünk hajnali óráin, ismét mások csodálkozva, fáradtan néznek reánk, mintha nem értenék, hogyan vetődtek ide, és vannak olyanok, akiknek álomképe tisztább, erősebb, mint az igazi alakjuk, akiket az álomvilágban ösmerünk meg igazán, akik e csalóka fénykörben az élet öntudatával és biztonságával mozognak. Ilyen volt a zöld oroszkás hölgy; üdén, övén az arany csecsebecsékkel, nyakában a bársonyszalagos gyémántkereszttel, kezében félig összecsukott legyezőjével jelent meg; láttam, amint körmein a fény csillog; minden éjjel szívdobogva nyitottam ki az ablakot, mert biztosan hallottam, hogy egy kéz megzörgette az üvegtáblát, és amikor kinéztem a sötétbe, mintha a távolban valaki így szólt volna: „Miért?" és apró lépésekkel sietett volna tova a havon.

Karcsú volt, szőke, gyors mozdulatokkal, amelyeket annyira szeretek fiatal nőknél; mosolya keveréke a kíváncsiságnak és a negédességnek. Bizonyos szórakozottság ült az arcán; az álla kissé előreugrott; régi írók dacosnak nevezik az ilyen állat, pedig a dacnak semmi köze se volt a zöld oroszkás hölgyhöz.

Mikor a hajón először vallottam meg neki, hogy szeretem, mosolygott, és a kezemre téve keskeny kezét, így szólt:

- Ó, szegény Miklós! Milyen kár, hogy ez így van! Mit feleljek? Minden megvan önben, ami egy férfit a szívünk közelébe hoz: nyílt, regényes, okos, művelt, a pénz értékét nem ösmeri, borongó, könnyelmű, és én mégsem tudom szeretni, higgye el, sohasem tudnám szeretni! Miért? Nem tudom; ej, ha a szerelmet az értelmünkkel kormányozhatnók! Nem bosszantó ez? - fejezte be, és tágra nyílt szemmel nézett rám, aztán szórakozottan játszott aranylornyonjával.

Hónapokig nem láttam; ám minden éjjel pontosan jelent meg álmaimban, háromnegyed háromkor jött el, és egynegyed ötkor távozott, jól hallottam, amint óvatosan tette be maga mögött az ablakot. Minden éjjel kiugrottam az ágyból, és utána néztem; a ház előtti eperfa rosszkedvűen susogott; egyszer félálomban ki is kiáltottam, de csak a visszhang felelt.

Egy év múlva Rómában találkoztunk újra.

- Ó, Miklós! - szólt, és könnyedén megölelt -, mennyire örülök, hogy viszontláthatom! Ej, egy kicsit mintha megnyúlt volna, de a szeme még a régi! Nos, megvigasztalódott?

- Nem - feleltem -, hogy is vigasztalódhatnék meg, Flóra?

Nevetett.

- Még mindig szeret?

- Még mindig!

- Bolondság; és én? Hallgasson meg! Nos, tizenkét hónapon át minden este egy furcsa kérdést vetettem föl a lelkemnek, a kérdés ez volt: tulajdonképp miért is nem tudom önt szeretni? Minden éjjel ezzel a különös kérdéssel aludtam el, és minden reggel ezt mondottam: „És mégsem tudom szeretni, hiába próbálok akármit is, nem tudom szeretni!" Nem bohó dolog ez?

Nem feleltem.

- De még egy érzés fűződött össze az ön alakjával - folytatta. - Higgye el, engemet nem érdemes szeretni! Miért? Mert szívtelen vagyok, szívtelen, ahogy más jó vagy tehetséges, a születésénél fogva, talán akarata ellenére; igen, ez lesz a magyarázata, hogy nem tudom önt szeretni. Hallgasson meg! Első emlékem az életből az, hogy egy szép, nagy kertben ülök, mellettem a dajkám újságot olvas, én pedig egy furcsa bogárnak tépem ki a hat lábát, aztán a fejét, aztán a szárnyait és végül a törzsét. Emlékszem, az ég kék volt, csak gyermekkorunkban ilyen kék az ég! És a nap sütött, és én tapsoltam a gyerekszékben, mert a bogárból végül is csak két barna pont maradt meg. És később? Nincs a fiatalságomban egy világító folt, korán elvesztettem a szüleimet, és a zárdában, a békés, csöndes, szürke nővérek közt, csupa titkos ellenséget kerestem, akiknek a gyűlölségemmel fizettem meg. Volt egy francia tanítónőnk...

- Ah, Flóra - szakítottam félbe, és titokzatos szíve közepébe láttam -, ön meg akar vigasztalni, ön ki akar játszani, de én túljárok az eszén! Ön azt akarja velem elhitetni, hogy gonosz és szívtelen? Ej! Hiába torzítja el az alakját, én szeretem Flórát, és mindig is szeretni fogom!

Meghökkent, rám nézett, aztán rosszkedvűen így szólt:

- De hát miért nem tudom én is önt szeretni? Mért okozok önnek szenvedést? Ön fiatal, független, gazdag, nyitva előtte az élet, boldog lehetne, és egy dőre álomkép után szalad. Nem szomorú ez?

Esztendők teltek el, újra külföldön találkoztunk össze; a szálloda lépcsőházában ültem, esett az eső; a villamosújság gyorsan pergő szalagját olvastam.

- Ah! Miklós - szólt valaki a lépcsőről, és övén megzörrentek az arany csecsebecsék -, ez aztán az öröm! Honnét jött? Istenem! Még soványabb lett! Kezd csúnyulni! Nos, még mindig szeret?

- Még mindig - feleltem, mert csakugyan, a zöld oroszkás hölgy még mindig, minden éjjel megjelent álmaimban, és gyöngéd mozdulattal tolta félre a többi szőke, barna és vörös női fejet - még mindig!

Megvonta a vállát.

- Milyen balgaság! - szólt rosszallólag, de rögtön rá mosolyogni kezdett, negédesen, furcsán, mint egy XIV. Lajos korabeli arckép. - Tehát figyeljen rám: bizonyos, hogy most meg fog vigasztalódni. Tudja-e, mért vagyok itt? Egy híres tanárhoz járok, tavasz óta beteg vagyok, és senki se tudja, miért. Mi a bajom? Ha el tudnám mondani! Minden héten más és más, egyszer nem tudom a bal karomat mozgatni, és a másik héten a jobb lábom bénul meg minden különös ok nélkül, azután gyakran rettenetes, céltalan szomorúság fog el, és nem merek egy téren, egy utcán az egyik oldalról a másikra átmenni. Azt hiszem, az idegzetem teljesen fölmondta a szolgálatot. A hajam ijesztően hull; higgye el, rom vagyok, egy ápolónő a komornám, és egész nap kínozom a szeszélyeimmel.

Zavarodottan, mégis furcsa büszkeséggel nézett rám, és megmutatta a haját; az egykori gyönyörű korona megfogyott, már csak kevés fürt maradt meg, amelyeket rövidre nyíratott, mint egy időben az írónők szokták volt. Az arca igen sápadt, hol itt, hol ott egy piros pont gyúlt ki rajta, amely lassan tűnt el, mint a virradásban a lámpafény.

- Nos, érdemes-e engem szeretni? - kérdezte rosszkedvűen, és a tekintete kíváncsian futott végig az arcomon. Éreztem, hogy boldog lenne, ha azt mondanám, hogy íme, megszabadultam a varázsa hatalmától.

Megcsókoltam a kezét, amely mintha kisebb lett volna, mint azelőtt. Arcát a betegség megfinomította, a szeme most volt igazán szép, a görög oszlop is akkor a legszínesebb, a legnemesebb, ha romok közt borong, elhagyott, holdvilágos éjszakákon. A szomorúság mint egy könnyű, előkelő fátyol illeszkedett karcsú alakjára.

- Flóra - mondtam csüggedten -, én még mindig nagyon szeretem.

- Ah, de miért nem szeretem önt viszont? - kiáltott föl türelmetlenül. - Hiszen senkim sincs, egyedül állok, és beteg vagyok, és mégsem tudom szeretni!

Ismét hosszabb ideig nem találkoztunk, több mint két esztendeig nem láttam. Ez idő alatt sok női lélekkel, jókkal és rosszakkal, gőgösökkel és megalázkodókkal hozott össze a sors; föltűntek és eltűntek, mint egy csodálatos színpad furcsa látomásai, de amikor éjjelenként magamra maradtam, még mindig megjelent előttem a zöld oroszkás hölgy, sajátságos, apró lépéseivel ment végig a szobámon, a körmei csillogtak, övén az arany csecsebecsék halkan megzörrentek. Megvonta a vállát, az asztalomhoz ült, és írni kezdett; világosan hallottam a tolla percegését és visszafojtott, gyors lélegzetét.

Most pedig újra itt állt előttem az utcán, megint megölelt, könnyen, felületesen, aztán a karomba kapaszkodott, és megkért, hogy vigyem magammal sétálni.

- Ah! De most már csak elfelejtett? - szólt élénken. - Egyszer láttam Bécsben, egy páholyban ült, a tükör alatt, egy szőke hölggyel, és nem figyelt az előadásra, ahogy szerelmes emberek szoktak, lecsukta a szemét, és mosolygott.

- Nem, nem - feleltem reménytelenül -, még mindig, minden éjjel ön jelenik meg álmaimban, és reggel csüggedten kérdezem magamtól: miért is élek? Miért? Bosszankodom e dőreségen, elégettem mindent, ami önre emlékeztet, a fényképeit, a legyezőjét, a csipkekendőjét, hiába! Nappal mosolygok ez érzelgős ábrándon, de éjjel, éjjel nem vagyok ura az idegeimnek, Flóra, éjjel ijedten, kétségbeesetten érzem, hogy az ember csak egyszer szeret igazán az életében, és ezt soha, semmivel se tudja pótolni, ezt az érzést, akármilyen céltalan és érzelgős legyen az, nem tudja többé magából kiirtani.

Elkomolyodott, lassan kihúzta a kezét a karomból.

- Ej - szólt végre -, milyen dőre az emberi lélek! Ki hitte volna ezt önről, amikor megösmerkedtünk a Mirroron, és ön Wallensteinről és Piccolomini Miksáról beszélt nekem? Akkor azt gondoltam, hogy talán vadászni volt a messze Délen, avagy elvált a feleségétől, és szórakozni utazott a kedvesével, és íme, ez következett be. De hagyjuk hát! Újságot mondjak? Nos, tehát: férjhez megyek! Igen, kívánjon szerencsét! A jövő hónapban lesz az esküvőm. És ki vesz el? A gazdatisztünk, egy jelentéktelen ember, akiről tudom, hogy csak a pénzemre pályázik, és akit mégis - nem tehetek róla - szeretek! Igen, szeretek! Miklós, a titokzatos Flórából, íme ez lett! Beatrix, Laura, Lady Gray, Etelke így olvadnak szét békés, együgyű, értéktelen polgárasszonyokká, akik a konyhában és a gazdaságukban megszürkülve emlékeznek vissza a régi, szép időkre. Ím, ez a maga regénytárgya! Ezért kellett annyit tépelődnie! Mindig mondtam, hogy nem érek sokat, hogy túlbecsült lélek vagyok; talán minden női lélek az, csak önök, férfiak, képzelik belénk a rejtelmeket!

Megmutatta a vőlegénye arcképét; vadászruhás, nagy bajuszú férfi volt, kicsiny szemű, egészséges, érdekes, finom vágású szájjal, amely e közönséges arcon úgy föstött, mint a szatócsboltba tévedt kócsagtoll. Az ember könnyen el tudta képzelni alakját választáson, agarászaton vagy a megyei közgyűlésen, bizonyosan keménynyakú negyvennyolcas volt, és az ökör súlyát a szemével tudta megmérni.

- Nos, mit szól hozzá?

- Mit szóljak? - feleltem, és mint a legtöbb csapásnál, amelyet az élet ránk mér, csak közhely jutott az eszembe. - Becsületes magyar embernek látszik, és mért ne érteném önt meg? Vagy érthető az én szerelmem? Érthető ez a reménytelen és üres ábrándozás? És én mégis, még mindig szeretem, Flóra!

Pár év múlva vetődtünk össze megint. Honn jártam, a Duna-parton sétáltam, és azon gondolkodtam, mért csavarogjuk be a nagyvilágot, mikor ez a legszebb helye a földgömbnek: a fehér gőzhajók kacéran táncolnak a hullámokon, a Gellérthegy mint egy nagy nyári felhő közeledik felénk, és a budai ligetekből furcsa virágillat száll felénk, mint egy céltalan és mégis szent figyelmesség - amikor egyszerre valaki a vállamra teszi a kezét. Oldalt fordulok, ő áll előttem, Flóra, a zöld oroszkás hölgy, és gyorsan lélegzik.

Ah! De mennyire megváltozott! Az arca egészséges piros, ám a szeme kisebb lett, régi fénye eltűnt; a halántéka alatt két éles csillag, és a dacos áll megenyhült. Ej, minek is tagadjam: a zöld oroszkás hölgy megöregedett és megcsúnyult. A régi szépségből már csak ajkának furcsa vonása és halkan domborodó, negédes homloka maradt meg, amely félénken nézett reám, mint egy elkésett vadrózsa, amely ok nélkül álldogál a téli mezbe boruló kertben.

- Flóra! - szóltam tétován, és nem tudtam tovább folytatni.

Egy ideig hallgattunk, az arcomon éreztem fürkésző tekintetét. Mikor végre ránéztem, az ajkán fölényes mosoly ült.

- Ah! Miklós! - szólt, és mint régi baráthoz illik, a karomba kapaszkodott. - Most tehát vége! Igen, ne tagadja: ebben az órában a zöld oroszkás hölgynek vége! Megöregedtem, megcsúnyultam, és nem jelenek meg többet az ön álmaiban, Miklós! Vége van, és jó, hogy így van!

Felelni akartam, tiltakozni, de nem engedett, mosolygott, és tovább folytatta:

- Miklós! Egy utolsó baráti szót! Egy őszintét! Ugyebár, megöregedtem? Egy utolsó baráti szót!

Válaszolni akartam, de nem tudtam, és lehorgasztottam a fejemet. Egy percig meghökkenve nézett rám, majd megvonta a vállát, és elgondolkodva mosolygott a budai hegyek felé.

- Nos - szólt gyors mozdulattal -, a válasza az arcára van írva. Istenem! Az évek folyamán mennyit gondoltam önre, hányszor nyilallt a szívembe, mért is nem tudom Önt szeretni, mért okoztam önnek, akaratom ellenére, fájdalmat, mért kellett találkoznunk a Mirroron? De most, most látom, érzem, hogy mindennek vége van, és boldog vagyok, hogy ön, a legjobb, a leghűbb ember, akit a világon megösmerhettem, akinek mindig minden jót kívántam, megszabadult egy céltalan szenvedéstől, és nos, igen: talán ezért is érdemes volt megöregednem! Mindig azt éreztem, hogy valami jóvátenni valóm van az életben, most végre megnyugodhatok.

- Flóra! - szóltam, és lehajoltam, és kezet csókoltam neki.

Többé nem láttuk egymást; a zöld oroszkás hölgy alakja lassan eltűnt életemből. Egy ideig még föl-fölbukkant álmaimban, de már nem a régi alakban, hanem fáradtan, idegenül, aztán mások kerültek a helyébe, és többé nem engedték zöld oroszkáját a szempilláim alá. Most, hogy évek múlva papírra próbálom vetni ezt a furcsa női fejet, már csak egy-két vonást látok belőle, a régi álomképből szürke árnyék lett, amely fázva bolyong az íróasztalom párkányán, és az egykori szépséget csak egy fáradt, gyöngéd tekintet hirdeti, amely komolyan, barátságosan néz rám, ahogy leégett házak belső falairól az épen maradt szentképek szoktak.

A rajongó Adél

Athénben voltunk, egy rossz szállodában, amely előtt Ottó király fára föstött arcképét lengette a szél; esett az eső, hideg volt; csak a déli országokban tud az ősz ilyen barátságtalan lenni. A kávéház előtt ültem, és egy elszakadt francia újságot olvastam, rossz kedvem volt, a pokolba kívántam ezt a szomorú országot, törött műemlékeivel, zsaroló kalauzaival, töpörödött citromfáival, bemohosodott oszlopaival.

Három hete nem láttam rendes fürdőszobát, az ágyak rosszak voltak, a fogadók piszkosak, az ételnek, italnak fenyőszaga: az ember csak húszéves korában vágyjon Görögországba! Mit nem adtam volna érte, ha most a hálókocsi pamlagán ülhetnék, és magyar ákácok csapódnának a vonat ablakához!

Ilyennek láttam ezen a hideg októberi estén Görögországot. Hogy kerültem ide? Nos, ideszöktünk, kedves olvasó, a régi iskola minden kellékével fölcifrázva szöktünk ide: álnév alatt, váltott lovakkal, pisztolyokkal fölfegyverkezve, ahogy az ember régi színdarabokban látja. Éjszaka indultunk el hazulról; a kocsi, ahogy illik, vágtatva vitt a kis vidéki városka vasúti állomásához, dobálóztunk a körmöci aranyakkal, a határon hamis útlevéllel jutottunk át, ha vasúttal mentünk, tízszer is átszálltunk, hogy üldözőinket félrevezessük - és nekem a hajam már szürkülni kezdett!

Így történt a szökés, így vetődtünk el a kopott Athénbe, az Ottó királyhoz címzett szállodába.

Fejem fölött kinyílt egy nyikorgó ablak.

- Miklós, esik még? - kérdezte Adél.

- Még esik - feleltem, és letettem a francia folyóiratot.

- Akkor hát ne menjünk sétálni, jer föl, teát főztem, és a pincér egy gyönyörű tengeri halat hozott. Siess hát!

Egy gyönyörű halat! Istenem, Adélnak minden gyönyörű volt Görögországban. Huszonnégy éves volt, és megszökött az urától; boldogan, mámorosan élvezte ki a helyzet regényességét, nem törődött a fenyőízű ételekkel, a kétes tisztaságú tapétákkal, a neveletlen pincérekkel, a koromszagú szállodákkal, egész lelkével benne élt egy Abbé Prévost-regényben, még a legöregebb halat is gyönyörűnek látta.

Ő volt a legrajongóbb nő, akivel valaha életemben találkoztam. Nem ösmertem mást, aki így föl tudott volna olvadni a szerelemben, a szerelem regényességében, aki ennyire a szerelemért élt volna. Minden egyéb, ami a földön még élt: kötelességek, hivatások, emberi kötelékek, elmosódott a szemében, nem törődött semmivel, senkivel, csak velem meg az aranymetszésű verseskönyvekkel, az illatos virágokkal, a világos éjszakákkal; boldogan szorította meg minden percben a kezemet, és ijedten nézett rám, ha nem engedtem, hogy az ölembe üljön. És én nem mertem számot vetni magammal, csakugyan szeretem-e ezt a rajongó nőt, vagy csak a hiúságomnak áldoztam fel őt is?

Adél türelmetlenül tapsolt a fejem fölött.

- Nos, jer már - szólt duzzogva -, kész a tea!

Zsebre tettem a szivartárcámat, és fölmentem az ócska, alacsony padmalyú szobába, amely éppen olyan volt, mint az egykori párizsi diákszállásom. Egyszer leírtam volt ezt a tanyát Adélnak; nem nyugodott addig, míg a szállodai vackot is éppen így nem rendezte be.

A sarokban teaforraló, a falakon Makart-csokrok, az íróasztalon zöld ernyős petróleumlámpa, a kályhában cserfahasábok, amelyeket mindig annyira szerettem, s amelyeket ma sem cserélnék föl a kőszénnel. Valahonnan egy vívófölszerelést is kerített, egy kis pohárban két elkésett rózsa hervadozott; a horgolt asztaltakarón egy triciklit ábrázoló dohánykészlet szomorkodott. A quartier mindenütt a világon egyforma.

Itt éltünk hetek óta, és innét jártuk be a regényes Görögországot, ahogy illik, bársonynyerges öszvéreken, rengeteg poggyásszal, és egy gazfickó kalauz társaságában. Ó, micsoda utazások voltak! Hol föl, hol lementünk a keskeny, síkos hegyi utakon, amelyek szürkén, mint egy rossz olvasmány emléke kúsztak keresztül-kasul a kopár hegyeken; magunk főztük az ebédünket, mindennap megáztunk, és átfázva, betegen érkeztünk haza. Láttuk a thermopülai szoros maradványait, az unalmas marathóni síkot, vékonypénzű olajfáival, elvadult szőlőivel, végigbotorkáztunk Tanarga siralmas romjain, vizet merítettünk a legendás forrásokból, és megkerestük Pindarosz házát Thébai avatag maradványai között. És Delphosz! És Spárta! Micsoda csalódások; mármint nekem, mert Adélnak könnybe lábadt a szeme, mikor a kalauz megmutatta neki Leonidasz sírját vagy a thermopülai meleg forrást, és babonásan borult térdre Püthia egykori szent helye előtt.

- Ó, mily gyönyörű mindez - szólt hozzám franciául -, és mily boldogság szeretni! Mennyire szeretlek, én üdvösségem!

Mindent elragadtatással nézett: az elszáradt kerteket, a kopott oleándereket, az érni kezdő gránátalmákat, a gyermeküket szoptató, fonnyadt nőket. Ha a tüskés bokrok közt megpillantott egy teknősbékát, összecsapta a kezét, és ijedten húzódott a mellemre; minden pénzét odaadta a kalauznak, hogy vágjon neki egy sétabotot a Parnasszoszról, véssen le neki egy faragványt Szophoklész házáról; két zsákot töltött meg ezekkel a furcsa emlékekkel. Mialatt én esténként a tűz mellé ültem és elszundítottam, kirakta őket a szőnyegre, és eljátszott velök, mint a gyerek a bábuival.

Ilyen volt a rajongó Adél! Egy nagy gyermek, aki mindenben a szerelmet látta, mindent átmelegített a bohó szívével, és boldog volt, hogy otthagyhatta értem a házát, a tűzhelyét, az urát, a becsületét, és fekete kecskék, piszkos görögök közt vándorolhatott velem. Mintha a sors arra teremtette volna, hogy a szív világában olvadjon föl; ahogy vannak emberek, akiket a végzet arra rendelt, hogy a hit, a meggyőződés bajnokai legyenek, ő az érzelgős regényesség eszméjében merült ki.

Gyakran elmondotta, hogy már gyerekkorában folyton csak a szerelmen járt az esze, hogy minden jegyespárt ösmert a városban, és titokban virágokat dobott a szobájukba; minden este színházba kívánkozott, hosszú éjszakákon ábrándozott el Jessicával, Júliával, Lujzával; a maga erejéből tanult meg franciául és angolul, csakhogy Musset-t és Byront eredetiben olvashassa. Ami regényes házasság a megyében történt, mind följegyezte a naplójába, és a barátnőit arra kérte, hogy chevau-léger-khez menjenek férjhez, pedig akkor már rég megszűntek a chevau-léger-k, és a megyében a katonaságot csak egy zászlóalj honvéd képviselte.

Furcsa, szinte félelmetes volt ez a szerelmi elragadtatása, ez az örök rajongása, amely nem ösmert pihenőt, és mindent, ami körülötte volt, sajátságos, finom fényével vont be. Így ment férjhez is. Az ura, egy jóravaló, szorgalmas férfi, akit a városban a galambnak neveztek, és aki adóhivatalnok volt (úgy, mint Burns, tette hozzá Adél), hat évig járt körülötte, félszegen és félénken, és ez a nagy ragaszkodás, ez az alázatos türelem végre is annyira meghatotta Adélt, hogy egy nap sírva nyújtotta neki a kezét. Jómódban éltek, a galamb, akinek a hivatalán kívül két erdője volt, korán kelt, sokat lótott-futott, küszködött, és este mindig fontoskodó arccal tért haza.

- Ah, mennyi munka, mennyi kellemetlenség - szólt, mialatt egy doboz cukrozott gyümölcsöt vagy egy színházjegyet nyújtott át a feleségének. - Hogy vannak a gyerekek?

Nem várta be a választ, átöltözött, megvacsorázott, és elaludt a karosszékben, Adél pedig hárfázott vagy rajzolt, vagy kölcsönkönyvtári regényt olvasott, és mikor a regény végére ért, mindig ezt mondta:

- Ó, be pompás! Milyen szép volt! Ah, még egyszer el fogom olvasni!

Mert nagyon könnyű volt kielégíteni az ízlését, ha egy regényben lovagvárak vagy titkos esküvők vagy éppen álruhák, Lajos-aranyak, szerelmi öngyilkosságok akadtak, ez már elég volt, hogy a tetszését megnyerje. És melyik jó regényben ne fordulna elő ilyesmi? Ilyenkor letette a könyvet, és mialatt a csöndes szundikáló galambot nézte, elgondolkozott, milyen szép lenne, ha ő maga is részt vehetett volna egy ilyen titkos esküvőn, vagy ha a vágtató postakocsi Lyonba vinné. Milyen kár, hogy ezek a regényes idők örökre eltűntek!

Azután, ötévi házassági élet után, én jelentem meg a színtéren, deresedő fejjel, az akkori divat szerint kételkedve és tépelődve, mint egy tucatba készült Lord Byron, vagy talán inkább, mint a Kaukázusba száműzött Lermontov. Rögtön láttam, hogy tetszem neki; egy este vacsora után ő vallotta meg, hogy szeret, és utána oly nyíltan nézett a szemembe, mintha a világon ez volna a legtermészetesebb dolog. Nem várta be a válaszomat, nyugodtan csókolta meg a szememet, a hajamat, és féltékenyen simogatta meg a bal karomat, amelyben évek óta egy eltévedt golyót hordozok.

- Így még nem szerettek téged soha - szólt öntudatosan -, és amikor el akarsz hagyni, elhagyhatsz, nem fogok sírni!

Már másnap el kellett mennem vele a templomba, és amikor a szentséget fölmutatták, komoly arccal vetett keresztet, és így szólt hozzám:

- Én most a te hitvesed vagyok, és te az én uram! Mindörökké! Mondd utánam, hogy az uram vagy!

Teljesítenem kellett a furcsa kívánságot, és megszorítottam a kezét.

- Istenem, mily gyönyörű mindez! - szólt büszkén, és körülnézett a templomban.

Később kimentem vele az őszbe csavarodó Tiszti Kertbe. Folyton arról beszélt, hogyha baj ér, megmérgezzük magunkat, de nem Magyarországon, hanem Veronában vagy Firenzében, mert a magyar föld hideg, nem tudna alatta nyugodtan aludni. A halál Magyarországon rideg, félelmetes, olasz földön szerinte még az elmúlás is szép volt.

- Mondd - szólt egyszerre -, igaz ez: hogyha egy halottnak hosszabb az egyik lába, mint a másik, az azt jelenti, hogy a halott valakit még magával visz a családból?

- Igen - feleltem kissé fáradtan -, a babona így tartja, de ki hisz a babonában?

- És ha így lenne - folytatta megszeppenve -, akkor az talán azt jelentené, hogy valamelyik a kislányaim közül követni fog?

Nem tudtam felelni, szórakozottan mosolyogtam, és megcsókoltam a haját.

Egy este, amikor éppen hazamentem a színházból, ijedten fogott el az utcán. Sűrű fátyol volt rajta és utazókabát, a vállán kis bőrtok, ahogy vidéki színházakban az utazókat ábrázolják.

- Az uram mindent tud - szólt gyorsan, összefüggés nélkül -, és rettenetesen föl van indulva. Elvesztünk, soha többé nem láthatjuk egymást! Egyetlen szerelmem, meg kell szöknünk innét!

Meg akartam nyugtatni, de nem lehetett; összetette a kezét, alázatosan nézett reám, le akart térdelni az utca sarába, és így szólt:

- Miklós! Én nem tudok nélküled élni, ne hagyj elpusztulni! Miklós, én mindenről lemondok, a rabszolgád, a kutyád leszek, de menjünk el innét! Ha megelégeltél, lökj ki, még akkor is megcsókolom a cipőd nyomát, de vigyél el innen, vigyél el, ha irgalmat ösmersz!

Mit tehettem volna? Egy darabig vonakodtam, mert hiszen az idők folyamán kényelmes lettem, az ilyen kalandok különben se voltak soha kedvemre, de oly rémülten nézett reám, hogy végre is megcsókoltam a kezét, és igent mondottam... Nos, így szöktünk meg, így jutottunk Görögországba, és ezért barangoltuk be a kietlen hegyeket, a fakó marathóni síkot, az összedőlt falvakat és a bozótos, végtelen völgyeket. Így lettem, deresedő fejjel, még egyszer regényhőssé, és ennek köszönhettem, hogy most egy rossz athéni szállóban a világ legrosszabb tengeri halát kellett megennem, mialatt Adél boldog fontoskodással járt körülöttem, mosolygott, énekelt, és a lábamra húzta a hímzett papucsot. És én tétován néztem reá vissza, és még mindig nem mertem számot vetni a lelkemmel, csakugyan szeretem-e ezt a szép játékszert, vagy csak a hiúságomnak áldoztam föl?

Így telt az idő, hat hete időztünk már Görögországban, folyton utazva, visszatérve, ismét nekiindulva, mikor egy este az ajtó hirtelen kinyílt, és a fakó lámpafényben a galamb állt előttünk. Első percben alig ösmertünk rá, a szakálla szürke volt, mintha nagy porban utazott volna, és a csiptetője, amint sebtiben belépett, leesett, úgyhogy a szemét erősen össze kellett húznia.

- Itt vagy hát? - kiáltotta ügyetlenül elénk állva. - Itt vagy hát? - és a következő percben fölkapta az íróasztalról az otromba papírvágót, és markolatig Adél mellébe szúrta. - Ennek meg kellett történnie - tette hozzá ijedten, és körülnézett, mintha bocsánatot akarna kérni valakitől -, ennek meg kellett történnie! Két gyermekünk van, uram!

Rárohantam, birkóztunk, elestünk, végre is a személyzet beszaladt és elválasztott. A galamb kimerülten, verejtékes arccal támaszkodott az asztalra, amely gyorsan táncolt izgatott keze alatt, aztán elhagyta az ereje, le kellett ülnie, de rögtön rá izgatottan csapta össze a kezét, és fölkiáltott:

- Mit tettem? Mit tettem? Lehetetlen, hogy én tettem volna ezt! Mi lesz most velünk, uram! Mi lesz most velünk!? Ezt nem én tettem!

A szobalány levetkőztette Adélt, és az aranyozott ágyra fektette. Az arca alig volt sápadtabb a rendesnél, a szeme is tiszta; beszélni akart, de nem tudott, megrázta a fejét, mintha haragudna érte, hogy nem tud szólni, ám hang mégsem jött az ajkára. Mellén egy vöröses fekete folt látszott, amely lassan továbbterjedt. A lélegzete mélyebb lett, bal kezével néha gyorsan simogatta végig a takarót.

Elküldtünk az orvosért, jeget, gyertyákat, ecetet hozattunk, kinyitottuk az ablakot; a csillagos égbolt, homlokán a Jupiterrel, nyugodtan nézett be a szobába, mintha mindazt, amit látott, rendjén lenne, és hozzátartozna a tavaszi éjszaka rejtelméhez.

Éjfélkor intett, hogy jöjjünk közelebb.

- Ne sajnáljatok - szólt erőltetett mosollyal -, én nem szenvedek, ennek meg kellett történnie! Boldog voltam, és meg tudok fizetni a boldogságomért. Így még nem szerettek tégedet, Miklós. De - fordult az urához - te is férfiasan viselted magadat, és én megbocsátok neked.

Egy kicsit elhallgatott, aztán rajongó szemét megint felém fordította.

- Oly szép volt - szólt megfontolva -, oly gyönyörű, köszönöm neked ezt a boldogságot. Hidd el, öröm ez, meghalni azért, akit szeretünk, Miklós! A befejezés is szép és méltó ehhez a nagy szerelemhez, ehhez a mi szomorú, szép regényünkhöz!

Büszkén mosolygott, mintha azt akarta volna mondani, hogy íme, most már ő is méltó Júliához, Tatjánához, Antóniához, Mary hercegnőhöz, hogy az ő regénye is érdekes volt, hogy kivette a szerelem szent szépségéből a részét: az életéből úgy, mint az elmúlásából.

- Ne sajnáljatok - szólt még egyszer, aztán megvonta a vállát, és a fal felé fordult.

Így élt, és így halt meg a rajongó Adél, furcsán, érzelmesen, mint egy ábrándos, olcsó regény hősnője, és a magányosság óráiban gyakran gondolom el, hogy talán ő volt a legigazabb asszonyi lélek, akivel hosszú földi vándorlásaim alatt összeakadtam, és, hogy hozzá hasonlót a sors többé nem fog az utamba terelni.

Egy éj Velencében

Éjjel tizenegy órakor érkeztem Velencébe, ködben, nyirkos hidegben, világgyűlölő hangulatban. Egy gonosz és furcsa emlék nehezedett a lelkemre: életemben először csaltak meg és adtak el, olcsón, ostobán, könyörtelenül, mint a Moličre-darabokban, ahol a legnemesebben és a legcsúfosabban bánnak el a szerelmes emberekkel.

- Uram, ma álarcosbál van! - szólt megfontoltan a szállodás, aki középkori alabárdosnak volt öltözve. - És mondhatom, előkelő álarcosbál! Csak meghívóval lehet bejutni, engedje meg, hogy eggyel szolgáljak!

Megráztam a fejemet, fölmentem a szállásomba, amelynek ablakai a fázós, fekete vizekre néztek.

Van-e ridegebb dolog e földön, mint egy szállodai szoba, ha az ember szíve szomorú? A nyitva felejtett ablakon hűvös szellő fújdogált be, és meglengette a törülközőt, amelyre ez volt hímezve: „Jó reggelt!”, a szekrényből pézsmaszag áradt, és a hálószekrényen egy kis, barna orvosságosüveg állott, amelyet a szoba előbbi lakója felejtett ott. Föl- és alá jártam, befűttettem, de a kályha füstölgött; hirtelen gondoltam egyet, kikerestem a poggyászomból a frakkomat, és elmentem az álarcosbálba.

Valóban előkelő álarcosbál volt, huszonöt líra belépődíjat kellett fizetnem, és a lépcsőházban két sor rövid nadrágos, piros kabátos inas tartotta a kandelábereket. Föntről túlzott zene hallatszott, a márványos lépcsőcsarnok tele volt csillogó jelmezekkel, spanyol nemesekkel, inkvizítorokkal, selyemharisnyás lovagokkal, püspökökkel, Colombinákkal, Stuart Máriákkal és chevau-léger-kkel. Bementem a díszterembe, amelynek nagy csillára ünnepélyesen forgott; a padmalyról selyemzászlók és óriási farsangi jelvények csüngtek alá. A középen nagy és színes szökőkút; oldalt hosszú lugasok és folyosók babér- és narancsfákból, amelyek félénken remegtek a léghuzamban. Néhány dominó táncolt, de a nagy többség föl- és alá járt, és élénk mozdulatokkal társalgott. Velencében az álarcosbálokon, legalább az akkori időkben, még több hitelök volt, mint nálunk, és a hangulat vidám volt; itt is, ott is asszonyi nevetés hallatszott (mintha egy titokzatos kéz csiklandozgatta volna őket), gyors, éles szavak, a virágcsaták rózsáihoz hasonlóan röpködtek ide és oda; a zene néha mindent túlharsogott; a levegőt illatszerek, gázlángok és női csipkekendők szaga töltötte be.

Rosszkedvűen sétáltam föl és alá a tarka tömegben, és arra gondoltam, hogy közben talán a kályha kifüstölögte magát, és haza lehetne térnem, mikor egy könnyű csipkelegyező érintette meg a vállamat.

- Ah, uram! - szólt egy mályvaszínű dominó. - Kitaláltam a gondolatát?

És be sem várva feleletemet, franciás kiejtéssel így folytatta:

- Ön csalódott szerelmes, messziről jön, és messzire megy! Nincs senkije, és a nemzetisége: orosz.

Ó, ez bizonyára egy Oroszországot megjárt táncosnő! - gondoltam magamban, de azért udvariasan meghajlottam, és így feleltem: - Valóban az vagyok, asszonyom, és ön lekötelez, mikor figyelmére méltat!

- Nos, ha csakugyan csalódott szerelmes - vette át a dominó a szót, és kissé előrelépett, mint a színészek, amikor a szerepök kezdődik -, akkor engedje meg, hogy néhány percig elszórakoztassam: ez emberbaráti kötelesség. Egyébként meglehet, hogy ön nem is orosz, de Olaszországban minden szőke bajuszú idegent angolnak, minden feketebajuszút orosznak szokás tartani, és én tisztelem a hagyományokat. Nos, ami engem illet, ön, ugyebár, azt hiszi rólam, hogy éhes házmesterkisasszony vagy megöregedett műlovarnő vagyok, aki már csak az idegenforgalomból él, és nem is valami jól. Nemde?

- Az igazat megvallva, egy Oroszországot megjárt táncosnőre gondoltam.

Nevetett, de nem úgy, mint a többiek, akiket egy titokzatos kéz csiklandozott, hanem félig énekhez, félig beszédhez hasonló, furcsa nevetéssel, amely a ritkább és értékesebb női tulajdonságok közé tartozik.

- Ért ön az asszonyi kezekhez? - vette föl könnyen a szót, mintha egy virág volna. - Ért ehhez a nehéz mesterséghez?

- Nos, ahogy vesszük.

- Istenem - folytatta nem törődve válaszommal -, vannak női kezek, amelyek mindig, a világra jöttük óta finomak, előkelőek, puhák és fehérek: ezek a született kezek, ahogy vannak született Montmorencyk vagy született Hamiltonok. Azután vannak parvenü-kezek, amelyek egy sötét zugban pillantották meg a napvilágot, csíkos párnák közt vagy egy külvárosi szállodában, de hosszú ápolás, gondozás, csiszolás, odaadás után ők is elnyerik a nemesi oklevelet, ők is fehérek, keskenyek, csillogóak, de azért - Montmorencyk sohase lesznek! Nos - fejezte be levetve egyik kezéről a hosszú szárú kesztyűt -, nézze meg a kezemet!

Valóban - született női kéz volt, hosszú vonalú, keskeny, könnyű ívű, mint egy álombéli ezüsthidacska, amely mindjárt pillangóvá vagy tulipánná fog átalakulni. Színe a régi porcelánok fanyar fehérségére emlékeztetett, a kisujján régi mívű gyűrű, amelynek rubinja félénken nézett velem farkasszemet. Meghajlottam, és megcsókoltam a született kezet.

- Nos, úgy látom, ön meg van elégedve... - folytatta a dominó, és vállának egy könnyű, biztos mozdulatával vette tudomásul elösmerésemet. - És azt is tudja, hogy a kéz a nő legfőbb ékessége, a lelke, az egyénisége! Mindig biztosra veheti, hogy ahol a kéz szép, ott az arcban sem fog csalódni. Egyébként, ha talán mégis kétségei lennének...

Megállt egy díszes babérlugasban, amely első osztályú ravatalra emlékeztetett, pillanatra fölemelte fél álarcát, megmutatta nyugtalan Marie-Antoinette-arcát, és a következő pillanatban ügyes mozdulattal tűnt el a tömegben. Egy ideig még éreztem az ibolyaillatot, azután egy táncos savoyard pár majdnem elgázolt.

Milyen furcsa és milyen kedves volt! - gondoltam el, és azon kaptam rajta magamat, hogy a rossz kedvem elszáll, és a tükörbe nézek, hogy megigazítsam a nyakkendőmet. - Vajon ki lehet?

Elkezdtem keresni az álarcosok között, benéztem az étterembe, a cukrászdába, amelyben olyan lárma volt, mint az uszodákban, azután szemügyre vettem a páholyokat, amelyekre félelmetes címerek voltak faragva. A táncosok meg-meglöktek, egyszer a szállodás, aki erősen izzadt a sok keringőzéstől, megszorította a kezemet, és egy pohár borra hívott meg, de rögtön azt mondta: „Bocsánat!”, és egy debardőrrel kezdett lejteni. Végre is a dohányzóba mentem, és bosszúsan rágyújtottam.

- Ah, lássa! - szólalt meg mellettem egyszerre valaki, és könnyű mozdulattal (akár a királynők az ezüstrózsát) a vállamra tette a legyezőjét -, ön talán mégse olyan nagyon szomorú és elhagyott, ha ennyire keres egy dominót, akiről azt se tudja, hercegnőt vagy komornát takar-e? Nos: itt vagyok újra, és most egy félórát adok önnek, legyen ügyes, és használja ki jól! Ej, mit szólna hozzá, ha meginnánk egy üveg pezsgőt? De egy föltétellel: én fizetem, nehogy félreértsen!

- Ó, persze. És a pincérek? Mit gondolnának rólam?

- Jó! - mosolygott. - Úgy hát húzzunk sorsot!

Gyufát húztunk, ő vesztett; nevetett, és egy aranyat csúsztatott a kezembe. Leültünk a sarokba, és vaddisznófejet meg pezsgőt rendeltünk, ahogy a diákok és varrólányok szokták, akik pezsgő és vaddisznófej nélkül nem tudnak igazi álarcosbált elképzelni. A pincér ünnepélyes arccal hozta a vörös vödröt, és figyelmesen mosolygott a fejünk fölött.

- És most mondja el, honnét jött, hová megy, és csakugyan szerelmes-e? De az igazat! Ígérje meg, hogy csak igazat fog beszélni!

- Igenis - feleltem közelebb húzva a székemet. - Az igazat! Magyar vagyok és kóbor lovag, és csakugyan csalódott szerelmes.

- Kijátszották? Eladták?

- Igen! Kijátszottak és eladtak.

Nevetett, megvonta a vállát.

- És most az utazásban keres vigaszt? Istenem; van-e szomorúbb dolog, mint egyedül kóborolni be a világot, pincérekkel, portásokkal cserélni ki a gondolatainkat, múzeumokat nézni, öszvéreken lovagolni, és azt hinni, hogy ez a gyógyulás, ez a feledés? Nos, csókolja meg a kezemet! - tette hozzá szórakozottan.

Megcsókoltam a kezét, aztán koccintottunk, ünnepélyesen, magasra emelt pohárral, ahogy a színpadon szokás.

- És ki ön? - kérdeztem. - Most önön az őszinteség sora. Nem szabad megtudnom! És miért nem?

- Én? - mosolygott szórakozottan. - Ez mellékes vagy legalábbis korai; érezze magát jól, felejtse el az emlékeit, és ne utazzon tovább, nincs förtelmesebb, mint Olaszország télen; télen csak egy szép dolog van az egész világon: a fűtött kandalló. Hogy hívták azt a nőt, akit szeretett?

- Aglája.

- Valóban, pompás név! Bizonyára aranyszőke volt, és szerette a hermelint, nem? Nekem legalább az Aglája név mindig gyönyörű aranyszőke hajat és egy nagy hermelinprémet juttat az eszembe: vajon miért? Nem furcsa? Nos; de hát mért hagyta önt el? Gazdag ön?

- Mondjuk, hogy jómódú.

Elösmerően nézett rám.

- És jó a megjelenése is; a szemében van valami kalandorszerű, de az nem bántó, mert az ajka olyan puha, mint egy kisgyereké, ön nem lehet rossz ember. De hát akkor mért hagyta önt el Aglája? Talán hűtlenségen kapta rajta? Különben - vonta meg hirtelen a vállát - beszéljünk másról, azt akarom, hogy ma jól érezze magát, ki tudja, mit hoz a holnap? És már csak egy negyedóránk van.

- És máskor nem láthatom?

- Mi célja lenne? Hallott már álarcosbáli ismeretségről, amely jól végződött volna? Én nem! Koccintsunk, és nevessen; azt akarom, hogy nevessen! Ah! Talán nem is tud nevetni; akkor hát értem, miért hagyják el az asszonyok.

Nevettem, és megcsókoltam a kezét; letette az álarcát, és végighúzta legyezőjét az arcomon. Nagyon csinos volt, bárha már túl az első fiatalság dőre álmain, de a nyaka, a válla üde, mint egy intézeti leányé, aki a hajnali órákban hideg vízzel mosakszik, a legjobb szépítőszerrel. Csak a szeme körül volt egy alig látható vonás, egy finom ránc, amely azt mondta, hogy a mályvaszínű dominó nem mindig kacagott és koccintott az életben. De most fölényesen, frissen nézett rám, és így szólt:

- Tetszem önnek? Csinos vagyok?

- Nagyon!

- És jól érezte magát? Nem voltam nagyon zajos?

- Hálás vagyok önnek, kimondhatatlanul hálás. Gyűlöletes hangulatban érkeztem Velencébe, és mindehhez: a szálloda, a pézsmaszagú szekrény, a hímzett törülköző, az orvosságosüveg! De most minden megváltozott, diáknak érzem magamat, és boldog lennék, ha valami ostobaságot követhetnék el. Ön megfiatalított, ha nem is évekkel - ez bók volna -, de egy éjszakával, egy szomorú, borús éjszakával, és ez is nagy és szent szolgálat.

- Ezt őszintén mondja?

- Őszintén! - szóltam, és éreztem, hogy ez a furcsa nő mintha halkan fölébe emelkednék az álarcosbáli zajnak, és messziről nézne le reám, tétovázva, megrezzenve, mint egy kedves emlék.

- Köszönöm! - szólt, aztán mohón hajtotta föl a poharát. - Nos, hogy viszonozzam figyelmességét, tehát még egy negyedóráig maradok. Igen, még egy üveggel - mosolygott rám diákosan -, de ezt már önnek kell fizetnie, nincs több pénzem, cserébe érte önnek adom a legyezőmet.

Régi csipkelegyező volt, elefántcsontból; a szélén ünnepélyes olasz címer, amelybe furcsa ragadozó madarak és lengő strucctollak voltak vésve.

- És csakugyan nem szabad megtudnom, kié ez a legyező?

- Ah, azé, akit akar! Talán nem is vagyok velencei, talán Atalanta hercegnő vagyok, vagy a Campagna grófnője, vagy egy érzelgős műlovarnő, ez végre is mindegy! Mondjuk, hogy egy szerencsétlen asszony, aki sohase fog megvigasztalódni tudni.

Összehúzta finom szemöldökét, és figyelmesen mosolygott.

- A kedvese volt? - kérdeztem a szemébe nézve.

Visszanézett, aztán hirtelen megvonta a vállát.

- Nos, igen, a kedvesem! Féltékeny voltam, szakítottam vele, másnap nem fogadtam, és estére agyonlőtte magát, bolondul, céltalanul, ahogy a férfiak a kártyabarlangok előtt szokták magukat agyonlőni. Íme, most hát mindent tud! Ennyi az egész; azóta nem élek, és aki itt, önnel szemben ül, csak egy kóbor árnyék, egy marék sárga levél, amelyet a szél hol ide, hol oda kerget. Nem mindegy-e, hogy hívják ezeket a leveleket? Oly sok akad belőlük ősszel, és tavaszra mégis mind eltűnik!

Elhallgattunk. Az étterem egészen kiürült; messziről vékonyan, mintha csak egy szál hegedű játszana, szűrődött át a zene. Egyszerre a hold benézett a magas ívű ablakon, és halvány árnyékot húzott az asztalra.

- De most már csakugyan távoznom kell! - szólt a haját hátrasimítva. - Ne gondoljon rólam rosszat, nyugodjon bele, hogy vannak furcsa nők, anélkül hogy talán gonoszak vagy kacérak volnának. És még egyet: miért szólítottam önt meg? Istenem, oly egyszerű a magyarázata! Láttam, hogy elhagyatott, hogy szomorú, hogy talán valami ostobaságon töri a fejét, hogy talán a kedvese oktalan féltékenységből önt is elhagyta, és azt éreztem, hogy le kell simítanom a homlokáról a szomorúságot. Ennyi az egész; néha egy női mosoly, egy női szó többet ér a vallás minden vigaszánál, sok hajótörött férfin segítettem egy mosollyal, mert nincs az Istennek ennél csodálatosabb ajándéka. Van-e szebb hivatás, mint valakinek a homlokáról letörülni a szomorúságot, a magányosságot, és ha mindjárt csak egy félórára is? Most tehát mindent megmagyaráztam, feledje el a mai éjszakát, aludja ki magát, örüljön a fiatalságának, az életnek, és bocsásson meg annak, aki ön ellen vétkezett, mert egyszer ő is érezni fogja, hogy az élet szomorú, nagyon szomorú.

Fölkelt, mosolygott, és megsimogatta a fejemet.

- Gondoljon jó lélekkel reám - szólt vállat vonva, és a karomba kapaszkodott -, és ne kutassa, hogy ki vagyok. Képzelje holnap azt, hogy mindezt álmodta.

Meghajtottam a fejemet, fizettünk és eltávoztunk a pincérek ünnepélyes sorfala közt. Mikor a folyosóra értünk, még egyszer megállt, rám nézett, és megsimogatta a fejemet, aztán kezet nyújtott, és a lépcső felé indult.

Megtartottam a szavamat, nem fürkésztem ki, hogy ki volt: Atalanta hercegnő-e, vagy Campagna grófnője, avagy csak egy érzelgős műlovarnő? Másnap hazautaztam; nyirkos hó esett; egész úton a kezemben tartottam a címeres legyezőt. A furcsa ragadozó madarak türelmesen néztek rám, és a strucctollak lassan nőni kezdtek, szárnyat kaptak, kikívánkoztak a vasúti kocsiból, és fölrepültek a mennyboltig.

Angyalka

A Dél csillaga alól tértem haza, vadászzsákmány helyett maláriával, amely a tüdőmre, az idegeimre, a lelkemre feküdt. Sokat szenvedtem, félrevonultam az emberek tekintete elől, sivár hotelszobákban tengettem az életemet, éjjelente az ágyam szélén megjelent Szenegambia királya, égő turbánban, szem helyett két békafejjel a kezében, tüzet fújt rám, és megsimogatta beretválatlan államat. Afrikából Nápolyba, onnét Rómába, majd Velencébe menekültem, és egy hideg, esős estén átkeltem a magyar határon, nyomorultan, betegen, mint egy bélpoklos, aki már minden kórházból kikopott.

Benyitottam a lakásomba, amelyet elfelejtettek befűteni. A tükörbe néztem. Az aranyozott keretből egy tatár kán kiszítt, borostás ábrázata nézett reám, és lassan, mint egy eltűnni készülő látomás, bólintott. Megöregedtem, és megcsúnyultam a förtelmes betegségtől, a bőrömön furcsa, reszketeg keresztek, mély gondolat- és fölkiáltójelek képződtek, az orrom megnyúlt, a szemem pedig egy sárga pocsolya mélységéből iparkodott ki a napvilágra.

Leültem az íróasztalomhoz, átlapoztam a honn rekedt postát. Néhány megkésett meghívó, üzleti értesítések, árjegyzékek, sorsjegyek, idejüket múlt újságok, azután egy kis, pezsgőszínű, kék szegésű levél, amilyent szerelmes vidéki asszonyok szoktak írni, éjjel, lopva, az ágyukban, a biblia hátán. Ez Angyalka volt! Tizenhat esztendő óta minden évben egyszer levelet írt, késő ősszel, a születésem napjára, pezsgőszínű, kék szegésű papiroson, tele rajongással, lemondással, gyermekesen, mintha most került volna ki az intézetből, mintha minden érzését egy vidéki levélbe akarná önteni. Tizenhat év óta nem láttuk egymást, én már régen meg is feledkeztem volna róla, ha minden évben egyszer nem ír; néha a fényképét is elküldötte, és egy hegyi virágot préselt rá. Némelyik arcképe a lányával együtt ábrázolta, a kislány egyre jobban nőtt, és éppen olyan volt, mint az anyja; őt is Angyalkának hítták, őneki is összeért a szemöldöke, és ő is oldalt választotta el a haját.

„Emlékszik-e még reám, Miklós? - így kezdődött a levél -, és tudja-e, hogy még mindig, minden éjjel megjelenik az álmomban? Az idő mintha semmit se haladt volna azóta, hogy utoljára találkoztunk, még mindig úgy szeretek színházba járni, virágokat ápolni, verseket olvasni, és nem tudom a háztartást ellátni meg a pénzemet beosztani! Tizenhat esztendő alatt semmit sem változtam, és néha úgy rám jön a sírás, hogy ki kell mennem a folyócska partjához, és egész nap ott ülök a vadászlaknál, és magára gondolok, az egyetlen emberre az életben, akit szerettem! Meddig lesz ez így? Mikor fogom végre megbecsülni tudni az uramat, ezt a szegény, derék embert, aki tudja, hogy a lelkem sohase volt az övé, és aki azért mégis törhetetlenül bízik bennem, és mindig azt mondja: Minden jóra fog még fordulni, Angyalka! - Mikor találom meg a nyugalmamat? Mikor öregszem meg békésen, csöndesen, vagy talán úgy van megírva, hogy nekem mindig szenvednem kell, Miklós? Hiába megyek a templomba, az oltár fölött most is ott lóg az a kép, amelyet a maga keze föstött, egy ifjú spanyol lovag, amint áhítatos arccal nyújt föl egy darab kenyeret a feszületen csüngő Krisztusnak, és ez az ifjú spanyol lovag ön, a homloka világít, az ajka alázatosan mosolyog, és a haja a vállát éri. Ah! Miklós! Olyan szomorú az életem, olyan nagyon szomorú!”

Összetéptem a furcsa levelet, és a frissen gyújtott tűzbe dobtam. Angyalka! Időbe telt, míg a névhez a hangulatot, a gömbölyű betűcskékhez a régi emlékeket megtaláltam; a furcsa, vadszőlős, kőkerítéses ház a Tapoly törpe fűzfái mellett már csak haloványan húzódott meg a lelkem egy járatlan zugában, és Angyalka maga is csak ritkán tudott régi alakjában megelevenedni előttem. Hol csak a szemére, hol a haja színére, hol a nyakán lógó aranyláncra tudtam visszaemlékezni - az egész alakot többé nem tudtam összeilleszteni! És íme, ő még mindig rám gondol, hallja a hangomat, furcsa kiejtésemet, látja a sebforradást a homlokomon, a kis gyöngytűt a nyakkendőmben, és messziről megismeri a lépéseimet. Neki még mindig huszonhat esztendős, rajongó spanyol ifjú vagyok, aki áhítatosan imádkozik a feszület előtt, és Angyalka minden éjjel az imájába fűzi a nevemet, míg az ura a homlokát az ablaktáblához szorítva így szól:

- Várjunk, Angyalka, még minden jóra fog fordulni, az élet nem igazságtalan!

A tűz lassan kialudt, a pezsgőszínű levél fölszállott a gyárkémények és háztetők fölé, és összevegyült a nagyváros száz más füstté vált reményével, örömével, szomorúságával. Föl és alá jártam a szobában, és megint megálltam a tükör előtt, amelyből a kopott tatár kán gyors mozdulattal lépett előre.

- Íme, ez lett a fiatal spanyol lovagból, és emiatt szenved Angyalka - szóltam magamhoz mosolyogva -, ily dőrék az asszonyok! Körülöttük a meleg kandalló, a barátságos otthon, a serdülő gyermek, az élet csöndje, a falu tiszta nyugalma, és ők visszakívánkoznak a múltba, a nyomorúságba, a könnyekbe, a hóviharba, és maguk se tudják, miért. Vajon mit szólna, ha most, így látna?

Ha most látna? Egyszerre, mintegy bűvös érintésre, előttem állt alakja, úgy, mint az utolsó estén, amikor rosszkedvűen búcsúztam el tőle a pályaudvaron; az ura idegesen bólingatott, és gyorsan szítta szivarját. Világosan láttam könnyű metszésű fejét, vékony, arany nyakláncát a négylevelű lóherével, magas homlokát, tartózkodó mosolyát és gyermekes állát, amely félig besüppedt a nyakát övező fehér rókaprémbe. A kezében voltak a korcsolyái, és néha megcsörrentek, és a lábai fázósan topogtak a téglapadozaton; a bánya felől vonatérkezést jeleztek. Nem mert sírni, a téli életükről beszélt, de néha sápadtan, kételkedve nézett rám, és az árnyéka megingott a falon, én pedig arra gondoltam, miért is zavartam ki a nyugalmából és arra, hogy valószínűleg csak nehezen fog megvigasztalódni tudni. Ej, ha most látna, öregen, szürkén, betegen!

Hirtelen az íróasztalhoz mentem, fölgyújtottam a lámpát, bemártottam a tollamat. Furcsa, ábrándos mezben és mégis biztos alakban állt elém a kívánság, hogy visszaadjam Angyalkának a nyugalmát, serdülő gyermekét, szorgalmas és bólingató férjét, és elcsodálkoztam rajta, mért nem jutott ez már régen az eszembe. Megráztam fejemet, aztán újra bemártottam a tollat, megírtam a levelet, és megkértem, hogy jöjjön föl a városba, hozza magával a kislányát, mert nem szabad így elválnunk, vissza kell adnom az életét. Mialatt írtam, a szívemben egy kis melegség támadt, amely a testem lázával vetekedett, egy érzés, amellyel már rég nem találkoztam, tavaszi fecskeként szállt a papírosom fölött: jót akartam tenni, mohón, gyorsan, ahogy csak beteg emberek szokták, akik tudják, hogy az élet legnagyobb java: megsimogatni valakinek a homlokát, és sietnek vele, nehogy utóbb meggondolják a dolgot. Mialatt a betűk óvatosan sorakoztak egymás mellé a papiroson, ezt gondoltam magamban: „Térj vissza az uradhoz és a lányodhoz, Angyalka, az, akit szeretsz, immár nem rajongó spanyol ifjú, aki az élet aranyparipáján ül, hanem megöregedett, kiszáradt, kóbor lovag aki sohase szeretett senkit, akinek jeltelen marad a sírja, mert sohase látott bele egy könnycsepp félelmetes világába. De most betelt a sorsa, szomorú roncs lett belőle, az élet a körmére ütött, hóval szórta be a halántékát, és az emlékei óvatosan szöknek meg előle, Angyalka!”

Pár nap múlva válasz jött tőle, nyolc sűrűn teleírt oldalon, pezsgőszínű papiroson, ferdén ragasztott bélyeggel; és egy hét múlva sürgöny, hogy a déli vonattal megérkezik, de a kislányát nem hozhatja magával, mert beteg volt, most lábadozik, és az ura félti a hosszú úttól. És másnap csakugyan megérkezett, két kis kézitáska volt az egész poggyásza, leadta az első szállodában, amely az utunkba akadt, aztán újra beültünk a vasúti fiákerbe, és kihajtattunk a temetőbe, mert annak idején is mindig a temetőben találkoztunk, a hétszemélynök furcsa kriptájánál, amelyet rosszkedvű kőkutya őriz. Addig csak futva pillantott rám, félénken, megalázkodottan, de mikor már messze bent jártunk a régi temetőben, ahol a szürke kövek álmos utasokként billennek féloldalt, és torzonborz papsajtbokrok őrzik a holtakat, megállította a kocsit, kiszálltunk, és akkor hosszan a szemembe nézett, és ijedten fogta meg a kezemet.

- Ah! Miklós! - szólt lágyan, mély hangján, amely semmit se változott tizenhat esztendő alatt.
- Ah, Miklós! Az idő mégis eljárt!

Nem feleltem, továbbmentünk, egy özvegyasszony, aki föltűrve kabátja ujját, a kései virágokat nyeste egy horpadt síron, gyűlölködve nézett reánk, aztán megint Angyalka vette föl a szót.

- És én is megváltoztam, nemde? - kérdezte félénken, és látszott, hogy várja az ellentmondásomat. - Bizonyára én is megöregedtem, elhervadtam?

Megráztam a fejemet.

- Nem, Angyalka; ma is olyan, mint tizenhat év előtt!

Megelégedetten mosolygott, és a karomba kapaszkodott.

- És... és, ön beteg volt? Olyan különös az arca, ugye, beteg volt? Nagybeteg?

- Nem - feleltem rosszkedvűen. - Miért lettem volna az? Csak megöregedtem, Angyalka.

Bólintott, gondolkodva nézett maga elé; éreztem, hogy a vadvirágos sírok között a fiatal spanyol lovagot keresi, amint tiszta homlokkal, ábrándosan nyújtja föl Krisztus Urunknak a kenyeret, míg titokban talán már egy szép spanyol asszony csókja jár az eszében. Ah, a spanyol ifjú! A szél megérintett, összeborzongtam. Ismét az ajkamon éreztem az éjjeli láz nyomát, a szememet össze kellett húznom, mert káprázott az éles napfényben, nehezen jártam, néha a fagy végigborzongott rajtam, föl kellett tűrnöm a kabátom gallérját. Ez a betegség, éreztem, tíz évvel öregített meg.

- Nos, Angyalka - szóltam, és végigsimogattam a karját, mint egy kisgyerekét, akit az ember megdicsér a szorgalmáért -, érdemes volt-e annyi álmatlan éjszakát átszenvedni? Hova lett a spanyol ifjú?

Nem felelt, de gyöngéden megszorította a karomat, és a fejét egy pillanatra a vállamra hajtotta.

- Istenem - szólt végre -, hisz ez természetes, és mégis, oly nehezen tudom megtalálni az arcán a régi vonásait. Sokkal szigorúbb most az arca, talán a szakálla is teszi; azelőtt puhább, törékenyebb volt, és a szeme nagyobb. Vagy csak nekem rémlik így? Azután a hangja is élesebb, és, és a lépéseit most már nem tudnám messziről megismerni, Miklós - tette hozzá megszeppenve.

- Igen, a lépéseim! És a gondolataim? Miért éltem tulajdonképpen? Szereztem örömet valakinek? Megvigasztaltam valaha valakit? Leszárítottam egy könnycseppet? Sírtam-e igazán? Mindig önző voltam, és ez egyszer megbosszulja magát, íme, megöregedtem!

Hirtelen ránéztem, félénken viszonozta tekintetemet, de azért közelebb simult hozzám.

- Ah, ne beszéljen így, Miklós - szólt alázatosan. - És ha így is volna? Ez csak káprázat, és lám, már meg is szoktam, csak az első percben volt furcsa hosszú szakállával és kiálló arccsontjával. Ha önt mindenki elhagyta a világon - tette hozzá zavarodottan -, akkor, nos, akkor még inkább szüksége van rá, hogy valaki jó lélekkel gondoljon önre, hogy valaki megszorítsa a kezét, vagy nincs így?

Meghökkenve néztem reá, és nagyon megsajnáltam ezt az ábrándos teremtést, amint apró lépésekkel, óvatos mosollyal, teli dőre és szent bizalommal sétált az oldalamon.

- Ah, nem nem - szóltam nyugtalanul -, önnek vissza kell térnie az urához és a gyermekéhez, én azt akarom, hogy ne gondoljon rám többé, Angyalka, önnek békességre van szüksége, ezért akartam önnel beszélni, csak ezért!

Gondolkodott, aztán rám vetette tiszta tekintetét, és elfordította a fejét, de rögtön rá megint rám nézett, és egy kicsit összehúzta a szemét, mintha jobban akarna látni. Éreztem, hogy ebben a percben kitalálta gondolatomat, igen, most tudta meg, mért hívtam föl a fővárosba, hogy széjjel akarom bontani szerény falusi ábrándjait, amelyek mint az elkésett fecskék szálldogáltak az őszi vetés fölött.

- Ó, Miklós - szólt, és a szeme könnybe lábadt -, ön oly jó hozzám! Istenem, miért oly jó és gyöngéd hozzám? Az én nyugalmam! Istenem, hol van az?

Nem tudtam felelni, továbbmentünk, a megfeketedett kövek fölírásait olvasgattuk, aztán - bizonytalan hangon, amelyben magam se hittem - arról beszéltem neki, hogy csak a perc szeszélyét kerestem benne, hogy sohase szerettem igazán, hogy már régen megfelejtkeztem volna róla, ha minden ősszel nem ír a születésem napjára. De mindennek nincs célja; be kell egyszer ismernünk, hogy elszakadtunk egymástól, és hogy ezen nem szabad változtatni.

- Ah, nem, nem, Miklós - szólt mosolyogva -, ne vegye el az én álmatlan éjszakáimat, hiszen ez az egyetlen szép, amit az élet még meghagyott nekem! És higgye el, ön nem az a rossz ember, akinek magát tartja, az ön szívének a mélyén jóság és gyöngédség lakik, csak ön nem meri fölismerni. Amit tett, azért az Úristen meg fogja jutalmazni. Melyik férfinak jutna ez a gondolat az eszébe?

Meghajtottam a fejemet.

- Csókolja meg a homlokomat - szólt, és félretolta homlokáról a fátylat.

Megcsókoltam a homlokát, és elgondolkodtam rajta, milyen csodálatos teremtménye az Istennek a női lélek, amely mindenben a szépet, a jót keresi, amely mindent meg tud bocsátani, amely hófehéren emelkedik ki még a pocsolyából is, mint a sirály, amelynek tolláról lepereg az iszap.

A délutáni vonattal elutazott, kikísértem a pályaudvarra; nem sírt, az arcán derült, nyugodt vonás ült, mint akit az élet megerősített a hitében. Szeme lassan körülölelte az alakomat, mintha magához akarná emelni, ahogy egy kisgyermeket szokás.

- Isten vele - szólt büszkén mosolyogva, és mint egy száműzetésbe induló királyné nyújtotta csókra a kezét -, és engedje, hogy megint írhassak, csak egyszer egy évben, a születése napjára, csak egyszer egy évben! Nos, ugyebár, szabad?

Meghajtottam a fejemet; a vonat elindult, és aprókat szökve vitte vissza Angyalkát a Tapoly apró fűzei közé, a furcsa, vadszőlős házba, a kerti virágok, a tiszafa bútorok, a régi csipkefüggönyök közé. És én azt éreztem, hogy sohase fog békén megöregedni, sohase fogja a pénzét jól beosztani, a háztartását rendesen vezetni, hogy az ura hiába reméli, hogy egyszer még minden jóra fog fordulni - és a lelkem lassan megtelt verőfénnyel és tavaszi ibolyák hóban fürdött illatával.

A gyűlölet

Kedves olvasóim, gondoltatok valaha rá: miért gyűlölünk? Lehet, hogy így fogtok felelni: azért gyűlölünk, mert okunk van rá, mert ellenségekkel kerültünk szembe, mert a szívünk valamelyik pontján megsebeztek, és ezt nem tudjuk, vagy nem akarjuk mással viszonozni, mint egy gonosz érzéssel; lehet egyébként, hogy azért gyűlölünk, mert alapjában irigyek, kicsinyesek és végesek vagyunk. Nem mondom, hogy egyben és másban nincsen igazatok, de aki a szívére teszi a kezét, kénytelen bevallani, hogy a legtöbb emberi gyűlölség, csakúgy, mint a hit, a barátság vagy a szeretet, önkéntelenül, önmagától, szinte akaratunk ellenére kelet-

kezik a lelkünkben, nem tudjuk a magyarázatát adni, szégyelljük, hogy gyűlölködünk, de belenyugszunk, mint az ősz bánatába, a céltalan ábrándozásba, a csüggedésbe, amelyek szintén titokzatosan, fehéren és biztosan emelkednek ki a semmiségből, a lélek furcsa mélységeiből.

Mielőtt az alábbi különös mesét a gyűlöletről elmondanám, néhány szót kell előrebocsátanom. E sorokat ötvennyolc éves koromban, egy hosszú betegségből lábadozva írom, messze szülőhazámtól, egy délszaki szálloda szobájában, amelynek széles ablakából tiszta napokon a sivatag rőt világáig látni. Az orvosok azt mondják, hogy immár egészséges vagyok, de a lelkem mélyén azt érzem, hogy ez nem egészen így van, és ha nincs is kitapintható, megmérhető bajom, az életem mégis a rév felé közeledik. Fáradt vagyok, törődött és kedvetlen, a színek, hangulatok már nem emelnek magukhoz, hanem őszi füstként csapódnak le körülöttem a földre, örülök, ha nem kell a külvilág eseményeit átértenem, ha nem kell reménykednem, mosolyognom, hinnem, és az agyam semmire se kíváncsi. Mindezt nem azért jegyzem föl, mintha érzékenykedni akarnék, hanem, mert a következő történet megértéséhez szükséges.

Nyolc- vagy kilencéves lehettem, amikor egy távoli rokonunk, egy kiszolgált vatikáni tiszt került a városunkba. Özvegyember volt; egy leánnyal, a velem egykorú Elizzel. Csakolyan volt, mint a legtöbb nyolcéves kisleány, talán nyurgább és koravénebb, tanultabb. Sok szeplője volt, különösen az orra körül, és a nyaka feltűnő vékony, mint az öregedő tyúkoké. Abban a pillanatban, hogy megismerkedtünk, máris irigykedve néztünk egymásra, én arra a kék szemű aranygyűrűre, amelyet a kisujján hordott, ő pedig az én Garibaldi-ingemre, amelynek gallérját vígan lengette a szellő.

- Tudod-e, hol született Garibaldi, és mikor? - kérdezte gúnyosan.

Ezt bizony nem tudtam, és azért így feleltem:

- Mi közöd hozzá? Én se kérdezem, ki öntözi a szeplőidet, pedig valaki ugyancsak öntözgeti.

Nem tudott felelni, összeszorította az öklét. Ezóta ellenségek voltunk. Ahol szerét ejthettük, bosszantottuk egymást, amikor egyszer a karmaim közé keríthettem francia bábuját, lenyírtam a haját, és nagy huszárbajuszt pingáltam neki. Ő viszont beárult, hogy én voltam az, aki a tisztelendő úrnak szöget ütöttem a katedrájába, és ezért két órán át dión kellett térdepelnem. Sok gyerek gyűlöli egymást ilyenformán, de a legtöbb effajta gyűlölet az idők folyamán megenyhül, sőt nemegyszer barátsággá vagy szerelemmé alakul át. Mibennünk nem; mi végig gyűlöltük egymást egész gyermekkorunkon, sőt már húszévesek voltunk, amikor még mindig jól emlékeztünk Garibaldira és a szeplők öntözésére. Én a barátaimat arra iparkodtam rábírni, hogy a majálisokon ne táncoljanak Elizzel, ő pedig az ifjú hölgyek közt azt a hírt terjesztette, hogy bundás pálinkát iszom, és cselédlányok után futkosok. Mind a ketten mód nélkül bosszankodtunk e lovagiatlan eljáráson, de ahelyett hogy bölcs békét kötöttünk volna, tovább gyűlöltük egymást. Mikor Shakespeare-t olvasgattam, az ő személyével helyettesítettem Margit királynét, Gonerilt és Regant, ő pedig valószínűleg bennem látta VIII. Henrik és III. Richárd gonoszságait.

Majdnem huszonöt éves voltam, és házasodni készültem, mikor az a hír terjedt el rólam, hogy az esküvőmön egy kellemetlen, az akkori időkben egyébként gyakori jelenet fog lejátszódni. Azt jósolták, hogy mikor a templom lépcsőin fölfelé megyek, egy elhagyott varróleány fog elém ugrani, és magasra tart egy síró csecsemőt. Ezt a hírt több névtelen levél megerősítette, és az eljegyzésem föl is bomlott. Akkor mód nélkül fölháborodtam, és első fölindulásomban faragatlan levelet írtam Eliznek, akiben e levelek íróját és a hír terjesztőjét kerestem. Nem felelt, hanem följelentett a járásbíróságnál, ahol nagyobb pénzbüntetésre ítéltek.

Ám nem folytatom a részleteket, elég az hozzá, hogy ahol lehetett, elkeserítettük egymás életét, sőt végül egy csúnya örökségi pörbe is keveredtünk, amely kíméletlenül viharzott le

köztünk. Ha csak messziről láttam az utcán Elizt, elfutott a harag, ő pedig hidegen, gúnyosan nézett reám, és megvetően vonta meg a vállát. Ha férfi lett volna, talán késhegyre mentem volna vele, így be kellett érnem, hogy magamba fojtsam a dühömet.

Szerencsére mihamar elkerültem a városkából, megkaptam az örökségemet, sőt megnyertem a nagybátyánk hagyatékáért folyó pört is, így más dolgom volt, mint, hogy a hervadó Elizre gondoljak. Nyugodt, biztos életem volt, keresztül-kasul utazhattam a világot, sohase kellett aggódnom a mindennapi kenyérért. Sokat tanultam, jó társaságban forogtam; lassan más ember lett belőlem, az első csalódások kicsiszoltak, finomabbá és tartózkodóvá tettek. Mikor egyszer hazautaztam, hogy egy és más dolgomat elintézzem, és a családi sírhelyet a hegy tetején megnézzem, összetalálkoztam Elizzel. Úgy éreztem, hogy jóvátenni valóm van, ezért mosolyogva nyújtottam feléje a kezemet, és így szóltam hozzá:

- Nos, gyűlöl-e még, Eliz?

Elfogadta a kezemet, egy kicsit kinyújtotta sovány nyakát, és így felelt:

- Igen, még mindig gyűlölöm. Belátom, hogy ez csúnya dolog, de nem tehetek róla, gyűlölöm önt, ezt az elbizakodott vonást az ajka körül, a puha, fehér kezét, dölyfös mozdulatait, a lelkét, a gondolatait. És hiába próbálja velem elhitetni; ön is gyűlöl engemet, és mindig is gyűlölni fog. Ez az indulat fölöttünk áll, ebbe bele kell nyugodnunk.

Nevettem, de be kellett ismernem, hogy a lelkem mélyén, józan eszem ellenére, még mindig gyűlöltem az Eliz sovány nyakát és apró szeplőit. Furcsa és ostoba érzés! Hamarosan elváltunk tehát; fölkerestem régi barátaimat, akiknek száma az idők folyamán erősen megcsappant. Már csak egy-kettő lézengett a hivatalokban, az ügyvédi irodákban, de azok is idegenül, irigykedve vagy csodálkozva néztek rám, a boldog henyélőre. És az asszonyok, ifjúkori álmaim hősnői? A legtöbbnek már nagy leánya volt, sőt unokája, némelyek elhíztak, de a többség megsoványodott; összehúzott szemmel jártak, és félénken mosolyogtak. Többen meghaltak, csak egy-kettő volt, aki megszeppenve nézett rám, mintha attól féltek volna, hogy azért jöttem, hogy kiűzzem őket békés otthonukból, hímezőkarikájuk, paradicsomos üvegeik, férjük és unokájuk mellől, és eljárjam velök a nagy mazurt. De én fáradtan mosolyogtam, kezet csókoltam nekik, és visszaadtam a leveleiket, amelyeket egy vasládában őriztem volt meg odáig.

- Ön derék ember - mondták, de sietve faképnél hagytak, sőt némelyik talán a templomba ment, és keresztet vetett Szent Sebestyén képe előtt.

Nemsokára második föld körüli utamra indultam, azután évekig éltem Rómában, ahol mint azt már másutt is megírtam, egy furcsa szerelmi hajótörés fáradtságát pihentem ki. Mikor tíz év múlva megint hazavetődtem, már csak a főispán élt iskolatársaim közül, de ő se volt már főispán, hanem egy ócska pléddel térdén ült egy kis házacska előtt, és folyton ezt ismételgette: „Nincs kétség: én vagyok a szerecsen király, aki ott született, ahol legforróbban süt le (itt egy kis szünetet tartott) a nap.” Több barátom, tarka ifjúságom osztályrészesei, mind eltűntek; a barátság tehát meghalt. Rokonaim is mind megtértek az örök békességbe, egykori szép szerelmeim közül még élt egy, de ő is nagyon megijedt, mikor meglátta immár szürkülő hajamat, és így szólt magában:

Szent Isten, mit akarhat? Talán megbánta, hogy visszaadta a leveleimet? - és gondosan az ajtóra tolta a vasreteszt.

Csak egyvalaki élt még azon változatlanul: Eliz. Most is hidegen, céltalan gyűlölséggel nézett reám, és egy kicsit fölhúzta sovány vállát, éppen úgy, mint amikor évtizedek előtt ezt kérdezte:

- És vajon tudod-e, hol született Garibaldi, és mikor?

Pár szót váltottunk; óvatosan, fanyar mosollyal felelt. Megkérdeztem tőle, gyűlöl-e még?

- Igen - felelte, és összébb húzta vállán az indus kendőt -, még mindig gyűlölöm, pedig már mind a ketten megöregedtünk, és ideje volna a földi békességre gondolni. Most már bizonyos, hogy mindig is gyűlölni fogom az ajkát, a szemét, furcsa járását, a dölyfös lelkét, ön még most is gyakran jelenik meg álmaimban, gúnyos tekintettel néz reám, ilyenkor nem tudok aludni. Mily dőreség!

Egymásra néztünk, a tekintetünk, mint két ellenséges penge ért össze, aztán kezet fogtunk és elváltunk. Hosszú idő telt el, míg újra hazautaztam, a sírhely mészoszlopai összedőltek volt, a kis épületet le kellett bontani. Úgy jártam a városkában, mint a kísértet, immár nem volt egy barátom se, az utolsó táncosnőm is már meghalt, avagy ki tudja, hova költözött. Végigballagtam a rossz kövezetű utcákon, ahol ifjúságom szép napjai teltek el, és elgondolkodva álltam meg egy-egy kapunál, amely alatt a tüzérek és a szobalányok most is úgy szorongatták egymás kezét, mint gyermekkoromban. Mikor az Eliz lakása előtt elhaladtam, fölnéztem az ablakra. Ott ült a vaskosárban; csodálkozó, irigy mosollyal pillantott le reám viaszvirágai közül, megvonta a vállát, és mint egy látomás emelte föl a kezét, akárha azt akarná mondani: „Még mindig!”

Azután sokat szenvedtem, és mint történetem elején elmondtam - nagy betegségen estem át. Nagyon megöregedtem; nemcsak az ifjúság, de immár az egészség is elhagyott. És az emlékek, a női fejek, az álmok, az eskük: hová lettek? Mind, mind elszéledtek, és soha többé nem tértek vissza! És hitem az életben, örömöm a zenében, a verseskönyvekben, a vadászatban, a karcsú hajókban, a sors változandóságában? Megtértek egy szebb hazába, vagy talán átköltöztek egy ifjabb lélekbe!

A szállodai ablakból ellátok a sivatag rőt homokjáig; messze balra, mint egy leláncolt felhő, a szfinx álmos árnya borong, az előszobában pedig az ápolónőm köhécsel. Kezembe veszek egy könyvet, de rögtön le is teszem, az olvasás varázsa megszűnt. Rágyújtok: a szivar már nem ízlik. Nemsokára lent megszólal a bécsi zenekar, és magyar dalokat is fog játszani, de hangjai már nem népesítik be a lelkemet, éppoly kevéssé, mint a tenger bohó mormogása vagy az égbolt első nagy csillaga. Mindenki elhagyott, Theodóra csakúgy, mint Olga, Dóra úgy, mint a zöld oroszkás hölgy, csak egy hideg szempár néz még reám, de az sem szánakozva vagy szomorúan, hanem gyűlölködve, dőre irigységgel, úgy, mint akkor, nyolcéves korában, amikor először találkoztam vele: az Elizé. Az orra körül szaporán virítanak a szeplők, a nyaka most már olyan, mint egy öreg saskeselyűé, de az ajkán még mindig ez a pár szó lebeg:

- Tudod-e, hol született Garibaldi, és mikor?

Micsoda hatalmas kőoszlop a gyűlölet, amely túléli a barátságot, a szeretetet, az ifjúságot, az egészséget, a boldogságot, az életet, amely erősebb a férfi szavánál, a nő hiténél, és örökre össze tud kapcsolni két embert, a gondolataikat, a sorsukat, talán a túlvilági életüket is! Mért nem tudunk úgy szeretni, ahogy gyűlölni tudunk?

És mialatt az afrikai égbolt gyorsan és koromfeketén gördül le a szállóm ablaka fölött, és lent vacsorára szól a csengettyű, azt érzem, hogy ha egyszer lefekszem a sírboltba, a négy gesztenyefa közé, Eliz lesz az egyetlen, aki meg fog látogatni, ő az egyetlen, aki még akkor is gondolni fog rám, és mialatt megigazítja a koszorút a fülkém előtt, így szól:

- Gyűlöllek, Miklós, örökké gyűlöllek! - És én mégis alázatosan csókolok neki kezet, mert hidd el, nincs rettenetesebb dolog, kedves olvasó, mint egyedül lenni a föld alatt!

Epilógus

A gyűlöletről szóló visszaemlékezéssel hősöm följegyzései megszakadnak, most újra én veszem át a szót, hogy e furcsa történetek epilógusát megírjam.

Egy februáriusi estén sürgönyt kaptam egy kis sziléziai városból. Az elkésett lovag kért meg, hogy utazzam a porosz határra, és vigyek magammal egy pár új pisztolyt. Engedtem a regényes kívánságnak, és következő nap este megérkeztem a sziléziai városkába; hideg volt és köd, úgyhogy a városkából nem láttam mást, mint egypár sovány gázlámpát és nagy, fekete foltokat, amelyek mint az eltévedt juhnyáj vándoroltak ide és oda. A szálloda neve „A Trenck" volt; ez a név illett a helyzethez, mert hogy valaki Pestről, egy pár pisztollyal a hóna alatt a ködös Sziléziába utazzon, elég kalandos dolog, amikor otthon korcsolyázni, színházba járni, a kályha mellett olvasgatni lehet.

Barátom a második emeleten, egy óriási szobában lakott, amely kopott műteremhez hasonlított, és igen rosszul fűlt. Az íróasztalnál ült, kalappal a fején, indus sállal a vállán, és írt. A kész leveleket gondosan lepecsételte, ahogy a jó gazdaember a szilvóriumos üvegeket szokta. Nem vett rögtön észre, egy ideig megfigyelhettem sovány, határozott arcélét, amely élesen, mint egy nagy madár árnyéka rajzolódott a falra. Megöregedett, amióta nem láttam, a halántéka már ezüstszürke volt, és az ajka körül figyelmes és csodálkozó vonás. Hirtelen fölemelte a fejét; megpillantott.

- Ah, köszönöm - szólt fölkelve az asztaltól -, és térjünk rögtön a tárgyra. Nos! Meg kell verekednem, és úgy érzem, el fogok esni.

Nem először történt, hogy kalandos párbajokban az oldala mellett álltam; mindig finoman verekedett, és kíváncsi szemmel nézett az ellenfele pisztolyába.

- Félsz?

- Igen, félek - szólt élénken. - Sohase féltem eddig, de most azt érzem, hogy a határhoz értem. Sokszor álmodtam róla, hogy párbajban fogok elesni, életemben minden nagy esemény, már gyerekkorom óta, regényes, színpadias volt, a befejezés se lehet más. De azelőtt tudtam, hogy még fiatal vagyok, hogy a halál messze van; ma fáradt vagyok, megöregedtem! Ám, hagyjuk ezt! - szólt ledobva magáról a sált, és szórakozottan mosolygott. - A segédek várnak; az én második segédem egy őrnagy. Mellettem lakik, talán azért is választottam éppen őt.

Megkopogtatta az irónnal a falat, pár perc múlva bejött a nyugalmazott őrnagy, aki erre az alkalomra fölvette egyenruháját, amelyet mintha nem az ő testére szabtak volna. Minden gyorsan ment. Rögtön összetalálkoztunk az ellenfél segédeivel, és megállapítottuk a föltételeket. Nőről volt szó - miről másról lehetett volna Miklósnál szó? - így a részleteket mellőztük; az ellenfél pisztolyt választott. Az öreg őrnagy találkozási helyül a régi malmot jelölte ki, indulás reggel nyolc órakor. Még sorsot húztunk a pisztolyokért. A mieinknek kedvezett a véletlen.

Az estét együtt töltöttük el „A Trenck"-hez címzett szálloda éttermében. Barátom sokat beszélt, és jókedvűnek látszott. Elmondta, hogyan és mint intézkedett földi dolgairól, hol vannak az írásai, kik a rokonai, és aztán egyszerre így szólt:

- Az életnek a legnagyobb java mégis az asszonyi mosoly, ezt az egyet sajnálom itthagyni. A női könnyektől sohase féltem, de az asszonyi nevetés a szívemig hatott. Igen, ezt kerestem minden nőben, és ameddig nevetni tudtak, addig a rabszolgájuk voltam, amikor nem nevettek, fölhúztam vitorláimat. Rossz ember voltam? Bizonyára; én is csak fecske voltam, aki mindig

a napsugarat kereste, aki a gondok, a felelősség, a tél elől ügyesen elmenekedett, és inkább kész volt a tengerbe zuhanni, semmint száraz ágon ülve szomorkodni. És ha még egyszer kezdhetném? Ah, megint csak így élnék!

Az ilyen hangulatú embereket a legjobb kibeszélni hagyni, hadd fogyasszák el azt, ami a lelkükön rágódik, végül is kifogynak belőle, és akkor másra térnek át. Hallgattam tehát.

- Ha egy vágyam még teljesedhetne - folytatta -, úgy az az lenne, hogy síromon egy fiatal, szép asszony nevessen. Álljon föl a friss dombra, karolja át a fejfámat, és nevessen: ez a legszebb üzenet innét föntről, hidd el, a többi mind nem ér semmit se. Vajon lesz-e asszony, aki eljön a temetésemre? És vajon ki lesz az? Talán a vak ember felesége? Vagy Netti? Vagy talán éppen a vörös Ágnes? Ki tudja, élnek-e még? És kinek lesz kedve tél derekán Sziléziába utazni?

Még sokáig beszélt, aztán az éttermet bezárták, fölmentünk a szobába. Én fáradt voltam, lefeküdtem, ő még írogatott egy ideig, és újra föltette a kalapját, és újra nyakába kerítette a furcsa sált. Mikor hajnalban fölébredtem, az asztalra könyökölve aludt. A szomszédban már hallatszott az őrnagy köhögése. Megreggeliztünk; Miklós átöltözködött, megberetválkozott, és egy kis keresztet akasztott a nyakába. Átadta az írásait, majd megölelt, és így szólt:

- Meglátod, el fogok esni, az életben nem volna következetesség, ha nem esném el. Hideg van, lábzsákot kell kérni a szánkóba!

Nyolc órakor indultunk el. Az éjjel erős fagy volt, a fák, bokrok zúzmarába burkolóztak, és a varjak egész közel várták be a szánkót, hogy azután nehézkes szárnycsapásokkal, mintha úsznának és nem is repülnének, álljanak odébb a ködben. Mikor a malomhoz értünk, amelynek kerekéről fehér, hosszú jégszakállak lógtak alá, Miklós rám nézett és mosolygott.

Repül és a malom vidékin
Megáll a szánka. Guillot itt
Le Page öldöklő csöveit...

- kezdte idézni Puskint, de aztán belezavarodott, vállat vont és elhallgatott.

Pár perc múlva megérkezett az ellenfele, egy hosszú, sovány férfi, aki bajuszt növesztett színészhez hasonlított, és erősen köhögött.

A hó csikorgott lépéseim alatt, mikor kimértem a távolságot; a botokat csak nehezen tudtam a jeges kéregbe szúrni. Az őrnagy katonásan iparkodott fölolvasni a föltételeket, de egyszer a csiptetője leesett, és ez kihozta a sodrából; végül is rosszkedvűen szólította föl a feleket, hogy béküljenek ki. Mind a kettő már a helyén állt, és elgondolkodva nézett maga elé; egyik sem felelt. A bajuszt növesztett színészhez hasonló úr lassan föltűrte a kabátja gallérját, és összehúzta a szemét.

Számoltam. Már a harmadik szónál az ellenfél elsütötte a fegyverét. Egy gally leesett a fáról, a zúzmara porzott, aztán Miklós lőtt, és kíváncsian nézett maga elé. Most az őrnagy fölszólította a feleket, hogy cseréljenek helyet. A nap óvatosan bújt ki a malom mögül, és vörös, színpadi fényt dobott a hóra. A lépések élesen csikorogtak, aztán megint számoltam, az ellenfél megint már a harmadik szónál lőtt, majd egész testében megrázkódott, mintha ő sebesült volna meg, pedig a golyó az ellenfele télikabátjába fúródott.

- Itt - szólt Miklós szemrehányón, és a mellére mutatott. - Itt! Óvatosan!

Gyorsan leült a hóra, mint egy rossz korcsolyás; a kalapja leesett a fejéről. Az orvosok hozzászaladtak, az egyik elesett a havon, és ezt mondta: „Ejnye!”, azután fölugrott, és megint elesett. Óvatosan fölemeltük Miklóst, és a szánkóra tettük; az egyik orvos kinyitotta a kabátját, és gyorsan lehajlott a mellére.

- Kötőszert - szólt hátra a társához, aki közben fölkelt a hóról, és nagyokat és magasakat ugorva, mint a zsombékba került róka, közeledett feléje.

Csak lépésben tudtunk a városba visszatérni; a kórházhoz hajtattunk. Miklós ekkor már eszméletlen volt, de délután valamivel jobban lett. Vért köpött, nagyon sápadt volt, egyszerre megfogta a kezemet, és óvatosan így szólt:

- Nos, nem megmondtam? A sejtelmek sohase csaltak meg az életben, ők voltak az egyetlen érzéseim, amelyekben mindig megbízhattam. Rosszul vagyok, kedves barátom, nagyon rosszul, de végre is, talán nem kár érettem!

Estefelé meggyónt, megáldozott, azután a fal felé fordult, és csak hajnalban szólalt meg újra, félénken, türelmetlenül.

- Milyen rideg ez a kórház, mért nem ápolnak itt apácák? Hadd lássak utoljára egy női arcot, egy női kezet, női szemet; igen, uraim, ezt kívánom!

Az őrnagy átment a szállodába, és megkérte a portás leányát, hogy jöjjön át a kórházba. Csakugyan át is jött; tizenhat éves volt, ijedt arcocskával, egérszürke ruhában, mellén furcsa aranykereszttel. Tétován nézett körül, ahogy belépett a terembe; azután keresztet vetett és engedelmesen ült le az ágy mellé, mint egy iskolás leány, aki vizsgázni készül. Nem volt szép, de a homloka magas és tiszta, a haja aranyszőke.

- Ne féljen, kisleány - szólt Miklós -, és mosolyogjon, azt akarom, hogy mosolyogjon! Ennyi az egész!

A leány ránk nézett megszeppenve, félszegen, aztán megint Miklósra, és sírni kezdett.

A toronyóra nyolcat ütött. Szerencsétlen Miklós barátom egy kissé fölemelkedett párnáiról, fontoskodó arccal valamit mondani akart, azután gyorsan hátrahanyatlott, és kiszenvedett. Megkértem a nyugalmazott őrnagyot, hogy adja föl a sürgönyöket, de a szegény öreg a kezébe temette az arcát, és keservesen sírt. Végre is magam mentem el a postahivatalba, és széjjelküldtem az értesítéseket, majd megrendeltem a temetést, énekes diákokkal, fáklyákkal és tizenkét pappal, ahogy barátom kívánta.

Negyvennyolc óra múlva temettük el. Úgy látszott, hogy senki se jön el a rokonai, régi barátai és szerelmei közül, de az utolsó percben szánkó állt meg a ház előtt, és egy öreg, férfias arcú hölgy szállt ki egy álmos kis tót cselédleány kíséretében. Katonás lépésekkel ment föl a szálló előtti lépcsőkön, mikor kezet csókoltam neki, erősen a szemembe nézett.

- Én Vadkerty Eliz vagyok - szólt határozottan, mintha rendeletet adna át -, és reménylem, hogy még jókor jöttem szegény unokaöcsém temetésére! Mi baja volt?

- Párbajban esett el.

Biccentett a fejével.

- És a temetés?

- Fél óra múlva lesz.

- Akkor hát menjünk, uram. Nyújtsa a karját, kérem! Te itt maradsz - fordult a tót cselédhez, aki tátott szájjal nézte a liftet.

A temetés kezdetén elkezdett esni a hó, gyönyörű, hegyvidéki, kemény hó, mintha az ég utoljára akart volna kedvezni az elkésett lovag regényes hajlandóságának. A kocsi csak nehezen jutott el a temetőbe, a pap dideregve végezte a szertartást, mialatt a sapkájára finom, fehér vonalkák rajzolódtak. Pár kíváncsi néző volt mindössze: a szállodás, a portás, a fűtő, a borbély, a fiákeros, aki olyan keservesen sírt, mintha az apját gyászolná Miklósban, azután a portás leánya, aki igen melegen öltözködött föl, akárcsak ha nagy utazásra készülne. Amint a szertartás véget ért, a gyülekezet gyorsan eloszlott, csak ketten maradtunk még a sírdombnál: Eliz és én.

Eliz összekulcsolta a kezét, és imádkozott. Az arca közömbösnek látszott, az ajka körül mély vonás rajzolódott, lehet, hogy a hidegtől, lehet, hogy egy belső érzéstől, amelynek forrását senki se ismerte.

Tehát a gyűlölet csakugyan túlélt mindent - gondoltam el magamban, és eszembe jutott a furcsa történet Vadkerty Elizről, aki egy egész életen át céltalanul, makacsul gyűlölte Miklóst. - A többi mind eltűnt, elveszett, csak ő maradt meg egyedül. Hová lettek a mosolyok, az álmok, a szőke és barna női fejek, az eskük? Mind, mind elszálltak, és soha többé nem térnek vissza. Mindenki elhagyta, csak ez a hideg szempár nézett rá még most is, és a fejében talán ez a pár szó kavarog: „Gyűlöllek, Miklós, még mindig gyűlöllek!”

Eliz türelmesen imádkozott, és nyugodt tekintetét rászegezte a csillogó fejfára. És Miklós árnyéka talán e percben csöndesen emelkedett föl, és kezet csókolt neki, az utolsó nőnek, aki még emlékezett rá, aki eljött a temetésére, aki nem tagadta meg: mert nincs rettenetesebb dolog, kedves olvasó, mint egyedül lakni a föld alatt, Sziléziában, fagyos rögök alatt, a szomorú Osztravica csöndes vize mellett.

.oOo.